

ΜΙΧ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ - ΧΡ. ΓΚΟΤΣΗ
Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ - Κ. ΛΥΚΑΚΗ

Ο ΛΑΟΣ ΤΗ ΘΕΩ^ν ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΟΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ '8/
= 99

Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνί^τ
δακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου
κείου τυπώνονται ἀπό τὸν Ὀργανισμὸν
Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται

ΥΟΙΔΕ ΥΟΓΙΖΩΛΛ Ο
ΣΑΡΩΝΗΛΩΝ ΣΧΗΜΑ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

την παραγγελία αποτελεί σημαντικό απότομο απόφευκτο στοιχείο για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και την ανάπτυξη της οικονομίας μέσω της δημιουργίας νέων θεραπευτικών προϊόντων και υπηρεσιών.

ΣΤ

89

ΣΧΒ

ΜΙΧ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ – ΧΡ. ΓΚΟΤΣΗ
Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ – Κ. ΛΟΥΚΑΚΗ

Ο λαός του Θεού

Ο ΛΑΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

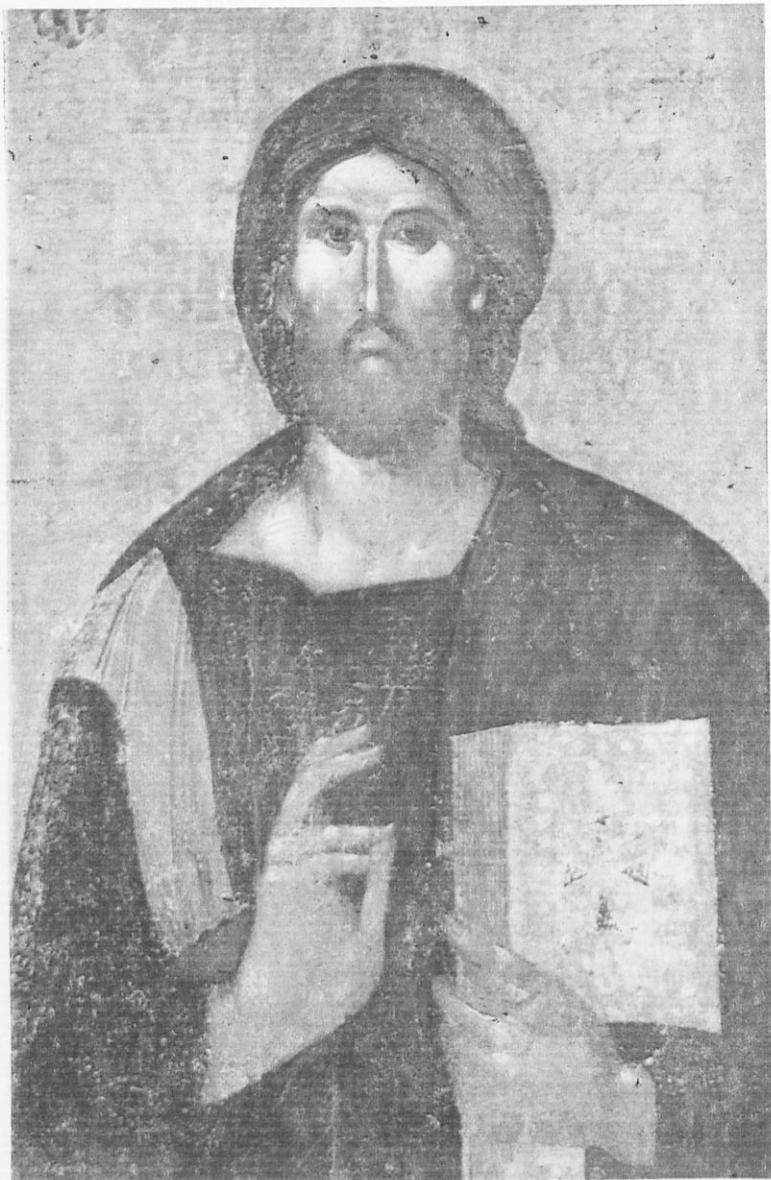
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ – ΑΘΗΝΑ 1982

002
ΗΛΕ
ΕΤ2Β
236

Χριστός Παντοκράτορας
Εικόνα στόν ἄγιο Θεράποντα Μυτιλήνης (14ος αι.).

Ιερή Εκκλησία των Αγίων Αποστόλων
3251 1982

Εισαγωγή

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Δημιουργία, σωτηρία και Ἐκκλησία

Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας βρίσκεται στὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας. Μέ τό θαῦμα αὐτό ὁ Θεός καλεῖ τά «ἐκ τοῦ μηδενός» δημιουργήματά Του σέ κοινωνία ζωῆς μαζί Του. Ἐκκλησία, πολύ γενικά, εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ μέ τό λαό πού δημιούργησε.

Ἄλλα ἡ ἱστορική ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀρχίζει μέ τό γεγονός τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή μέ τό θαῦμα τῆς σωτηρίας. Ἡ σωτηρία χάρη τῆς ἐνσαρκώσεως ἀνακαινίζει καὶ κάνει δυνατή, μετά τήν ἀμαρτία τοῦ ἀνθρώπου, τήν κοινωνία του μέ τό Θεό. Ὁ Θεάνθρωπος Χριστός καλεῖ καὶ συνάγει τό χωρισμένο καὶ διασκορπισμένο ἀπό τό διάβολο καὶ τήν ἀμαρτία λαό τοῦ Θεοῦ.

Ἐτσι θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία παίρνει τελικά αὐτό τό ὄνομα, γιατί προσκαλεῖ καὶ συγκεντρώνει ὅλους ἐκείνους πού πιστεύουν στό Χριστό.

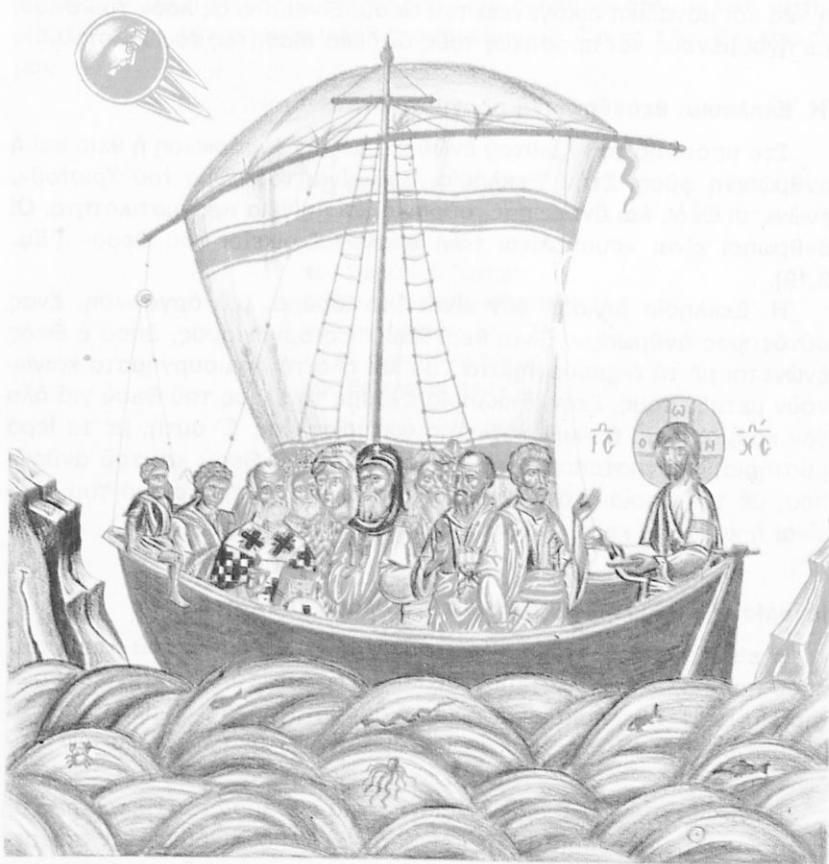
Παλαιός καὶ νέος Ἰσραήλ

Ο Χριστός εἶναι ἡ «κεφαλή» τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς νέας ἀνθρωπότητας. Στό πρόσωπό Του καὶ στή νέα ἀνθρωπότητα ἐκπληρώνονται ὅλες οἱ ἐπαγγελίες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Στήν Καινή Διαθήκη ἡ Ἐκκλησία παρουσιάζεται ως ἡ συνέχιση ἡ καλύτερα ἡ ἀνακαίνιση «ἐν Χριστῷ» τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἶναι ὁ «νέος Ἰσραὴλ», ὁ «Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ», πού δέ στηρίζεται πιά στή γενεαλογική καταγωγή του ἀπό τόν Ἀβραάμ, ἀλλά πάνω στή χάρη τοῦ Χριστοῦ, πού δημιουργεῖ νέες σχέσεις ἀνάμεσα στό Θεό

Η διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας. Η διάβαση, σημαντικό γεγονός στήν ιαρα-
ηλιπτική ιστορία, συμβολίζει τό χριστιανικό βάπτισμα, πού είναι κατακλυσμός τῆς
άμαρτίας καὶ ὅχημα πού μᾶς φέρνει στό Θεό (Μικρογραφία ἀπό Ψαλτήρι τῆς
Παρισινῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, 10ος αι.).

Τό πλοϊο τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πιστοὶ εἶναι ἐπιβάτες τοῦ πλοίου τῆς Ἐκκλησίας, πού πλέα μέσα στὴν πολυκύμαντη θάλασσα τοῦ κόσμου. Ὁ πηδαλιοῦχος Χριστός καλεῖ στὸ πλοϊο Του-Ἐκκλησίᾳ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γιά νά τους μεταφέρει, ὅπως τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἀγίους, στὴν ἀγνή χώρα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (Σχέδιο τοῦ μαθητῆ Σ. Μ. Καρδαμάκη).

καὶ τό λαό Του. Στό λαό αὐτό τῇ θέσῃ τῶν δώδεκα φυλῶν παίρνει ἡ χριστιανικὴ διασπορά (= χριστιανοί, διασπαρμένοι ἀνάμεσα σὲ διάφορους λαούς), κάτω ἀπό τὴν καθοδήγηση τῶν Ἀποστόλων. Ἡ διαθήκη τοῦ Σινᾶ ἀντικαταστήκε μὲ τὴν Καινὴ Διαθήκη «ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ».

Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἔνα «καινούργιο ἀνθρώπινο γένος»,

ἡ νέα καὶ μοναδική οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ὁ νέος λαός τοῦ Θεοῦ, μέ τὴν ἡγουμένους καὶ προφῆτες τούς δώδεκα Μαθητές τοῦ Χριστοῦ.

‘Η Ἐκκλησία: θεανθρώπινη πραγματικότητα

Στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἐνώθηκε μέ τὴν ἐνσάρκωση ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση. Στήν Ἐκκλησίᾳ, πού εἶναι τὸ «σῶμα τοῦ Χριστοῦ», ἐνώνεται Θεός καὶ ἄνθρωπος, οὐράνια καὶ ἐπίγεια πραγματικότητα. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι «συμπολῖται τῶν ἀγίων καὶ οἰκείοι τοῦ Θεοῦ» (Ἐφ. 2,19).

‘Η Ἐκκλησία δηλαδή δέν εἶναι ἔνα ἵδρυμα, μιά ὄργανωση, ἔνας σύνδεσμος ἀνθρώπων. Εἶναι θεανθρώπινος ὄργανισμός, ὅπου ὁ Θεός ἐνώνεται μέ τὰ δημιουργήματα Του καὶ ὅλα τὰ δημιουργήματα κοινωνοῦν μεταξύ τους. Στήν Ἐκκλησίᾳ ἔχουμε τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ γιά ὅλο τὸν κόσμο. Εἶναι ἡ «κιβωτός» τῆς σωτηρίας μας. Σ' αὐτή, μέ τὰ ιερά μυστήρια, πραγματοποιεῖται ἡ συνεργασία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, μέ τὴν ὥποια ὁ ἄνθρωπος κατορθώνει τὸν προορισμό του, πού εἶναι ἡ κοινωνία καὶ ἡ ἔνωσή του μέ τό Θεό (ἡ θέωση).

‘Ιστορία τῆς Ἐκκλησίας: ἡ πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ

‘Η εἰκόνα τῆς ζωντανῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ πού πορεύεται, ικετεύοντας καὶ ύμνωντας τὸ δημιουργό καὶ σωτήρα Του. ‘Η Ἐκκλησία εἶναι ἡ νέα διάβαση (Πάσχα), τὸ πέρασμα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπό τή δουλεία τῆς ἀμαρτίας στήν ἐλευθερία τῶν παιδιῶν τοῦ Θεοῦ.

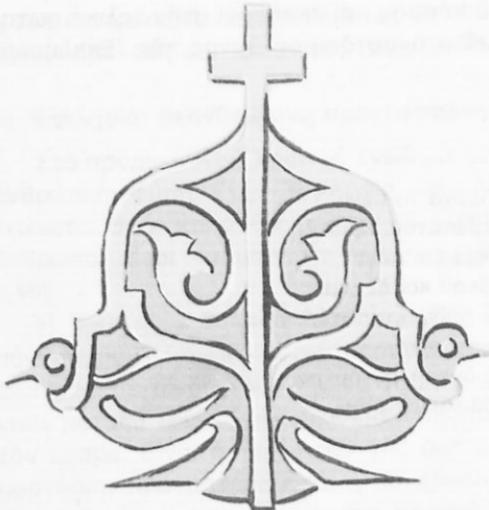
‘Η ίστορία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ πρός τή σωτηρία. Στήν πορεία αὐτή δέν εἶναι ἄγνωστοι οἱ κίνδυνοι τῆς αἰρέσεως, τῆς ἀποστασίας καὶ τῶν σκανδάλων, γιατί εἶναι κίνδυνοι πού σχετίζονται μέ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία. Δέν εἶναι ἐπίσης ἄγνωστα τὰ ἐμπόδια καὶ οἱ διωγμοί, τό μαρτύριο καὶ ὁ θάνατος. Αὐτά ὄφειλονται στήν ἐχθρική στάση τοῦ «κόσμου» ἀπέναντι στήν Ἐκκλησία. “Ολα αὐτά ἡ Ἐκκλησία τά ἀντιμετωπίζει μέ τὴν πίστη στό Χριστό καὶ στήν τελική νίκη Του.

Τά γεγονότα τῆς ιστορίας τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι ὅπως ὅλα τά ιστορικά γεγονότα. ‘Η ίστορία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ιερή ιστορία. Εἶναι τά θαυμάσια καὶ τά μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στό λαό Του. Δέν εἶναι τά πάθη καὶ τά λάθη τῶν χριστιανῶν, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, πού ντύνοντάς τα κανείς θρησκευτικά, τά παρουσιάζει ώς ἐκκλησιαστική ιστορία. Εἶναι ἡ πορεία τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στόν κό-

σμού πού φωτίζει τό νόημα του κόσμου καί σκοπεύει στήν τελική σωτηρία. Γι' αύτή τήν πορεία μιλεῖ ό ἀναστάσιμος ὕμνος τῆς Ἐκκλησίας μας:

«Ω Πάσχα τὸ μέγα¹
καὶ ἱερώτατον, Χριστέ,
ῷ σοφίᾳ καὶ Λόγῳ
τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις·
δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον
σοῦ μετασχεῖν
ἐν τῇ ἀνεσπερφῇ ἡμέρᾳ
τῆς βασιλείας σου»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

1. Ή Πεντηκοστή

Τό γεγονός τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἅγιου Πνεύματος

Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἅγιου Πνεύματος εἶναι ἀποφασιστικό γεγονός γιά τὴν Ἑκκλησία. Ὁ Κύριος εἶχε ύποσχεθεῖ στούς μαθητές Του τὴν ἀποστολή τοῦ Ἅγιου Πνεύματος, γιά νά τους διδάξει τὴν ἀλήθεια πάνω στὸ ἔργο πού αὐτός ἐργάστηκε καὶ πού ἐκεῖνοι θά ἔπρεπε νά συνεχίσουν. Ἡταν μιά ἀποστολή δύσκολη, πού χρειαζόταν τῇ θείᾳ συμπαράσταση.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μιλοῦν γιά τό γεγονός αὐτό μέ σαφήνεια καὶ παραστατικότητα:

«Οταν ἔφθασε ἡ μέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἡταν ὅλοι οἱ πιστοί μαζί στὸ ἴδιο μέρος. Καὶ ξαφνικά ἦρθε ἀπό τὸν οὐρανό βοή, πού ἔμοιαζε σάν νά φυσᾶ δυνατός ἄνεμος, καὶ γέμισε τό σπίτι πού κάθονταν. Καὶ παρουσιάστηκαν γλῶσσες σάν φλόγες φωτιᾶς νά διαμοιράζονται σ' αὐτούς καὶ νά κάθεται ἀπό μιά στόν καθένα καὶ ὅλοι γέμισαν ἀπό Πνεῦμα "Ἄγιο» (Πράξ. 2,1-4a).

Οἱ πληροφορίες τοῦ παραπάνω κειμένου εἶναι σημαντικές:

1. Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἅγιου Πνεύματος εἶναι γέγονός ἱστορικό.

Η Πεντηκοστή. Τό "Άγιο Πνεύμα χαρίζει τό φωτιομό Του σέ κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτό τονίζει ἡ εἰκόνα, πού ἔχει ἀνάμεσα στούς Ἀποστόλους καὶ ἄλλα πρόσωπα, ἔξω ἀπό τὸν κύκλο τῶν δώδεκα Μαθητῶν, ὅπως τὸν ἀπόστολο Παῦλο καὶ τοὺς εὐαγγελιστές Μάρκο καὶ Λουκᾶ. Οἱ πιστοί, ἀγιασμένοι καὶ δυναμωμένοι ἀπό τῇ χάρῃ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐργάζονται καὶ προσεύχονται γιά τῇ ουτηρίᾳ τοῦ κόσμου, πού εἰκονίζεται στό κάτω μέρος τῆς εἰκόνας μὲ μιά γεροντική μορφή (ἄγιος Γεώργιος Βενετίας, Β' πενηνταετία 16ου αἰ.).

"Εγινε στά ίεροσόλυμα, δέκα μέρες μετά τήν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου, τήν μέρα τῆς γιορτῆς τῆς ιουδαϊκῆς Πεντηκοστῆς. Ἐκεῖ είχαν συγκεντρωθεῖ οἱ Ἀπόστολοι, περιμένοντας μέ λαχτάρα τὸν «Παράκλητο».

2. Είναι χαρακτηριστικός ὁ τρόπος ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Παρουσιάστηκε ξαφνικά μ' ἔνα ἥχο πού ἔμοιαζε μέ βίαιο, δυνατό ἄνεμο. Τό "Ἄγιο Πνεῦμα «πνέει ὅπου θέλει» μ' ἔνα τρόπο δυναμικό, πού δημιουργεῖ μιά καινούργια κατάσταση γι' αὐτούς πού δέχονται τήν ἐπίσκεψή Του.

3. Τό "Ἄγιο Πνεῦμα διαμοιράστηκε σέ πύρινες γλῶσσες καί κάθισε σέ κάθε Ἀπόστολο ξεχωριστά. Στό γεγονός αὐτό βλέπουμε τή θεία ἀποστολή τῶν Μαθητῶν. Ἀλλά καί ἔνα είδος βαπτίσματος πού μετέβαλε τούς Ἀπόστολους καί τούς ἐνίσχυσε στό ἔργο τους.

4. Τό "Ἄγιο Πνεῦμα «ἐπλήρωσε» μέ τήν παρουσία Του ὅλο τό σπίτι, ὅπου ἡταν συγκεντρωμένοι οἱ Ἀπόστολοι. Ἀκόμη ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι ἔγιναν δοχεῖα τῆς χάρης τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Στό ἔξης τό "Ἄγιο Πνεῦμα θά ἐργάζεται τά πάντα μέσα στήν Ἐκκλησία καί θά είναι ἡ δύναμη τῶν ἀπεσταλμένων της.

Άμεσες συνέπειες τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἅγιου Πνεύματος

Οι Πράξεις τῶν Ἀπόστολων, στή συνέχειά τους, (2,4β-41), ἀναφέρουν μιά σειρά ἀπό γεγονότα ὡς ἀμεσες συνέπειες τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Τά γεγονότα αὐτά είναι:

1. Ἡ ἐναρξη τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου. Οι Ἀπόστολοι ἀρχισαν νά μιλοῦν γνωστές τότε ἑνές γλῶσσες καί νά γίνονται οἱ θαρραλέοι κήρυκες τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ. Τούτο σ' ἄλλους ἀκροατές προκάλεσε τό θαυμασμό γιά τούς Ἀπόστολους καί σ' ἄλλους τό χλευασμό ἐναντίον τους.

2. Τό κήρυγμα τοῦ Πέτρου γιά τόν ἀναστημένο Κύριο. Τόν Κύριο πού, παρά τά ὄσα θαυμαστά ἔκαμε στό λαό τοῦ Θεοῦ, οἱ Ιουδαῖοι Τόν σταύρωσαν. Ὁ Θεός ὅμως Τόν ἀνέστησε ἀπό τούς νεκρούς καί αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ είναι μάρτυρες οἱ Ἀπόστολοι. Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ είναι τό περιεχόμενο τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος καί τό θεμέλιο τῆς νέας ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

3. Τά ἐρωτήματα πού προκαλεῖ τό κήρυγμα τοῦ Πέτρου στούς ἀκροατές, σχετικά μέ τή σωτηρία τους. Στήν ἀπάντηση σ' αὐτά τονίζεται ἡ μετάνοια καί τό βάπτισμα στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Είναι οἱ προϋποθέσεις γιά νά λάβουμε τό "Ἄγιο Πνεῦμα καί νά γίνουμε μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

4. Ἡ δημιουργία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινό-

Η Φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ. Είναι ἡ παράσταση τῆς Ἁγίας Τριάδας στήν ὁρθόδοξη Ἑκκλησίᾳ. Συμμετρική καὶ ἥρεμη εἰκόνα γεμάτη μυστήριο καὶ σιγή (Ἀθῆνα, Βυζαντινό Μουσεῖο, 16ος αι.).

τητας τῶν Ἱεροσολύμων. Είναι τό σημαντικότερο γεγονός. Τρεῖς χιλιάδες από τούς ἀκροατές, Ἰουδαίους τῆς διασπορᾶς, πού ἀποδέχτηκαν τό κήρυγμα καὶ τό βάπτισμα, ἀποτέλεσαν τά μέλη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Τό "Ἄγιο Πνεῦμα δημιουργεῖ τήν Ἐκκλησία.

Τό "Ἄγιο Πνεῦμα καὶ ἡ Ἐκκλησία

Ἡ χριστιανική Πεντηκοστή είναι τό γεγονός τῆς ἱστορικῆς γεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἥ, ὅπως συνήθως λέγεται, ἡ γενέθλια μέρα τῆς. Είναι ἡ ἀφετηρία τοῦ ἔργου της. Μέ τήν Πεντηκοστή ἡ Ἐκκλησία κάνει τήν ἐμφανισή της στόν κόσμο καὶ ἀρχίζει νά προσφέρει τό εὐαγγέλιο της σ' αὐτόν. "Ετσι δημιουργεῖ τήν ἱστορία της.

Ἡ ιστορία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὅπως τή διηγοῦνται οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, δείχνει πόσο τό "Ἄγιο Πνεῦμα συνδέεται μέ τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Μέ τήν Πεντηκοστή τό "Ἄγιο Πνεῦμα μπαίνει στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καὶ τήν παρακολουθεῖ σ' ὅλη τήν πορεία της. Ἡ Ἐκκλησία είναι μιά συνεχιζόμενη Πεντηκοστή.

Τά μεγάλα γεγονότα τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς φανερώνουν ὅτι τό "Ἄγιο Πνεῦμα είναι ὁ ὀδηγός τῆς Ἐκκλησίας στό ἔργο της. Είναι ίδιαίτερα ὁ συμπαραστάτης, ὁ παρηγορητής καὶ ὁ ὑπερασπιστής («παράκλητος») στή δύσκολη πορεία της. Κύριο ἔργο Του παραμένει ἡ αὐξηση τῆς Ἐκκλησίας, ἡ συγκρότηση τῆς «μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας».

Κάθε πιστός παίρνει τό "Ἄγιο Πνεῦμα, πού μένει στήν Ἐκκλησία, μέ τά ἰερά μυστήρια. Ἰδιαίτερα τό μυστήριο τοῦ Χρίσματος μεταδίδει στό βαπτιζόμενο τά χαρίσματα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ τόν κάνει ἀπόστολο τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό λέγεται καὶ προσωπική Πεντηκοστή τοῦ ἀνθρώπου. Χωρίς τό "Ἄγιο Πνεῦμα εἴμαστε φτωχοί καὶ ἀδύνατοι, μόνοι καὶ ἀπελπισμένοι, ἀκόμη καὶ ὅταν νομίζουμε ὅτι τά ξέρουμε καὶ τά μποροῦμε ὅλα. Τό "Ἄγιο Πνεῦμα ὄλοκληρώνει τήν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου.

"Ετσι καταλαβαίνουμε τήν καθημερινή ἐπίκλησή Του ἀπό τήν Ἐκκλησία:

«Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρών καὶ τά πάντα πληρών, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ ζωῆς χορηγός, ἐλθὲ καὶ σκήνωσον ἐν' ἡμῖν καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος καὶ σώσον, Ἀγαθέ, τάς ψυχὰς ἡμῶν»

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ή Πεντηκοστή λέγεται «γενέθλια» μέρα τής Έκκλησίας;
2. Πώς χαρακτηρίζεται τό "Άγιο Πνεῦμα στήν προσευχή «Βασιλεῦ ούρανιε...» καί γιατί;
3. Ποιές είναι οι προϋποθέσεις γιά νά λάβουμε τό "Άγιο Πνεῦμα καί νά γίνουμε μέλη τής Έκκλησίας;
4. Τί σοῦ κάνει έντυπωση τή μέρα τής Πεντηκοστῆς στόν ιερό ναό τής ένορίας σου;

2. Η πρώτη έκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων

Η λατρευτική ζωή τής κοινότητας

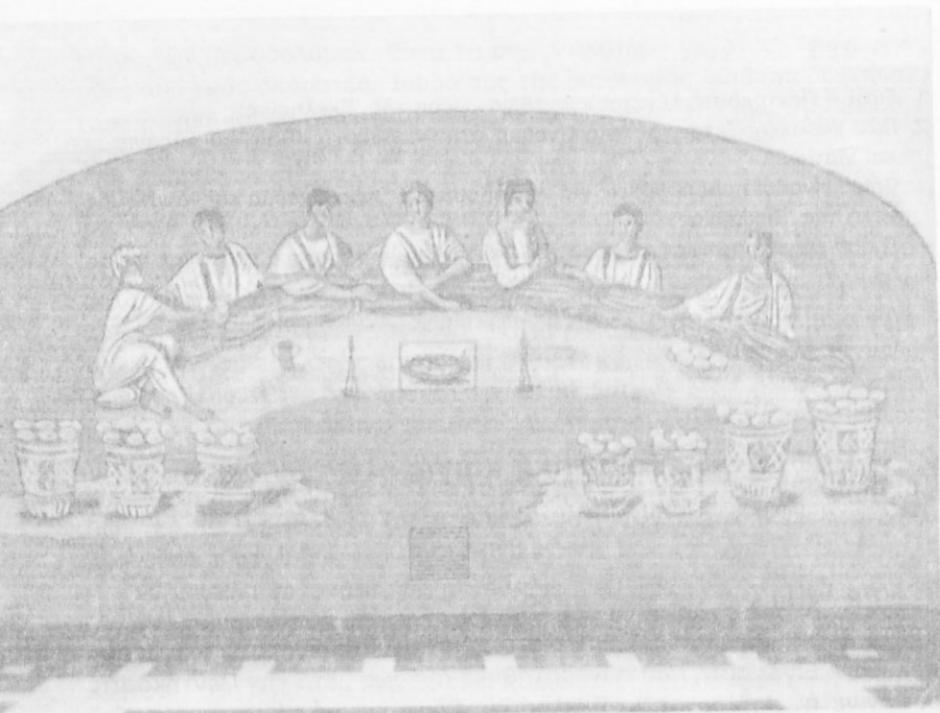
Τό ονόμα 'Έκκλησία δόθηκε στή χριστιανική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων. Είναι αύτή πού συγκροτήθηκε ἀμέσως μετά τήν Πεντηκοστή καί ἔγινε ή «μητέρα» τῶν Ἔκκλησιῶν. Σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων κέντρο τής ζωῆς τής πρώτης ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας τῶν Ἱεροσολύμων ήταν ἡ λατρεία:

«Παρέμειναν προσηλωμένοι μέ ἀφοσίωση καί ζῆλο στή διδασκαλία τῶν ἀποστόλων, στήν ἐπικοινωνία μεταξύ τους, στή μετάληψη τής θείας κοινωνίας καί στίς προσευχές... Καθημερινά προσέρχονταν ὅλοι μέ μιά ψυχή στό ναό, ἐκοβαν τόν ἄρτο στά σπίτια τους καί ἔτρωγαν μέ χαρά καί ἀπλότητα καρδιᾶς, δοξολογώντας τό Θεό καί ἔχοντας τήν ἀγάπη ὅλου τοῦ λαοῦ» (Πράξ. 2,42.46.47)

Τά βασικά στοιχεῖα τής λατρευτικῆς ζωῆς τής κοινότητας είναι:

- ή σύναξη τῶν πιστῶν,
- ή διδαχή – τό κήρυγμα – τῶν Ἀποστόλων,
- ή καθημερινή κλάση τοῦ ἄρτου – θεία Εὐχαριστία,
- τό κοινό τραπέζι – οἱ Ἀγάπες,
- προσευχή.

Η λατρεία είναι καρπός τής πίστεως τής κοινότητας στό Χριστό. Είναι ἀπλή μέ καθαρά εὐχαριστιακό χαρακτήρα. Συγκεφαλαιώνεται δηλαδή στήν κλάση τοῦ ἄρτου, πού είναι μιά σύντομη τελετή. 'Αλλ' αύτή ή εὐχαριστιακή τελετή είναι σημαντική γιά τή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ,

Η κλάση τοῦ ἄρτου. Σύγχρονο μωσαϊκό στή Ρώμη βασισμένο σε παράσταση ἀπό κατακόμβη.

γιατί ἡ θεία Εὐχαριστία είναι ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τό Θεό. Καὶ αὐτό τό γεγονός είναι ἡ καρδιά τῆς Ἐκκλησίας. Η Ἐκκλησία ύπάρχει ὅπου τελείται ἡ θεία Εὐχαριστία καὶ ὅπου οἱ πιστοί μετέχουν σ' αὐτή.

Είναι χαρακτηριστικό τό ὅτι ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τό κήρυγμα συνδέθηκε μέ τή λατρεία, μέ τήν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας. Τό κήρυγμα βοηθᾶ στή συγκρότηση τῆς Ἐκκλησίας, γιατί μ' αὐτό ἐξαγγέλλεται τό ἔργο τῆς σωτηρίας στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Μ' αὐτό οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται στό ἔργο τοῦ Θεοῦ.

Τόπος καθημερινῆς προσευχῆς καί ἀποστολικῆς διδαχῆς ἦταν ἀρχικά ὁ ναός τοῦ Σολομώντα. Γιά τήν τέλεση ὅμως τῆς Εὐχαριστίας ἀρχισάν ἀμέσως νά χρησιμοποιούνται ἐκτός ἀπό τό ύπερωδό τῶν Ἱεροσολύμων καί σπίτια τῶν πιστῶν καί ἀργότερα εἰδικά κτίρια, πού πήραν τά ὄνόματα «εὐκτήριοι οἴκοι», «Κυριακά» ή «Ἐκκλησίαι».

Κοινωνία άγάπης

Ή πρώτη έκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων εἶχε τά χαρακτηριστικά μᾶς πραγματικής κοινωνίας άγάπης:

«Ολοι οι πιστοί ήταν συναγμένοι καὶ τά είχαν ὅλα κοινά· πουλοῦσαν τά κτήματα καὶ τίς περιουσίες τους καὶ τά μοίραζαν σ' ὅλους κατά τίς ἀνάγκες πού εἶχε ὁ καθένας... Ἐτρωγαν μέχρι καὶ ἀπλότητα καρδιᾶς... Ολοι οι πιστοί είχαν μιά καρδιά καὶ μιά ψυχή καὶ κανείς δέν ἔλεγε ὅτι κάτι ἀπό τά ὑπάρχοντά του είναι δικό του, ἀλλὰ ήταν σ' αὐτούς ὅλα κοινά... Οὕτε ὑπῆρχε κανείς φτωχός ἀνάμεσά τους» (Πράξ. 2,44-47,4, 32-34).

Πρόκειται γιά ἕνα νέο τρόπο ζωῆς, πού θεμελιώνεται στήν κοινή πίστη στόν ἀναστημένο Κύριο, καθώς ἐπίσης καὶ στήν κοινή συμμετοχή τῶν πιστῶν στό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ή πίστη ἀναπτύσσει τήν άγάπη καὶ τήν ἀδελφότητα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία είναι καὶ κοινωνία ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους.

Τά κύρια γνωρίσματα τοῦ νέου τρόπου ζωῆς τῆς Ἑκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων είναι:

1. Ή χαρά καὶ ἡ καθαρότητα τῆς καρδιᾶς τῶν πιστῶν.
2. Ή δημιουργία κοινῶν τραπεζιῶν-συσσιτίων γιά τούς φτωχούς. Πρόκειται γιά τίς καλούμενες «ἀγάπες» («κοινά δεῖπνα»). Οἱ «ἀγάπες» συνδέονταν μέ τή θεία Εὐχαριστία καὶ καταργοῦσαν στήν πράξη τίς διακρίσεις ἀνάμεσα στούς πιστούς.
3. Ή ἐθελοντική κοινοκτημοσύνη. Οἱ χριστιανοί δηλαδή πρόσφεραν τό ἀντίτιμο τῆς περιουσίας τους γιά τίς ἄμεσες κοινωνικές καὶ οἰκονομικές ἀνάγκες τῆς κοινότητας. Ή περίπτωση τοῦ Ἀνανία καὶ τῆς Σαπφείρας (Πράξ. 5, 1-11) μαρτυρεῖ ὅτι κάθε προσφορά πού δέν προέρχεται ἀπό καθαρή καρδιά, δέν είναι δεκτή στή χριστιανική κοινότητα. Τό «Ἄγιο Πνεῦμα, πού ἐμπνέει καὶ καθοδηγεῖ τήν Ἑκκλησία, δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τά ψέματα τῶν ἀνθρώπων.

Η κοινοκτημοσύνη

Ή κοινοκτημοσύνη τῆς Ἑκκλησιαστικῆς κοινότητας τῶν Ἱεροσολύμων ήταν ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης τῶν πρώτων χριστιανῶν. «Ἄν καὶ περιορίζόταν στά κοινά τραπέζια, ήταν κάτι τό μοναδικό. Οἱ πιστοί μέ μεγάλη προθυμία πρόσφεραν τά ἀγαθά τους σ' ἔνα κοινό ταμεῖο γιά κοινή χρήση.

Ή κοινοκτημοσύνη τῆς Ἑκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων δέν ήταν ἔνας ἀπλός ἐνθουσιασμός. Γεννήθηκε ἀπό τή χριστιανική ἀγάπη, στήν ὅποια παρακινοῦσε τούς πιστούς ἡ θεία Εὐχαριστία, τό μυστήριο πού

ένώνει τούς πιστούς σέ μιά πραγματική κοινωνία ζωῆς και ἀγάπης. Και γεννήθηκε γιά νά ἀντιμετωπίσει τίς πραγματικές ἀνάγκες τῆς νεοσύ- στατης αὐτῆς Ἐκκλησίας.

Δυό είναι οι λόγοι πού παρακίνησαν στήν κοινοκτημοσύνη:

1. Τό *ἱεραποστολικό* ἔργο τῆς «μητέρας» Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσο- λύμων. Οι ἀνάγκες τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀντιμετωπίστηκαν μέ τή δημιουρ- γία κοινοῦ ταμείου και συσσιτίου. Αὐτό τό νόημα είχαν οἱ ἔρανοι («λο- γίες») τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν γιά τήν Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων.

2. *Oι ἄθλιες κοινωνικές και οἰκονομικές συνθῆκες* τῆς ἐποχῆς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά είναι ḥ σημασία τῆς θείας Εύχαριστίας γιά τήν Ἐκκλησία;
2. Ἔχει ḥ σημερινή Ἐνορία κοινά γνωρίσματα μέ τήν πρώτη ἐκκλησιαστική κοι- νότητα τῶν Ἱεροσολύμων; Ποιά είναι αὐτά;
3. Τί ἦταν ḥ κοινοκτημοσύνη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας;
4. Σκέφτηκες ὅτι γιά νά ζήσει ὁ κόσμος χρειάζεται ἀγάπη; Τί θά μπορούσες νά κάμεις γι' αὐτό;

3. Οι πρῶτες ἀντιδράσεις κατά τής Ἐκκλησίας

Ἡ ιουδαϊκή ἀντίδραση στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων

Τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, μέ κέντρο τό σταυρωμένο και ἀνα- στημένο Κύριο, ἐγκαινιάζει μιά νέα περίοδο στή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Ἡταν λοιπόν φυσικό νά ῥθεῖ σέ ἀντίθεση μέ τίς θρησκευτικές ἀντιλή- φεις, πού ἐπικρατοῦσαν τότε. Νά συγκρουστεῖ μέ τίς τάξεις τῶν θρη- σκευτικῶν ἀρχόντων, πού ἀντιπροσώπευαν και ὑπερασπίζονταν τίς ἀντιλήψεις αὐτές.

Οι Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφοροῦν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι στά πρῶτα κιόλας βήματά τους, συναντοῦν τή σκληρή ἀντίδραση και ἀπειλή τῶν Ιουδαίων, γιατί σ' αὐτούς ἀπευθύνεται ἀρχικά τό Εὐαγγέ- λιο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Πέτρος και ὁ Ἰωάννης συλλαμβάνονται και φυλακί- ζονται. Τό συνέδριο ὅμως τῶν ἀρχόντων τῶν Ιουδαίων θά τούς ἀπε- λευθερώσει, ἀφοῦ θά τούς ἀπειλήσει νά πάφουν νά κηρύγτουν γιά τόν Ἰησοῦ.

Άλλά ή αὐξηση τῆς Ἐκκλησίας μέ τό ἀποστολικό κήρυγμα θά αύξήσει καὶ τὴν ἰουδαϊκή ἀντίδραση. Οἱ ἄρχοντες τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ συλλαμβάνουν καὶ φυλακίζουν τούς Ἀποστόλους, πού ἀπέλευθερώνονται μὲ τῇ θαυμαστῇ ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ. Ξανασυλλαμβάνονται καὶ ὁδηγοῦνται μπροστά στὸ συνέδριο. Οἱ ἄρχοντες θά ἀναγκαστοῦν νά τούς ἀπολύσουν, ἀφοῦ τούς μαστιγώσουν καὶ τούς ἀπειλήσουν νά ἔγκαταλείψουν τό κήρυγμά τους γιά τό Χριστό.

"Αν οἱ Ἰουδαῖοι δέν ἐπιβάλλανε τὴν ἔσχατη ποινή, τό θάνατο, στούς Ἀποστόλους, τούτο ὀφείλεται:

1. Στή στάση πού πήρε ἀπέναντί τους στό συνέδριο ὁ συνετός Φαρισαῖος νομοδιδάσκαλος Γαμαλιήλ, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἂν τό ἀποστολικό ἔργο εἶναι ἀπό τό Θεό, τότε δέν μπορεῖ νά ἀνατραπεῖ (Πράξ. 5, 38.39).

2. Στό φόβο τῶν ἰουδαϊκῶν ἀρχῶν γιά λαϊκές ἐξεγέρσεις. Γιατί τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ τά θαύματα πού τό συνόδευαν, εἶχαν μεγάλη ἐπίδραση στό λαό (Πράξ. 4, 21.5, 26).

'Εκείνο πού ιδιαίτερα μᾶς συγκινεῖ εἶναι ἡ παρρησία τῶν Ἀποστόλων στή διακονία τοῦ κηρύγματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀποφασιστικότητά τους μπροστά στίς ἰουδαϊκές ἀντιδράσεις καὶ ἀπειλές. Καὶ τούτο, γιατί ἔχουν τή βεβαιότητα ὅτι ὑπηρετοῦν τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ λαοῦ Του. Αύτό ὁμολογοῦν μπροστά στό συνέδριο:

«Ἐμεῖς δέν μποροῦμε νά μή μιλοῦμε γιά κείνα πού εἰδαμε καὶ ἀκούσαμε. Πρέπει νά πειθαρχοῦμε μᾶλλον στό Θεό παρά στούς ἀνθρώπους. Ὁ Θεός τῶν πατέρων μας ἀνέστησε τόν Ἰησοῦ, πού ἐσεῖς σκοτώσατε, ἀφοῦ τόν κρεμάσατε στό σταυρό. Αὔτόν ὁ Θεός ἀνύψωσε μέ τή δύναμή Του σέ ἀρχηγό καὶ σωτήρα, γιά νά δώσει στόν Ἰσραήλ μετάνοια καὶ ḥφεση ἀμαρτιῶν. Ἐμεῖς εἴμαστε μάρτυρες αὐτῶν τῶν γεγονότων. Άλλα μαζί σας μαρτυρεῖ καὶ τό Πνεῦμα τοῦ Ἀγίο, πού ὁ Θεός ἔδωσε σέ κείνους πού πειθαρχοῦν σ' αὐτόν» (Πράξ. 4,20.5,29-32).

"Ἐτοι οἱ Ἀπόστολοι ἀναχωροῦν ἀπό τό συνέδριο χαρούμενοι, γιατί:

«Ἄξιώθηκαν νά ἀτιμαστοῦν γιά τό σηνομα τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ κάθε μέρα, στό ναό καὶ στά σπίτια, δέ σταματοῦσαν νά διδάσκουν καὶ νά κηρύττουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Μεσσίας» (Πράξ. 5, 41-42).

Ιερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ Σαδδουκαῖοι

Ἡ μεγαλύτερη ἀντίδραση στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων προερχόταν ἀπό τούς θρησκευτικούς ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων.

Οἱ ιερεῖς' καὶ ἀρχιερεῖς ἀντιδροῦν ἀπό φόβο μήπως ἡ νέα πραγμα-

τικότητα, πού δημιουργεῖται μέ τό ἀποστολικό ἔργο καί μέ τήν ταυτόχρονη αὐξηση τῆς Ἐκκλησίας, κλονίσει τή θέση τους. Μέ ἄλλα λόγια, στήν ἀντίδρασή τους πρέπει νά δοῦμε τή νοοτροπία μιᾶς τάξεως πού ύπερασπίζεται ἐκεῖνο, πού νομίζει ὅτι κατέχει κληρονομικά ἡ τῆς ἀνήκει δικαιωματικά.

Οἱ Σαδουκαῖοι, πού ἀποτελοῦσαν τήν Ἱερατική ἀριστοκρατία τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἀντιδροῦν, γιατί τούς σκανδαλίζει τό κήρυγμα γιά τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, στήν ὅποια δέν πίστευαν. Δίδασκαν ὅτι ἡ ψυχή χάνεται μαζί μέ τό σῶμα. Γι' αὐτό τούς συναντοῦμε στά Εὐαγγέλια νά κάνουν ἐρωτήσεις στό Χριστό γιά τήν ἀνάσταση καί τώρα νά πρωτοστατοῦν στή σύλληψη τῶν Ἀποστόλων Του.

Βαθύτερες αἰτίες τῶν ιουδαϊκῶν ἀντιδράσεων καί διωγμῶν

Ἡ ἀντίδραση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ στό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καί οἱ πρῶτοι διωγμοί τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν βαθύτερες αἰτίες:

1. Τήν ἄρνηση τῆς οἰκουμενικότητας πού εἶχε τό χριστιανικό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας. Οἱ Ἰουδαῖοι, δεμένοι μέ τόν ἑθνικισμό, ύπερασπίζονταν τήν ἑθνική τους θρησκεία καί τά προνόμια τους, γιατί πίστευαν ὅτι εἶναι ὁ μόνος ἐκλεκτός λαός τοῦ Θεοῦ.

2. Τήν ἄρνηση τοῦ Μεσσία πού πάσχει καί σταυρώνεται. Οἱ Ἰουδαῖοι προσδοκοῦσαν ἔνα Μεσσία, ἔνα Θεό ἔξουσίας καί δυνάμεως, πού θά ἀποκαθιστοῦσε κοσμικά τή βασιλεία τοῦ Ἰσραὴλ. "Ἐτοι τό μεγάλο σκάνδαλο γι' αὐτούς εἶναι ὁ σταυρωμένος Χριστός, ὁ «πάσχων δοῦλος» τοῦ Θεοῦ. Δέν κατανόησαν ὅτι ὁ σταυρός εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἡ παντοδυναμία τῆς ἀγάπης Του γιά τόν κόσμο.

3. Τήν ἄρνηση τῆς ἐλευθερίας ἀπό τή νομική θρησκεία. Οἱ Ἰουδαῖοι ἦταν αἰχμάλωτοι τῆς θρησκευτικῆς τυπικότητας καί πολυπραγμοσύνης, προσκολλημένοι στό γράμμα τοῦ νόμου καί στήν τήρηση τῶν νομικῶν διατάξεων. Πίστευαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος σώζεται ὅταν τηρεῖ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Τό κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων ἐγκαινιάζει μιᾶς καινούργια θέση: Ἡ σωτηρία εἶναι ἔργο τῆς χάρης τοῦ Θεοῦ καί αὐτό πού ἀπαιτεῖται ἀπό τόν ἄνθρωπο εἶναι νά δεχτεῖ ἐλεύθερα τή χάρη τοῦ Θεοῦ, πιστεύοντας στό Χριστό καί ἐφαρμόζοντας τή διδασκαλία Του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Γιατί ἀντιδροῦν ἰδιαίτερα οἱ Ἱερατικές τάξεις τῶν Ἰουδαίων στό ἀποστολικό κήρυγμα;

2. Τί σας συγκινεῖ ἀπό τή στάση τῶν Ἀποστόλων στίς ιουδαικές ἀντιδράσεις;
3. Σέ συγκινεῖ ἡ εἰκόνα τοῦ σταυρωμένου Χριστοῦ καὶ γιατί;

4. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος

Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἑφτά διακόνων – Ὁ διάκονος Στέφανος

Ἡ διακονία τῶν κοινῶν τραπεζιῶν παρουσιάζει κάθε μέρα καὶ νέα προβλήματα. Οἱ Ἀπόστολοι πού ἐκτός ἀπό τήν προσευχή καὶ τό κήρυγμα, εἶχαν καὶ τήν εὐθύνη γιά τά τραπέζια αὐτά, δέν ἀρκοῦσαν γιά νά ἀντιμετωπίσουν τίς κοινωνικές ἀνάγκες τῆς αὐξανόμενης Ἐκκλησίας. Ἔτσι παρατηροῦνται παραλείψεις στό φιλανθρωπικό ἔργο καὶ διατυπώνονται διαμαρτυρίες ἀπό μέρους τῶν ἐλληνιστῶν Ἰουδαίων. Ἡ Ἐκκλησία γιά νά ἀντιμετωπίσει αὐτή τήν κατάσταση, ἐκλέγει μαζί μέ τούς Ἀποστόλους τούς ἑφτά διακόνους: Τό Στέφανο, Φίλιππο, Πρόχορο, Νικάνορα, Τίμωνα, Παρμενᾶ καὶ Νικόλαο.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μιλοῦν ἰδιαίτερα γιά τό διάκονο Στέφανο. Τόν χαρακτηρίζουν «ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἀγίου καὶ δυνάμεως», πού «ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα (= θαύματα) μεγάλα ἐν τῷ λαῷ» (Πράξ. 6,5.8). Ὁ Στέφανος δέν είναι ἀπλῶς ἔνας ὑπηρέτης τῶν κοινῶν τραπεζιῶν ἢ, ὅπως θά λέγαμε σήμερα, ἔνας κοινωνικός λειτουργός. Είναι ἔνας ἀπόστολος μέ βαθιά τήν αἰσθηση τῆς κλήσεως, μέ δυνατή τήν πίστη στό σταυρωμένο καὶ ἀναστημένο Κύριο, μέ ἀπόλυτη τή βεβαιότητα τῆς παρουσίας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος μέσα του. Αὐτός πρώτος θά βοηθήσει τήν Ἐκκλησία στή χριστιανική τής συνείδηση καὶ στήν οἰκουμενική τής ἀποστολή.

Ὁ Στέφανος μπροστά στό συνέδριο – Ἡ ἀπολογία του

὾ ρόλος τοῦ Στεφάνου ἦταν πραγματικά ἀποφασιστικός στό νά συνειδητοποιήσει ἡ χριστιανική Ἐκκλησία τή διαφοροποίηση τής ἀπό τόν Ἰουδαϊσμό καὶ τήν παγκοσμιότητά της. Αὐτό είχε σάν ἀποτέλεσμα νά δεχτεῖ ὁ Στέφανος τίς ἀντιδράσεις καὶ τά ἀντίοινα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων διασώζουν τή συζήτηση τοῦ Στεφάνου μέ μέλη τής συναγωγῆς. Μᾶς δίνουν ἐπίσης τό περιεχόμενο τῆς ἀπολογίας του στό συνέδριο τῶν Ἰουδαίων. Τά λόγια τοῦ Στεφάνου στή

συναγωγή, πού τά θεωροῦσαν προσβολή γιά τήν ιουδαική θρησκεία, δίνουν ἀφορμή στό φανατισμένο ὅχλο καί στούς πρεσβυτέρους καί γραμματεῖς νά ἀρπάξουν κυριολεκτικά τό Στέφανο καί νά τόν φέρουν στό συνέδριο γιά νά ἀπολογηθεῖ.

Στήν ἀπολογία του διαπιστώνουμε τή ριζική ἀντίθεση τοῦ Στέφανου στίς σχολαστικές λεπτομέρειες τοῦ νόμου καί τό θάρρος του νά χτυπήσει τό ιουδαικό σύστημα τῆς τυπικῆς ἐρμηνείας του. Ὁ νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί ὁ ναός τοῦ Σολομώντα ἀποτελοῦν μιά πρόσκαιρη βαθμίδα στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου. Γιά τό Στέφανο ὅλα ὀδηγοῦν στήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό ἀναφέρθηκε στούς προφήτες, γιά νά ἀποδείξει ὅτι ὁ Μεσσίας ἐπρεπε νά πεθάνει. Ὁ σταυρωμένος Χριστός είναι αὐτός πού φανερώνει τή θεία ἀγάπη, μέσα στήν ὅποια τοποθετεῖται ἡ πορεία τῶν ἀνθρώπων. Μιά τέτοια στάση καί ἐρμηνεία ἦταν βέβαια βλαστήμα γιά τούς Ιουδαίους.

Ο ἄγιος Στέφανος. Μιά ἀπό τίς σπάνιες παραστάσεις τοῦ πρωτομάρτυρα, ὅπου ὁ ἄγιος ἀντί γιά τά διακονικά του ἄμφια φορεῖ χιτώνα καί ἴμάτιο (Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου Σερρῶν, 14ος αι.).

«Ισχυρογνώμονες, πού δέν ἔχετε περικόψει τή σκληρότητα καί ἀναισθησία τῆς καρδιᾶς καί δέν ἀπαλλαγήκατε ἀπό τήν πνευματική κουφαμάρα, ἐσεῖς πάντοτε ἀντιδράτε στό Ἀγιο Πνεῦμα, ὅπως καί οἱ πρόγονοί σας. Ποιόν ἀπό τούς προφήτες δέν καταδίωξαν οἱ προγονοί σας; Σκότωσαν ἐκείνους πού προφήτευσαν τὸν ἐρχομό τοῦ Δικαίου, καί τώρα γινήκατε καί σεῖς προδότες καί φονιάδες του· ἐσεῖς πήρατε τό νόμο σέ ἐντολές, πού δόθηκαν μέν ἀγγέλους καί ὅμως δέν τὸν φυλάξατε» (Πράξ. 7, 51-53).

Τά λόγια αὐτά εἶναι συγκλονιστικά καί ἀποκαλυπτικά. Οἱ Ἰουδαῖοι, πού εἶναι ὁ περιούσιος λαός τοῦ Θεοῦ, δέν κατανόησαν τό σχέδιό Του γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, γι' αὐτό φέρνουν συνεχῶς ἐμπόδια στό ἔργο τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Τό ὄραμα καί τό μαρτύριο – Ὁ Στέφανος καί ἡ Ἔκκλησία

Ἡ ἀπολογία τοῦ Στεφάνου καί ἡ κατηγορία του κατά τῶν Ἰουδαίων προκάλεσαν τήν ἀντίδραση καί τό μίσος τους. Ὁ Στέφανος βρίσκεται πιά στά πρώτα βήματα τοῦ δρόμου πρός τό μαρτύριο. Στέκεται ἀκίνητος, πλημμυρισμένος ἀπό τή χάρη τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ὁραματίζεται τό θρίαμβο τοῦ Χριστοῦ, θρίαμβο τῆς Ἔκκλησίας καί τῶν μαρτύρων της.

«Προσήλωσε τό βλέμμα του στόν οὐρανό καί εἶδε τή δόξα τοῦ Θεοῦ καί τόν Ἰησοῦ νά στέκεται στά δεξιά τοῦ Θεοῦ καί εἶπε: βλέπω τούς οὐρανούς ἀνοιχτούς καί τόν υἱό τοῦ ἀνθρώπου νά στέκεται στά δεξιά τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 7, 55.56).

Ἰουδαῖοι ἀπό ὅλες τίς συναγωγές σέρνουν τό Στέφανο στόν τόπο τοῦ λιθοβολισμοῦ. Ὁ Σαύλος ἦταν ἔνας ἀπό τούς ἐπόπτες στό μαρτύριο τοῦ Στεφάνου. Ἔνας ἐπόπτης σπρώχνει τό Στέφανο καί τόν ξαπλώνει στή γῆ. Ἔνας ἄλλος παίρνει μιά πέτρα καί τήν πετά μέ δύναμη πάνω του. Τώρα ἔρχεται ἡ σειρά τοῦ ὄχλου. Οἱ θρησκευτικά φανατισμένοι ἄντρες ἀφήνουν τά ἴματιά τους στά πόδια τοῦ Σαύλου καί ρίχνουν βροχή τίς πέτρες στό Στέφανο. Νά ἡ ἀπάντηση του:

«Κύριε Ἰησοῦ, δέξου τό πνεῦμα μου. Κύριε, μή λογαριάσεις σ' αύτούς αὔτή τήν ἀμαρτία» (Πράξ. 7,60).

Τό μαρτύριο ὀλοκληρώθηκε. Ὁ Στέφανος κοιμήθηκε. Ἔδωσε ὅμως ἔνα δυνατό μάθημα στόν Ἰουδαϊκό ὄχλο καί στούς ἄρχοντές του. Ἀφησε μιά μεγάλη κληρονομιά γιά τό χριστιανικό λαό καί τούς ποιμένες του.

‘Ο Στέφανος είναι ό πρωτος χριστιανός μάρτυρας. Τό μαρτύριό του ἀκολούθησε ἔνας σκληρός διωγμός τῶν ἑλληνιστῶν χριστιανῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Οἱ διωγμένοι πῆραν μαζί τους τὸ Στέφανο. Μιά ἀληθινή Ἐκκλησία διώκεται καὶ γεννᾷ μάρτυρες. ‘Ο Στέφανος είναι ό πρωτοπόρος τῆς Ἐκκλησίας τῶν μαρτύρων.

‘Ο μαρτυρικός θάνατος τοῦ Στεφάνου ἦταν τό τίμημα, πού ἔπρεπε νά πληρώσει ἡ Ἐκκλησία στά πρώτα βῆματά της, γιά νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τόν ιουδαϊκό ἑθνικισμό καὶ νά γίνει ἡ οἰκουμενική Ἐκκλησία. Είναι ἐπίσης σημαντικό ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Στεφάνου ἦταν γεγονός ἀποφασιστικό γιά τό Σαύλο. ‘Ο Παῦλος – είναι τό ἄλλο του ὄνομα – θά ὀλοκληρώσει ἀργότερα τό ἔργο τοῦ Στεφάνου, πού ἡ Ἐκκλησία μας ὄνόμασε πρωτομάρτυρα καὶ τόν τιμᾶ στίς 27 Δεκεμβρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά είναι ἡ συμβολή τοῦ Στεφάνου στή θεμελίωση τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας;
2. Τί σοῦ κάνει ἐντύπωση ἀπό τήν ἀπολογία τοῦ Στεφάνου;
3. Γιατί ἡ Ἐκκλησία σχετίζεται μέ τούς διωγμούς καὶ τό μαρτύριο;
4. Μέ ποιό τρόπο θά μποροῦσες καὶ σύ νά ύπερασπίσεις τήν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, τιμώντας ἔτσι τό Στέφανο;

5. Τό ἔργο τῶν Ἀποστόλων γιά τή θεμελίωση τῆς Ἐκκλησίας

Οι δώδεκα Ἀπόστολοι

‘Η Καινή Διαθήκη μιλεῖ μέ ἰδιαίτερη ἔμφαση γιά τούς δώδεκα Μαθητές, τούς στενούς συνεργάτες τοῦ Ἰησοῦ. “Οπως στήν Παλαιά Διαθήκη οἱ δώδεκα γιοὶ τοῦ Ἰακώβ είναι ἀρχηγοί τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, δηλαδή ὀλόκληρου τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἔτσι καὶ στήν Καινή Διαθήκη οἱ δώδεκα Μαθητές ἐκλέγονται γιά νά γίνουν οἱ ἀρχηγοί τοῦ νέου Ἰσραὴλ, τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἀπόστολοι είναι ἀρχηγοί μέ τήν ἔννοια τῶν διακόνων καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Οι Ἀπόστολοι ἀποστέλλονται στό κήρυγμα. Στή μέση ἐπιβλητική ἡ παράσταση τοῦ Χριστοῦ. Δεξά καὶ ἀριστερά Του οἱ Ἀπόστολοι. ‘Η στάση τους δείχνει τήν ὑποταγή στή θεϊκή ἐντολή καὶ τήν ἔξαρτηση ἀπό τή θεϊκή δύναμη (Ἐλεφαντοστό στό Μουσεῖο τοῦ Λούβρου, Παρίσι, Β' πενηνταετία 10ου ἀ.).

34

Η έκλογή και άποστολή τους, πού γίνεται άπό τό Χριστό και βεβαιώνεται μέ τήν Πεντηκοστή, δέ γίνεται κατανοητή ἔξω άπό τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου και χωρίς τήν Ἔκκλησία. Η παρουσία τους στή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἔχει μεγάλη σημασία γιά τό ἔργο τῆς σωτηρίας και γιά τή συνέχισή του μέ τήν Ἔκκλησία. Οι Δώδεκα ἐκφράζουν τή νέα πραγματικότητα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Μ' αὐτούς ή Ἔκκλησία παίρνει τήν ἀρχική ιστορική της μορφή και πάνω σ' αὐτούς θεμελιώνεται.

Ἡ ὁμάδα τῶν Δώδεκα ἀποτελεῖται ἀπό τούς:

Πέτρο και Ἀνδρέα, γιούς τοῦ Ἰωάννη
Ἰάκωβο και Ἰωάννη, γιούς τοῦ Ζεβεδαίου
Φίλιππο και Βαρθολομαῖο
Θωμᾶ και Ματθαῖο
Ἰάκωβο (Ἀλφαίου) και Θαδδαῖο (ἢ Λεββαῖο)
Σίμωνα (Κανανίτη) και Ἰούδα Ἰσκαριώτη.

Τόν Ἰούδα, ἔξαιτίας τῆς ἀποστασίας του, ἀντικατέστησε ὁ Ματθίας, γιά νά συμπληρωθεῖ ή ὅμάδα τῶν Δώδεκα.

Στοιχεῖα γιά τή ζωή και τή δράση τους

Ἡ Καινή Διαθήκη δέ μᾶς δίνει βέβαια λεπτομερή στοιχεῖα γιά τή ζωή και τή δράση ὅλης τῆς ὅμάδας τῶν Δώδεκα. Οι συγγραφεῖς της δέ σκόπευαν νά γράψουν ιστορία, τήν ἀτομική ιστορία κάθε Μαθητῆ και Ἀποστόλου. Ἀναγκασμένοι ἀπό τίς περιστάσεις, παρέδωσαν στήν Ἔκκλησία τό ἔργο τοῦ Χριστοῦ και διέσωσαν τή σημασία του γιά τόν κόσμο. Οι Δώδεκα είναι μάρτυρες και ύπηρέτες αύτοῦ τοῦ ἔργου. Γιά τό iεραποστολικό ἔργο ὅλων σχεδόν τῶν Ἀποστόλων μᾶς πληροφορεῖ περισσότερο ή παράδοση.

Σύμφωνα μέ τίς πληροφορίες τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ Ἀνδρέας καταγόταν ἀπό τή Βηθσαϊδά, ἡταν ἀδερφός τοῦ Πέτρου και ψαράς τό ἐπάγγελμα. Ὁ Φίλιππος καταγόταν ἀπό τή ἵδια πόλη και ἡταν στενός και προσωπικός φίλος τοῦ Ἀνδρέα. Ὁ Θωμᾶς διακρινόταν γιά τό θάρρος και τήν iδιομορφία στήν πίστη του, ὁ Ματθαῖος ἡταν πρίν ἀπό τήν κλήση του τελώνης και ἔγραψε τό ὄμώνυμο Εὐαγγέλιο, και ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, διαχειριστής στήν ὅμάδα τῶν Δώδεκα, είναι γνωστός ἀπό τήν προδοσία τοῦ Χριστοῦ. Γιά τό Βαρθολομαῖο, τόν Ἰάκωβο τοῦ Ἀλφαίου, τό Θαδδαῖο και τό Σίμωνα τόν Κανανίτη, δέ γνωρίζουμε παρά τό ὄνομά τους.

Ο εὐαγγελιστής Ἰωάννης καὶ ὁ Πρόχορος. Στό σπήλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, στήν Πάτμο, ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὑπαγορεύει στό μαθητή του τὸν Πρόχορο. Τά λόγια πού θά γραφτούν είναι θεῖκά. Ο ἄγιος Ἰωάννης ἀκούει προσεκτικά τὴν οὐράνια φωνή (τό δείχνει ἡ κλίση τοῦ κεφαλοῦ του) καὶ ὁ ἄγιος Πρόχορος στοχάζεται τό βαθύ νόημα αὐτῶν πού θά γράψει (Αθήνα, Βυζαντινό Μουσείο, 17ος-18ος αι.).

‘Ο ἄγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος.
(Εικόνα στή μονή τοῦ Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου, Πάτμος).

Πέτρος, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης

Περισσότερα στοιχεῖα ἔχουμε γιά τούς Μαθητές Πέτρο, Ἰάκωβο καὶ Ἰωάννη. Καί οἱ τρεῖς συνδέονταν ἐπαγγελματικά – ἡταν ψαράδες – καὶ εἶχαν κοινά πνευματικά – θρησκευτικά ἐνδιαφέροντα. Ἀποτελοῦσαν τὸ στενότερο κύκλῳ ἀνάμεσα στούς Δώδεκα. Ὁ Παῦλος τούς χαρακτηρίζει «στύλους τῆς Ἐκκλησίας».

Ὁ Πέτρος ἡταν ἔγγαμος καὶ δέν εἶχε φοιτήσει σὲ λόγιες ραββινικές σχολές. Ἀν χαρακτηρίζεται «πρῶτος» (ὅπως καὶ ὁ ἀδερφός του Ἀνδρέας), τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπό τὴν χρονική σειρά τῆς κλήσεώς του. Ἀνήκε, μαζί μὲ τὸν Ἀνδρέα, στὸ κίνημα τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ καὶ στὴ θρησκευτικο-πολιτική παράταξη τῶν Ζηλωτῶν (= παράταξη, πού συμφωνοῦσε μέ τούς Φαρισαίους, ἀλλά διακρινόταν γιά τὴν ἀγάπη της στήν ἐλευθερία). Ὁ Πέτρος συγκέντρωνε ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά: Ἡταν ζηλωτής καὶ ἀποφασιστικός, καμιά φορά ἀμφίρροπος, ἀλλά βασικά ἀπόλυτος καὶ σταθερός. Ἡ ἑκλογή τοῦ Ματθία, τὸ κήρυγμα μετά τήν Πεντηκοστή, τὰ πρῶτα βήματα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, συνδέονται μέ τὸ θάρρος καὶ τὴ δραστηριότητα τοῦ Πέτρου. Ὁ Πέτρος δέ σχετίζεται μόνο μέ τὴν ἵδρυση τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἔχει καὶ τήν εὐθύνη τῆς ἱεραποστολῆς ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους, μέ κέντρο τὰ Ἱεροσόλυμα. Τόν συνέλαβαν καὶ τόν φυλάκισαν τό 42 ἥ 44, μ.Χ., ἀλλ' ἀπελευθερώθηκε μέ θαυμαστό τρόπο. Στήν Ἀποστολική Σύνοδο ἔπαιξε πρωτεύοντα ρόλο.

Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι ὁ Πέτρος κήρυξε στούς Ἰουδαίους τῆς διασπορᾶς (Πόντο, Καππαδοκία, Ἀσία καὶ Βιθυνία) καὶ ὅτι πῆγε στή Ρώμη, ἄγνωστο πότε, ὅπου μαρτύρησε μαζί μὲ τὸν Παῦλο κατά τὸ διωγμό τοῦ Νέρωνα τό 67. Ὁ Πέτρος εἶναι συγγραφέας δυό καθολικῶν ἐπιστολῶν (= ἐπιστολές, πού ἀπευθύνονται σὲ εὐρύτερο κύκλῳ ἀναγνωστῶν καὶ πού ἔγιναν δεκτές ἀπό ὅλη τὴν Ἐκκλησία). Τή μνήμη του τιμοῦμε, μαζί μὲ τή μνήμη τοῦ Παύλου, στίς 29 Ἰουνίου.

Οἱ ἀδερφοί Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ἡταν παιδιά τοῦ Ζεβεδαίου, Γαλιλαῖοι ψαράδες. Ἡταν χαρακτῆρες δυναμικοί καὶ ἴσως βίαιοι, πραγματικά «οἰοί βροντῆς», σὲ συνδυασμό μέ τήν τρυφερότητα καὶ ἐλκυστικότητα. Ὁ Ἰάκωβος βρῆκε μαρτυρικό θάνατο «διά μαχαίρας» (Πράξ. 12, 1-2). Ὁ Ἰωάννης πῆρε μέρος στήν Ἀποστολική Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων. Σύμφωνα μέ ἀξιόπιστη παράδοση, μετά τήν ἄλωση τῶν Ἱεροσολύμων πού ἔγινε τό 70, βρέθηκε στήν Ἔφεσο. Κηρύττει στή Μ. Ἀσία καὶ ἔχει τήν ἐποπτεία τῶν Ἐκκλησιῶν πού ἰδρύθηκαν ἐκεῖ. Ἀπό τήν Ἔφεσο ἔξοριστηκε στήν Πάτμο, ὅπου ἔγραψε τό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐπιστρέφει καὶ πάλι στήν Ἔφεσο, ὅπου γράφει τό Εὐαγγέ-

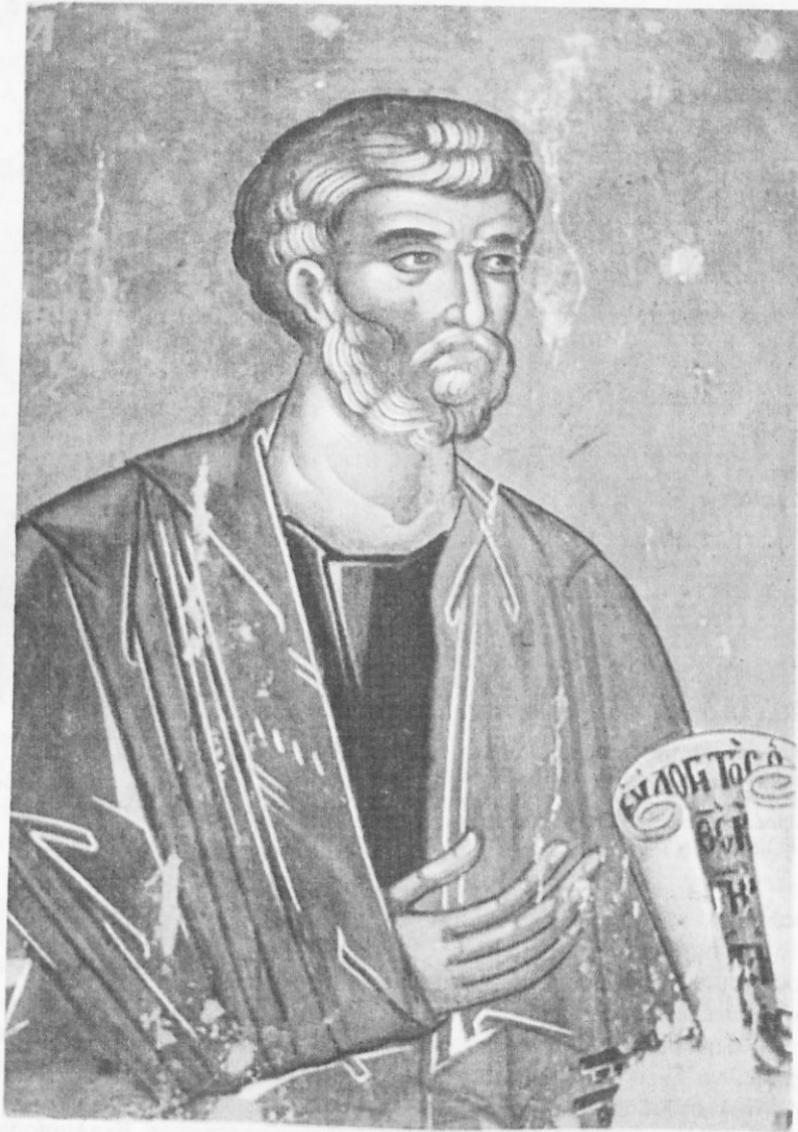
Οι ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ ὁ Θρόνος (Ραβέννα, 6ος αι.).

λιό του. Ἐδῶ ἀποβίωσε γύρω στό 100. Ὁ Ἰωάννης ἔγραψε καὶ τρεῖς καθολικές ἐπιστολές. Είναι ὁ πρώτος θεολόγος καὶ ὁ εὐαγγελιστής τῆς ἀγάπης. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στήν Ἔκκλησία μας στίς 8 Μαΐου.

‘Η σημασία τοῦ ἔργου τῶν Ἀποστόλων

‘Η ἑκλογὴ τῶν Δώδεκα σχετίζεται μέ τήν ιστορική ἐμφάνιση τῆς Ἔκκλησίας καὶ ή δράση τους συνδέεται μέ ὅλη τήν ιστορική της πορεία. Ἡ Ἔκκλησία είναι ἀποστολική. Οἱ Ἀπόστολοι κήρυξαν σ' ὅλο τόν κόσμο τήν ιστορία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐρμήνευσαν τά γεγονότα τῆς ζωῆς Του. Ἔργο τους ἦταν ἡ μύηση στήν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, μέ τό βάπτισμα, ἡ διδασκαλία γιά τή θεμελίωση, τήν οικοδομή, τήν αὔξηση καὶ τή στήριξη τῆς Ἔκκλησίας. Τό ἔργο αύτό σφράγισαν μέ τό μαρτύριό τους.

‘Η ἀποστολή τῶν Δώδεκα ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἔξουσία τοῦ Χριστοῦ νά κηρύξει τό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας μεταβιβάζεται στούς Δώδεκα, πού ἀποστέλνονται γιά τόν ἴδιο

Ο ἀπόστολος Πέτρος. Ο τεχνίτης, πού ἀνήκει στήν «Κρητική Σχολή», κατόρθωσε νά αποτυπώσει στήν ἔκφραση τοῦ προσώπου τό δυναμισμό καὶ τήν αὐθορμησία τοῦ Πέτρου (Άγιο Όρος, πινακοθήκη Πρωτάπου, 16ος αι.).

Η ἀνάσταση τῆς Ταβιθᾶ. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος μὲ μιὰ δυναμική κίνηση ἀνασταῖνει τὴ φιλάνθρωπη μαθήτρια τοῦ Χριστοῦ. Τρεῖς χῆρες ἀπό κείνες πού εἶχε εὐεργετῆσε ἡ Ταβιθᾶ, παρακολουθοῦνται μέ δέος τὴ σκηνὴν. Πίσω ἀπό τὸν Πέτρο ἔνας πιστός ἐκφράζει τὴν ἔκπληξή του ἀνοίγοντας τὴν παλάμη του (Μωσαϊκό στὸ Παλέρμο τῆς Σικελίας, 12ος αι.).

σκοπό στὸν κόσμο. Η μεταβίβαση αὐτή χαρακτηρίζει τὴν ἀποστολή τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τὴ στιγμὴ τῆς ἐκλογῆς τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ὡς τούς σημερινούς χρόνους. Αὐτό είναι ἡ ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας, πού ἔχει δυό βασικά στοιχεῖα:

1. Τὴν ἀποστολική διδασκαλία. Καθετί πού διδάσκει ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά ἔχει τὴν ἀρχή του ἢ νά στηρίζεται ἅμεσα ἢ ἔμμεσα στὴν ἀποστολική διδασκαλία καὶ παράδοση.

2. Τὴν ἀποστολική διαδοχή. Η ἔξουσία πού κατέχει ἡ Ἐκκλησία νά ποιμαίνει, νά διδάσκει καὶ νά iερουργεῖ, ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς στούς Ἀποστόλους. Η ἔξουσία αὐτή μεταδίδεται συνεχῶς καὶ ἀκατάπauστα ὡς στόλους.

σήμερα στούς έπισκόπους καί μέ τούς έπισκόπους, πού είναι διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά είναι ἡ σημασία τοῦ ἔργου τῶν Ἀποστόλων γιά τή χριστιανική Ἐκκλησία;
2. Τί είναι ἡ ἀπόστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας;
3. Γιατί ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης ὄνομάζεται εὐαγγελιστής τῆς ἀγάπης; Διάβασε τήν περικοπή Α' Ἰωάνν. 4, 7-21.
4. Σκέφτηκες ὅτι κάθε χριστιανός είναι καί ἕνας ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμο; Πώς μπορεῖς νά ἐννοήσεις τή δική σου ἀπόστολή;

6. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος

Σαούλ ὁ διώκτης

‘Ο Σαούλ ἢ Σαῦλος, ὅπως ὄνομαζόταν ἐβραϊκά ὁ Παῦλος, γεννήθηκε μεταξύ τοῦ 5 καί 15 μ.Χ. στὴν Ταρσό τῆς Κιλικίας. Οἱ γονεῖς του ἦταν Ἰουδαῖοι ἀπό τή φυλή Βενιαμίν. Ὁ πατέρας του είχε τή ρωμαϊκή ὑπηκοότητα. Τοῦτο δηλώνει καί τήν ἐπίσημη κοινωνική καταγωγή του. ‘Ως πρός τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις ἀνήκε στούς Φαρισαίους.

Στήν Ταρσό, πόλη σπουδαία τήν ἐποχή ἐκείνη στά γράμματα, διδάχτηκε τήν ἐλληνική γλώσσα καί ἥρθε σ' ἐπαφή μέ τήν ἐλληνιστική σκέψη καί ίδιαίτερα μέ τή στωϊκή φιλοσοφία. Στή συναγωγή τῆς ιουδαϊκῆς συνοικίας τῆς πόλεως ἔμαθε τήν ιερή ιστορία τῶν πατέρων του. Σ' αὐτή γνώρισε τήν φαρισαϊκή εὔσέβεια καί τό ζῆλο γιά τήν τήρηση τοῦ νόμου. Σ' αὐτή συνάντησε τήν ἐλπίδα τοῦ Ἰσραήλ γιά τήν ἀπελευθέρωσή του ἀπό τούς Ρωμαίους καί τήν προσδοκία τοῦ Μεσσία γιά τήν ἐπάνοδό του στή μητέρα γῆ.

Στά Ιεροσόλυμα ἔρχεται γιά νά σπουδάσει τό νόμο κοντά στό νομιδιδάσκαλο Γαμαλιήλ. Τοῦτο δείχνει τή συντηρητικότητα τοῦ θρησκευτικοῦ περιβάλλοντός του καί τό ζῆλο του γιά τίς πατρικές παραδόσεις. Στήν Παλαιστίνη πρέπει νά ἥρθε μετά τό 30 μ.Χ. Γνωρίζουμε ὅτι ἦταν παρών στό μαρτύριο τοῦ Στεφάνου, γεγονός πού είχε μεγάλη ἐπίδραση στή ζωή του.

‘Ο Σαούλ πρωτοστατοῦσε στούς διωγμούς τῶν χριστιανῶν. Στό ἄχαρο αὐτό ἔργο είχε τήν ἔξουσιοδότηση τοῦ συνεδρίου καί ὅλα τά μέσα στή διάθεσή του. Οἱ νυχτερινές συλλήψεις, οἱ ἔρευνες στά σπί-

τια, οί καταπιέσεις μέ βασανιστήρια, γιά νά όμολογήσουν οί πιστοί τήν ἐνοχή τους καί νά βλαστημήσουν τό Χριστό, ἡταν στήν ἡμερήσια διάταξη. 'Ο Σαῦλος:

«ρήμαζε τήν Ἐκκλησία· ἔμπαινε στά σπίτια καί ἀφοῦ ἔσερνε μέ τή βία ἄντρες καί γυναίκες τούς ἔστελνε στή φυλακή... Ἐξακολουθοῦσε νά ἔχει αἰσθήματα ἀπειλῆς καί φόνου κατά τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου» (Πράξ. 8, 3.9,1).

Φαίνεται ὅμως ὅτι ὅλα αὐτά τόν βασάνιζαν ψυχικά. Γιατί ἡταν ἔνας βαθύς καί εύγενικός ἄνθρωπος, προικισμένος μέ εύφυΐα, σωστή καί ἀντικειμενική κρίση. "Ἐνας ἄνθρωπος πού ἀντιμετώπιζε τή θρησκεία, παρά τό ζῆλο καί τό φανατισμό του, μέ πολύ σοβαρότητα καί ἀπόλυτη εἰλικρίνεια.

‘Η κλήση τοῦ Παύλου στό ἀποστολικό ἀξίωμα

‘Ο Παῦλος κλήθηκε στό ἀποστολικό ἀξίωμα σέ μιά παράδοξη στιγμή τῆς ζωῆς του· ὅταν καταδίωκε τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καί μέ ἐξουσιοδότηση τῶν ἀρχιερέων πήγαινε στή Δαμασκό μέ τό σκοπό ἄν βρεῖ ἀνθρώπους, πού ἀκολουθοῦσαν τό δρόμο αὐτό, ἄντρες καί γυναίκες, νά τούς φέρει δεμένους στήν Ἱερουσαλήμ (Πράξ. 9, 2). Τήν ὥρα πού τόν κυρίεψε ὁ Χριστός, ἐκεῖνος δέν πορευόταν τήν ὁδό Του, γι' αὐτό καί ἡ φανέρωση τοῦ Χριστοῦ στό Σαῦλο ἡταν γιά ὄλους ἔνα γεγονός ἀναπάντεχο.

‘Η κλήση τοῦ ἀπ. Παύλου εἶναι μιά ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, πού μπαίνει βίαια στή ζωή του. ‘Ο Χριστός τόν συναντᾶ διώκτη καί μέ τή χάρη Του τόν μεταμορφώνει σέ Ἀπόστολο. Τόν κάνει νέο ἄνθρωπο μέ νέες θρησκευτικές ἐκτιμήσεις καί προοπτικές. ‘Ο Παῦλος δέν ἔγινε χριστιανός καί ἀπόστολος μέ τήν ἐπίδραση κάποιου ἄλλου ἀποστόλου ἡ κήρυκα τῆς νέας πίστεως ἡ μέ κάποια δική του προετοιμασία. Αὐτό πού ἔγινε τό ὄφείλει στό θέλημα καί στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Γιά τήν κλήση ἡ ἐπιστροφή τοῦ ἀπ. Παύλου μᾶς πληροφοροῦν οι Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (9, 3-18.22, 3-16. 26, 9-18). ‘Ο ἀπ. Παῦλος θυμάται συχνά τό γεγονός αὐτό στίς ἐπιστολές του, γιατί πρόκειται γιά τό μυστήριο τῆς συναντήσεώς του μέ τόν ἀναστημένο Κύριο. ‘Η συνάντηση αὐτή ἐγκαινιάζει γι αὐτόν μιά καινούργια κατάσταση πραγμάτων. “Ολα τά συντρίμμια τῆς προηγούμενης ζωῆς του θά συντεθοῦν σέ μια “Ολα τά συντρίμμια τῆς προηγούμενης ζωῆς του θά συντεθοῦν σέ μια ἐνότητα μέ κέντρο τήν οίκουμένη. ‘Ο Ἀνανίας θά βαφτίσει καί θά κατηχήσει τόν ἀπ. Παῦλο. ‘Ο Θεός ἔτοίμασε μ' ἔνα θαυμαστό τρόπο τό μεγάλο Ἀπόστολό Του.

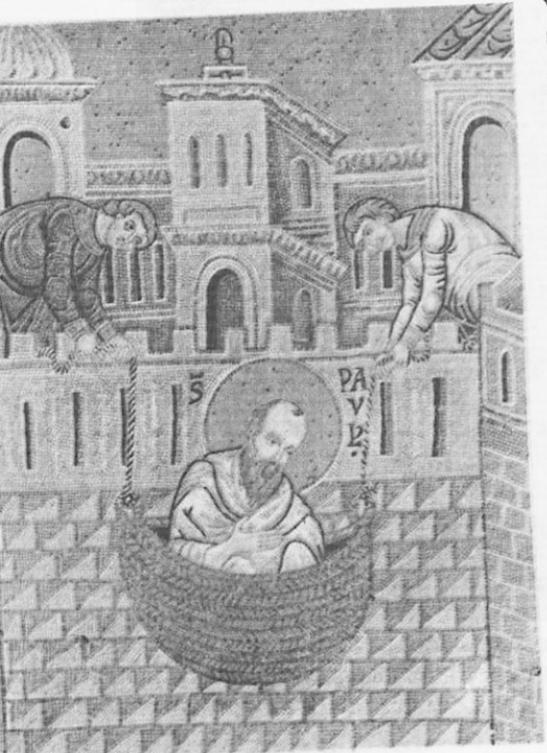

Ο ἀπόστολος Παῦλος. Φαλακρός μέ μάτια χαρωπά, φρύδια πού γνέφουν πρός τά κάτω, ὁμορφο γένι, μύτη κυρτή, ὅπως τὸν θέλει ἡ παράδοση. Ἡ εἰκόνα, κρητικῆς τεχνοτροπίας, ἀποπνέει σεμνότητα καὶ γλυκύτητα, ὅπως ἡταν σεμνές οἱ κινήσεις καὶ γλυκά τὰ λόγια τοῦ μεγάλου ἀποστόλου (Άγιο Ὄρος, πινακοθήκη Πρωτάπου, 16ος αἰ.).

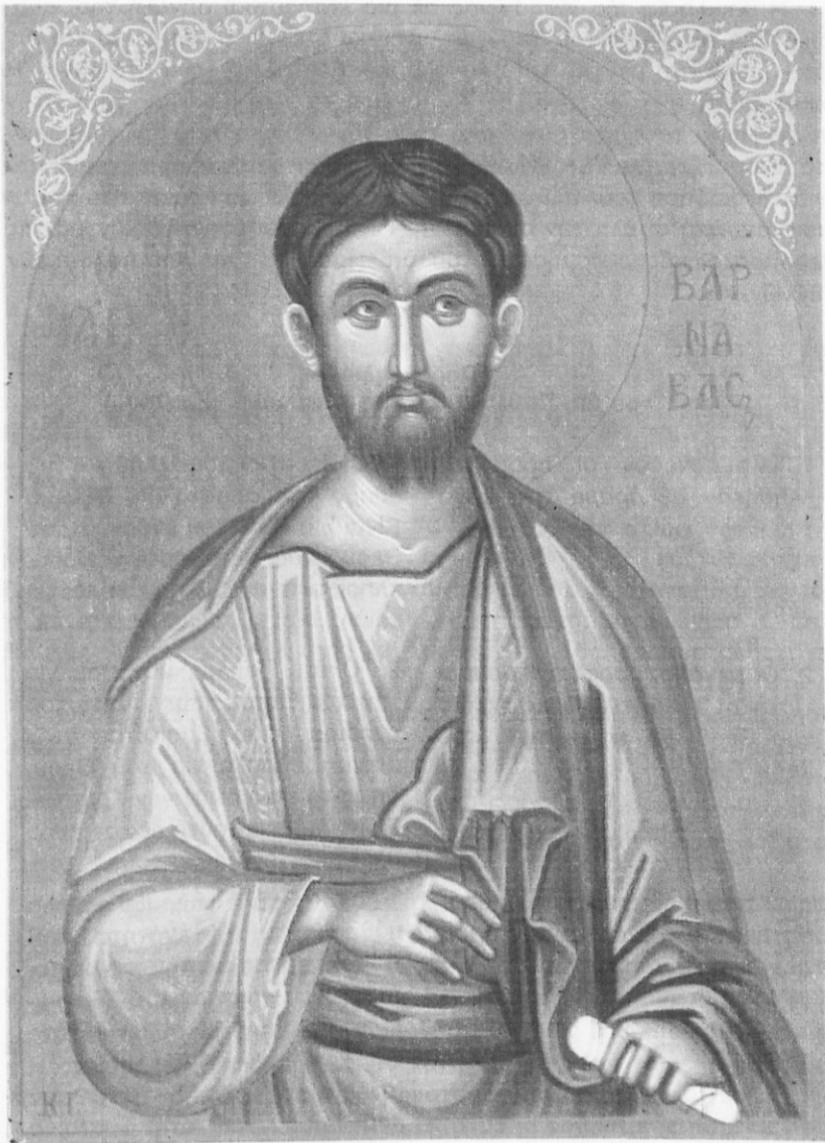
Ἡ ἀνάληψη τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου

Οἱ Ἀπόστολοι, μετά τὰ γεγονότα τῆς κλήσεώς του, δέ γύρισε στά Ιεροσόλυμα. Ἀπό τὴ Δαμασκὸν ἀναχωρεῖ στὴν Ἀραβία, στὸ βασίλειο τῶν Ναβαταίων, νότια τῆς Δαμασκοῦ. Ἐπιστρέφει καὶ πάλι στὴ Δαμασκό, ὅπου σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ, θά ἀσκήσει τὸ ἀποστολικό ἔργο τρία χρόνια. Στὰ πρῶτα αὐτά χρόνια ἀναθεώρησε τὴ φαρισαϊκή ἐρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ μελέτησε κάτω ἀπό ἐντελῶς νέο φῶς τὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας, ὅπως τὸ ἀποκάλυψε ἡ σταυρικὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ.

“Υστερα ἀπό τρία χρόνια παραμονῆς καὶ διακονίας στὴν περιοχὴ τῆς Δαμασκοῦ, ὁ Ἀπόστολος ἔρχεται στὰ Ιεροσόλυμα, γιά νά γνωρίσει τὸν Ἀπόστολον. Πέτρο. Ἐκεῖ συναντᾶ τὸν Ἰάκωβο τὸν Ἀδελφόθεον, πού ἔχει τὴν μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ιεροσολύμων. Οἱ Πράξεις τῶν Ἀπόστολων μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὁ Βαρνάβας βοηθᾶ τὸν Ἀπόστολον νά γνωριστεῖ μὲ τοὺς χριστιανικούς κύκλους τῆς Ιερουσαλήμ, γιατί ὑπῆρχαν ἐπιφυλάξεις γιά τὸ νέον Ἀπόστολο. “Ἐτοι ἀναγκάζεται νά ἐπιστρέψει στὴν Ταρσό. Ἐκεῖ θά τὸν ἀναζητήσει ὁ Βαρνάβας καὶ θά τὸν φέρει στὴν Ἀντιόχεια, γιά νά ἐνισχύσει τὸ ἔργο τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

1. «Ἀδελφόθεοι»: Ἡ Καινὴ Διαθήκη μιλεῖ γιά «ἀδελφούς» τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάμεσα στούς ὅποιους πρῶτος ἀναφέρεται ὁ Ἰάκωβος (Ματθ. 13, 55). Ἡ συγγένεια τοῦ Ἰακώβου καὶ τῶν ἀδερφῶν του μέ τὸν Ἰησοῦ ἀποτελεῖ πρόβλημα. Ἡ ἐρμηνεία πού δέχεται ἡ Ἐκκλησία μας καὶ πού στηρίζεται σέ ἀρχαιότατες μαρτυρίες, είναι ὅτι ὁ Ἰάκωβος καὶ οἱ λοιποὶ ἀδερφοί ἡ ἀδερφές τοῦ Ἰησοῦ, ἡταν παιδιά πού γεννήθηκαν ἀπό ἄλλη μητέρα (ἐτεροθαλεῖς ἀδερφοί), πρίν ὁ Ἰωσήφ μνηστευτεῖ τῇ Μαρίᾳ καὶ πρίν γεννηθεῖ ὁ Ἰησοῦς. Στὴν Κ.Δ. ἡ ἔννοια τοῦ ἀδερφοῦ ἔχει μιά εύρυτερη, πνευματική σημασία (Ματθ. 12, 50).

Ο ἀπόστολος Βαρνάβας (Κ. Γεωργακόπουλου).

Ἡ Ἑκκλησία τῆς Ἀντιόχειας σέ μιά λατρευτική σύναξή της, σύμφωνα μέ τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ, ἐκλέγει καί στέλνει τό Βαρνάβα καί τόν ἄπ. Παῦλο στό μεγάλο καί δύσκολο ἱεραποστολικό ἔργο στά ἔθνη. Ἡ ἐκκλησιαστική κοινότητα τῆς Ἀντιόχειας, πού τά μέλη της ἦταν στήν πλειοψηφία τους χριστιανοί ἀπό τούς ἑθνικούς καί πού πρῶτοι πήραν τό ὄνομα χριστιανοί, ἀνέλαβε μεγάλη ἱεραποστολική δραστηριότητα γιά τή διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στά ἔθνη. Ἡ Ἀντιόχεια ἦταν πολιτικά ἀνοιχτή σ' ὅλη τήν οἰκουμένη. Γι' αὐτό καί ἔγινε τό κέντρο τῆς ἱεραποστολικῆς ἐξορμήσεως τοῦ ἄπ. Παύλου, τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν.

Παραλληλισμός τοῦ ἄπ. Παύλου μέ τούς μεγάλους προφῆτες

1. "Ολοι σχεδόν οἱ προφῆτες κλήθηκαν μέ ὄραμα στό ἔργο τοῦ Θεοῦ γιά τό λαό Του.
2. Οἱ μεγάλοι προφῆτες ὄραματίστηκαν τό μεγαλειώδες σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ λαοῦ Του.
3. Οἱ μεγάλοι προφῆτες ὄραματίστηκαν τήν ἐνότητα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.
1. Ὁ ἄπ. Παῦλος κλήθηκε μέ ὄραμα στό ἀποστολικό ἀξίωμα. Εἶναι μιά ἰδιαίτερη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, πού μεταμορφώνει ὄλοκληρωτικά αὐτόν πού τή δέχεται.
2. Ὁ ἄπ. Παῦλος μόχθησε γιά τήν πραγματοποίηση αύτοῦ τοῦ σχεδίου, πού βασίζεται στήν ἀπειρη εύσπλαχνία τοῦ Θεοῦ, ὅπως τή φανέρωσε «ἐν Χριστῷ». Στήν ύπόθεση αύτή ἔδωσε κυριολεκτικά τόν έαυτό του.
3. Ὁ ἄπ. Παῦλος κήρυξε μέ ἄγιο πάθος αύτή τήν ἐνότητα, πού τήν ἐξέφρασε μέ τήν παγκοσμιότητα τοῦ χριστιανικοῦ Εὐαγγελίου καί τήν οἰκουμενικότητα τῆς χριστιανικῆς Ἑκκλησίας. Ἡ ιστορία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ περιλαμβάνεται στήν ιστορία ὄλοκληρου τοῦ κόσμου, πού στό βάθος εἶναι ιστορία τῆς σωτηρίας.

1. Γιατί ό Παῦλος θυμάται συχνά τό γεγονός τῆς κλήσεώς του; Διάβασε τήν περικοπή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων 9, 3-18.
2. Ήταν ταπεινά τά ἐλατήρια τοῦ διωγμοῦ τῆς νέας πίστεως ἀπό τὸν ἄπ. Παῦλο; 'Ἐξήγγησε.
3. Πῶς μπορεῖ σήμερα νά γίνει κανείς «σκεύος ἐκλογῆς» τοῦ Θεοῦ;
4. Γίνονται σήμερα καταπιέσεις γιά νά ἀρνηθοῦν οἱ ἄνθρωποι τή θρησκευτική τους πίστη; 'Ανάφερε λίγα παραδείγματα.

7. 'Ο ἀπόστολος Παῦλος, ἀπόστολος τῶν ἑθνῶν

'Η πορεία πρός τά ἔθνη

Ἡ πορεία τοῦ ἄπ. Παύλου πρός τά ἔθνη μᾶς ξαφνιάζει καί μᾶς συγκλονίζει. Είναι αὐτή πού δείχνει τήν προσωπικότητά του καί χαρακτηρίζει όλόκληρο τό ἔργο του. Είναι μιά πορεία ἀπό τήν Ἀνατολή ὡς τό τέρμα τῆς Δύσεως. Πορεία, γιά τήν ἐποχὴ ἐκείνη, οἰκουμενική. 'Ο ἄπ. Παῦλος γίνεται ό θεμελιωτής καί τό πρότυπο τῆς ἱεραποστολῆς τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

"Ἐνα γεγονός συγκλονίζει βαθιά τήν ὑπαρξή του καί τόν κινεῖ ἀποφασιστικά στήν πορεία αὐτή. Είναι ἡ πεποίθηση ὅτι τή χάρη τῆς ἀποστολῆς στά ἔθνη ἔλαβε ἀπό τόν ἰδιο τό Χριστό. Είχε μάλιστα τή βεβαιότητα ὅτι γιά τό ἔργο αὐτό ό Θεός τόν ζεχώρισε ἀπό τήν κοιλιά τῆς μητέρας του. 'Ο ἄπ. Παῦλος ύπακούει ἀπόλυτα στήν κλήση καί στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου.

Ἡ ἱεραποστολική πορεία τοῦ ἄπ. Παύλου ἐκφράζει ἐπίσης τή βαθιά πίστη του στήν οἰκουμενικότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ. 'Ο Χριστιανισμός δέν είναι γιά τόν ἄπ. Παῦλο μιά βελτιωμένη ιουδαϊκή αἵρεση. Είναι ἡ δημιουργία μέ τό Χριστό τῆς νέας ἀνθρωπότητας, τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅπου δέν ὑπάρχει διάκριση ἀνάμεσα στούς 'Ιουδαίους καί στούς ἔθνικούς. 'Ο ἄπ. Παῦλος πιστεύει ὅτι μέ τή στροφή του στά ἔθνη θά παρακινήσει τούς 'Ιουδαίους σέ ἐπιστροφή γιά τή σωτηρία τους.

'Ο ἰδιος ό ἄπ. Παῦλος δίνει τή σκηνή τῆς δραματικῆς πορείας του πρός τά ἔθνη:

«'Υποβλήθηκα σέ κόπους περισσότερο ἀπ' ὅσο θά περίμενε κανείς, δέχτηκα κτυπήματα καί πληγές σέ μεγάλο βαθμό, ρίχτηκα στίς φυλακές

Τό βουνό Ταῦρος. 'Οδοιπορώντας ἀνάμεσα στίς χαράδρες του ὁ ἀπόστολος Παύλος, συνάντησε πολλούς κινδύνους. Τούς μαντεύουμε ἀπό ὅσα γράφει στίς ἐπιστολές του, θαυμάζοντας τήν ὑπομονή καὶ τήν πίστη του.'

περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο, ἀντιμετώπισα πολλές φορές τήν ἀπειλή τοῦ θανάτου. Ἀπό τούς Ἰουδαίους πέντε φορές μαστιγώθηκα μέ σαράντα παρά μιά μαστιγώσεις, τρεῖς φορές ραβδίστηκα, μιά φορά μέ λιθοβόλησαν, τρεῖς φορές ναυάγησα, ἔμεινα ἔνα μερόνυχτο στό πέλαγος· ἔκαμα πάρα πολλές ὀδοιπορίες μέ κινδύνους μέσα σέ πλημμυρισμένα ποτάμια, μέ κινδύνους ἀπό ληστές, μέ κινδύνους ἀπό ὄμοεθνεῖς, μέ κινδύνους ἀπό τούς ἑθνικούς, μέ κινδύνους μέσα σέ πόλεις, μέ κινδύνους μέσα σ' ἔρημους τόπους, μέ κινδύνους μέσα σέ θάλασσες, μέ κινδύνους ἀπό φευτοαδερφούς· μέ κόπο καὶ μόχθο, μέ πολλές ἀγρύπνιες, μέ πείνα καὶ δίψα, μέ νηστείες πολλές φορές, μέσα στό κρύο καὶ στή γύμνια» (Β' Κορ. 11, 23-27).

Οι ιεραποστολικές περιοδείες

'Η πορεία τοῦ ἀπ. Παύλου πρός τά ἔθνη περιλαμβάνει τέσσερις μεγάλες ιεραποστολικές ἔξορμήσεις ἡ περιοδείες:

'Η Πρώτη περιοδεία (47-49 μ.Χ.) ἐκτός ἀπό τόν ἀπ. Παῦλο ἔχει συναρχηγό τό Βαρνάβα καὶ συνεργάτη τόν Ἰωάννη-Μάρκο. Ἀφετηρία της είναι ἡ Ἀντιόχεια τῆς Συρίας καὶ στόχος της οἱ μεγάλες ιουδαϊκές κοινότητες τῆς Κύπρου. 'Η ἀποστολή ἐπισκέφτηκε ἐπίσης τήν Παμφυλία, Πισιδία καὶ Λυκαονία. Ἀποτέλεσμα τῆς περιοδείας ἦταν ἡ ἔδρυση ἐκ-

κλησιαστικών κοινοτήτων, πού τίς άποτελούσαν κυρίως χριστιανοί από τούς έθνικούς.

Στή δεύτερη περιοδεία (49-52 μ.Χ.) ό απ. Παῦλος είχε συνοδούς τό σίλα και τόν Τιμόθεο. Ἀφετηρία της είναι πάλι ἡ Ἀντιόχεια και στόχος της, ὑστερα από τό σράμα στήν Τρωάδα, γιά τό όποιο θά μιλήσουμε στό έπόμενο μάθημα, ἡ Ἑλλάδα. Στήν Τρωάδα ἡ ἀποστολή συνάντησε τό Λουκᾶ. Σ' αύτήν τήν ἔξορμηση ιδρύονται οι πρώτες χριστιανικές ἐκκλησιαστικές κοινότητες στόν ἑλληνικό και εύρωπαικό χώρο. Ἡ ἀποστολή ἔρχεται στήν Ἔφεσο και από ἐκεῖ ἐπιστρέφει στήν Ἀντιόχεια.

Στήν τρίτη περιοδεία (52-56 μ.Χ.) ό απ. Παῦλος ἔχει ἀφετηρία τήν Ἀντιόχεια και κέντρο τήν Ἔφεσο. Ἡ Ἔφεσος γίνεται γιά μιά τριετία τό κέντρο τών ιεραποστολικών ἔξορμήσεών του στή Μ. Ἀσία, στήν Ἑλλάδα κ.ἄ. Ἀπό ἐδῶ ἔκαμε τρεῖς ἐπισκέψεις στήν Κόρινθο. Στήν τελευταία ἐπίσκεψή του ἔγραψε τήν ἐπιστολή πρός τούς Ρωμαίους, γιά νά προετοιμάσει τή μεγάλη ἔξορμησή του στή Δύση.

Γιά τήν τέταρτη περιοδεία (62-64 μ.Χ.) πληροφορίες βρίσκουμε στίς ποιμαντικές ἐπιστολές (λέγονται ἔτσι γιατί απευθύνονται σέ δυό ποιμένες τής Ἐκκλησίας) και στούς ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς. Ὁ απ. Παῦλος καταστρώνοντας σχέδια γιά τήν ἐπίσκεψή του στήν Ἰσπανία, βρίσκεται μ' ἔνα ταξίδι του στά Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ διατρέχει μεγάλο κίνδυνο από τούς Ἰουδαίους και σώζεται από βέβαιο θάνατο. Στή φυλακή τής Καισάρειας μένει δυό χρόνια. "Υστερα ζητᾶ νά ῥθεῖ στή Ρώμη, ὅπου φτάνει μετά από ἔνα φοβερό ταξίδι, ἀφοῦ ναυάγησε και ἀφοῦ παρέμεινε τρεῖς μῆνες στή Μάλτα, γιά νά δικαστεῖ τέλος μπροστά στόν Καίσαρα, κάνοντας χρήση τού δικαιώματός του ώς ρωμαίου πολίτη. Και ἐδῶ θά μείνει δυό χρόνια κάτω από ἐπιτήρηση. Ἀφοῦ ἀπαλλάχτηκε από τό αὐτοκρατορικό δικαστήριο, ταξίδεψε «μέχρις ἐσχάτων τής Δύσεως», τήν Ἰσπανία. Στίς ποιμαντικές ἐπιστολές γίνεται λόγος γιά ἔνα ταξίδι στήν Ἀνατολή (Μ. Ἀσία, Κρήτη, Μακεδονία κ.ἄ.). Ὁ απ. Παῦλος ἐπιστρέφει και πάλι στή Ρώμη, ὅπου μαρτύρησε κατά τό διωγμό τοῦ Νέρωνα (64-68 μ.Χ.)

Τό μήνυμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Τό κήρυγμα τοῦ απ. Παύλου απευθύνεται στούς Ἰουδαίους και στούς έθνικούς. Ξεπερνώντας τόν ιουδαϊκό φαρισαϊσμό και τήν ύπεροψία τών έθνικών, εύαγγελίζεται ὅτι ἡ σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου είναι ἔργο τής χάρος τοῦ Θεοῦ. Μᾶς σώζει ἡ ἐγκατάλειψή μας στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅπως πλούσια μᾶς δόθηκε μέ τό σταυρωμένο Χριστό.

8. Ο ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ Ἑλλάδα

Τό Ἀγιο Πνεῦμα ὁδηγεῖ τὸν ἄπ. Παῦλο στὴν Ἑλλάδα

Ο ἄπ. Παῦλος ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα κατά τή διάρκεια τῆς δεύτερης ἱεραποστολικῆς ἐξορμήσεώς του μέ τὴν καθοδήγηση τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Ἐνῶ βρισκόταν στὴν Τρωάδα, ἕνα ὄραμα τοῦ φανερώνει τή συνέχεια τῆς πορείας του:

«Κατὰ τὴν νῦχτα παρουσιάστηκε ὄραμα στὸν Παῦλο· κάποιος ἄντρας Μακεδόνας ἔστεκε καὶ παρακαλοῦσε καὶ ἔλεγε σ' αὐτὸν· πέρασε στὴ Μακεδονία καὶ βοήθησε μας. Ὅταν εἰδε τὸ ὄραμα, ζητήσαμε ἀμέσως νὰ φύγουμε γιὰ τὴ Μακεδονία γιατὶ συμπεράναμε ὅτι ὁ Κύριος μᾶς προσκάλεσε νὰ φέρουμε τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα σ' αὐτούς» (Πράξ. 16,9,10).

Αὕτη ἡ κλήση τοῦ ἄπ. Παύλου ἀπὸ τὸν Κύριο νά κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας στὴν Ἑλλάδα, σημαίνει μιὰ ἰδιαίτερη ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ στὴν πορεία τῆς ἱεραποστολῆς. Στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ, πού ὁ ἄπ. Παῦλος ὑπηρετεῖ, περιλαμβάνεται καὶ ἡ σωτηρία τῶν ἑθνικῶν. Καὶ εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ ἑθνικός κόσμος, πού βρίσκεται σὲ παρακμή καὶ ἀπελπισία, ἀπλώνει τὰ χέρια του καὶ ζητάει τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. «Ἔτσι ἀρχίζει μιὰ καινούργια φάση στὴν πορεία τῆς Ἑκκλησίας.

Τό ἱεραποστολικό ἔργο τοῦ ἄπ. Παύλου στὴν Ἑλλάδα εἶχε πολλές δυσκολίες καὶ συνάντησε πολλά ἐμπόδια. Ἄλλα ἡ μεγάλη σημασία του βρίσκεται στή θεμελίωση τῶν πρώτων ἑλληνικῶν χριστιανικῶν Ἑκκλησιῶν. Οἱ ἑλληνικές πόλεις ἀπό τίς ὅποιες πέρασε ὁ Ἀπόστολος καὶ ἴδρυσε χριστιανικές Ἑκκλησίες εἶναι:

Φίλιπποι, Ἀμφίπολις, Ἀπολλωνία, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Αθῆναι, Κόρινθος, Καλοί Λιμένες, Νικόπολις.

Ο ἄπ. Παῦλος στὴν Ἀθήνα – Η ὁμιλία στὸν "Ἀρειο Πάγο

Ἡ Ἀθήνα ἔγινε γιὰ τὸν ἄπ. Παῦλο ἡ γέφυρα πού ἔνωσε τό Χριστιανισμό μέ τὸν εἰδωλολατρικό κόσμο. Ἐδῶ γιά πρώτη φορά ἡ χριστιανική πίστη συναντιέται μέ τὴν ἑλληνική φιλοσοφία. Τό χριστιανικό Εὐαγγέλιο ἀπό τὴν Ἀσία ἔρχεται στὴν Εύρωπη, μπαίνει στὴν οἰκουμενική του πορεία. Οἱ Ἀθηναῖοι φιλόσοφοι, Ἐπικούρειοι καὶ Στωϊκοί, ὁδήγησαν τὸν ἄπ. Παῦλο στὸν Ἀρειο Πάγο, γιά νά μάθουν περισσότερα ἀπό τὴν καινούργια διδαχὴ του.

Τά κύρια σημεῖα, τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἀποστόλου στὸν Ἀρειο Πάγο (Πράξ. 17, 22-33) εἶναι τά ἔξης:

1. Ἡ εὐλάβεια καὶ ἡ θεοσέβεια τῶν Ἀθηναίων. Ἡ πόλη εἶναι σπαρ-

μένη ἀπό ναούς καὶ ἀφιερώματα, ἀνάμεσα στά όποια είναι καὶ ὁ βωμός στόν «ἄγνωστο Θεό». Αύτά σημαίνουν ἀναζήτηση τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

2. Ἡ μαρτυρία τοῦ ἀπ. Παύλου γιὰ τὸν ἀληθινὸν Θεό, ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι λατρεύουν χωρίς νά γνωρίζουν. Εἶναι ὁ δημιουργός καὶ ὁ ζωοδότης, πού δέν κατοικεῖ σέ χειροποίητους ναούς, οὔτε ἔχει ἀνάγκη ἀπό ἀνθρώπινες προσφορές. Ἀντίθετα οἱ ἀνθρωποὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τίς δωρεές Του.

3. Ὁ Θεός εἶναι ὁ δημιουργός ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ Κύριος ὅλων τῶν λαῶν, πού ἀποτελοῦν τή μιά οἰκογένειά Του. Αὐτός καθόρισε τή διάρκεια τῆς ζωῆς κάθε ἔθνους καὶ τά σύνορα κάθε λαοῦ. Αὐτός κατευθύνει τή ζωή τῶν ἀνθρώπων.

4. Ὁ Θεός ἔβαλε βαθιά στήν ὑπαρξή μας τὸν πόθο τῆς ἀναζητήσεώς Του, ὥστε ἡ ἀληθινὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας νά εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος δρόμος τῆς θεογνωσίας. Εἴμαστε οἰκεῖοι καὶ κοινωνοί τῆς ζωῆς Του. Σχετιζόμαστε ὄπως ὁ πατέρας μέ τά παιδιά του.

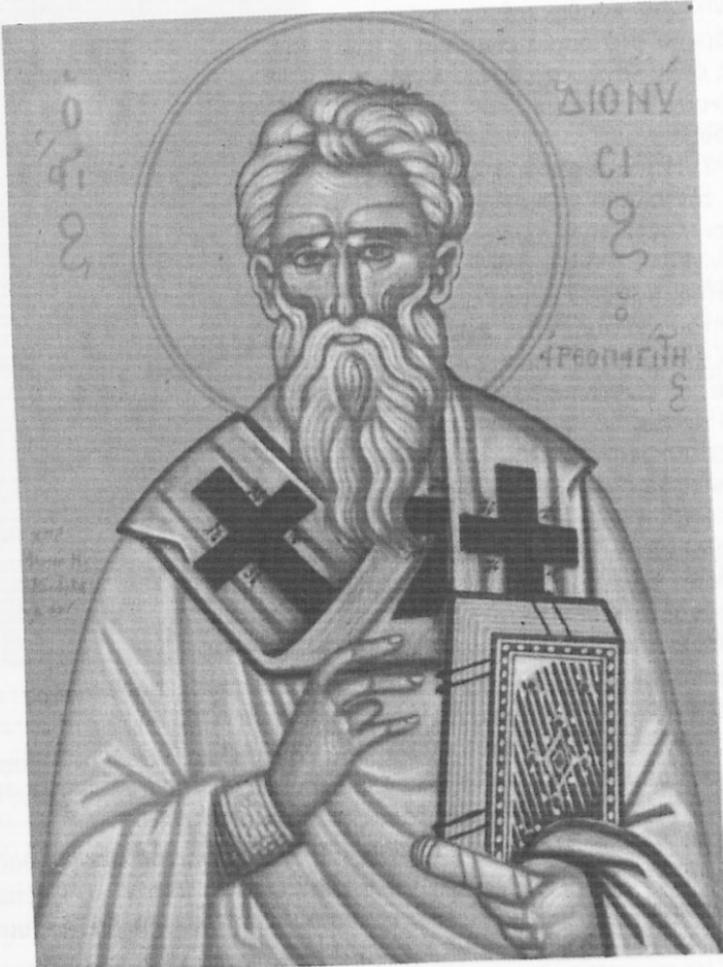
5. Ἡ εἰδωλολατρικὴ παράσταση καὶ ἔξομοίωση τοῦ Θεοῦ εἶναι ὀπισθοδρόμηση καὶ ἄγνοια. Γιά τοῦτο χρειάζεται ἡ μετάνοια. Πρέπει νά ἀναγνωρίσουμε τήν πραγματικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ νά ποθήσουμε τή σωτηρία, πού μᾶς δίνεται μέ τό Χριστό.

6. Ὁ Χριστός μπαίνει στήν πορεία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ιστορίας τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ὁ σωτήρας καὶ ὁ τελικός κριτής τοῦ κόσμου. Ὁ ιουδαϊκός λαός θανάτωσε τό Χριστό, ἀλλά ὁ Θεός τὸν ἀνέστησε γιατί ἦταν ὁ ἀγαπητός Γιός Του.

7. Ὁ ἀναστημένος Χριστός καὶ ἡ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν εἶναι τά σημεῖα τῆς ὄμιλίας, πού προκαλοῦν θύελλα ἀπό ἀντιδράσεις. Οἱ Ἑλληνες πίστευαν στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀνάσταση τοῦ ἀνθρώπου, πού θεμελιώνεται στήν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, εἶναι καθαρά χριστιανική διδασκαλία.

‘Ο ἀπόστολος Παῦλος στόν “Ἄρειο Πάγο (Φ. Κόντογλου).

Ο ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης (Φ. Κόντογλου).

Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἡ ὁμιλία τοῦ ἀπ. Παύλου τελείωσε μέσα σέ ἔνταση καὶ δέν εἶχε πολλούς καρπούς, ἃν δοῦμε βέβαια τό πράγμα ἀπό τήν ἀριθμητική του πλευρά. Πίστεψαν πάντως ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, ἡ Δάμαρις καὶ μερικοί ἄλλοι.

Η σημασία τοῦ ἔργου τοῦ ἀποστόλου Παύλου

"Υστερα ἀπό τό Χριστό τήν πρώτη θέση στήν Ἔκκλησία κατέχει ὁ

ἀπ. Παῦλος. Είναι ό μεγαλύτερος σέ δράση Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ. Καμιά ἄλλη προσωπικότητα δέν αἰσκησε καὶ δέν ἀσκεῖ τόση βαθιά ἐπίδραση στή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ γενικά τοῦ κόσμου, ὅστις ό ἀπ. Παῦλος. Γιατί αὐτός, ξεπερνώντας τά σύνορα τοῦ ιουδαϊκοῦ ἐθνικισμοῦ, μᾶς ἀποκάλυψε τή χριστιανική Ἐκκλησία ως τή νέα καὶ μοναδική δυνατότητα ζωῆς ὅλου τοῦ κόσμου. "Ἐτσι συναντιέται μέ τήν Ἑλλάδα καὶ γνωρίζεται ως ό Ἀπόστολος τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς οἰκουμένης.

Ο ἀπ. Παῦλος χρησιμοποιεῖ γιά τό Εὐαγγέλιο του τήν ἑλληνική γλώσσα. Κάνει τόν Ἑλληνισμό γέφυρα γιά τήν πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ πρός τά ἔθνη, ὅργανο στά σχέδια τοῦ Θεοῦ γιά τό λαό Του. Μέ το κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἡ πρώτη χρονικά χριστιανική χώρα τῆς Εὐρώπης. Ή ὁμιλία του στήν Ἀθήνα, οἱ ιεραποστολικές του ἔξορμήσεις στόν ἑλλαδικό χῶρο, οἱ ἐπιστολές του στίς ἑλληνικές χριστιανικές Ἐκκλησίες, ἀποτέλεσαν ἀποφασιστικά γεγονότα γιά τήν Ἑλλάδα καὶ τόν Ἑλληνισμό.

Η σημασία ὅμως τοῦ ἔργου τοῦ ἀπ. Παύλου είναι παγκόσμια. Γιατί αὐτός, κήρυκας τῆς οἰκουμενικότητας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ πρωτεργάτης τῆς παγκοσμιότητας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀποκάλυψε ἔνα νέο ὄραμα γιά τόν κόσμο. Καὶ τό ἀποκάλυψε ἀκριβῶς τή στιγμή τῆς ἀπογνώσεως τοῦ κόσμου, πού τώρα βρίσκεται τήν ἐνότητα καὶ τό νόημά του στήν Ἐκκλησίᾳ. Η Ἐκκλησία ως ἔργο τοῦ Χριστοῦ είναι ἡ καινούργια πραγματικότητα ζωῆς τοῦ κόσμου, ἡ δυνατότητα ἐνός νέου ἀνθρωπισμοῦ, ἡ ἐλπίδα καὶ τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας.

Πίνακας Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Τίτλος Ἐπιστολῆς	Τόπος-χρόνος συγγραφῆς	Τίτλος Ἐπιστολῆς	Τόπος-χρόνος συγγραφῆς
A' πρός Θεσσαλονικεῖς B' πρός Θεσσαλονικεῖς	Κόρινθος 50-51	Πρός Φιλήμονα Πρός Κολοσσαῖς Πρός Ἐφεσίους Πρός Φιλιππησίους	Ρώμη 59-61
Πρός Γαλάτας A' πρός Κορινθίους B' πρός Κορινθίους	"Ἐφεσος 52-55	A' πρός Τιμόθεον Πρός Τίτον B' πρός Τιμόθεον	Μακεδονία 62-64 Ρώμη 64-67
Πρός Ρωμαίους	Κόρινθος 56-57	Πρός Ἐβραίους	65-67

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μέ ποι τρόπο ἔφερε ὁ Θεός τὸν ἄπ. Παῦλο στὴν Ἑλλάδα; "Ἔχει αὐτό Ιδιαίτερη σημασία καὶ ποιά;
2. Μελέτησε τὴν περικοπή τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων πού ἀναφέρεται στὴ δράση τοῦ ἄπ. Παύλου στὴν Κόρινθο καὶ σημείωσε τὰ σχετικά γεγονότα.
3. Ποιά σημεῖα τῆς ὅμιλίας τοῦ ἄπ. Παύλου στὴν Ἀθήνα σοῦ κάνουν Ιδιαίτερη ἐντύπωση καὶ γιατί;
4. Σκέψητες ποτέ τῇ δικῇ σου εύθύνη ἀπέναντι στῇ μεγάλῃ προσφορᾷ τοῦ ἄπ. Παύλου στὴν Ἑλλάδα;

9. Προβλήματα ἐνότητας τῆς Ἑκκλησίας

Τά μέλη τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων

Τίς πρῶτες ἐκκλησιαστικές κοινότητες ἀποτελοῦσαν χριστιανοί, πού προέρχονταν ἀπό τούς Ἰουδαίους καὶ ἀπό τούς ἑθνικούς. Γιατί ἡ κλήση τῆς σωτηρίας ἦταν καθολική. Μόνο πού ἡ ἀποδοχὴ αὐτῆς τῆς κλήσεως σήμαινε γιά ὅλους ἀποδέσμευση ἀπό τίς προηγούμενες θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Ἡ χριστιανική ἐλευθερία εἶναι ἐλευθερία ὅχι μόνο ἀπό τά εἰδωλα ἀλλά καὶ ἀπό τό νόμο. Ὁ ἄνθρωπος σώζεται καὶ γίνεται μέλος τῆς Ἑκκλησίας μόνο μέ τῇ χάρῃ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆν πίστῃ σ' Αὔτόν.

'Εκεῖνο πού ἀπειλεῖ τὴν ἐνότητα τῆς πρώτης Ἑκκλησίας εἶναι ἡ ἀπαίτηση τῶν χριστιανῶν πού προέρχονταν ἀπό τούς Ἰουδαίους νά τηρεῖται ἡ περιτομή καὶ ὁ μωσαϊκός νόμος ἀπό τούς χριστιανούς πού προέρχονταν ἀπό τούς ἑθνικούς. "Ἐτσι στά Ἱεροσόλυμα ὁ Χριστιανισμός θά ἔπαιρνε τῇ μορφῇ τοῦ παλιοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ στὴν Ἀντιόχεια θά ξέσπαζε σοβαρή ἀντίθεση ἀνάμεσα στούς χριστιανούς ἀπό τούς Ἰουδαίους καὶ στούς χριστιανούς ἀπό τούς ἑθνικούς.

Ἡ Ἀποστολική Σύνοδος

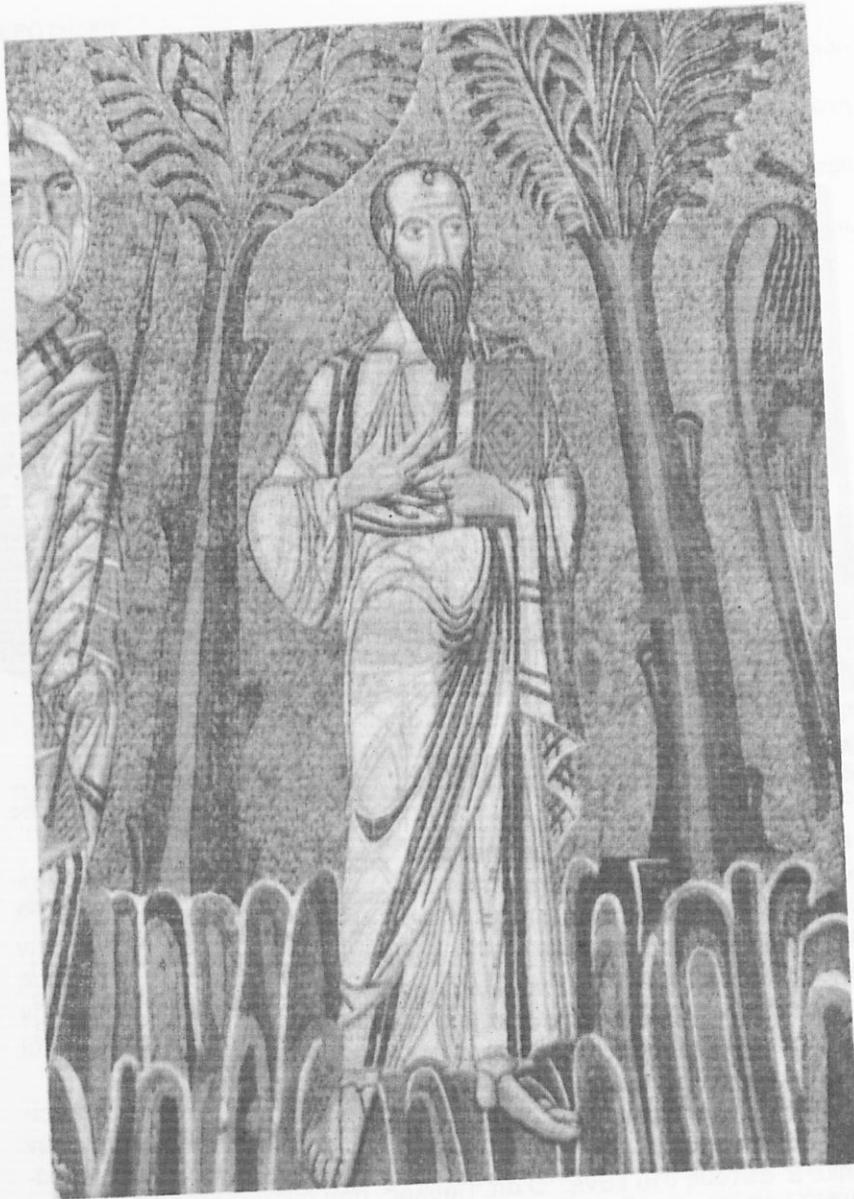
Οἱ Ἀπόστολοι πού εἶχαν τῇ μέριμνα ὅλης τῆς Ἑκκλησίας, ἀντιλαμβάνονται τό μέγεθος τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ κινδύνου καὶ τὸν ἀντιμετωπίζουν μέ σοβαρότητα. Ἰδιαίτερα ὁ ἄπ. Παῦλος κατάλαβε ἀμέσως ποιές καταστρεπτικές συνέπειες θά εἶχε γιά τό Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ

Αρχαία Κόρινθος. Τό Βῆμα. Άπο έδω άπολογήθηκε ό απόστολος Παύλος, όταν τόν κατηγόρησαν δτι πείθει τούς ἀνθρώπους νά λατρεύουν τό Θεό ἀντίθετα πρός τό μωσαϊκό νόμο.

καὶ γιά τήν ἐνότητα τῆς Ἑκκλησίας ἡ παραπάνω ἀπαίτηση τῶν χριστι-
ανῶν πού προέρχονταν ἀπό τούς Ἰουδαίους καὶ ἡ ἔξαιτίας της ἕριδα
ἀνάμεσα στούς χριστιανούς. Μαζί μέ τό Βαρνάβα ἔρχεται ἀπό τήν
Ἀντιόχεια στά Ἱεροσόλυμα γιά νά συζητήσει τό θέμα μέ τούς ἄλλους
Ἀποστόλους. Ἐκεῖ τό 49 μ.Χ συγκαλεῖται ἡ Ἀποστολική Σύνοδος, στήν
όποια πήραν μέρος οἱ Ἀπόστολοι, οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἑκκλησίας καὶ
τό πλῆθος τῶν πιστῶν.

Οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Βαρνάβας, γιά νά ὑποστηρίξουν μέ πει-
στικότητα τίς ἀπόψεις τους πάνω στό ζήτημα τῆς εἰσόδου τῶν ἑθνικῶν
στήν Ἑκκλησία, μιλοῦν γιά «σημεῖα καὶ τέρατα», πού ό Θεός ἐργά-
στηκε μ' αὐτούς στά ἔθνη. Ὁ ἀπ. Παῦλος, πού ἀναγνωρίστηκε ἐπίσημα
ώς ἀπόστολος τῶν ἑθνῶν, κατόρθωσε νά πείσει τούς χριστιανούς πού
προέρχονταν ἀπό τούς Ἰουδαίους νά ἐγκαταλείψουν τή σκληρή θέση
τους. "Ἐκαμε μάλιστα μιά βαθύτερη ἔξεταση τοῦ προβλήματος, θέτον-

Ο ἀπόστολος Παῦλος
(Μωσαϊκό στήν Αγία Σοφία Θεσσαλονίκης, 9ος αι.).

‘Ο εναγκαλισμός τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου
(Εἰκόνα στή μονή τοῦ Θεολόγου Πάτρου, 16ος αι.).

τας τό έρωτημα ἄν ὁ ἄνθρωπος σώζεται μέ τή χάρη η μέ τό νόμο.

Σημαντική είναι ή συμβολή τοῦ ἀπ. Πέτρου καὶ τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφόθεου. ‘Ο πρώτος ὑποστήριξε ὅτι ὁ Θεός κάλεσε καὶ τά ἔθνη στήν πίστη καὶ ὅτι σημεῖο τῆς κλήσεως αὐτῆς είναι ή δωρεά τοῦ Πνεύματός Του σ’ αὐτά. “Ἐτοι δέν μπορεῖ νά γίνεται διάκριση ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους καὶ στούς ἑθνικούς. Θά ἀποτελοῦσε προσβολή στά σχέδια τοῦ Θεοῦ τό νά ζητάμε νά ἐπιβάλουμε τό ζυγό τοῦ νόμου στούς ἑθνικούς, πού οὔτε οι πατέρες μας οὔτ’ ἐμεῖς μπορέσαμε νά βαστάσουμε. ‘Ο δεύτερος δέχτηκε ὅτι δέν πρέπει νά παρενοχλοῦμε τούς χριστιανούς ἀπό τά ἔθνη μέ τήν ἀπαίτηση τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου. Ζήτησε ὅμως νά ισχύει καὶ γιά τούς ἑθνικούς ή ἀποχή ἀπό προηγούμενες εἰδωλολατρικές συνήθειες καὶ ἀκαθαρσίες. ‘Η ἀπόφαση πού πήρε ή

Σύνοδος συνδυάζει τίς δυό θέσεις τοῦ Ἱακώβου: τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τό νόμο καὶ ἀπό τά εἴδωλα (Πράξ. 15, 28.29).

Τό κυριότερο εἶναι ἡ συμφωνία τῶν Ἀποστόλων στό νά μήν ύποχρεώνονται στό ἔξης οἱ ἐθνικοί στήν τήρηση τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου γιά τήν εἰσοδό τους στήν Ἐκκλησία. "Ἐτσι οὐσιαστικά ἡ ἀπόφαση ἐκφράζει τίς ἀπόψεις τοῦ ἀπ. Παύλου. Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου κοινοποιήθηκε μέ επιστολές στίς Ἐκκλησίες τῆς Ἀντιόχειας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας, πού είχαν κυρίως χριστιανούς πού προέρχονταν ἀπό τούς ἑθνικούς.

Ἡ σημασία τῆς ἀποφάσεως

Ἡ Ἀποστολική Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι ἡ σημαντικότερη στήν ιστορία τῶν Συνόδων. Κατά κάποιο τρόπο ἀποτέλεσε πρότυπο γιά τίς μεταγενέστερες Συνόδους τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ συμμετοχή σ' αὐτήν ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ σημαντικό γεγονός γιά τή λειτουργία τῶν Συνόδων καὶ τό κύρος τῶν ἀποφάσεών τους.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου, ὅπως καὶ ὅλη ἡ συζήτηση σ' αὐτήν, μαρτυρεῖ τό αἰσθημα εύθυνης τῶν Ἀποστόλων γιά τήν Ἐκκλησία καὶ συχρόνως ἀποτελεῖ σταθμό γιά τό ιεραποστολικό ἔργο της στά ἑθνη. Ειδικότερα ἡ ἀπόφαση ἔχει μεγάλη σημασία γιά τήν Ἐκκλησία γιατί:

1. Ἐπιβεβαιώνει τό γεγονός ὅτι τό "Ἄγιο Πνεῦμα κατευθύνει καὶ στηρίζει τήν Ἐκκλησία στίς δύσκολες περιστάσεις ἢ στίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Τήν ὁδηγεῖ στή διαφύλαξη καὶ διατύπωση τῆς ἀλήθειας.

2. Μαρτυρεῖ τήν ἀποστολικότητα καὶ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία στηρίζεται στήν ἀποστολική συμφωνία καὶ ἀγάπη στήν ἑνότητα τῆς πίστεως. Εἶναι ἡ ἄρνηση τῶν διακρίσεων καὶ τῆς διαιρέσεως.

3. Ἀποτελεῖ θρίαμβο τῆς χριστιανικῆς ἐλευθερίας μέ τήν ὄριστική ἀποδέσμευση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπό τόν Ιουδαισμό καὶ τήν εἰδωλολατρία. Τοῦτο εἶναι ἀποφασιστικό γιά τό μέλλον τῆς Ἐκκλησίας.

4. Διασώζει τήν οἰκουμενικότητα τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ἀνήκει στίς μεγάλες ύπηρεσίες τοῦ ἀπ. Παύλου γιά τήν παγκοσμιότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμός δέν ἔμεινε μιά αἵρεση καὶ ἄνοιξε ὁ δρόμος του πρός τά ἑθνη.

Οἱ πρῶτες παρερμηνεῖες τοῦ Χριστιανισμοῦ

Τήν Ἐκκλησία ἀπειλήσεις ἀπό τά πρώτα βήματά της ὁ ἐσωτερικός κίνδυνος τῶν αἱρέσεων, δηλαδή τής παρερμηνείας καὶ νοῦθεύσεως τῆς πίστεώς της. Τήν ἐμφάνισή τους κάνουν δυό ὄμαδες αἱρέσεων: οἱ Ιουδαϊζουσες καὶ οἱ γνωστικές.

Χριστιανοί άπό τούς Ἰουδαίους, πού άγνόησαν τήν ἀπόφαση τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου, ἵδρυσαν διάφορες αἱρετικές ὅμαδες (Ναζωραῖοι, Ἐβιωνῖτες κ.ἄ.) μέ βάση τήν ἀποκαλυπτική γραμματείαν¹ καὶ τόν ἐθνικισμό τῶν Ἰουδαίων σέ συνδυασμό μέ τό Χριστιανισμό. Ἡ σημαντικότερη ιουδαιζουσα αἱρεση ἦταν ὁ Χιλιασμός.

Οι γνωστικές αἱρέσεις ἢ ὁ Γνωστικισμός είναι σύστημα συγκρητιστικό, δηλαδή ἀνάμικτο μέ ἑλληνικά, ιουδαιϊκά, ἀνατολικά καὶ χριστιανικά στοιχεῖα, πού ἀπειλεῖ τήν ἵδια τήν ὑπόσταση τῆς Ἐκκλησίας. Προσπαθούσε μέ τή «γνώση» νά μπει στά μυστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου καὶ νά γεφυρώσει τό χάσμα ἀνάμεσα στό Θεό καὶ στόν ἄνθρωπο. Τά κύρια γνωρίσματα τοῦ Γνωστικισμοῦ είναι:

1. Ὁ δυαλισμός: Δέχεται δυό ἀρχές ἢ δυό θεούς· τόν ἀγαθό θεό καὶ τόν κακό θεό ἢ τό θεό τής ὕλης.

2. Ὁ δοκητισμός: Δέχεται φαινομενική καὶ ὥχι πραγματική ἐνανθρώπηση καὶ σταύρωση τοῦ Θεοῦ στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

3. Ὁ ἀντιουδαϊσμός: Ἀπορρίπτει τήν Π. Διαθήκη καὶ τό θεό της, γιατί δημιούργησε τόν ἀτελή κόσμο καὶ τόν ἀμαρτωλό ἄνθρωπο.

4. Ὁ ἀσκητισμός: Διακρίνεται γιά τήν αὐστηρή ἀσκηση, πού ἔφτανε κάποτε στήν ἀκολασία, ἔξαιτιας τής ἐσφαλμένης·αντιλήψεως τῶν Γνωστικῶν γιά τήν ὕλη καὶ τό σῶμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Γιατί ἡ συμμετοχή ὅλης τῆς Ἐκκλησίας στήν Ἀποστολική Σύνοδο ἀποτελεῖ σημαντικό γεγονός;
- Γιατί είναι σημαντική ἡ ἀπόφαση της;
- Σκέφτηκες ὅτι τήν Ἐκκλησία ἀπειλούν καθημερινά αἱρέσεις; Τί μπορεῖς νά πράξεις ἀπέναντι στό γεγονός αύτό;
- Διάβασε ἀπό τήν ἐπιστολή τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφόθεου τήν περικοπή γιά τήν ἀληθινή σοφία (Κεφ. 3, 13-18).

1. Ἀποκαλυπτική γραμματεία: Είναι ψευδώνυμα ιουδαιϊκά καὶ χριστιανικά κείμενα, ἀνάμεσα στό 2ο π.Χ. καὶ 2ο μ.Χ. αιώνα, πού περιέχουν θείες ἀποκαλύψεις γιά τά ἔσχατα. Κύριο θέμα τῶν ιουδαιϊκῶν αύτῶν κειμένων δέν είναι ἀπλῶς ἔνας ὄραματισμός γιά τό μέλλον, ἀλλά τό πώς μπορεῖ νά συμβιβάζονται τά παθήματα τοῦ Ἐθνους καὶ τῶν δικαίων μέ τή δύναμη καὶ τή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γι' αύτό καὶ μιλοῦν γιά παγκόσμια κρίση, ἀνάσταση νεκρών, μακαριότητα τῶν δικαίων καὶ καταδίκη τῶν ἀσεβῶν καὶ γιά μέλλουσα κυριαρχία τοῦ Θεοῦ.

10. Η ὄργανωση τῆς Ἑκκλησίας

Τό ἀποστολικό κύρος

Οι Ἀπόστολοι εἶναι τά θεμέλια τῆς Ἑκκλησίας, μέ ακρογωνιαῖο λίθο τὸ Χριστό. Ἀποτελοῦσαν τήν αὐθεντία καὶ ἐξέφραζαν τήν ἀλήθειά της. Η ἔξουσία πού τούς ἔδωσε ὁ Κύριος ἡταν ἀναμφισβήτητη σέ ὅλη τήν Ἑκκλησία. Ἀσκοῦσαν τό ἔργο τῆς ἀνώτατης διακυβερνήσεώς της. Γιά κάθε ἀπορία καὶ πρόβλημα ἡ Ἑκκλησία ἡ οἱ Ἑκκλησίες κατέφευγαν στούς Ἀποστόλους. Οι ἀποφάσεις τους ἀποτελοῦσαν κανόνες γιά ὅλη τήν Ἑκκλησία.

Οι Ἀπόστολοι δέν ἀνήκαν σέ ὄρισμένη ἐκκλησιαστική κοινότητα. Δέν ἡταν δηλαδή ἡγέτες (ἐπίσκοποι) μᾶς ὄρισμένης Ἑκκλησίας ἢ περιφέρειας, ἀλλά ὅλων τῶν Ἑκκλησιῶν πού ἐκεῖνοι ἴδρυσαν καὶ γιά τίς ὁποῖες μεριμνοῦσαν καθημερινά. Οι δυσχέρειες ὅμως πού ἀντιμετώπιζαν στή διακυβέρνηση ὅλων τῶν Ἑκκλησιῶν, τούς ὁδηγοῦν στή χειροτονία πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων, τούς ὁποίους τοποθετοῦν στής ἔδρες τῶν τοπικῶν Ἑκκλησιῶν. Καὶ τότε βέβαια δέν ἔπαψαν νά παραμένουν ἡ ἀνώτατη ἐκκλησιαστική αὐθεντία. Είχαν βαθιά συναίσθηση τῆς εὐθύνης γιά τήν ἔξουσία, πού ὁ Κύριος τούς ἔδωσε πρός οἰκοδομή τῆς Ἑκκλησίας.

Ἐπίσκοποι-πρεσβύτεροι-διάκονοι

Στά βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἔχουμε σαφεῖς πληροφορίες γιά τήν ἐκκλησιαστική ὄργανωση· γιά τούς μόνιμους λειτουργούς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων: τόν ἐπίσκοπο, τόν πρεσβύτερο, τό διάκονο.

Ἡ ἀρχή τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος πρέπει νά ἀναζητηθεῖ στήν ἀντιμετώπιση τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν προβλημάτων τῆς Ἑκκλησίας, πού συνεχῶς αὔξανονταν. "Οπου ἡταν ἀδύνατη ἡ προσωπική ἐπέμβαση τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ ἄμεση ἀπό αὐτούς ἀντιμετώπιση τῶν ζητημάτων τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων, ἐκεὶ ἔστελναν ἄντρες ἱκανούς, πού ἐνεργοῦσαν μέ ἔξουσιοδότησή τους. Αὐτοί γίνονταν οἱ προεστῶτες ἢ ἐπόπτες τῶν κοινοτήτων αὐτῶν. Ἡταν δηλαδή οἱ ἐπίσκοποι.

Τό ἀξιώμά τους ἔπαιρναν μέ τήν ἐπίθεση τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων (χειροτονία) καὶ εἶχαν τήν εὐθύνη τῆς διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων ὅπου τούς ἐγκαθιστοῦσαν. Εἰδικότερα φρόντιζαν γιά τήν ἐκλογή καὶ χειροτονία ἀξιῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, τήν ἀμοιβή καὶ τήν πιθανή τιμωρία τους καὶ τήν τέλεση τῶν ἱερῶν μυστηρίων καὶ μάλιστα τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ Χρίσματος. Είχαν δηλαδή

καθήκοντα ιερατικά και διοικητικά. "Ομως ή έξουσία τους ήταν διαφορετική από τήν έξουσία τῶν Ἀποστόλων και περιορισμένη.

Στίς ἀποστολικές κοινότητες, και μάλιστα στίς κοινότητες τοῦ ἀπ. Παύλου, δέν ύπάρχει σαφῆς διάκριση ἀνάμεσα στὸν ἐπίσκοπο και στὸν πρεσβύτερο. Οι πρεσβύτεροι καλοῦνται και ἐπίσκοποι. Οἱ Ἀπόστολοι ἐγκαθιστοῦσαν στὶς ἐκκλησιαστικές κοινότητες τούς πρεσβυτέρους μὲ χειροτονία και τούς ἀνέθεταν τῇ διακυβέρνηση τους. Εἶχαν και αὐτοί ιερατικά και διοικητικά καθήκοντα, ἀλλά διαφορετικά από τὰ καθήκοντα τῶν Ἀποστόλων και τῶν ἐπισκόπων και περιορισμένα. Η σημασία τους ἐνισχύθηκε μετά τὸ διωγμό τοῦ Στεφάνου, ὅταν τούς ἀνατέθηκαν οἰκονομικά, διοικητικά και πειθαρχικά καθήκοντα. Μέ τὴν ἔννοια τῆς εὐθύνης τους γιά τὴν ἐκκλησιαστική κοινότητα πού διακονοῦν, παίρνουν μέρος στὴν Ἀποστολική Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων.

Τό αξίωμα τοῦ διακόνου ἐμφανίζεται στὴν Ἐκκλησίᾳ μέ τὴν ἐκλογή και χειροτονία τῶν ἑφτά διακόνων, γιά τῇ διακονίᾳ τῶν κοινῶν τραπέζων. Τό δῆτι ὅμως οἱ διάκονοι δέν περιορίστηκαν στὸ κοινωνικό και οἰκονομικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρεῖται ἀπό τὴ δράση τοῦ Στεφάνου και τοῦ Φιλίππου. Εἶχαν δηλαδή και ἔργα ποιμαντικῆς διακονίας. Ὁ ἀπ. Παῦλος στὶς ἐπιστολές του τούς τοποθετεῖ μετά τούς ἐπισκόπους, πού δείχνει ὅτι οἱ διάκονοι εἶχαν παράλληλα και ιερατικά καθήκοντα (τέλεση θείας Εὐχαριστίας). Τά παραπάνω ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα θά διαμορφωθοῦν ὄριστικά στὴ μεταποστολική ἐποχή. Τότε ἔχουμε τὴν πλήρη ὄργάνωση τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐνότητα και ἡ ζωή τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἐκκλησιαστική ὄργάνωση, ἡ διαμόρφωση δηλαδή τῆς ιεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας, δέν ἔγινε σέ βάρος τῆς ἐνότητας τῶν μελῶν της. Στίς πρωτοχριστιανικές ἐκκλησιαστικές κοινότητες εἶναι ἀδιανόητη κάθε ἀντίθεση λαοῦ και ιεραρχίας. Κληρικοί και λαϊκοί εἶναι διαφορετικά μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἀρμονικό σύνολο και ἀδιάσπαστη ἐνότητα. Ἀποτελοῦν τό λαό τοῦ Θεοῦ. Είναι μέλη τοῦ ἐνός σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέ διαφορετικές κλήσεις, χαρίσματα, λειτουργίες και διακονίες, γεγονός ὅμως πού δέν καταργεῖ τὴν ισοτιμία και τὴν ἐνότητά τους. Είναι βαθιά ἡ συνείδηση ὅτι δέν ύπάρχουν δυό Εὐαγγέλια· ἔνα γιά τὸν κλῆρο και ἔνα γιά τὸ λαό.

Ἡ συμμετοχή τῶν λαϊκῶν-πιστῶν στὴ ζωή και τό ἔργο τῶν πρώτων ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων εἶναι οὐσιαστική. Γιατί εἶναι ἀπαραίτητη ἡ παρουσία και ἡ ἐνεργητική συμμετοχή τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας στὴ τέλεση τῶν μυστηρίων και ιδιαίτερα τῆς Εὐχαριστίας. Σ' αὐτῆν

Η Δεύτερη Παρουσία (Λεπτομέρεια από τοιχογραφία στήν Παναγία τήν Κερά, Κρήτα Κρήτης).

προϊσταται ό ἐπίσκοπος, ἀλλά τό πλῆρες νόημά της ἔχει στήν συνειδητή συμμετοχή ὅλων τῶν πιστῶν. Ἀπαραίτητη είναι ἐπίσης ἡ συνεργασία τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ πληρώματος τῆς Ἑκκλησίας στήν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων της. Οἱ πιστοί συμμετέχουν στήν ἑκλογή τῶν ἑφτά διακόνων καὶ τοῦ Μαθθία καὶ στήν Ἀποστολική Σύνοδο. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἑκκλησίας είναι ύπόθεση ὅλων τῶν μελῶν της. Νά γιατί κάθε ἀκρότητα στήν Ἑκκλησία, εἴτε κληρικοκρατία εἴτε λαϊκοκρατία, είναι ένενη πρός τήν παράδοσή της.

Μέσα σ' αύτό τό κλίμα τῆς ἐνότητας οἱ χριστιανοί ζοῦσαν μ' ὅλη τήν ἀπλότητα καὶ ἀγνότητα. Τρέφονταν μέ τά ιερά μυστήρια καὶ πραγματοποιοῦσαν μέ τή θυσία τους τήν κοινωνία τῆς ἀγάπης. Ἐκεῖνο πού δίνει νόημα καὶ ἀληθινή προοπτική στή ζωή αὐτή είναι ἡ χριστοκεντρικότητά της. Ὁ Χριστός είναι τό «σῶμα» καὶ ἡ «κεφαλή τοῦ σώματος» τῆς Ἑκκλησίας. Ἡ ζωή τῶν πιστῶν στήν ἀποστολική Ἑκκλησία ἐνισχυτής

όταν öχι μόνο μέ τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ πού ἥρθε, ἀλλά καὶ μέ τήν προσδοκία τοῦ Κυρίου πού θά ῥθεῖ.

Ἐτοι ἔχουμε τό φαινόμενο πού λέγεται «ἐνθουσιαστικές τάσεις». Στήν Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης τό φαινόμενο αύτό ἐκφράστηκε μέ ἀκρότητες. Οἱ πιστοί δέν ἐργάζονται. Παραμελοῦν τήν εὔθυνη γιά τόν ἑαυτό τους καὶ τούς ἄλλους καὶ ἀναμένουν τή δεύτερη Παρουσία τοῦ Κυρίου. Ἡ Ἐκκλησία θά συστήσει öτι ἡ Παρουσία αύτή δέν περιορίζεται χρονικά καὶ öτι θά γίνει σέ χρόνο ἄγνωστο στούς ἀνθρώπους. Ἡ ἐλπίδα βέβαια τῆς δεύτερης ἐπιφάνειας τοῦ Χριστοῦ δίνει νόημα καὶ δυναμισμό στή ζωή τῶν πιστῶν. Ἡ ἐνδοξη αύτή Παρουσία θά τελειώσει τό ἔργο τῆς σωτηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό είναι τό ἔργο τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας (ἐπισκόπων-πρεσβυτέρων-διακόνων);
2. Συμβάλλουν οἱ ιερεῖς στήν πρόοδο τῆς προσωπικῆς σου ζωῆς; "Ἄν ναί πῶς καὶ σέ τί;
3. Πῶς ἔξηγεις τό σεβασμό ἡ τήν περιφρόνηση μερικῶν στούς λειτουργούς τῆς Ἐκκλησίας;
4. Συμμετέχουν σήμερα οἱ λαϊκοί-πιστοί στή ζωή καὶ τό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας; Σκέψου μερικούς τρόπους δικῆς σου συμμετοχῆς.

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ἡ Πεντηκοστή – Ἐπίκληση τοῦ Ἀγίου Πνεύματος:

«Ἄγιο Πνεῦμα,...σύ πού είσαι πνεῦμα ζωῆς καὶ συνέσεως, πνεῦμα ἀγιωσύνης καὶ τελειότητας· σύ πού είσαι τό πνεῦμα τό ἀγαθό· τό σοφό· τό φιλάνθρωπο· τό γλυκό· τό ἐνδοξο· πού τρέφει μαζί καὶ ποτίζει· πού ἐλεεῖ· πού φωτίζει· πού δυναμώνει. Σύ πού είσαι πνεῦμα θεῖο ὑπομονῆς· πνεῦμα, πού μεταδίδει χαρά, εὐφροσύνη, σωφροσύνη, σοφία, γνώση, πραότητα, ἀμνησικά, ἀμεριμνία γιά τά κοσμικά πράγματα, ἐνατένιση τῶν οὐράνιων. Σύ πού διώχνεις τήν τεμπελιά καὶ τήν ἀμέλεια, τήν πειρέγεια καὶ τήν πονηριά. Σύ πού είσαι πνεῦμα δηλωτικό τῶν θείων μυστηρίων· ὑπόσχεση τῆς οὐράνιας βασιλείας· βρύση προφητείας· κρατήρας διδασκαλίας· φθορά πῆς ἀμαρτίας· θύρα μετάνοιας. Σύ πού δείχνεις

σάν πορτάρης τήν εϊσοδο στούς ἀγωνιζόμενους. Σύ πού είσαι πνεῦμα ἀγάπης, εἰρήνης, πίστεως, ἔγκρατειας, πνεῦμα πόθου και πού προξενεῖς τὸν πόθο. Σύ, ἔλα καὶ σκήνωσε σέ μᾶς και μείνε μαζί μας ἀχώριστα και ἀδιαιρετα· και ἀγίαζε και ἀνακαίνιζε και φώτιζε τίς καρδιές μας, σύ πού είσαι ὁμοούσιο και ὄμοτιμο· και ὁμόθρονο μέ τὸν Υἱό και τὸν Πατέρα, και πού κάνεις θεούς κατά χάρη ἐκείνους πού σέ δέχονται και ἀφανίζεις κάθε ἀμαρτία και φέρνεις μαζί μέ τὸν ἐρχόμο σου κάθε ἀρετῆ...».

(Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, Τά εύρισκόμενα (ἐκδ. Ζαγοραίου), σε. 324 – Μετάφραση Μ.Κ.)

2. Ἡ Ἑκκλησία είναι σάν πλοίο στό πέλαγος:

«Ο κόσμος είναι «θάλασσα», ὅπου ἡ Ἑκκλησία, σάν πλοίο στό πέλαγος, ταλαιπωρεῖται ἀλλά δέ χάνεται. Γιατί ἔχει μαζί της ὡς ἔμπειρο κυβερνήτη τὸ Χριστό. Στό κέντρο της ὑψώνεται τό σημεῖο τῆς νίκης κατά τοῦ θανάτου, πού είναι ὁ σταυρός τοῦ Κυρίου. Ἡ πλώρη της είναι ἡ ἀνατολή και ἡ πρύμνη της ἡ δύση...τὸ πηδάλιό της οἱ δυό διαθῆκες και τά τεντωμένα σκοινιά της ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, πού ἀγκαλιάζει τήν Ἑκκλησία, και ἡ ἀντλία της τό βάπτισμα, μέ τό ὄποιο ἀνανεώνονται αὐτοί πού πιστεύουν. Σ' αὐτή σάν φωτεινό καραβόπανο βρίσκεται τό Ἀγιο Πνεῦμα, μέ τό ὄποιο σφραγίζονται ὅσοι πιστεύουν στό Θεό. Μαζί της φέρνει και σιδερένιες ἄγκυρες, τίς ἀγίες ἐντολές τοῦ ἰδιου τοῦ Χριστοῦ, πού είναι δυνατές σάν σίδερο. Δεξιά και ἀριστερά της ἔχει και ναύτες, τούς ἀγίους ἀγγέλους, μέ τούς ὄποιους πάντοτε στηρίζεται και φυλάγεται ἡ Ἑκκλησία. Σ' αὐτήν ὑπάρχει και ψηλή σκάλα πού ὀδηγεῖ στή σέ σχῆμα σταυροῦ κορφή τοῦ πλοίου, εἰκόνα τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, πού τραβάει τούς πιστούς γιά νά ἀνεβοῦν στόν οὐρανό. Στήν κορφή τῶν ιστίων ὑπάρχουν οἱ φάροι πού ἐνώνονται και ἀποτελοῦν τούς χορούς τῶν προφήτῶν, τῶν μαρτύρων και τῶν ἀποστόλων, πού ἀναπαύονται στή βασιλεία τοῦ Χριστοῦ».

(Ιππολύτου, Περί Χριστοῦ και περί τοῦ Ἀντιχρίστου LIX, ΒΕΠ, τ. 6, σελ. 217, 35-40, 218, 1-12 – Μετάφραση Μ.Κ.).

3. Ἡ ζωή τῶν πρώτων χριστιανῶν:

«Οι χριστιανοί δέ διακρίνονται ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους οὕτε στήν ἐπίγεια πατρίδα, οὕτε στήν ὄμιλία, οὕτε στά ἔθιμα. Γιατί οὕτε κατοικοῦν σέ ξεχωριγεία πόλεις, οὕτε χρησιμοποιοῦν κάποια διαφορετική γλωσσική διάλεκτο. Καστέος πόλεις ἐλληνικές και βάρβαρες, ὅπως ἔτυχε στόν καθένα, και ἀκολουθώντας τά κοινά ἔθιμα, σχετικά μέ τήν ἐνδυμασία, τήν τροφή και τήν ὑπόλοιπη ζωή, παρουσιάζουν τήν κατάσταση τῆς ζωῆς τους θαυμαστή και πραγματικά παράδοξη. Κατοικοῦν ἰδιαίτερες πατρίδες, ἀλλά σάν διαβατάρηδες. Συμμετέχουν σέ ὅλα ὡς πολίτες και ὅμως ὅλα τά ὑπομένουν σάν ένοιο κάθε χώρα είναι πατρίδα τους και κάθε πατρίδα θεωρεῖται σάν ξένη χώρα. Γεννοῦν παιδιά, ἀλλά δέν τά πετοῦν. Παραθέτουν συνηθισμένο τραπέζι, ἀλλά δέν είναι ἀμαρτωλό. Βρίσκονται μέσα σέ σάρκα, ἀλλά δέ ζοῦν σαρκική ζωή. Περνοῦν τή ζωή τους στή γῆ, ἀλλά πολιτεύονται στόν οὐρανό. Ὑπακούουν στούς ὑπάρχοντες νόμους, ἀλλά

μέ τή ζωή τους νικοῦν τούς νόμους. Ἀγαποῦν ὅλους καὶ ὅμως διώκονται ἀπό ὅλους. Ἀγνοοῦνται καὶ καταδικάζονται· θανατώνονται καὶ ὅμως αὐξάνουν σε̄ ζωή. Εἶναι φτωχοὶ καὶ ὅμως κάνουν πλούσιους πολλούς. Στεροῦνται ἀπό ὅλα καὶ ὅμως περισσεύουν σε̄ ὅλα. Περιφρονοῦνται καὶ στίς ἀτιμώσεις τους δοξάζονται, βλαστημοῦνται καὶ ὅμως δικαιώνονται. Ὑβρίζονται καὶ ὅμως τιμοῦν, τιμωροῦνται σάν κακοί, ἐνῶ κάνουν τό καλό· καὶ ὅταν τιμωροῦνται αὐτοί χαίρονται, γιατί πάρονται δύναμη. Καταπολεμοῦνται ἀπό τούς Ίουδαίους σάν ἀλλόφυλοι καὶ καταδιώκονται ἀπό τούς ἑθνικούς, ἀλλά ἐκεῖνοι πού τούς μισοῦν δέν μποροῦν νά ποῦν τήν αἰτία αὐτῆς τῆς ἔχθροτητας....».

(Ἐπιστολή πρός Διόγνητον, ΒΕΠ, τ. 2, σελ. 253, 7-31 – Μετάφραση Μ.Κ.)

4. Οι «ἀγάπες»:

«Τό δεῖπνο μας, πού ἐσεῖς (οι εἰδωλολάτρες) κατακρίνετε γιά ἀπόλαυση καὶ μόνο μέ τό ὄνομά του χαρακτηρίζει τό σκοπό του· γιατί ὄνομάζεται ἀγάπη μέ τήν ἑλληνική ὄνομασία του. "Οσο καὶ ἂν στοιχίζει, τά ἔξοδά του είναι κέρδος πού καταγράφεται στό βιβλίο τῆς εὐόσεβειας, γιατί μ' αὐτό ἐμεις ἀνακουφίζουμε τούς φτωχούς. Τίποτα τό ποταπό δέ γίνεται σ' αὐτὸ καὶ τίποτα τό ἀπρεπές. Δέν ἀρχίζουμε τό δεῖπνο ἀν πρώτα δέν προσευχηθοῦμε στό Θεό. Τρῶμε τόσο μόνο, ὅσο ταιριάζει σέ ἐγκρατεῖς ἀνθρώπους καὶ φιλοξενοῦμε μ' αὐτό τό δεῖπνο κατά τέτοιο τρόπο, ώστε νά μήν ξεχνᾶμε ὅτι τή νύχτα πρόκειται νά λατρέψουμε τό Θεό. Καὶ ὅταν συζητοῦμε, κάθε λόγος μας ὁμολογεῖται σάν νά είναι ὁ Θεός μπροστά μας παρών καὶ μᾶς ἀκούει. Ἀφοῦ στή συνέχεια πλύνουμε τά χέρια μας καὶ φέρουν μέσα τίς λαμπάδες, καθένας μας μέ προθυμία ψάλλει ὑμνο στό Θεό, εἴτε ἀπό τίς Γραφές είτε ἐκείνον, πού ὁ ἴδιος συνέθεσε, ἀν ἔχει ίκανότητα σ' αὐτό. Ἔτοι φανερώνεται ἀν καθένας ἀπό τούς ψάλλοντες τήρησε κατά τήν πόση τούς κανόνες τῆς ἐγκράτειας. Τό δεῖπνο συμπληρώνει νέα καὶ πάλι προσευχή, ὕστερα ἀπό τήν ὅποια ἀποχωροῦμε ὅχι γιά νά πολεμήσουμε ἡ νά ἐμπλακοῦμε σέ ἐριδες· ὅχι γιά νά περιφερόμαστε στούς δρόμους καὶ νά κακοποιοῦμε τούς διαβάτες· ὅχι γιά νά καταστρέψουμε τό χρόνο σέ ἀκολασίες. Ἀλλά γιά νά ὄsunεχησουμε τή σεμνή καὶ ἀγνή διαγωγή μας ως ἀνθρωποι πού τράφηκαν μέ δεῖπνο φιλοσοφίας καὶ πειθαρχίας καὶ ὅχι μέ δεῖπνο σαρκικό».

(Τερτυλλιανοῦ, Ἀπολογητικός, Ρ.Λ., 1, 538-541 – Μετάφραση Μ.Κ.)

5. Ἐγκώμιο στόν ἀπόστολο Παῦλο:

«Ο Παῦλος κυβερνοῦσε ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη, ὅπως θά κυβερνοῦσε ἔνα σπίτι ἡ ἔνα πλοϊο· τραβοῦσε ἀπό τή θάλασσα (τῆς ἀμαρτίας) ἐκείνους πού βυθίζονταν σ' αὐτήν, στήριζε ἐκείνους πού ζαλίζονταν, ἔδινε, καθισμένος στό τιμόνι, τίς κατάλληλες ὀδηγίες στούς ναῦτες, ἔξέταζε τήν πλώρη τοῦ πλοίου, τέντωνε τά σκοινιά, κωπηλατοῦσε, ἔσερνε τά ιστία, ἔβλεπε πρός τόν οὐρανό γιά νά πληροφορηθεῖ γιά τόν καιρό. Αὐτός ἦταν τά πάντα, καὶ ναῦτης καὶ κυβερνήτης καὶ ιστίο καὶ πλοϊο καὶ ὅλα τά ὑπέφερε γιά νά ἀφανίσει τίς συμφορές τῶν ἀλλων. Καὶ σάν νά ἦταν ἀθλητής, αὐτός πάλευε, ἔτρεχε, πυγμαχοῦσε· ἡ σάν νά

ήταν στρατιώτης αύτός μαχόταν στά τείχη, άγωνιζόταν κατά τοῦ πεζικοῦ, ναυμαχούσε στή θάλασσα· κάθε είδος πολέμου τό διεξήγαγε αύτός. Καὶ ἔβγαζε φλόγες μέ ἔνα σῶμα πού κυρίευε ὀλόκληρη τήν οίκουμένη, μέ μιά γλώσσα πού κατανικούσε τούς πάντες...

Ο Παῦλος ἀπέδειξε, περισσότερο ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους, τί σημαίνει πραγματικά ἡ λέξη ἀνθρωπος, πόσο μεγάλη είναι ἡ εὐγένεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ σέ ποιό ψυφος ἀρετῆς μπορεῖ νά φτάσει αὐτό ἐδῶ τό πλάγμα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀνθρωπος. Καὶ ποτὲ δέν ἔπαψε, ἀπό τότε πού γεννήθηκε, μέ λαμπρή φωνή νά ὑπεραμύνεται τοῦ Θεοῦ ἐνάντια ὅλων ἐκείνων, πού κατηγοροῦν τήν ἀνθρώπινη φύση μας καὶ νά ἀποδείχνει διτί ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στούς ἀγγέλους καὶ στούς ἀνθρώπους δέν είναι μεγάλη, ἀν θέλουμε νά σεβόμαστε τόν ἑαυτό μας. Γιατί ὁ Παῦλος, ἀν καὶ δέν ἔτυχε νά ἔχει διαφορετική φύση ἀπό τή δική μας, οὔτε νά λάβει διαφορετική ψυχή ἀπό τή δική μας, οὔτε κατοίκησε σέ διαφορετικό κόσμο ἀπό τό δικό μας, ὅμως ἔσπέρασε ὅλους τούς ἀνθρώπους, δσοι ἀποδείχητκαν πραγματικά ἀνθρωποι, ἀπό τότε πού πλάστηκε τό ἀνθρώπινο γένος».

(Ι. Χρυσοστόμου, Περί ἀνδρείας καὶ ισχύος, P.G. 63, 815 A, καὶ Περί ἀρετῆς καὶ κακίας, P.G. 63, 760 B – Μετάφραση Μ.Κ.)

6. Η ἐνότητα τῆς Ἑκκλησίας:

«Ἐᾶμαστε ὄλοι τοῦ Χριστοῦ καὶ φέρνουμε τό ὄνομά του. Ο Χριστός σταυρώθηκε γιά μάς καὶ θανατώθηκε καὶ τάφηκε καὶ ἀναστήθηκε, γιά νά ἐνοποιήσει ἐκείνους πού βρίσκονταν μακριά καὶ τούς χώριζε μεγάλη ἀπόσταση διαιρέσεως, μέ τό νά συστήσει, σύμφωνα μέ τήν εὐδοκία τοῦ Θεοῦ, ἔνα βάπτισμα καὶ μιά πίστη καὶ μιά καθολική καὶ ἀποστολική Ἑκκλησία. Αὐτό είναι τό κεφάλαιο τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ στούς ἀνθρώπους. Αὐτό είναι τό ἀποτέλεσμα ἐκείνης τῆς βαθιάς καὶ ἀφατης κενώνωσεώς Του. Ἐκείνος πού ἐπιχειρεῖ νά διασπάσει καὶ νά κομματιάσει κάτι ἀπό αὐτά, είτε ἀπό ἔρωτα πρός τή δυσεβέστατη αἵρεση, είτε ἀπό ἔωσφορική ἔμπνευση σχισματικῆς μανίας, αὐτός ἐναντιώνεται στήν οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ, πολεμεῖ τήν κοινή σωτηρία, ἀντικαθιστά τήν πράξη Ἐκείνου καὶ ἀφοῦ ἀποσχίζεται ἀπό τήν κοινωνία Του καὶ ἀποκόβεται ἀπό τό κυριακό σῶμα τῆς Ἑκκλησίας, συντάσσεται μέ τή μοίρα τοῦ ἀντικείμενου (σατανᾶ).

(Φωτίου, Ὁμηλία 16, 162, ἔκδ. Β. Λαούρδα, Θεσσαλονίκη 1959 – Μετάφραση Μ.Κ.)

7. Κληρικοί καὶ λαϊκοί:

«Ο ἐπίσκοπος νά ἔχει τήν πρωτοκαθεδρία ἀνάμεσά σας γιατί ἔχει τιμηθεῖ μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ νά είναι κύριος τοῦ κλήρου καὶ ἀρχοντας ὄλου τοῦ λαοῦ... Γιά τοῦτο ὄφείλει νά προσπαθεῖ νά είναι ἀληθινός στά ἔργα του καὶ νά συναισθάνεται τή θέση καὶ τήν ἀξία του γιατί είναι ὁ τύπος (εικόνα) τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους... Ο διάκονος νά συμπαραστέκεται σ' αὐτόν, ὥπως ὁ Χριστός, στός στόν πατέρα Του, καὶ νά τόν βοηθᾶ σ' ὅλα μέ καθαρότητα, ὥπως ὁ Χριστός, πού δέν κάνει τίποτα δικό Του, ἀλλά πάντοτε ἐκείνα πού ἀρέσουν στόν πατέρα

Tou...Oι πρεσβύτεροι νά θεωροῦνται ότι είναι τύπος τῶν Ἀποστόλων, νά είναι δάσκαλοι θεογνωσίας. Κατέχουν τή θέση τῶν Ἀποστόλων ώς σύμβουλοι τοῦ ἐπισκόπου καί στεφάνι τῆς Ἐκκλησίας· είναι συνέδριο καί βουλή τῆς Ἐκκλησίας...

'Ακούσετέ τα καί ἐσεῖς οἱ λαϊκοί, ἡ ἐκλεκτή Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. 'Ο λαός πρώτα ὀνομαζόταν «λαός Θεοῦ καί ἔθνος ἄγιο». ἐσεῖς τώρα εἰστε ἡ ἀγία καί ἰερή Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, «πού οἱ πολίτες τῆς ἔχουν καταγραφεῖ στὸν οὐρανό, εἰστε ἵερεῖς πού ἔχουν βασιλική καταγωγή – εἰστε συγχρόνως ἵερεῖς καί βασιλεῖς – ἄγιο ἔθνος ἀφιερωμένο στό Θεό, λαός ἔχειχρισμένος γιά νά ἀποτελεῖτε κτήμα καί περιουσία τοῦ Θεοῦ, «νύμφη στολισμένη» γιά τὸν Κύριο καί Θεό. Εἰστε Ἐκκλησία μεγάλη, ἐκκλησία πιστή...ἄγια καί ἐκλεκτά μέλη τοῦ Χριστοῦ...».

(Διαταγαί 'Αποστόλων Β', ΒΕΠ τ. 2, σελ. 18, 19-21, 34, 33-40, 35, 21-26, 31-33.
36, 33-37, 57, 24-27 – Μετάφραση Μ.Κ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

α) ἀντίδραση τοῦ κόσμου στό λαό τοῦ Θεοῦ

11. Ἡ Ἔκκλησία στό ρωμαϊκό κράτος

Ἡ θρησκεία τῆς Ρώμης

‘Ο Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἔζησαν τήν ἐποχή τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Ἔτσι τό θέλησε ὁ Θεός. Μέσα σέ μιά σκληρή καὶ εἰδωλολατρική ἔξουσίᾳ, τό ρωμαϊκό Imperium, νά ἀνθίσει, μέ λόγο καὶ μέ αἷμα ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης.

‘Ἀρχές τοῦ 1ου αἰώνα ὁ Καίσαρας Αὔγουστος προσπάθησε νά ἀναβιώσει τήν ἀρχαία ρωμαϊκή θρησκεία, πού ἦταν πολυθεϊστική καὶ εἶχε παρακμάσει. Θέλησε νά ἐνοποιήσει τό ρωμαϊκό κόσμο μέ κέντρο τή λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα. Ἀπό τότε ἀνακηρύχθηκε τό πρόσωπο τοῦ αὐτοκράτορα ιερό, χτίστηκαν ναοί γιά τιμή του, καὶ λατρεύτηκε τό πνεῦμα πού κατοικοῦσε μέσα στόν αὐτοκράτορα. Εἰδαν τότε τούς χριστιανούς, ὅπαδούς τοῦ μόνου, πνευματικοῦ Θεοῦ, σάν ἔχθρούς τῆς ἐνότητας καὶ τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης.

‘Ο Χριστιανισμός στή ρωμαϊκή αὐτοκρατορία

Τό πανανθρώπινο κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ ἄπλωσε σ’ ὅλα τά ἔθνη μέ τή διδαχή τῶν Ἀποστόλων. Τό 2ο αἰώνα τό 1/4 τοῦ πληθυσμοῦ στήν

‘Ανατολή και στή Δύση ήταν χριστιανοί. Στή Μ. ‘Ασία ή ‘Εφεσος και ή Σμύρνη, στήν ‘Ελλάδα ή Κόρινθος, ή Θεσσαλονίκη και ή ‘Αθηνα, στή Συρία ή Καισάρεια και ή ‘Αντιόχεια, στήν ‘Αφρική ή Καρχηδόνα, ήταν κέντρα χριστιανικά. Στήν ίδια τή Ρώμη ή χριστιανική κοινότητα άριθμούσε έκατό χιλιάδες μέλη, τόσο πού μπορούσε νά προσφέρει οικονομική βοήθεια στίς άλλες χριστιανικές κοινότητες. Στή νέα πίστη προσέρχονταν οι φτωχοί και οι δουλοί αλλά και οι έπισημότεροι Ρωμαίοι, ύπατοι και συγκλητικοί και άλλοι άξιωματούχοι.

‘Ο Τερτυλλιανός, Λατίνος άπολογητής τοῦ Χριστιανισμοῦ, γράφει πρίν από τό 200 μ.Χ.

“Τό κράτος ἔχει πλημμυρίσει από μᾶς. Κάθε ήλικία, κάθε κοινωνική τάξη και βαθμός ἔρχονται κοντά μας. Εἴμαστε μόλις χθεσινοί και ὅμως γεμίσαμε τή γῆ, τίς πόλεις, τά νησιά, τά φρούρια, ἀκόμα και τά στρατόπεδα...τό άνάκτορο, τή σύγκλητο, τήν ἀγορά...».

‘Η ρωμαϊκή ἐξουσία θέλησε νά έμποδίσει τή μεγαλύτερη ἑξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θέλησε κατά καιρούς νά ἔχοντώσει τούς χριστιανούς. “Ἐτσι χαλκεύτηκαν κατηγορίες ἐναντίον τους και κινήθηκαν οι διωγμοί.

A' Οι κατήγοροι τοῦ Χριστιανισμοῦ ήταν:

- Οι πιστοί στά εἰδωλα ἀπλοί ἄνθρωποι.
- Οι ἐπαγγελματίες τῆς εἰδωλολατρίας, αγαλματοποιοί, ζωοτρόφοι, οἰκοδόμοι ναῶν, στεφανοποιοί, θύτες κ.λ.π.
- Οι ιερεῖς και οι μάντεις.
- Οι ἔθνικοί φιλόσοφοι.
- Οι αὐτοκράτορες πού άξιωναν νά τούς τιμοῦν ώς θεούς.

B' Κατηγορούσαν τούς χριστιανούς ὅτι ήταν:

- ‘Αθεοί, ἀσεβεῖς, ἀφοῦ δέ λάτρευαν τά εἰδωλα.
- Συνωμότες, ἐπειδή ἔκαναν μυστικές συγκεντρώσεις.
- Μισάνθρωποι, ἐπειδή δέν ἔπαιρναν μέρος στίς ἑορτές τῶν ἔθνηκών και στά ἄγρια θεάματά τους.
- ‘Ανηθικοί, γιατί ἔκαναν δῆθεν αἰμομιξίες και ἔτρωγαν σάρκες ἀνθρώπων! Είχαν παρεξηγήσει τό μυστήριο τῆς θείας Εύχαριστίας.
- ‘Υπεύθυνοι γιά θεομηνίες και ἀτυχήματα.

Οι Διωγμοί

“Αρχισαν τό 64 ἀπό τό Νέρωνα και κράτησαν ώς τήν ἐποχή πού ἔγινε αύτοκράτορας ὁ Μέγας Κωνσταντίνος, ώς τό 311. ‘Υπάρχουν

έποχές πού τά μέτρα έναντίον τών χριστιανῶν ἤταν φοβερότερα. "Ετοι μποροῦμε νά διακρίνουμε τούς σκληρότερους διωγμούς, πού χωρίζονται σέ τρεῖς έποχέδ:

Πρωτη έποχή. Οι διωγμοί έγιναν χωρίς διάταγμα. Ήταν τοπικοί, στίς έπαρχιες ἀπό. πρωτοβουλία τών έπαρχων ἢ στή Ρώμη ἀπό τή μανία τών αὐτοκρατόρων. Τέτοιοι είναι: 'Ο διωγμός τοῦ Νέρωνα. Κινήθηκε μέ αφορμή τή μεγάλη πυρκαϊά τῆς Ρώμης πού έσπασε τό 64, κράτησε 9 μέρες και κατέστρεψε τά 2/3 τῆς Ρώμης. 'Ο Νέρωνας τήν ἀπέδωσε στούς χριστιανούς, ἀλλά ἡ κατηγορία ἤταν ἄδικη, γιατί ὁ πονηρός και ἀνήθικος αὐτοκράτορας ἥθελε νά γκρεμίσει μιάν ἄθλια περιοχή τῆς Ρώμης γιά νά οικοδομήσει νέο συνοικισμό, τή «Νερωνόπολη» ικαί ἀνάκτορα.

'Ο διωγμός τοῦ Δομιτιανοῦ. Έγινε μέ αφορμή τό φόρο τοῦ διδράχμου, ποσό πού οι χριστιανοί ἀρνήθηκαν νά πληρώνουν ἀφού θά ἐνίσχυαν ἔτσι τήν εἰδωλολατρία και ἀφού ἤταν φόρος μόνο γιά τούς Έβραιούς.

Δεύτερη έποχή. Οι διωγμοί έγιναν μέ αὐτοκρατορικά σημειώματα πού βασίζονταν σέ προηγούμενους νόμους γιά ἀθεΐα, ἔσχατη προδοσία, προσηλυτισμό κλπ. Τέτοιοι ἤταν

'Ο Νέρωνας (Ρώμη, Μουσείο Delle Terme).
'Ο Μάρκος Αύρηλιος (Ρώμη, Μουσείο Καπιταλίου).

‘Ο διωγμός τοῦ Τραϊανοῦ. ‘Ο αὐτοκράτορας αύτός πήρε ἀφορμή ἀπό ἐρώτημα τοῦ ἑπάρχου τῆς Βιθυνίας, ποιά στάση νά τηρεῖ ἀπέναντι στούς χριστιανούς. ‘Ο Τραϊανός ἀπάντησε ὅτι πρέπει νά ὑπάρχει καταγγελία ἐναντίον τους, νά τους ζητοῦν θυσία στά εἰδωλα καὶ ὅσοι ἀρνοῦνται, νά θανατώνονται. Ή ἀπάντηση αὕτη πήρε σημασία διατάγματος καὶ εἶχε γενική ἐφαρμογή.

‘Ο διωγμός τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. ‘Ο φιλόσοφος αύτός αὐτοκράτορας ἄν καὶ εἶχε γράψει «Σκέψου πώς οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοί σου καὶ ἀγάπησέ τους», ὅταν ἔγιναν στήν Ιταλία σεισμοί, λιμοί καὶ πλημμύρες, θεώρησε ὑπεύθυνους τούς χριστιανούς γιατί προκαλοῦσαν τὴν ὄργη τῶν θεῶν. ‘Ετσι κήρυξε ἄγριο διωγμό ἐναντίον τῶν ὄπαδῶν τοῦ Χριστοῦ.

‘Ο διωγμός τοῦ Σεπτημίου Σεβήρου. Στήν ἐποχή τουκαί τό βάπτισμα τῶν χριστιανῶν τό θεωροῦσαν ἔγκλημα. Οἱ ἐντολές τοῦ αὐτοκράτορα στηρίχθηκαν σέ προηγούμενο νόμο πού ἀπαγόρευε τόν προστηλυτισμό.

Τρίτη ἐποχή. ‘Εκδόθηκαν εἰδικοί νόμοι, πού είχαν γενική ἐφαρμογή σ’ ὅλο τό ρωμαϊκό κόσμο. Τέτοιοι ἦταν:

‘Ο διωγμός τοῦ Δεκίου, πού ἀπαίτησε νά ἀναζητοῦνται οἱ χριστιανοί, νά προσέρχονται σέ εἰδικές ἐπιτροπές, γιά νά ὁμολογοῦν πίστη στούς θεούς τῆς Ρώμης. “Οσοι δέ θυσίαζαν στά εἰδωλα ἔβρισκαν σκληρό θάνατο.

‘Ο διωγμός τοῦ Διοκλητιανοῦ. Σκληρός διωγμός, ἀπό τό 303, «ἐποχή μαρτύρων», ὅπως ὀνομάστηκε. ‘Εκαιγαν τά βιβλία τῶν χριστιανῶν, γκρέμιζαν τούς ναούς τους, δήμευαν, φυλάκιζαν, σκότωναν. Αμέτρητα ἦταν τά θύματα τοῦ διωγμοῦ αὐτοῦ.

‘Ο διωγμός τοῦ Γαλερίου, ἀλη-

‘Ο Δέκιος (Ρώμη, Μουσεῖο Καπιτωλίου).

Θινή σφαγή ώς τό 311, όποτε ύπεγραψε διάταγμα άνοχης. Τό τέλος τῶν διωγμῶν ἔφερε λίγο ἀργότερα ὁ Μέγας Κωνσταντίνος.

Οἱ βασανιζόμενοι χριστιανοὶ ἔπαιρναν θάρρος ἀπό τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ:

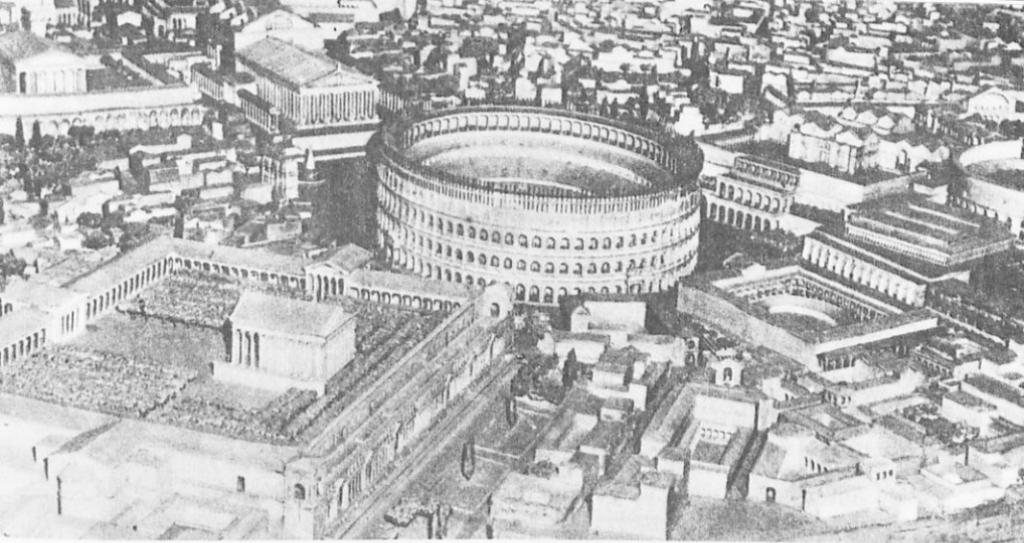
«Ἐι ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσι» (Ἰωάν. 15, 20) καθώς καὶ ἀπό τὸ μακαρισμό του: «Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἔνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. 5, 10).

Ἡ Ἑκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ θριάμβευσε μέσα ἀπό τὰ παθήματά της Σωστά εἰπώθηκε ὅτι «ὁ Καίσαρ καὶ ὁ Χριστός συναντήθηκαν στό στίβο, καὶ νίκησε ὁ Χριστός» (W. Durant).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΔΙΩΓΜΩΝ		
Διώκτες	Αφορμή	Μάρτυρες
Νέρωνας (54-68) Δομιτιανός (81-96)	Πυρκαϊά τῆς Ρώμης Φόρος διδράχμου	ἀπ. Παῦλος, ἀπ. Πέτρος Διονύσιος Ἀεροπαγίτης, ἀπ. Ἰωάννης, Τιμόθεος Ἴγνατιος ὁ Θεοφόρος
Τραϊανός (98-117) Μ. Αύρηλιος (161-180)	Ἐρώτημα ἐπάρχου Ἄτυχήματα	ἄγιοι Παρασκευή Ἄγιοι Ειρηναῖος, Λεωνίδης, Εύτυχία, Περπέτουα
Σ. Σεβῆρος (193-211)	Προσηλυτισμός	Φλαβιανός Ρώμης,
Δέκιος (249-251)	Θρησκευτικός φανατισμός	Ἀλέξανδρος Ἱερος., Βαβύλας
Διοκλητιανός (284-305)	Θρησκευτικός φανατισμός	ἄγιοι Γεώργιος, Δημήτριος
Γαλέριος (305-311)	Θρησκευτικός φανατισμός	Μαρκελλίνος Ρώμης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μποροῦσε νά ἀναβιώσει ἡ θρησκεία τῶν ειδώλων; Ἐξήγησε.
2. Ποιά κίνητρα εἶχε κάθε τάξη ἀπό τούς κατήγορους τοῦ Χριστιανισμοῦ;
3. Σήμερα οἱ χριστιανοὶ ἀντιμετωπίζουν ἐμπόδια στήν πίστη καὶ στή ζωὴ τους.
'Από ποιούς καὶ μέ ποιούς τρόπους;
4. Γιατί οἱ διωγμοί δέν ἀνέκοψαν τήν ἐξάπλωση τῆς Ἑκκλησίας;

Ρώμη. (330 μ.Χ.) Στό μέσο διακρίνεται τό Κολοσσαῖο, πού στάθηκε μάρτυρας τῆς εὐψυχίας καὶ τῆς πίστεως τῶν μαρτύρων.

12. Ἡ στάση τῆς διωκόμενης Ἐκκλησίας

Ἡ στάση τῶν χριστιανῶν στό μαρτύριο

Οἱ διωγμοί πού κράτησαν τρεῖς αἰῶνες, ἡταν μιά ἀδιάκοπη θανάσιμη ἀπειλή. Οἱ χριστιανοί βρέθηκαν στή δύσκολη θέση, πού ὁ Κύριος προφήτεψε ὅτι θά βρεθοῦν:

- Σᾶς στέλνω σάν πρόβατα ἀνάμεσα σέ λύκους (Ματθ. 10, 16).
- Θά σᾶς παραδώσουν σέ συνέδρια καὶ θά σᾶς μαστιγώσουν στίς συναγωγές τους καὶ θά σᾶς τραβήξουν σέ ηγεμόνες καὶ σέ βασιλεῖς γιά χάρη μου, γιά νά μαρτυρήσετε ο' αύτούς καὶ στά ἔθνη (Ματθ. 10, 17-18).

Τούς ἐνίσχυσε ὅμως γιά νά ἀντέξουν τά μαρτύρια:

- "Οποιος μέ ὄμολογήσει μπροστά στούς ἀνθρώπους, καὶ ἐγώ, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, θά τόν ὄμολογήσω μπροστά στούς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ (Λουκᾶ 12, 8).

Ἄλλα τί ζητοῦσαν ἀπό τούς χριστιανούς οἱ ἔθνικοί καὶ σέ ποιά μαρτύρια τούς ἀνάγκαζαν; Ζητοῦσαν ἀπό τούς πιστούς νά ἀρνηθοῦν τό Χριστό,

- νά προσφέρουν θυσίες στούς θεούς

- νά κάμουν ύπόκλιση μπροστά στά άγάλματα
- νά όρκιστούν στό πνεῦμα τοῦ αὐτοκράτορα
- ή νά φάνε εἰδωλόθυτα (κρέας άπό θυσίες).

"Αν ὁ πιστός δέν τά δεχόταν αὐτά, τότε τὸν περίμεναν μιά ἡ πολλές ποινές, ὅπως φυλάκιση, ἐξορία, βασανιστήρια, θάνατος.

Τό νόημα τοῦ μαρτυρίου

Μέ τά βασανιστήρια αύτά οἱ διώκτες δέν ἐπιδίωκαν νά μάθουν τὴν ἀλήθεια, γιατί οἱ χριστιανοί δέν ἔκρυβαν τὴν πίστη τους. "Ηθελαν νά τούς ἔξαναγκάσουν νά ἀρνηθοῦν τό Χριστό. Καὶ ὅμως, ἄντρες, γυναικεῖς καὶ παιδιά προτιμοῦσαν τό θάνατο. "Οπως γράφει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος,

—«Τόσο πολύ περιφρονοῦν τό θάνατο, ὥστε καὶ πρόθυμα νά ὄρμοιν σ' αὐτόν καὶ μάρτυρες νά γίνονται τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτήρα. Γιατί ἀκόμα καὶ στήν ἡλικίᾳ τοῦ νηπίου βιάζονται νά πεθάνουν... ὅχι μόνο ἄντρες ἀλλά καὶ γυναικεῖς... (Περὶ ἐνανθρωπήσεως 27, P.G., 25).

Οἱ χριστιανοί «μαρτυροῦσαν» ἔτσι, δηλαδή βεβαίωναν μέ λόγια καὶ μέ ἔργα τήν πίστη τους στόν Ἰησοῦ Χριστό.

Όμολογίες πίστεως

Σώζονται ὁμολογίες, δηλαδή θαρραλέες διακηρύξεις καὶ ἀπαντήσεις τῶν χριστιανῶν μπροστά σέ δικαστές καὶ σέ δημίους.

- Πολλοί μάρτυρες ὅταν τούς ρωτοῦσαν ποιοί εἶναι, τί πιστεύουν, ποιό τό ἐπάγγελμά τους, ποιά ἡ καταγωγή τους, ἀπαντοῦσαν μόνο: «Ἐίμαι χριστιανός».
- Στίς Πράξεις Θωμᾶ διαβάζουμε τήν προσευχή τοῦ μάρτυρα: «Ἐξομολογοῦμαι σέ σένα, Ἰησοῦ, ὅτι δέ μ' ἔκανες μόνο ἄξιο στήν πίστη, ἀλλά καὶ στό νά ὑπομείνω πολλά γιά σένα. Σ' εύχαριστῷ, Κύριε, γιατί μ' ἐφρόντισες καὶ μοῦ ἔδωσες τήν ὑπομονῆ...».
- «Γιατί τρέχεις στό θάνατο;» ρώτησαν τό μάρτυρα Πιόνιο. Ἐκείνος ἀπάντησε: «Δέν τρέχω στό θάνατο, ἀλλά στή ζωή».
- «Ζοῦμε καὶ ὅταν μᾶς φονεύουν. Εἴμαστε οἱ νικητές τοῦ θανάτου», ὁμολογεῖ ὁ μάρτυρας Φλαβιανός στήν Καρχηδόνα.
- «Θυσίασε γιά νά σώσεις τή ζωή σου» συμβουλεύουν τό Μάξιμο στήν Ἐφεσο. Ἐκείνος ἀπαντᾷ: «Σώζω τή ζωή μου μέ τό νά ἀρνοῦμαι τή θυσία».

Μαρτυρίες διωκτῶν καὶ δημίων γιά τούς χριστιανούς

Οἱ ἑθνικοί, συνηθισμένοι νά παραδέχονται πολλούς θεούς, δέν

μπορούσαν νά καταλάβουν τήν αύτοθυσία τῶν χριστιανῶν. Ἐρμήνευαν σάν δεισιδαιμονία τήν ἐπιμονή τους στόν ἑνα Θεό. Ὑποπτεύονταν ὅτι οι χριστιανοί ἥθελαν νά πετύχουν τήν ύστεροφημία μέ τό θάνατό τους. Καὶ ἄλλοι πάλι ἔλεγαν ὅτι ἡ στάση τους αὐτή ἦταν ἔνας τρόπος αὐτοκτονίας. «Ἄν θέλετε νά πεθάνετε, γκρεμούς καὶ βράχους ἔχετε» ἔλεγαν.

“Ομως καὶ οἱ ἑθνικοὶ πολλές φορές ἔδειχναν συμπάθεια στούς χριστιανούς. Τούς συμβούλευαν νά θυσιάσουν γιά νά γλυτώσουν. Φαίνονταν ἀπρόθυμοι νά τούς καταδικάσουν. Τούς ἔκρυβαν. Ἀλλες πάλι φορές, γεμάτοι θαυμασμό γιά τούς ἡρωικούς μάρτυρες, τούς ὑπεράσπιζαν ἢ δήλωναν ὅτι εἶναι καὶ αὐτοί χριστιανοί. Συχνή ἦταν ἡ εἰσπῆδηση ἀπό ἑθνικούς. Δήμιοι δηλαδή καὶ βασανιστές πού ἔβλεπαν τό θάρρος καὶ τήν καρτερία τῶν θυμάτων, μέ ἐνθουσιασμό ὁμολογοῦσαν καὶ αὐτοὶ πίστη στό Χριστό καὶ ἔβρισκαν τό θάνατο. “Οπως ὅταν μαρτυρούσαν οἱ ἄγιοι Σαράντα. Ἔνας ἀπό αὐτούς λιγοψύχησε καὶ τότε ἔνας δήμιος πήρε τή θέση του κάνοντας τήν ὁμολογία: «Καὶ ἐγώ είμαι χριστιανός». Καὶ τήν προοσευχή:

«Κύριε ὁ Θεός, πιστεύω καὶ ἐγώ σ' ἐσένα. Δέξου με μαζί μ' αὐτούς καὶ ἀξιώσε με νά βασανιστώ καὶ ἐγώ καὶ νά ἀποδειχτώ δόκιμος».

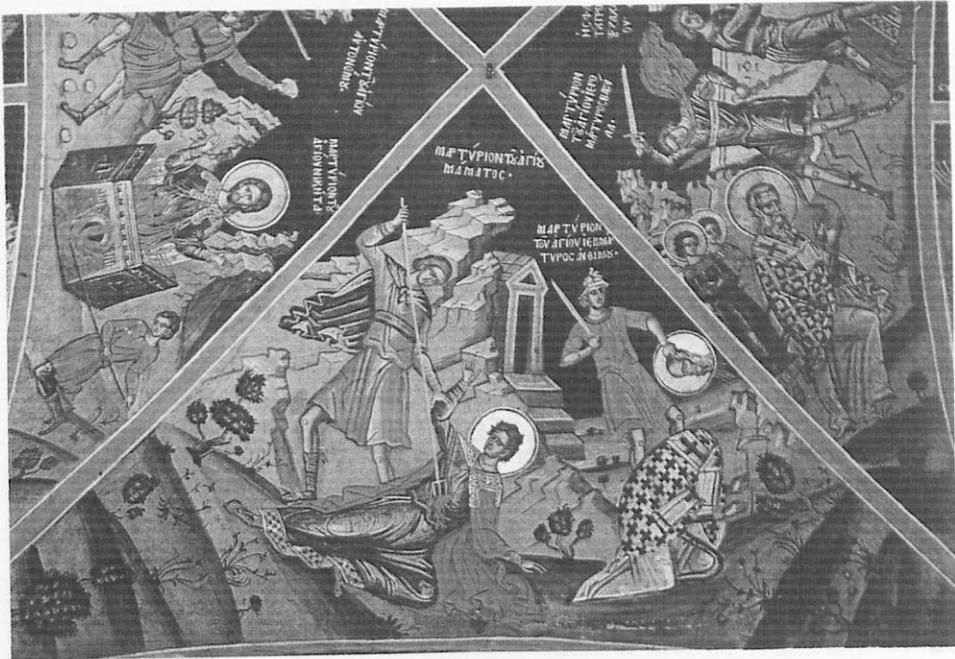
Οι «πεπτωκότες»

Ἡ ιστορία ἀναφέρει καὶ περιπτώσεις χριστιανῶν πού ἀπέφυγαν τό μαρτύριο ἢ μαρτύρων πού λύγισαν κάτω ἀπό τά βασανιστήρια. Είναι οἱ «πεπτωκότες», ὅσοι δηλαδή ἔπεσαν στήν ἄρνηση. Ἀνθρωποι ἦταν, δέ βρήκαν τή δύναμη πού χρειαζόταν νά ἀντέξουν, δέν είναι

Προτομή τοῦ ἀγίου Σεβαστιανοῦ.

Μαρτύρησε μέ τόξεμα. Ἡ ἀλιοθαύμαστη εὐψυχία του είναι ἀποτυπωμένη στό πρόσωπό του (Ἐργο τοῦ γλύπτη Μπερνίνι).

Μαρτύρια άγίων. Ἡ Ἐκκλησία μας στήν ύμνολογία της καλεῖ τούς ἀγίους μάρτυρες, πού μέ τήν καλή ἀθλησή τους κέρδισαν τό στεφάνι τῆς δόξας, νά γίνουν πρεσβευτές μας κοντά στὸν Κύριο καὶ γιά τή δική μας σωτηρία (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αι.).

ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἥρωες. Ἀπό αὐτούς ἄλλοι δέχονταν νά θυμιάσουν στούς θεούς, ἄλλοι νά θυσιάσουν, ἄλλοι ἔδιναν χρήματα ἢ μέ κατάλληλα πρόσωπα ἔξασφάλιζαν βεβαιώση ὅτι μένουν πιστοί στή θρησκεία τῶν εἰδώλων. "Ολοι αὐτοί λέγονταν «λιβελλοφόροι» γιατί ἔφερναν μαζί τους τό «λίβελλο», τή βεβαιώση.

Μετά τούς διωγμούς προκλήθηκε ζήτημα στήν Ἐκκλησία γιά τούς «πεκτωκότες». Ἀλλοι Πατέρες καί τοπικές Ἐκκλησίες δέν ἤθελαν νά τούς κάμουν δεκτούς στήν Ἐκκλησία ἄλλοι τούς δέχτηκαν μέ εύσπλαχνία ἀφοῦ εἶχαν μετανοήσει γιά τήν ἄρνησή τους. Τελικά ἡ Ἐκκλησία τούς δέχτηκε. Δέ λησμόνησε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός δέχτηκε τή μετάνοια τοῦ Πέτρου, δικαίωσε τό ληστή πάνω στό σταυρό καί κάλεσε ὅλους τούς ἀμαρτωλούς σέ μετάνοια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιά σημασία έχει ή άπαντηση πού έδωσε ό μάρτυρας Μάξιμος;
- Ποιά είναι ή δική σου γνώμη γιά τούς «πεπτωκότες»;
- Ό Τερτυλιανός, έκκλ. συγγραφέας, γράφει ότι τό αίμα πού έχυσαν οι μάρτυρες είναι σπόρος. Τί σημαίνει αυτό; Γράψε λίγες σκέψεις στό τετράδιό σου.

13. Τό «νέφος» τῶν μαρτύρων

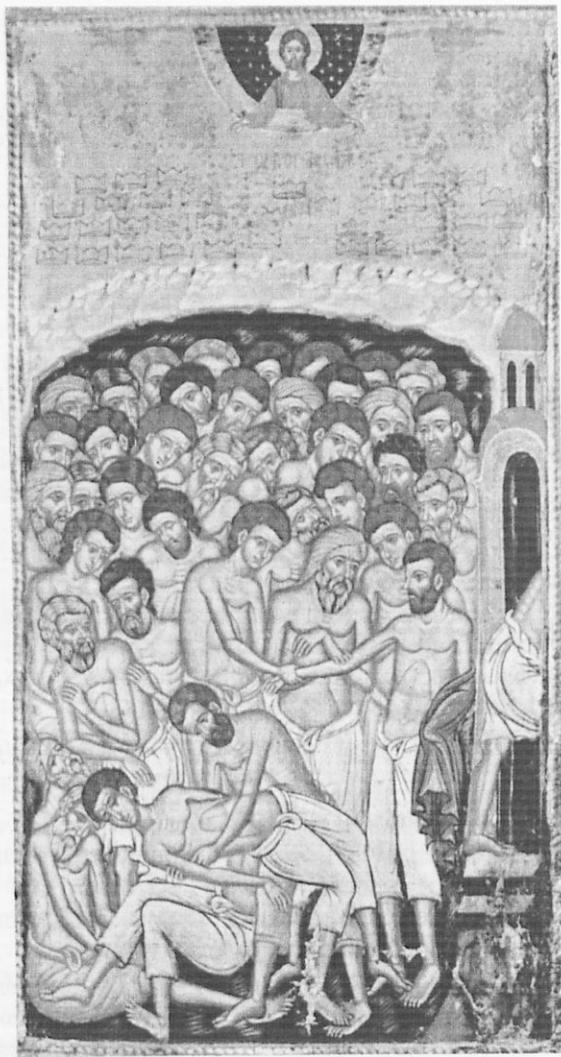
Πόσοι είναι οι μάρτυρες τοῦ Κυρίου; Πόσοι θυσιάστηκαν στό ὄνομα του, τούς τρεῖς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες; "Αγνωστο. Γιά 11 έκατομμύρια γνωστούς μιλοῦν κάποιοι ιστορικοί, άριθμός πού πρέπει νά είναι κοντά στήν άλήθεια. Ό απόστολος Παῦλος γράφει «νέφος», σύννεφο. «Ἐμεῖς πού ἔχουμε τέτοιο σύννεφο ἀπό μάρτυρες...» ('Εβρ. 12, 1). Καί μιλούσε τότε γιά τούς μάρτυρες τῆς ἐποχῆς τῆς Π. Διαθήκης, γιατί ὁ ἔδιος μαρτύρησε ἀργότερα στὸν πρώτο διωγμό. Πόσο πικνότερο ἔγινε τό «νέφος» τήν ἐποχή τῆς Κ. Διαθήκης!

'Από όλους τούς μάρτυρες λίγοι είναι γνωστοί, αύτοί πού τά ὄνόματά τους διασώθηκαν στά μαρτυρολόγια ή στήν ἄγραφη παράδοση τῶν πρώτων αἰώνων. Μά όλοι είναι γνωστοί στό Θεό. Σέ όλων τό αἷμα χρωστάμε τό ἀκλόνητο οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας.

Μιά κάποια κατάταξη τῶν μαρτύρων σέ κατηγορίες θά ήταν ή ἀκόλουθη:

Παιδιά καὶ νέοι. Παραδείγματα: 'Ο δωδεκάχρονος Ταρσίζιος, πού μετέφερε τά τίμια Δῶρα στούς μελλοθάνατους καί στό δρόμο τόν ἔπιασαν, τόν κακοποίησαν καί τόν σκότωσαν. 'Ο τάφος του είναι στήν κατακόμβη τοῦ ἀγίου Καλλίστου στή Ρώμη. 'Ο μικρός Ἰλαριανός, γιός τοῦ ἱερέα Σατουρνίνου, πού μαρτύρησε στήν Καρχηδόνα. 'Αλλά καί ὁ Διόσκουρος καί ὁ Μάμας, δεκαπεντάχρονοι νέοι, προσφέρθηκαν θυσία στό Χριστό, βεβαιώνοντας τόν ἔπαινο τοῦ εὐαγγελιστῆ Ιωάννη: «νεανίσκοι, είστε δυνατοί καί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μένει σέ σᾶς καί νικήσατε τόν πονηρό» (Α' Ιωάν. 2, 14).

Σπουδαστές. 'Ο Πορφύριος, μαθητής τοῦ Παμφίλου καί ὁ Ἀπφιανός, φοιτητές στήν Καισάρεια, είναι δύο ἀπό τούς πολλούς πού μέ φριχτά βασανιστήρια διέκοψαν τή σπουδή καί τή ζωή τους γιά χάρη τοῦ Χριστοῦ.

Οι ἄγιοι Σαράντα μάρτυρες. Είναι ό αγιος χορός, τό iερό σύνταγμα, ἡ ἀδιάσπαστη ὁμάδα, οἱ πρεοβευτές μέ τήν πολύ μεγάλη δύναμη, τά ἀστέρια τῆς οἰκουμένης, τά ἀνθη τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως τούς ὑμεῖ ὁ Μ. Βασίλειος. Στή γιορτή τους στίς 9 Μαρτίου ἡ Ἐκκλησία θυμάται τούς φριχούς πόνους τους καὶ ζητεῖ ἀπό τὸν Κύριο νά θεραπεύσει καὶ τίς δικές μας ὀδύνες (Αθῆνα, Βυζαντινό Μουσείο, 17ος αι.).

Δοῦλοι. Στίς 22 Ιανουαρίου γιορτάζεται ὁ ἅγιος Ζήνων καὶ ὁ ἅγιος Ζηνᾶς πού ἦταν κύριος καὶ δοῦλος καὶ μαρτύρησαν στήν Ἀραβίᾳ. Στίς 22 Φεβρουαρίου ἡ ἀγία Ἀνθούσα καὶ οἱ 12 ύπηρέτες τῆς πού ἀποκεφαλίστηκαν.

Δεσμοφύλακες καὶ δῆμοι. «Εἰσπήδησαν», ὅπως ἐκεῖνος πού συμπλήρωσε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγίων Σαράντα. Τέτοιοι ἦταν ὁ ἅγιος Λαοδίκειος ὁ δεσμοφύλακας (13 Μαΐου), οἱ ἀγιοι Θεότιμος καὶ Θεόδουλος οἱ πρώην δῆμοι (4 Σεπτεμβρίου), ὅπως καὶ οἱ ἀγιοι Ἐφτά Μάρτυρες πού ἦταν ληστές, ἔγιναν χριστιανοί καὶ μετὰ μαρτύρησαν στήν Κέρκυρα (2 Απριλίου).

Γέροντες. Ἡρωικό παράδειγμα ὁ Πολύκαρπος Σμύρνης, 86 ἐτῶν, ὅπως καὶ οἱ πάνω ἀπό τὰ 90 Σιλβανός στή Φοινίκη καὶ Γιοθεινός στή Λυών.

Ἐπίσκοποι, πού θυσίασαν «τὴν ψυχήν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν προβάτων», ὅπως ὁ Ἰγνάτιος Ἀντιόχειας, ὁ Κλήμης Ρώμης, ὁ Στέφανος Ρώμης, ὁ Βαβύλας Ἀντιόχειας, ὁ Πούπλιος Ἀθηνῶν, ὁ Κυπριανός Καρχηδόνας καὶ τόσοι ἄλλοι.

Ομάδες μικρές καὶ μεγάλες. Δύο ἀδέρφια, ὅπως ὁ Κοσμιᾶς καὶ ὁ Δαμιανός, γιατροί, καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἡ Ἰουλιανὴ. Σύζυγοι, ὅπως ὁ Τιμοθεος καὶ ἡ Μαύρα στή Θηβαΐδα, ὁ Ἀδριανός καὶ ἡ Ναταλία στή Νικομήδεια. Φίλες, ὅπως ἡ Ἰουλία καὶ οἱ ἄλλες 7 κόρες (18 Μαΐου). Οικογενειες ὄλοκληρες: Ὁ Ἐσπερος καὶ ἡ Ζωή μέ τά παιδιά τους Κυριακή καὶ Θεόδουλο (2 Μαΐου), ὁ Τερέντιος καὶ ἡ Νεονίλλα μέ τα 7 παιδιά τους (28 Οκτωβρίου). Ἡ Σοφία καὶ οἱ τρεῖς θυγατέρες τῆς, ἡ Πίστις, ἡ Ἐλπίς καὶ ἡ Ἀγάπη. Ἡ Φηλικιτάτη καὶ τά 7 παιδιά της πού μαρτύρησαν ἐπί Μ. Αύρηλου. Ἀλλά καὶ μεγαλύτερα σύνολα: Οἱ 100 στήν Παλαιστίνη (17 Σεπτεμβρίου), οἱ 200 στή Νικομήδεια (10 Οκτωβρίου) οἱ 1000 στήν Ἀλεξάνδρεια, οἱ 2593 πού μαρτύρησαν μέ τό στρατηλάτῃ Ἀνδρέᾳ ἐπί Μαξιμιανοῦ (19 Αύγουστου).

Τιμή στούς μάρτυρες

Ἡ Ἑκκλησία σέβεται καὶ τιμᾶ τούς μάρτυρες μέ πολλούς τρόπους. Ἀπό τούς πρώτους χρόνους οἱ χριστιανοί φρόντιζαν νά ἐνταφιάζουν σε τόπους κρυφούς ἥ φανερούς τούς μάρτυρες καὶ νά πηγαίνουν συχνά ἐκεῖ, γιά νά τελοῦν τή γιορτή τῆς μνήμης τους. Τήν 3η, 9η, 40ή μέρα ἀπό τό θάνατό τους, ίδιαίτερα τήν ἐπέτειο, πού τήν ὄνομαζαν «γενέσιο» ἥ «γενέθλιο» (ἀναγέννηση στούς ούρανούς), ἔκαναν συ-

Η ἁγία Αἰκατερίνη. Καθιομένη ἀνάμεσα στά σύνεργα τῆς σοφίας καὶ τοῦ μαρτυρίου (βιβλία, τροχός), ἐντυπωσιάζει μέ τή χάρη καὶ τήν ὀρχοντιά της. Ὁ ἀγιογράφος Βίκτωρας, πού τή ζωγράφισε, δέν παρέλειψε νά τοποθετήσει δίπλα της τό Σταυρωμένο Κύριο, πρός τόν ὅποιο στρέφονται οἱ διαλογισμοί τής ἁγίας (‘Αθήνα, Βυζαντινό Μουσείο, 17ος αι.).

νάξεις καί όλονυκτίες, έκφωνοῦσαν λόγους ἐγκωμιαστικούς καί τελοῦσαν πάνω στὸν τάφο τους τή θεία Εὐχαριστία. Μετά τούς διωγμούς ἔχτισαν γύρω τους ἀπλά ἡ μεγαλόπρεπα κτίρια. Σέ ὅλους τούς χριστιανικούς αἰῶνες χτίζονται παντοῦ ναοί, τιμημένοι στὸ ὄνομά τους.

Τά τίμια λείψανά τους είναι σεβαστά καί ἀνεκτίμητα.

Τά συναξάρια καί τά μαρτυρολόγια στήριξαν στήν πίστη καί βοήθησαν στήν ἀρετὴν κάθε ἄνθρωπο πού ἀγωνίστηκε πνευματικά.

Οἱ χριστιανοὶ προσεύχονται στοὺς ἀγίους μάρτυρες, γιατί πιστεύουν ὅτι ζοῦν, ὅτι ἔχουν ἀγάπη στοὺς ἀνθρώπους καί θάρρος στὸ Θεό γιά νά τοῦ ζητοῦν τή σωτηρία τῶν πιστῶν.

Γιορτές ἔχουν καθιερωθεῖ ὅλες τίς μέρες τοῦ χρόνου γιά τή μνήμη τους.

Οἱ καλλιτέχνες, λογοτέχνες, μουσικοί, προπάντων οἱ ζωγράφοι ἔχουν ἐμπνευσθεῖ ἀπό τούς μάρτυρες μεγάλα ἔργα.

Ὑμνωδοί καί μελωδοί ἔγραψαν ἀκολουθίες, τροπάρια, ὑμνους, ἐμπνευσμένα ἀπό τὸν ἄγιο βίο τους καί τό ἡρωικό μαρτύριο τους.

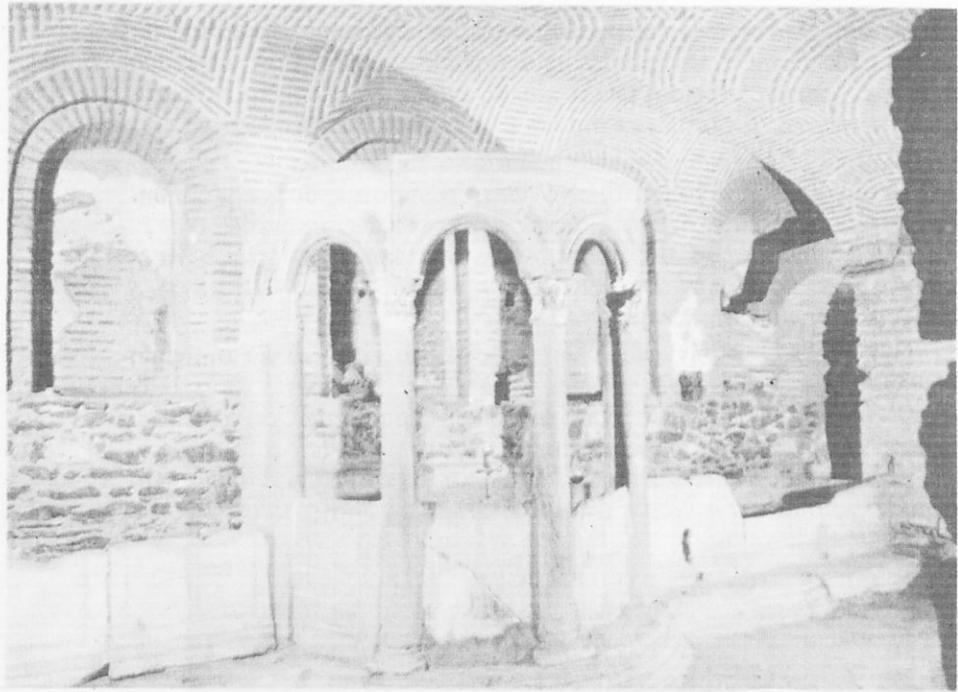
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μήπως τό ὄνομά σου είναι ὄνομα μάρτυρα; Τί ξέρεις γι' αὐτόν;
2. Γιατί ὁ Χριστός είναι τό πρότυπο ὅλων τῶν μαρτύρων;

14. Ἡ Ἔκκλησία τῶν κατακομβῶν

Οἱ κατακόμβες ήταν ύπόγειοι τόποι ταφῆς τῶν νεκρῶν, ἔξω ἀπό τήν πόλη. Ἁταν γνωστές ἀπό τά πρό Χριστοῦ χρόνια, σάν νεκροταφεῖα τῶν ἔθνικῶν. Ἡ ὄνομασία είναι ἀπό τό κατά καί κύμβη (= τάφος). Χρυσιμοποιήθηκαν τό 2ο καί 3ο αἰώνα ἀπό τούς χριστιανούς, ὅχι μόνο σέ ἐποχές διωγμῶν, ἀλλά καί σέ εἰρηνικούς χρόνους. Βέβαια στίς ἐποχές τῶν διωγμῶν χρησιμοποιήθηκαν πιό πολύ, γιατί οἱ νεκροί ήταν περισσότεροι καί οἱ ἥσυχοι αὐτοί τόποι, ἔξω ἀπό τήν πόλη, προσφέρονταν γιά νά συγκεντρώνονται οἱ πιστοί. Ἐκεῖ τιμοῦσαν τή μνήμη τῶν νεκρῶν τους καί λάτρευαν τό Χριστό. Κοιμητήρια λοιπόν γιά τούς μάρτυρες καί γιά κάθε χριστιανό πού ἀναπαυόταν στούς κόλπους τοῦ Θεοῦ.

Κάποτε οἱ κατακόμβες γίνονταν καί καταφύγια, ὅταν οἱ ἔθνικοι ἀναζητοῦσαν τούς χριστιανούς γιά νά τούς ἀναγκάσουν νά ἀρνηθοῦν τήν πίστη τους, ὑποβάλλοντάς τους σέ σκληρά βασανιστήρια. Γίνονταν

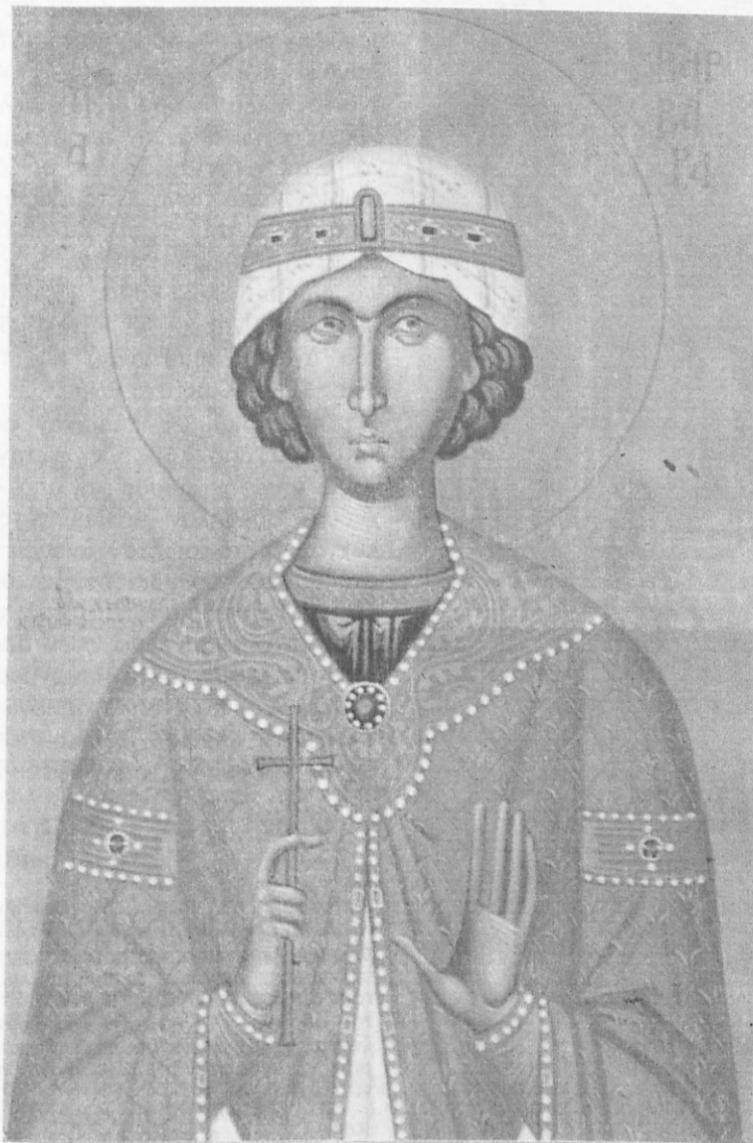

‘Η κρύπτη τοῦ ἀγίου Δημητρίου στή Θεσσαλονίκη. Ίερό προσκύνημα πού φέρνει στό νοῦ τοῦ ἐπισκέπτη τό θαρραλέο σπρατιώτη τοῦ Χριστοῦ.

άκομη καὶ τόποι λατρείας, γιατί ὁ τάφος ἐνός μάρτυρα ἡ ἐνός σεβάσμιου πιστοῦ ἦταν ὁ πιὸ κατάλληλος τόπος γιά νά θυμηθοῦν τόν Ἰησοῦ Χριστό μέ τόν τρόπο πού τούς είχε παραγγείλει: "Ἐτρωγαν τόν ἀγιασμένο ἄρτο καὶ ἔπιναν τόν ἀγιασμένο οἶνο ἀπό τό κοινό ποτήριο, καὶ ἔπειτα ύμνολογοῦσαν τό Θεό. Καὶ δέν ἦταν λίγες οἱ φορές πού οἱ φαντισμένοι ἑθνικοί τούς ἔβρισκαν ἐκεῖ συγκεντρωμένους. Οἱ κατακόμβες πλουτίζονταν τότε ἀπό νέους τάφους μαρτύρων.

Κατακόμβες ύπαρχουν στήν Ἰταλία, ιδιαίτερα στή Ρώμη (60 κατακόμβες μέ πολλές χιλιάδες τάφους), στή Β. Ἀφρική, στήν Αἴγυπτο, στήν Παλαιστίνη, στή Συρία καὶ στήν Ἑλλάδα. Στή Μῆλο ύπαρχουν κατακόμβες πού κατασκευάστηκαν ἀπό τό 2ο ὥς τόν 5ο αιώνα καὶ ἀποτελοῦνται ἀπό πολλές διακλαδώσεις μέ χίλιους τάφους.

Εἰδικοί τεχνίτες, οἱ «κοπιάτες», ἔσκαβαν πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς κάθετα λίγα σκαλιά, προχωροῦσαν μετά ὄριζόντια μέσα στή γῆ, κάνοντας μιά σήραγγα. "Ἐπειτα διακλάδωναν τό διάδρομο αὐτό πρός

Η ἀγία Βαρβάρα (Κ. Γεωργακόπουλου).

κάθε κατεύθυνση, όσο έπειτρεπε ή σύνθεση του έδαφους. Μετά κατέβαιναν πάλι μερικά σκαλιά καί ανοιγαν άλλο διάδρομο με διακλαδώσεις κάτω από τόν προηγούμενο. "Ετσι γίνονταν όροφοι ορίζοντιοι κάτω από τή γῆ. Τέτοια είναι ή κατακόμβη τοῦ ἀγίου Καλλίστου ἔξω από τή Ρώμη, πού ἔχει 5 όρόφους με συνολικό βάθος 25 μέτρα. Μεγάλες είναι καί οι κατακόμβες τοῦ ἀγίου Σεβαστιανοῦ καί τῆς ἀγίας Πρίσκιλλας στή Ρώμη.

Οι κατακόμβες ἔπαιρναν φῶς καί ἀέρα από κρυφούς φωταγωγούς, από τήν εἰσοδο καί ἀπό λύχνους. Βρέθηκαν πολλοί τέτοιοι λύχνοι. Οι τάφοι ήταν ἀνοιγμένοι στό δάπεδο τοῦ διαδρόμου, στίς ἄκριες, καί περισσότερο στά τοιχώματα, ό ἔνας πάνω στόν άλλο. Ήταν μέ αψιδωτό τό πάνω μέρος (ἀρκοσόλιο) η σέ απλά όρθογώνια ἀνοίγματα (θῆκες). Μερικοί τάφοι ἔχουν πλάκες μέ επιγραφές. Καί

Πάνω:

Κατακόμβη στή Ρώμη. Τήν ἀνακάλυψε τό 1854 ὁ μεγάλος ἐρευνητής *Dé Rossi*. Σέ τέτοιους ύπόγειους χώρους θάφτηκαν τά σώματα πολλών ἀγίων. Οι ψυχές τους ὅμως φτερουγίζουν στήν ἀκρόπολη τοῦ οὐρανοῦ. Οι χριστιανοί περιδιαβάζοντας στούς διαδρόμους τῶν κατακομβῶν τονώνουν τήν πίστη τους στήν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Κάτω:

Δωμάτιο στήν κατακόμβη τῆς ἀγίας Πρίσκιλλας στή Ρώμη, ὅπου γίνονταν τά νεκρικά δεῖπνα.

είναι αύτές οι έπιγραφές όλο πίστη στήν άθανασία και άφοσίωση στό Χριστό.

«Ἐν εἰρήνῃ». «Ἐν Κυρίῳ». «Εὕχου».

«Ἄγενδε, ζήσαις ἐν Κυρίῳ καὶ ἐρώτα (= παρακάλει) ύπερ ἡμῶν»

«Ἄθηνόδωρε, τέκνον, τὸ πνεῦμα σου εἰς ἀνάπausin».

«Εἰρήνη μενέτω σοι ἐν Κυρίῳ».

Έκει πού διαστραυρώνονται οι διάδρομοι γίνονται νεκρικοί θάλαμοι καὶ ἐκεὶ συνήθως μαζεύονταν οἱ πιστοί γιά τή λατρεία τους. Έκει κάποτε ύπάρχουν πλάκες μέ έπιγραφές πού δείχνουν ότι καλύπτουν σώματα μαρτύρων. Μέ συντομογραφίες, MP ή MPT ή όλόκληρο, MARTYS, καὶ μέ χαραγμένες δεήσεις, γιατί οι ἐπισκέπτες τῶν κατακομβῶν ἐπικαλοῦνταν τούς μάρτυρες γιά τή σωτηρία τους.

“Οπου ἡ ἐπιφάνεια προσφέρεται, ύπάρχουν πλῆθος συμβολικές παραστάσεις. Οι χριστιανοί μέ διάφορα σχέδια ἡ χαράγματα διακοσμοῦσαν τούς σεβαστούς ἐκείνους χώρους καὶ διατύπωναν χριστιανικές ιδέες κάτω ἀπό ποικίλα σύμβολα. Συνήθως είναι νωπογραφίες, δηλαδή ζωγραφική μέ χρώματα πού πότιζαν τό σοβά ὅταν ἦταν ἀκόμα νωπός.

Τά θέματα είναι παρμένα:

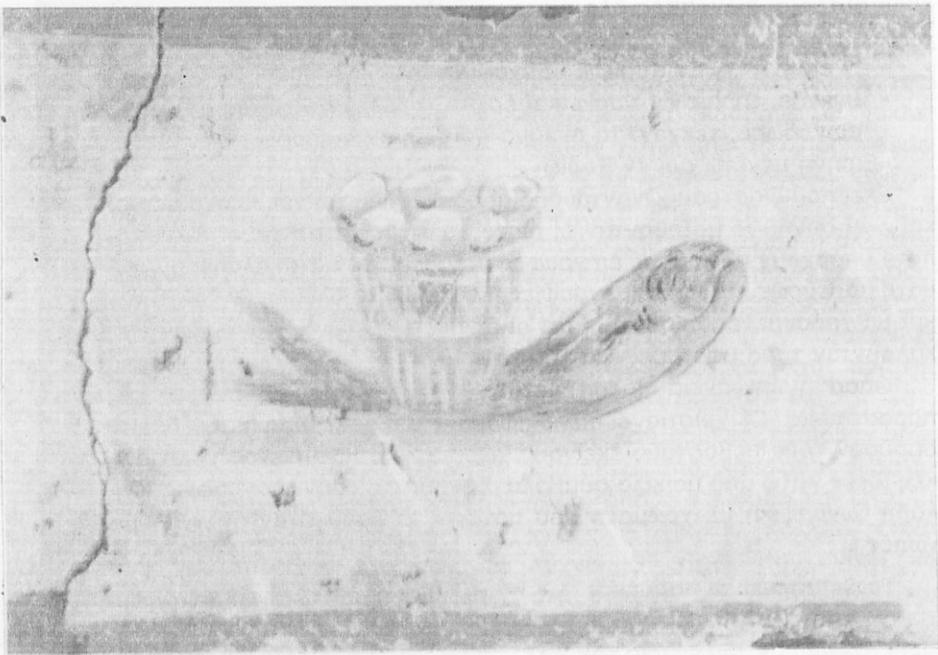
α) Ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη καὶ είναι σχετικά μέ τήν ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας, τῆς άθανασίας ἡ διάσκουν τήν ἀνάσταση. Ὁ Νῶε στήν κιβωτό, ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, οι τρεῖς παΐδες, ὁ Δανιήλ στό λάκκο τῶν λιονταριών, ὁ Ἰωνᾶς πού σώζεται τριήμερος ἀπό τήν κοιλιά τοῦ κήπους καὶ ἄλλα.

β) Ἀπό τήν Καινή Διαθήκη ἔχουμε: τή Βάπτιση τοῦ Κυρίου, τό γάμο στήν Κανά, τήν Ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου, τόν καλό Ποιμένα, τόν Ἀρμό καὶ ἄλλα.

γ) Θέματα ἀπό τόν προχριστιανικό κόσμο πού είναι συμβολικά: τό δεόμενο, θέμα ἀπό τούς Μινωϊκούς χρόνους, τόν Ὀρφέα, σύμβολο τοῦ Χριστοῦ πού σαγηνεύει μέ τό λόγο του καὶ ἄλλα.

Παλαιοχριστιανικό ἐπιτάφιο ἐπίγραμμα μέ φάρια καὶ ἄγκυρα (Μουσείο Βατικανοῦ).

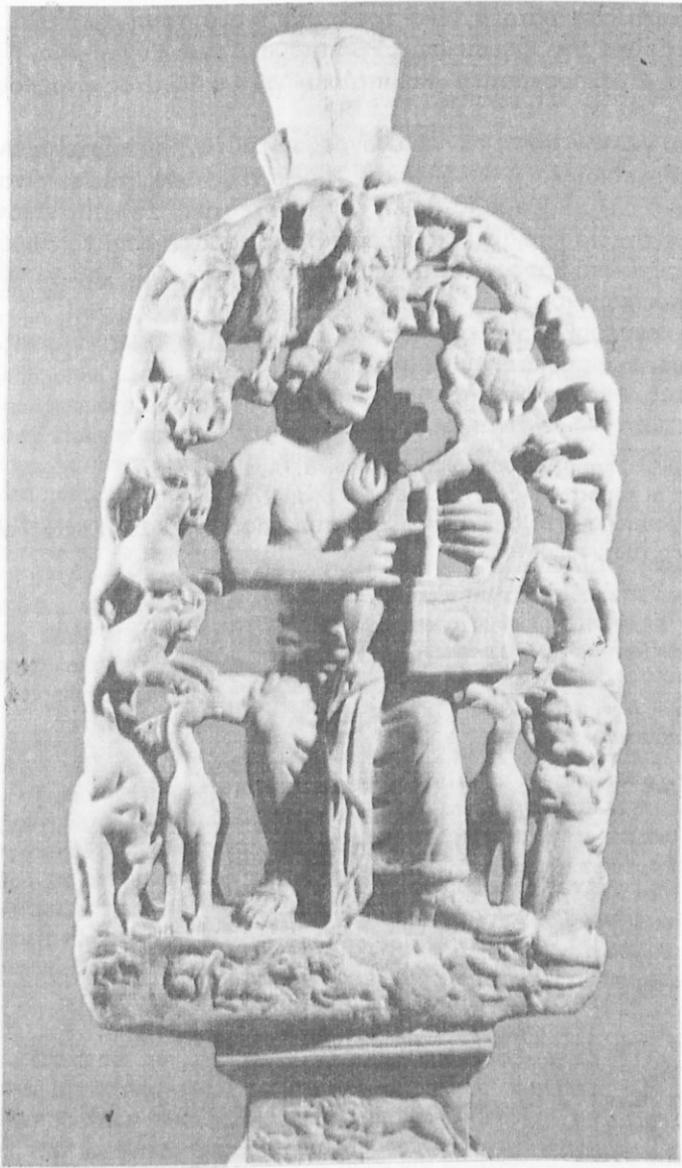
Ψάρι πού βαστάζει στή ράχη του καλάθι μέ ψωμί καί κρασί. Όραιά συμβολική παράσταση τοῦ Χριστοῦ καί τῆς θείας Εὐχαριστίας (Κατακόμβη ἀγίου Καλλίστου, λίγο μετά τό 200 μ.Χ.).

δ) Άπο τό φυσικό κόσμο: ή ἄμπελος πού ύπενθυμίζει τό λόγο τοῦ Χριστοῦ «έγώ εἰμαι τό ἀμπέλι καί ἐσεῖς τά κλήματα» (Ιωάν. 15,1), τό περιστέρι σύμβολο ειρήνης, τό παγώνι σύμβολο ἀθανασίας, τό ἄρνι («Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ», Ιωάν. 1, 29), τό ψάρι (ό Ι.Χ.Θ.Υ.Σ, γνωστή ἀκροστιχίδα πού σημαίνει Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱός Σωτήρ) κ.ἄ.

ε) Τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ σέ κάθε μορφή: Έλληνικός-ἰσοσκελής +, Λατινικός-օρθιος †, χιαστός ḥ τοῦ ἀγίου Ἀνδρέα X, τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου T, βυζαντινός † καί σέ συνδυασμούς μέ τό μονόγραμμα I.X., ὅπως ♀ ♀ * καί ἄλλοι.

στ) Διακοσμητικά θέματα: μαίανδροι, ἄνθη, ρόδακες κλπ.

Στίς κατακόμβες δέν ύπάρχουν νεκρικά καί ἀπαισιόδοξα θέματα, δέν ύπάρχει θάνατος. Ή ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καί ἡ αἰσιοδοξία τῆς

Ανάγλυφο του Ὀρφέα. Στό πρόσωπο του Ὀρφέα οι πρώτοι χριστιανοί είδαν τό^ν Χριστό, πού μέ τή θεία μελωδία Του σαγηνεύει τά λογικά ζῶα, τούς ἀνθρώπους
(Αθῆνα, Βυζαντινό Μουσείο, 4ος αἰ.).

αίωνιότητας ἐπικρατοῦν. Ἐκεῖ τονίζονται ἡ ἀνάσταση καὶ ἡ ζωὴ, ἡ μυστηριακή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, τὸ Βάπτισμα, ἡ θεία Εὐχαριστία, ἡ μακαριότητα. Εἶναι πραγματικά «κοιμητήρια» γιατί ὁ θάνατος εἶναι κοίμηση, ὑπνος.

“Οσο γιά τήν τέχνη τῶν εἰκονογραφιῶν αὐτῶν, κυριαρχεῖ ἡ ἐλευθερία τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἀπλοποίηση. Ἡ ἀξία τους ἄλλωστε δέν εἶναι καλλιτεχνική ἀλλά καθαρά ιστορική καὶ θρησκευτική. Σέ κάθε εἰκόνα καὶ σέ κάθε σχέδιο κυριαρχεῖ ὁ ὑπεραισθητός χαρακτήρας. Τά σώματα εἴναι χωρίς ύλικό βάρος. Ἔχουν μιά διαφάνεια πού τούς χαρίζει πνευματικό περιεχόμενο.

Οι κατακόμβες γιά κάθε ἐποχή, καὶ γιά τή δική μας βέβαια, εἶναι σύμβολα θυσίας καὶ μνημεῖα ἡρωισμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γνωρίζεις καὶ ἄλλα σύμβολα χριστιανικά; Ἀνάφερε τα.
2. Γιατί οἱ τόποι ταφῆς τῶν χριστιανῶν ὄνομάζονται κοιμητήρια;
3. Γράφουμε καὶ ἐμεῖς μερικές λέξεις στήν ταφόπετρα. Σέ τί διαφέρουν ἀπό αὐτές τοῦ μαθήματός σου;

ΚΕΙΜΕΝΑ

Ο ΠΕΤΡΟΣ

«Ὦστε... ἀλήθεια!»

Ἄχ, μήναργείτε λοιπόν τότε, μήναργείτε!...
Ομπρός, σταυρώστε με, μέ κάτου τό κεφάλι
γιά νά κοιτάω παντοῦ στή γῆ μήπως ἀκούσω
τό πάτημά Του, γιά νά βλέπω πάντα χάμου
μήν ξαναϊδῶ τοῦ Κύριου πόχασα τά χνάρια!
Τί κοντοστέκεστε; Σταυρώστε με! Σταυρώστε
μέ τό κεφάλι μου ἀγκωνάρι πά στό χῶμα,
ἐκεῖ πού Τοῦ εἶδα τά ποδάρια Του μιά μέρα,
ἀπ' τά καρφιά βαριά καὶ ματωμένα...
Τί καρτερεῖτε; Ομπρός, σταυρώστε με... Δέν εἶναι
μάταια ἔτοῦτος ὁ σταυρός μπηγμένος...
Κι ἀκόμα, ἀνάποδα σταυρώστε με, νά βλέπω
τή γῆ μιά μέρα ἃν θά γιομίσει ἀκέρια στάχυα,

ώς χτές μού τό 'κραξεν ό Κύριος, νά θερίσου
και νά χορτάσου όλου τού κόσμου οι πεινασμένοι!...»

(Αγγέλου Σικελιανού, "Ο Χριστός στη Ρώμη")

ΕΚΚΛΗΣΙΑ – ΜΑΡΤΥΡΕΣ

«Τήν τόσο μεγάλη θλίψη και τήν τόση όργη τῶν ἑθνικῶν και ὅσα ύπόμειν
ναν οι μακάριοι μάρτυρες, οὐτε νά τά ποῦμε μποροῦμε οὐτε νά τά γράψουμε.
Γιατί ὁ ἔχθρος χτύπησε μέ δὴ του τῇ δύναμη και δὴ τὰ μεταχειρίστηκε. Μέ
τους δικούς του ἀνθρώπους, ποὺ τους συνήθισε και τους προετοίμασε ἐναντίον
τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, μᾶς ἐμπόδισε ἀπό τά σπίτια και ἀπό τά λουτρά και τήν
ἀγορά, δὲν ἔφησε γιά τή λατρεία μας κανένα τόπο. Μά ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀντιτά-
χτηκε στά σχέδια τους, ἔσωζε τους ἀδύνατους και στήριζε στύλους ἀκλόνητους
πού μπορούσαν μέ τήν ὑπομονή δὴ τήν ὄρμη τοῦ πονηροῦ νά τήν ἀντέξουν.
Αὔτοὶ προχωροῦσαν ἀφοβά, ὑπομένοντας κάθε κατηγορία και κάθε βασανιστή-
ριο. Αὔτοὶ ἔτρεχαν πρός τό Χριστό θεωρώντας και τά πολλά σάν λίγα, και ἔτοι
ἀπόδειχναν στήν πράξη δτι «τά παθήματα τά τωρινά δὲν είναι τίποτα μπροστά
στή δόξα πού μέλλει νά μάς φανερωθεῖ» (Ρωμ. 8, 18)...»

'Η Βλανδίνα βρήκε τόση δύναμη, πού αύτοί πού τή βασάνιζαν μέ βάρδιες
ἀπό τό πρωί ως τό βράδυ, ἀπόκαμαν και ὀμολογοῦσαν δτι νικήθηκαν γιατί δὲν
είχαν τί ἀλλο νά τῆς κάμουν. Θαύμαζαν πῶς είχε ἀκόμα μέσα της πνοή, ἀφοῦ
ὅλο τό σῶμα της είχε σκάσει και είχε ἀνοίξει... 'Η μακάρια ὅμως, σάν γενναῖος
ἀθλητής, ἔπαιρνε καινούργια δύναμη ὥπως ὀμολογοῦσε τό Χριστό, και ἔβρισκε
ἀνάπauση και ἀνακούφιση σέ ὅσα ὑπέφερε, μέ τό νά λέει «Χριστιανή είμαι, και
ἐμεῖς δὲν κάνουμε κανένα κακό...».

(Ἐπιστολή Ἑκκλησιῶν Λυώνος. Εύσεβιο, Ἑκκλ. Ἱστορία, Ε, ἀ παρ. 4-7 και
18-19 – Μετάφραση Κ.Λ.)

2. «Ἐμεῖς δὲν προσκυνοῦμε τούς μάρτυρες, ἀλλά τούς τιμοῦμε ώς γνήσι-
ους προσκυνητές τοῦ Θεοῦ. Δέ λατρεύουμε τούς ἀνθρώπους, ἀλλά θαυμάζουμε
αύτούς πού σέ δύσκολους καιρούς λάτρεψαν σωστά τό Θεό. Τά λείψανά τους τά
φυλάσσουμε σέ θήκες καλλιτεχνικές και χτίζουμε μνημεία μέ κατασκευές με-
γαλόπρεπες, για νά ζηλέψουμε τήν τιμή ἐκείνων πού είχαν τόσο ὠραίο τέλος...
Καταφεύγουμε στούς ἀγαπημένους τοῦ Κυρίου μας, πού ήταν ἀνθρωποι σάν και
μᾶς, για νά διορθώσουν τά σφάλματα μας μέ τά δικά τους κατορθώματα...».

(Ἀστερίου Ἀμασείας, Εις Μάρτυρας, P.G. 40, 321 – Μετάφραση Κ.Λ.)

3. «Ο Κάρπος και ὁ Πάπυλος ήταν ἀπό ξακουστή πατρίδα, ἀπό την πόλη
Πέργαμο. Ήταν παιδιά πατέρων πού πολὺ ἀγαποῦσαν τήν ἀρετή, πήραν και τήν
κατάλληλη ἀγωγή, δπως καλόχυμα κλαδιά μιᾶς καλόχυμης ρίζας, γιατί βέβαια ὁ
καρπός δείχνει τό δέντρο και τό ρυάκι δείχνει τήν ὄμορφιά τής πηγῆς. Ἐκείνοι
ἔκαμπαν τό σῶμα τους νά περιορίζεται μόνο στά ἀπαραίτητα, καθώς ἀρνήθηκαν
τά πολλά και περίεργα. Ἔτοι, μέ τά λίγα πού μεταχειρίστηκαν, λίγο ἀκόμα και θά
ἔφταναν τούς ἀσώματους ἀγγέλους, ἀν και μέ τό σῶμα πού είχαν ώς ἀνθρωποι,

'Η Δεόμενη ψυχή κάποιου Πρόκλου στόν Παράδεισο άνάμεσα σέ δυό κηροπήγια
(Κατακόμβη άγιου Ιανουαρίου στή Νεάπολη τής Ιταλίας, μετά τό 400 μ.Χ.).

ήταν πολύ κατώτεροι τους. Σέ τέτοιο υψος ἀρετῆς ἀνεβασμένοι, κρίθηκαν ἄξιοι νά ἀναλάβουν καὶ τὴν προστασία τοῦ λαοῦ. Ὁ Κάρπος ἀνέβηκε στὸ ἀξιῶμα τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ ἐρμήνευε στούς πιστούς τὰ μυστήρια τῆς εὐσέβειας. Ὁ Πάπυλος πάλι, τιμημένος μὲ τό βαθμό τοῦ διάκονου, ἔδειχνε ζῆλο ἀνάλογο στούς ἤδιους κόπους... Οἱ μάρτυρες ὁδηγήθηκαν στὸν τόπο τοῦ θανάτου, χαρά γεμάτοι... Σήκωσαν τά δοια χέρια τους στὸ Θεό, καὶ δέν προσεύχονταν μόνο γιά τὸν ἑαυτὸν τους, ἀλλά καὶ γιά νά σωθοῦν οἱ δῆμοι τους... Καὶ ὅταν εὐχήθηκαν γιά δῶλων τό καλό, τούς ἔκοψαν τά κεφάλια στὶς δεκατρεῖς τοῦ Ὁκτωβρίου. Καὶ τά τίμια λείψανά τους, στὴ γῆ ριγμένα τόσο ἀτιμωτικά καὶ ἀσπλαχνα, τά σήκωσαν χέρια χριστιανῶν, καὶ μέ λαμπάδες καὶ ὑμνους, σεβάσμια τά ἔθαψαν σὲ τόπο τιμητικό, πλούτῳ αἰώνιο γιά τούς χριστιανούς, φοιβερό δόπλο ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ γιά κάθε ἄρρωστο δροσιά καὶ φάρμακο ἀλάθευτο, γιά τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

(Μαρτύριον Κάρπου, Παπύλου κλπ., P.G. 115 – Μετάφραση Κ.Λ.)

4. «Οἱ ψυχές τῶν μαρτύρων παρευρίσκονται στὸ θυσιαστήριο τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὑπηρετοῦν δόσους προσεύχονται γιά τὴν ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν τους...»

Οἱ ψυχές ἐκείνων πού διαμελίστηκαν γιά τὴ μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ, δέ στέκονται ἀδικα στὸ οὐράνιο θυσιαστήριο. Ὕπηρετοῦν αὐτούς πού προσεύχονται καὶ ζητοῦν ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν τους....».

(Ωριγένους, Εἰς Μαρτύριον προτρεπτικός, P.G., 11, 601)

5. «Κλειδί τοῦ παράδεισου εἶναι τό αἷμα ἀπό τό μαρτύριο».

(Τερτυλιανός)

6. «Παιδί μου γλυκύτατο, ύπόμεινε άκόμα λίγο, γιά νά γίνεις τέλειος. Μή φοβηθεῖς, νά, ό Χριστός στέκει δίπλα σου καί σέ βοηθᾶ»

(Η μητέρα ένός από τους άγιους Σαράντα)

7. «Οπως οι στρατιώτες παρουσιάζουν τά τραύματά πού πήραν άπό τους έχθρους καί μιλοῦν μέθάρρος στό βασιλιά, έτσι καί οι μάρτυρες. Κρατοῦν στά χέρια τους τά κεφάλια πού τούς έκοψαν, παρουσιάζονται χωρίς δισταγμό καί έχουν τή δύναμη νά ζητήσουν δσα θέλουν άπό τό βασιλέα τῶν οὐρανῶν».

(Ι. Χρυσοστόμου, Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἄγιον μάρτυρα Ἰουλιανόν, Ρ. G. 50, 667

— Μετάφραση Κ.Λ.)

Η ΠΕΡΠΕΤΟΥΑ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ

(μιλάει μέ ένα χριστιανό στήν κατακόμβη)

«— Θυμάμαι... Είδα τόν ταῦρο... Πόσο ἀργεῖ
τήν τρέμουλη πνοή νά μοῦ κουρσέψει!

— Περπέτουα, αύτό πού λές έχει τελέψει!
Λυτρώθηκες! Δέν είσαι άπό τή γῆ!

— Ναί... Νοιώθω... Ὡς νά πετάω στή ροδαυγή,
κι έχω στή γλώσσα αἰωνιότης γέψη.

— Τῆς λύτρωσης τό μέλι σ' έχει θρέψει.
Τῆς λευτεριᾶς σέ πότισε ή πηγή.

— Τῶν οὐρανῶν μέ περιμένει ό δεῖπνος.
Γλυκοφιλάει τά βλέφαρά μου ό υπνος
καί σβήνει ή ζήση ώς μακρυνό τραγούδι.

— Περπέτουα, είχε ό Χριστός έντός σου ζήσει.
Αύτός τή νίκη τούτη έχει νικήσει.
Τρέχα νά βρεῖς τό ἀχνό σου «ἀγγελούδι!...»

(Λευτέρη Άλεξιου, «Ἐργο ζωῆς»)

ΤΡΟΠΑΡΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΚΑ

(Τοῦ 5ου καί 6ου αιώνα)

«Τῶν ἐν δόλῳ τῷ κόσμῳ μαρτύρων σου
ώς πορφύραν καί βύσσον τά αἷματα
ή Ἐκκλησία σου στολισαμένη,
δι' αὐτῶν βοᾶ σοι, Χριστέ ό Θεός·
τῷ λαῷ σου τούς οίκτιμούς σου

κατάπεμψον

εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ σου δώρησαι
καί ταῖς ψυχαῖς ήμῶν τό μέγα ἔλεος»

Ή Ἐκκλησία σου, σά νά φορά πορ-
φύρα καί στολή βασιλική, στολι-
σμένη μέ τά αἷματα τῶν μαρτύρων
σου ἀπό όλο τόν κόσμο, σοῦ φωνά-
ζει μέ αύτά, Χριστέ ό Θεός: Στείλε
τήν εύσπλαχνία σου στό λαό σου,
χάρισε τήν εἰρήνη στήν πολιτεία
σου καί στίς ψυχές μας τό μεγάλο
ἔλεος.

«΄Γμᾶς πανεύφημοι μάρτυρες
οὐ θλίψις, οὐ στενοχωρία, οὐ λιμός
οὐ διωγμός, οὐδέ κίνδυνος
οὐ θυμός θηριῶν, οὐ ξίφος
οὐδέ πύρ ἀπειλοῦν
χωρίσαι Θεοῦ δεδύνηται·
πόθῳ δέ μᾶλλον τῷ πρός αὐτόν
ώς ἐν ἀλλοτρίοις ἀγωνισάμενοι σώμασι
τὴν φύσιν ἐλάθετε·
Θανάτου καταφρονήσαντες ὅθεν καὶ ἐπαξίως
τῶν πόνων ὑμῶν μισθὸν ἐκομίσασθε
οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμοι γεγόνατε·
πρεσβεύσατε ύπερ τῶν ψυχῶν ἡμῶν»

Δηλαδή:

Έσας, πολυσέβαστοι μάρτυρες,
οὕτε θλίψη, οὕτε στενοχώρια, οὕτε στέρηση
οὕτε διωγμός, οὕτε κίνδυνος
οὕτε θυμός θηρίων, οὕτε ξίφος
οὕτε φωτιά πού ἀπειλεῖ
μπόρεσαν νά σᾶς χωρίσουν ἀπό τό Χριστό·
καθώς μάλιστα ἀγωνιστήκατε μέ πόθο γι' αὐτόν,
σά νά μήν εἶχατε δικό σας σῶμα,
περιφρονήσατε τό θάνατο καὶ ξεφύγατε τή φύση σας,
γι' αὐτό καὶ πήρατε μισθό ἀντάξιο τῶν κόπων σας,
γίνατε κληρονόμοι τῆς βασιλείας
τῶν οὐρανῶν.

Παρακαλέστε γιά τίς ψυχές μας.

(Μετάφραση Κ.Λ.)

β) Οι ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς στήν περίοδο τῶν μαρτύρων

15. Οι Ἀποστολικοί Πατέρες

Οι Ἀποστολικοί Πατέρες καὶ ἡ σημασία τους

Τούς τρεῖς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πλουτίστηκε ὥχι· μόνο μέ μάρτυρες ἀλλά καὶ μέ κείμενα πού ἔχουν μεγιστὴ ἄξια καὶ σημασία. Είναι τὰ ἔργα τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων πού ὑποστήριξαν τούς χριστιανούς στή μεγάλη δοκιμασία τῶν διωγμῶν. Ἀπό τούς συγγραφεῖς αὐτούς ξεχωρίζουν ὅσοι ἦταν μαθητές τῶν ἀποστόλων ἢ θεωρήθηκαν μαθητές ἢ ἀκουστές τους, καὶ ἔγραψαν ὡς τά μέσα τοῦ 2ου αἰώνα. Τούς λέμε Ἀποστολικοὺς Πατέρες καὶ είναι ἑπτά. Τά κείμενά τους ἔρχονται ἀμέσως μετά τά βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἀποτελοῦν πολύτιμη πηγή τῆς ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας, ἀφοῦ γράφτηκαν ἀπό ἀνθρώπους πού εζησαν στήν ἀποστολική ἐποχή. Γραμμένα τήν ἐποχή τῶν διωγμῶν, διατηροῦν τή φλόγα τῶν ὄπαδῶν τοῦ Χριστοῦ γιά τή θυσία τους.

Οι Ἀποστολικοί Πατέρες είναι:

Κλήμης, ἐπίσκοπος Ρώμης. Ἦταν τρίτος ἐπίσκοπος Ρώμης, ἀπό τό 92 ως τό 101. Δέν έρουμε πολλά γιά τή ζωή του. Ἀναφέρεται ὅτι μαρτύρησε. Ἐπί Δομιτιανοῦ ἔξορίστηκε στή Χερσώνα καὶ ἐκεῖ μέ ἄγκυρα στό λαιμό τόν ἐριξαν στό βυθό τῆς θάλασσας. Ὁ ιστορικός Εύσεβιος ὅμως γράφει ὅτι είχε φυσικό θάνατο. Ἡ μνημη του γιορτάζεται στίς 24 Νοεμβρίου.

Ἐγραψε μιάν Ἐπιστολή στούς χριστιανούς τῆς Κορίνθου. Τήν ἐπιστολή αὐτή ἔγραψε ὁ Κλήμης μέ ἀφορμή ταραχές καὶ διχόνοιες πού σημειώθηκαν ἀνάμεσα στούς χριστιανούς τῆς Κορίνθου. Τούς διδάσκει τήν ὄμονοια, τή μετάνοια, τήν ταπείνωση. Πρός τό τέλος τῆς Ἐπιστολῆς ἀπευθύνει θερμή προσευχή στό Θεό. «...Θερμά σέ παρακαλοῦμε, Κύριε, γίνε βοηθός καὶ προστάτης μας. Σῶσε ὅσους ἀπό μᾶς βρίσκονται σέ θλίψη, τούς ταπεινούς ἐλέησε, ὅσους ἐπεσαν στήν ἀμαρτία σήκωσέ τους, παρουσιάσου σ' αὐτούς πού σέ ἀναζητοῦν, γιάτρεψε τούς ἀσθενεῖς, γύρισε στό δρόμο σου κάθε πλανημένο τοῦ λαοῦ σου, χόρτασε ὅσους πεινοῦν, λύτρωσε τούς αἰχμαλώτους μας, στήριξε ὄρθιους τούς ἀδύναμους, παρηγόρησε τούς ὄλιγόψυχους. Ἄς σέ γνωρίσουν ὅλα τά ἔθνη, γιατί ἐσύ είσαι ὁ μόνος Θεός, καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός τό παιδί σου, καὶ ἐμεῖς λιός σου καὶ πρόβατα τῆς ποίμνης σου».

(κεφ. 39)

Ίγνατιος ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας. Ήταν μαθητής τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννη καὶ ἔγινε δεύτερος ἐπίσκοπος στήν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας (70-107). Λέγεται καὶ «Θεοφόρος» καὶ εἶναι ὡραῖες καὶ οἱ δυό ἐρμηνείες πού δίνονται στὸ ὄνομα αὐτό. Εἶχε στήν καρδιά του ἀποτυπωμένο τὸ Χριστό, λέει ἡ μιά («ώς τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν στέρνοις»). Αὐτός ἦταν, λέει ἡ ἀλλη, τὸ μικρό παιδί πού τὸ σήκωσε ὁ Χριστός καὶ δείχνοντάς το στούς ἀκροατές του, εἶπε νά γίνουν καὶ αὐτοί παιδιά γιά νά μποῦν στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν (Ματθ. 18,2).

Ο 'Ιγνάτιος είχε τόσο ἔντονη δράση ύπερ τοῦ Χριστοῦ, πού ὁ Τραϊ-ανός γιά νά τὸν ταλαιπωρήσει καὶ νά παραδειγματίσει πολλούς, διέταξε νά τὸν μεταφέρουν στή Ρώμη γιά νά μαρτυρήσει. Ό γέροντας ἐπίσκο-πος μέ πλοϊο καὶ μέ πεζοπορείες ἔκαμε ὅλη τὴν ἀπόσταση ἀπό τὴν Ἀντιόχεια ὡς τὴ Ρώμη. Σέ κάθε βῆμα του γινόταν ἀφορμή νά δοξάζε-ται ὁ Θεός. Μέ τὴ συνοδεία δέκα στρατιῶν, πού ἀνήκαν στὸ τάγμα τῶν λεοπαρδάλεων καὶ ἦταν σκληροί σάν «λεόπαρδοι» (= λεοπαρδά-λεις), ὥπως γράφει, ύστερ ἀπό μῆνες ἔφτασε στή Ρώμη. Έκει τὸν ἔρι-ξαν στά θηρία, τὸ 107, στίς 20 Δεκεμβρίου. Τή μέρα αὐτή ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾶ τή μνήμη του.

Τοῦ ἀγίου Ιγνατίου σώζονται ἐφτά ἐπιστολές. Τίς ἔγραψε ἀπό τή Σμύρνη καὶ ἀπό τὴν Τρωάδα ὅταν περνοῦσε ἀπό κεῖ γιά τό μαρτυριό του. Εἶναι γεμάτες νουθεσίες καὶ φανερώνουν σφοδρό πάθος γιά τό Σωτήρα. Ἐπίσης οἱ ἐπιστολές ἀσχολοῦνται μέ τό θέμα τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τίς αἱρέσεις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Σέ μιά, στήν πρός Ρωμαίους, ἔχει μάθει ὅτι φροντίζουν γιά νά τὸν διασώσουν καὶ τούς παρακαλεῖ νά πάψουν τίς ἐνέργειές τους αὐτές. Θεωρεῖ ὅτι ὁ μαρτυρι-κός θάνατός του θά συντελέσει στή δόξα του Χριστοῦ:

«Ἀφῆστε με νά γίνω τῶν θηρίων τροφή, μέ αὐτά θά συναντήσω τό Θεό... Ἐκεῖνον ζητῶ, πού πέθανε γιά μᾶς. Ἐκεῖνον θέλω, πού ἀναστή-θηκε γιά μᾶς... Τώρα ἀρχίζω νά είμαι μαθητής του... Μή μ' ἐμποδίσετε νά φτάσω στή ζωή. Ο Ιησοῦς εἶναι ἡ ζωή τῶν πιστῶν. Μή θελήσετε νά πεθάνω. Θάνατος εἶναι ἡ ζωή χωρίς Χριστό...».

Πολύκαρπος ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης. Μαθητής καὶ αὐτός τοῦ ἀπο-στόλου Ἰωάννη, ἔγινε ἐπίσκοπος Σμύρνης, εἰρηνικός καὶ δραστήριος ποιμενάρχης. Ἀξιώθηκε νά προσφέρει ὅλη τή ζωή του καὶ τό θάνατό του στό Χριστό. Μαρτύρησε τό 156 στή Σμύρνη, στίς 23 Φεβρουαρίου, μέρα πού ἡ Ἐκκλησία τιμᾶ τή μνήμη του. «Οταν ὁ ἀνθύπατος τὸν προ-καλοῦσε νά ἀρνηθεῖ τό Χριστό, ἀπάντησε: «86 χρόνια τὸν ὑπηρετῶ καὶ σέ τίποτα δέ μέ ἀδίκησε. Πῶς μπορῶ νά κακολογήσω τό Σωτήρα μου;».

Οι Ἅγιοι Διονύσιος ὁ Ἀεροπαγίτης καὶ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος. Ρωμαλέες μορφές βγαλμένες ἀπό τὸ χρωστήρα τοῦ ζωγράφου Πανσέληνου. Τά ἄσπρα μαλλιά καὶ γένεια, οἱ κυρτωμένοι ὥμοι, τὰ σοβαρά πρόσωπα, ἡ πνευματικὴ παλικαριά τῆς ἐκφράσεως δίνουν μία βαρύτητα στὶς μορφές, ὅπως ταιριάζει στὸ ἐπισκοπικό ἀξιωματούχον.

‘Υπάρχει μία ἐπιστολή τοῦ Πολύκαρπου πρὸς Φιλιππησίους, ἀξιόλογη γιά τίς συμβουλές πού περιέχει καὶ γιά τό ιστορικό ύλικό πού προσφέρει. Υπάρχει καὶ τό Μαρτύριο Πολυκάρπου, τό ἀρχαιότερο ἀπό

τά μαρτύρια πού διασώθηκαν. Φυσικά αύτό δέν τό γραψε ό ίδιος ό Πολύκαρπος, άλλα κάποιος Μαρκίωνας. Μέσα σ' αύτό τό σεβαστό κείμενο λάμπει ή γενναιότητα τοῦ Πολυκάρπου άλλα καί ὅλων τῶν μαρτύρων τό ήρωικό πνεῦμα. Παραθέτουμε άπό τό Μαρτύριο αύτό σ' ἐλεύθερη ἀπόδοση τό διάλογο τοῦ Πολυκάρπου μέ τόν Ἀνθύπατο πού τόν ἀνάκρινε.

Ἀνθύπατος: Ὁρκίου στήν τύχη τοῦ Καίσαρα.

Πολύκαρπος: Μέ θάρρος σοῦ μιλῶ, εἰμαι χριστιανός. Καί ἂν θέλεις νά μάθεις τί εἶναι ό Χριστιανισμός, δῶσε καιρό νά ἀκούσεις.

Ἀνθύπατος: Νά ἐξηγήσεις στό πλῆθος.

Πολύκαρπος: Ἐσένα σοῦ ἀπολογήθηκα γιατί ἔχεις ἔξουσία.

Ἀνθύπατος: Θηρία ἔχω, θά σέ πετάξω σ' αὐτά ἂν δέ μετανοήσεις.

Πολύκαρπος: Ἀδικα μέ συμβουλεύεις. Ἐμεῖς δέν ἀφήνουμε τό καλό νά πάμε στό κακό.

Ἀνθύπατος: Θά σέ ἀφανίσω στή φωτιά, ἀφοῦ δέ φοβᾶσαι τά θηρία, ἂν δέ μετανοήσεις.

Πολύκαρπος: Ἀπειλεῖς μέ τή φωτιά πού τώρα καίει καί ὕστερα σιβήνει. Δέν ἔρεις τή φωτιά πού περιμένει τούς ἀσεβεῖς στή μέλλουσα κρίση καί τήν αἰώνια τιμωρία. Μά γιατί ἀργεῖς; Κάνε αὐτό πού θέλεις».

Ο Πολύκαρπος πρίν ἀπό τή θυσία του προσευχήθηκε καί εὐχαρίστησε τό Θεό: «Σέ εὐλογῷ πού μέ ἀξίωσες νά ζήσω αὐτή τή μέρα καί τήν ὥρα, γιά νά λάβω μέρος στόν ἀριθμό τῶν μαρτύρων...». Ἔπειτα προσφέρθηκε στή φωτιά, μά, κατά τό μαρτύριο, αὐτή τόν σεβάστηκε. Τότε τόν ἀποκεφάλισαν. "Ἔτσι τελείωσε τήν ἄγια ζωή του.

Ἄποστολικοί Πατέρες λέγονται καί:

Ο Ἐρμᾶς, πού ἔγραψε τό ἔργο «Ποιμήν». Είναι μεγάλο σέ ἔκταση κείμενο, πού περιέχει ἀποκαλύψεις ἀπό μιά σεβάσμια γυναίκα, πού ἦταν ἡ Ἐκκλησία καί ἀπό ἔνα «ποιμένα», πού ἦταν ἄγγελος. Ο Ἐρμᾶς μᾶς παρουσιάζει ὅλους τούς τύπους τῶν χριστιανῶν, τούς καλούς καί τούς πονηρούς. Παρηγορεῖ τούς πρώτους καί ἐλέγχει τούς δεύτερους.

Ο Παπίας, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τής Φρυγίας γύρω στό 130, πού ἔχει γράψει τό «Λογίων Κυριακῶν ἐξηγήσεις» καί πού ἐλάχιστες περικοπές του σώζονται.

Ο ἄγνωστος συγγραφέας τοῦ ἔργου «Διδαχὴ τῶν δῶδεκα ἀποστόλων», ἀπό τό όποιο μαθαίνουμε πολλά γιά τή λατρεία, τή διοίκηση, τό βίο τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Είναι γραμμένο πρίν τό 125.

Ο συγγραφέας τῆς ἐπιστολῆς Βαρνάβα, πού εἶναι γραμμένη τό

115-130, ᛍχει σπουδαῖο περιεχόμενο. Ὁ Βαρνάβας αὐτὸς δέν εἶναι ὁ συνεργάτης τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἀλλά ἄλλος χριστιανός διδάσκαλος, εἰδωλολατρικῆς καταγωγῆς.

Αὐτοί εἶναι οἱ Ἀποστολικοί Πατέρες. Πρόσωπα σημαντικά στήν ιστορία τῆς Ἑκκλησίας μας, πού ἔγραψαν κείμενα πολύτιμα γιά κάθε μελετητή καί γιά κάθε πιστό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά θέματα φαίνεται νά ἀπασχόλησαν τούς Ἀποστολικούς Πατέρες στά κείμενά τους;
2. Ἡταν σωστές οἱ ἐνέργειες τῶν χριστιανῶν τῆς Ρώμης νά διασώσουν τόν ἐπί-σκοπο Ἰγνάτιο; Ἀνάφερε τούς λόγους.

16. Οι "Ελληνες ἀπολογητές τοῦ Β' αἰώνα

Τό ἔργο τῶν ἀπολογητῶν γενικά

Τό 2ο χριστιανικό αἰώνα, μέσα στή θανατερή ἀτμόσφαιρα τῶν κατηγοριῶν καί τῶν διωγμῶν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, φώτισε ὁ Θεός ὄρισμένους Πατέρες νά ὑπερασπίσουν δημόσια καί μέ κείμενά τους τήν πίστη καί τή ζωή τῶν ὑπαδῶν τοῦ Χριστοῦ. Συνέχισαν τή θαρραλέα στάση καί τόν ἐμπνευσμένο λόγο τοῦ διάκονου Στεφάνου καί τοῦ ἀποστόλου Παύλου, πού οἱ ἀπολογίες τους βρίσκονται στήν Καινή Διαθήκη. Καί ἔγιναν οἱ πρόδρομοι τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ πού ἀναδείχτηκαν στούς ἐπόμενους αἰώνες, γιατί ποτέ δέν ἔλειψαν οἱ κατήγοροι καί οἱ διώκτες τῆς θρησκείας πού ἰδρυσε ὁ Θεάνθρωπος.

Οἱ ἀπολογητές τοῦ 2ου αἰώνα σκοπό τους ἔχουν:

1) Νά ἀποκρούσουν τίς κατηγορίες τῶν ἐθνικῶν καί τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τῶν χριστιανῶν. Οἱ ἀπολογητές, μέ τό θάρρος τῆς ἐλευθερίας πού δίνει ὁ Χριστός, ὑποστήριξαν τήν ἀλήθεια πού ἔχει ἡ χριστιανική πίστη, τό βίο τῶν πιστῶν, ιπού ἡταν πρῶτα ἀπό ὅλα πειθαρχία στό Θεό, καί τήν καθαρότητα τῆς λατρείας τους, πού ἡταν λατρεία τοῦ πνευματικοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης.

2) Νά ἀποδείξουν τήν ἀλήθεια τῆς νέας θρησκείας καί τή ψευτιά τῆς εἰδωλολατρίας καί κατέκριναν:

- α) Τό βίο καί τή σκέψη τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου.
- β) Τούς μύθους γιά τούς θεούς καί τίς ἀταξίες τους.
- γ) Τήν ὄργιαστική λατρεία τῶν εἰδώλων.

- δ) Τίς τέχνες, όταν ύπηρετούσαν τήν ἀνηθικότητα.
ε) Τά συστήματα τῶν φιλοσόφων, πού συγκρούονταν μεταξύ τους, καὶ τά διδάγματά τους πού δέν ἦταν σταθερά.

Συνάντηση ἀπολογητῶν καὶ Ἐλληνισμοῦ

Μερικοί ἀπολογητές δέν ἔβλεπαν τίποτα τό κοινό ἀνάμεσα στὸν ἑθνισμό καὶ στὸν Χριστιανισμό. Εἶδαν τήν ἐλληνική φιλοσοφία καὶ θρησκεία ὡς πλάνη, πού ὁ Χριστός ἤρθε νά τήν ἀρνηθεῖ τελείως. Ἦταν αὐτηρή αὐτή ἡ θέση, δικαιολογημένη ἵσως ἀπό τήν ἀνάγκη νά ξεκόψουν οἱ πιστοί τοῦ Χριστοῦ ἀπό κάθε προηγούμενη δοξασία. "Ομως ἄλλοι εἶδαν τά κοινά στοιχεῖα καὶ σκέφθηκαν ὅτι πάντοτε οἱ ἄνθρωποι φωτίζονταν ἀπό τὸν Ἰδιο Θεό. Ἡ φανέρωση ὅμως τοῦ Θεοῦ ἔγινε θαμπή καὶ μερική στὸν προχριστιανικό κόσμο, ἀλλά ζωηρή καὶ ὀλόκληρη ἀπό τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Χωρίς νά ἀρνηθοῦν ὅσα διδάγματα ἀλληθινά πρόσφεραν οἱ ἑθνικοί φιλόσοφοι, στηρίχηκαν στήν ιουδαϊκή παράδοση καὶ στήν Παλαιά Διαθήκη. Τό ἔργο τους ἔτσι ἦταν πιό θετικό γιατί ἔκαμαν νά συνάντησει ὁ Ἐλληνισμός μέ τὸ Χριστιανισμό. Πάνω σ' αὐτή τή συνάντηση θά ριζώσει ἡ Ἐκκλησία ἀφοῦ θά γαληνέψει ἀπό τούς διωγμούς, καὶ θά ἀνθίσει ἀργότερα ἡ διδασκαλία τῶν μεγάλων Πατέρων τοῦ 4ου-5ου αἰώνα.

Οἱ ἀπολογητές καὶ τά ἔργα τους

Οἱ ἀπολογητές ἦταν πολλοί. Γνωρίζουμε πολλά ὄνόματα μά δέν ἔχουμε ὅλων τά συγγράμματά γιατί χάθηκαν τά περισσότερα. "Έχουμε πληροφορίες γιά κείνους καὶ τά ἔργα τους ἀπό ἄλλους συγγραφεῖς. Διασώθηκαν ὄλοκληρα ἢ ἀποστάσματα ἀπό ἔργα τῶν ἀπολογητῶν: Κοδράτου, Ἀριστείδη, Ἀθηναγόρα, Τατιανοῦ, Θεόφιλου Ἀντιόχειας, Μελίτωνα Σάρδεων, Ἰουστίνου καὶ ἐνός ἀγνώστου, πού ἔγραψε τήν «πρός Διόγνητον ἐπιστολή».

Ο Ἀριστείδης καὶ ὁ Ἀθηναγόρας ἦταν Ἀθηναῖοι φιλόσοφοι. Τίς ἀπολογίες τους τίς ἔδωσαν στούς αὐτοκράτορες Ἀδριανό, Ἀντωνίνο καὶ Μ. Αύρηλο μέ σκοπό νά τούς πείσουν νά πάψουν τούς διωγμούς. Χρησιμοποιοῦν πολλά κείμενα ἑθνικῶν φιλοσόφων καὶ ποιητῶν γιά νά συγκρίνουν τίς ἑθνικές θρησκείες μέ τή χριστιανική καὶ νά ἀποδείξουν τήν ἀνωτερότητά της. Ο Ἀθηναγόρας, πού ἔχει γράψει καὶ ἔνα ἄλλο ἔργο, «Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν», δέ φέρνει οὕτε ἔνα στίχο ἀπό τήν Ἀγία Γραφή, μόνο φιλοσοφικές σκέψεις καὶ ἀποδείξεις.

Φιλόσοφος ἐπίσης ἦταν καὶ ὁ Ἰουστίνος, γιά τόν όποιο γίνεται ἴδιαίτερος λόγος στό ἐπόμενο κεφάλαιο.

‘Ο Τατιανός ἦταν Σύρος, πού περιηγήθηκε πολλούς τόπους και ἔξετασε διάφορες θρησκείες. Στή Ρώμη ἔγινε χριστιανός. Στό ἔργο του «Πρός Ἑλληνας» είναι δριμύς κατήγορος τῆς εἰδωλολατρίας.

‘Ο Θεόφιλος, ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας, στό ἔργο του «Πρός Αὐτόλυκον» κάνει ἀπολογητική ὑπέρ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ πλούσια ἐπιχειρήματα και κομψό ὑφος.

Τοῦ Μελίτωνα, πού ἦταν ἐπίσκοπος στίς Σάρδεις, σώθηκε ἔνα θαυμάσιο ἔργο μέ τίτλο «Εἰς τὸ πάθος». Ἀνακαλύφθηκε τό 1940 και ἀναφέρεται στή λατρεία τῶν χριστιανῶν στό 2ο αιώνα. Τό ἔργο μοιάζει μέ τήν ἀκολουθία τῆς Μ. Παρασκευῆς πού ἔχουμε σήμερα στήν Ἐκκλησία μας. Ἀπό τά ἔργα τοῦ Τατιανοῦ δέ σώθηκαν παρά μικρά ἀποσπάσματα.

‘Ολόκληρη σώζεται μιά ἀπολογία μέ τίτλο «Ἐπιστολή πρός Διόγνητον» πού δέ γνωρίζουμε τόν συγγραφέα τῆς. Είναι μικρή σέ ἔκταση μά θεωρεῖται σάν τό διαμάντι τῆς ἀπολογητικῆς φιλολογίας.

Οἱ ἀπολογητές μέ τά δυνατά και ὥραια ἔργα τους:

- α) Συνέβαλαν κάπως στό νά καταπάψουν οἱ διωγμοί.
- β) “Ανοιξαν τούς ὄριζοντες τοῦ Χριστιανισμοῦ και τόν ἔφεραν στούς κύκλους τῶν καλλιεργημένων ἀνθρώπων.

γ) “Ἐθεσαν τίς βάσεις γιά τό συνδυασμό τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ τόν Ἑλληνισμό.

δ) Θεμελίωσαν τήν ἐπιστήμη τῆς Ἀπολογητικῆς, πού είναι κλάδος τῆς Θεολογίας. Ἡ νεώτερη Ἀπολογητική ἀντιμετώπισε μέ ἐπιτυχία τόν ὑλισμό, τόν ὄρθολογισμό και ὅλα τά φιλοσοφικά και πολιτικά συστήματα πού μάχονται τό Χριστιανισμό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ὠφέλεια ἔφερε στήν Ἐκκλησία ὁ ἀγώνας τῶν ἀπολογητῶν;
2. Πῶς οἱ ἀπολογητές ἔγιναν και κατήγοροι τοῦ ἔθνισμοῦ;
3. Γιατί τά ἀπολογητικά ἔργα ἔπρεπε νά ἔχουν πειστικά ἐπιχειρήματα ἀλλά και κομψό, περίτεχνο ὑφος;

17. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος και μάρτυρας

‘Ο βίος τοῦ Ἰουστίνου

‘Ο ἄγιος Ἰουστίνος καταγόταν ἀπό τή Φλαβία Νεάπολη (τήν ἀρχαία Συχέμη) τῆς Παλαιστίνης. Γεννήθηκε στίς ἀρχές τοῦ 2ου αιώνα ἀπό γονεῖς ἔθνικούς. Προικισμένος μέ πολλή πνευματική ἀνησυχία και μέ φι-

λομάθεια, ἀπό μικρός μαθήτεψε σέ όπαδούς διάφορων φιλοσοφικῶν συστημάτων. Θέλησε νά μάθει γιά τό Θεό, γιά τόν κόσμο, γιά τήν ἀξία τῆς ζωῆς, γιά τό καλό καί τό κακό. Ἡ ἀνθρώπινη σοφία δέν τόν ξεδιψοῦσε. Γνωρίστηκε ὅμως μέ κάποιο γέροντα χριστιανό, ἀπό τόν όποιο διδάχτηκε τήν ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀπό τότε ὁ Ἰουστίνος ἔζησε μέσα στό φῶς τοῦ Χριστοῦ.

Δέν ἔγραψε νά φιλοσοφεῖ. Φοροῦσε μάλιστα πάντοτε τό φιλοσοφικό τρίβωνα, φθαρμένο χιτώνα πού φοροῦσαν οἱ φιλόσοφοι, θέλοντας νά δειξεῖ εἴτε ὅτι οἱ χριστιανοί εἶναι καί αὐτοί φιλόσοφοι, ἀφοῦ ἀκολουθοῦν τή μόνη ἀληθινή φιλοσοφία, τήν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ.

‘Ο Ἰουστίνος συνδύαζε τήν ὅποια ἀλήθεια τῶν ἐθνικῶν μέ τό λόγο τοῦ Κυρίου. Ἀπόδειχνε ὅτι ὁ Χριστιανισμός εἶναι

«ἡ μόνη φιλοσοφία, ἀσφαλής τε καί σύμφορος»,
ὅτι δηλαδή τά διδάγματα τοῦ Χριστοῦ:

α) Εἶναι ἡ μόνη ἀλήθεια γιά νά βρεῖ κανείς ἀπάντηση στά ἐρωτήματά του.

β) Εἶναι σταθερά θεμέλια γιά νά στηρίξει ὁ ἀνθρωπος τή ζωή του.

γ) Συντελοῦν στό ἀληθινό συμφέρον τοῦ ἀτόμου καί τής κοινωνίας, ὅταν ἐφαρμοστοῦν.

Τά συγγράμματά του

‘Ο Ἰουστίνος ἔγραψε πολλά συγγράμματα πού ὅμως δέ σώθηκαν ὅλα. Αύτά πού σώθηκαν εἶναι:

‘Η Α’ Ἀπολογία. Τήν ἔγραψε γιά τόν αὐτοκράτορα Ἀντωνίνο, τά παιδιά του καί τή ρωμαϊκή σύγκλητο. Κινήθηκε ἀπό αἰσθημα δικαιοσύνης, γράφει, γιά τόν ἄδικο διωγμό τῶν χριστιανῶν. Μέ τό σύγγραμμά του αὐτό ὁ Ἰουστίνος θέλει:

- Νά κάμει γνωστό τί πιστεύουν οἱ χριστιανοί καί τί θεωροῦν καλό.
- Νά ἀνασκευάσει τίς κατηγορίες ἐναντίον τῶν χριστιανῶν, γιά ἐχθρότητα καί ἀνήθικότητα.
- Νά πειργράψει πῶς γίνεται ἡ χριστιανική λατρεία.
- Νά πεισει τόν αὐτοκράτορα καί τούς λοιπούς ἀποδέκτες τῆς ἀπολογίας νά σταματήσουν τούς διωγμούς. «Δέ θά ξεφύγετε τήν κρίση τοῦ Θεοῦ, ἄν ἐπιμένετε στήν ἄδικία», γράφει.

Σπουδαία στήν ἀπολογία αὐτή εἶναι καί τά κεφάλαια 61-67, ὅπου μᾶς δίνονται πληροφορίες γιά τήν τέλεση τῶν μυστηρίων τότε. Ἀποδείχνεται μέ αύτά ἡ ἀδιάκοπη παράδοση στήν Ἐκκλησία μας, ἀφοῦ ἀπό τότε ὡς τώρα τελοῦνται μέ τόν ἵδιο βασικό τρόπο.

‘Η Β’ Ἀπολογία. Πρός τή ρωμαϊκή σύγκλητο ἀπευθύνει τήν ἀπολογία του αὐτή ὁ Ἰουστίνος. Ἀφορμή γιά νά τή συντάξει δόθηκε ὅταν καταδικάστηκαν σέ θάνατο τρεῖς χριστιανοί. Ὁ ιερός συγγραφέας θέλει νά κάμει φανερό ὅτι οι χριστιανοί καταδιώκονται ὥχι γιατί κάνουν κάτι ἀξιόποινο, ἀλλά ἐπειδή πιστεύουν στήν ἀλήθεια καί ζῶν ἐνάρετη ζωή. Τέτοιοι ἄνθρωποι, λέει, ἀποφασισμένοι καί νά θανατωθοῦν ἀκόμη γιά τήν πίστη τους, δέν μπορεῖ νά είναι κακοί.

‘Ο Διάλογος πρός Τρύφωνα. Είναι τό μεγαλύτερο σέ ἔκταση ἔργο τοῦ Ἰουστίνου. Ἀποδίδει μιά συνομιλία του μέ ἔναν Ἰουδαῖο, τόν Τρύφωνα. Τό ἔργο αὐτό είναι πλούσια βασισμένο τόσο στήν ἑθνική φιλοσοφία ὥστε καί στήν Π. Διαθήκη. Τό ύλικό καί ἀπό τίς δυό πηγές συνδυάζεται ἀριστοτεχνικά.

Τό Μαρτύριο του

‘Ο Ἰουστίνος ἔδειξε πολύ θάρρος στό νά ὑποστηρίξει τήν ἀλήθεια. Ἡ συμβολή του στήν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν σημαντική. Γι’ αὐτό προκάλεσε τό μίσος τῶν ἄλλων ἑθνικῶν φιλοσόφων καί τῶν Ἰουδαίων. Τόν συνέλαβαν ἐπί Μάρκου Αύρηλίου καί τόν ἀποκεφάλισαν στή Ρώμη τό 165, μαζί μέ ἄλλους πιστούς. Τή μνήμη του γιορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τήν 1η Ἰουνίου.

‘Η προσφορά του

‘Η σπουδαιότητα τοῦ Ἰουστίνου φαίνεται ἀπό τά ἔξῆς:

α) Ὑπεράσπισε τό Χριστανισμό ἀπέναντι στήν ἐχθρότητα τῶν ἑθνικῶν φιλοσόφων. “Ἐτοι τόν δικαίωσε σάν τή μόνη ἀλήθεια καί τήν ὑψηστη φιλοσοφία.

β) Διέσωσε πολλές πληροφορίες γιά τή λατρεία στήν Ἐκκλησία κατά τούς πρώτους αἰώνες.

γ) Προσφέρθηκε ὁ ἴδιος παράδειγμα ἡρωισμοῦ, συνέπειας καί αὐτοθυσίας.

δ) Ἐκείνο πού χαρακτηρίζει ἰδιαίτερα τόν Ἰουστίνο είναι ἡ διδασκαλία του «περί σπερματικοῦ λόγου». Ὕποστηρίζει ὅτι οι ἑθνικοί φιλόσοφοι δίδαξαν «σπέρματα ἀληθείας», ἀφοῦ ὁ Θεός τούς φώτισε γιά νά προετοιμάσουν τόν κόσμο στήν πλήρη ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ. Δέχεται σάν χριστιανικό ὅ,τι καλό είπαν οι φωτισμένοι αύτοί ἄνθρωποι, καί τούς ἴδιους τούς θεωρεῖ χριστιανούς καί ἃς ἔζησαν πρό Χριστοῦ. “Ἀλλωστε, »“Ο,τι καλό είπαν ὅλοι, ἐμᾶς τῶν χριστιανῶν είναι» (Β’ Ἀπολ. 13).

ε) Μέ τά συγγράμματα τοῦ Ἰουστίνου τό ἑλληνικό πνεῦμα πέρασε στό Χριστιανισμό καί συνδυάστηκε μέ τή χριστιανική διδασκαλία.

‘Αξίζει νά παρατηρηθεῖ ὅτι ὁ Ἰουστίνος μαρτύρησε ύποστηρίζοντας τή χριστιανική ἀλήθεια μπροστά σ’ ἐκείνον πού ἀναζητοῦσε τήν ἀλήθεια, τό φιλόσοφο αὐτοκράτορα Μάρκο Αύρηλο. ‘Ο αὐτοκράτορας δέν μπόρεσε νά ώφεληθεῖ ἀπό τή σκέψη καί τό παράδειγμα τοῦ θαρραλέου ἀπολογητῆ. ‘Η συνάντησή τους παρέμεινε ἄγονη γι’ αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ὁ Ἰουστίνος παρομοιάζει τούς χριστιανούς μέ τό ἀμπέλι· ὅσο τό κλαδεύουμε, τόσο αὐτό πετά καινούργιες βέργες. Τί σημαίνει ἡ παρομοίωση αὐτή;
2. Σέ μερικές ἑκκλησίες μαζί μέ τούς ἀγίους βλέπουμε ζωγραφισμένους στόν τοῖχο καί ‘Ἐλληνες φιλόσοφους (Σωκράτης, Πλάτωνας, Ἀριστοτέλης κ.ἄ.). Γιατί; Ἐξήγησε.
3. Τί ἔχει νά πει σέ ἐμας τούς τωρινούς χριστιανούς ὁ Ἰουστίνος; Ποιό εἶναι τό μήνυμά του;

18. Ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς τῆς Ἑκκλησίας

‘Ο ἐπίσκοπος, κέντρο ἐνότητας τῆς Ἑκκλησίας

Οἱ «χαρισματοῦχοι», δηλαδή οἱ Ἀπόστολοι, οἱ εὐαγγελιστές, οἱ προφήτες, είχαν τελειώσει τόν ἐπίγειο βίο τους, τέλη τοῦ 1ου αἰώνα. ‘Η Ἑκκλησία ἀπό τότε στελεχώθηκε ἀπό κληρικούς: ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους, διακόνους.

Οἱ ἐπίσκοποι ἦταν πολλοί, σέ κάθε πόλη ἔνας. ‘Ολες οἱ χριστιανικές κοινότητες φρόντιζαν νά ἀποκτήσουν ἐπίσκοπο, γιατί ἦταν τό κέντρο τῆς ἐνότητας στήν Ἑκκλησία. ‘Ολα ἐπρεπε νά γίνονται κατά τή γνώμη τοῦ ἐπισκόπου. Πολλοί Πατέρες ταύτιζαν τήν Ἑκκλησία μέ τό ἐπισκοπικό ἀξιώμα καί ἦταν φυσικό γιατί ὁ ἐπίσκοπος ἦταν ὁ ἐμψυχωτής στούς διωγμούς κι ὁ ἀρχηγός στόν ἀγώνα κατά τῶν αἰρέσεων. ‘Ο ἐπίσκοπος είχε καί τά τρία δικαιώματα πού πηγάζουν ἀπό τά ἀξιώματα τοῦ Χριστοῦ. Διοικοῦσε τήν Ἑκκλησία (Βασιλικό ἀξιώμα), iερουργοῦσε (Ἀρχιερατικό) καί δίδασκε (Προφητικό). Οἱ πρεσβύτεροι iερουργοῦσαν καί δίδασκαν. Βοηθοῦσαν ὅμως ἡ ἀντιπροσώπευαν τόν ἐπίσκοπο καί στή διοίκηση. Βοηθούς τους είχαν τούς διακόνους, τόσο στήν iεροπραξία, ὅσο καί στό κήρυγμα καί στό φιλανθρωπικό ἔργο.

‘Υπήρχαν καί ἄλλοι πιστοί στήν Ἑκκλησία, ἄντρες καί γυναίκες, πού

άσκοῦσαν διάφορα έκκλησιαστικά διακονήματα: αύτοί ήταν ύποδιάκονοι, άκόλουθοι, θυρωροί, άναγνώστες, κατηχητές κ.α. "Ολοι βοηθοῦσαν στή λατρεία και στό κοινωνικό έργο τῆς Έκκλησίας.

Τοπικές Σύνοδοι

Στούς άποστολικούς χρόνους έγινε ή Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων γιά νά λύσει τό θέμα τῶν χριστιανῶν πού προέρχονταν από τούς εἰδωλολάτρες. Ἀπό τότε, ὅταν ὑπῆρχε σπουδαῖο ζήτημα, συνερχόταν Σύνοδος και τό ἀντιμετώπιζε. Ἐτσι τό 2ο και 3ο αἰώνα συνήλθαν τοπικές Σύνοδοι ή «ἐπαρχιακές» ὥπως λέγονταν. Τέτοιες έγιναν γιά νά συγκροτηθεῖ ὁ ἐπίσημος κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, ο *Kanón* τῆς Κ. Διαθήκης, γιά τό ζήτημα τῶν «πεπτωκότων» και γιά ἄλλα.

Ο ἐπίσκοπος τῆς πόλεως πού γινόταν ή Σύνοδος, πήρε ίδιαίτερη θέση, σάν πρώτος μεταξύ ἵσων, και ὀνομάστηκε Μητροπολίτης. Ὁ τίτλος αὐτός διατηρεῖται μέχρι σήμερα. "Οσο γιά τίς τοπικές Συνόδους, έγιναν τά πρότυπα γιά τίς μεγάλες 7 Οἰκουμενικές.

Συστηματοποίηση τῆς Λατρείας

Κέντρο τῆς θείας Λατρείας ήταν πάντα ή θ. Εὐχαριστία. Σ' αὐτήν γινόταν ή εὐχαριστηριακή ἀνάμνηση τῆς θυσίας τοῦ Κυρίου. Ὄμως τό μυστήριο αὐτό, πού στά ἀποστολικά χρόνια γινόταν τό βράδυ μέ κοινά τραπέζια, τίς ἀγάπες, χωρίστηκε και μετατέθηκε τό πρωί, γιατί οι χριστιανοί πλήθυναν πολύ και δέν μποροῦσε νά γίνεται πραγματικό τραπέζι γιά ὅλους. Τώρα οι πιστοί κοινωνοῦσαν τό Σῶμα και τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀπό τό κοινό ποτήριο και μόνο οι φτωχοί ἀδερφοί ἔτρωγαν σέ κοινά τραπέζια. Ἀπό τόν 3ο αἰώνα ἐπικράτησε τό ἀντίδωρο και ἀπό τόν 7ο ή ἀρτοκλασία, πού είναι κατάλοιπα τῶν κοινῶν συσσιτίων. Οι «κατηχούμενοί», ὅσοι δηλαδή περνοῦσαν τήν περίοδο πού μάθαιναν τί είναι ο Χριστιανισμός, ἔφευγαν μετά τά ἀναγνώσματα και τό κήρυγμα.

Τό Βάπτισμα γινόταν συνήθως ἀπό τό Μ. Σάββατο ὡς τήν Πεντηκοστή, καθώς και στά Ἐπιφάνεια. Βαπτίζονταν ἐνήλικες, μετά τήν κατήχησή τους. Ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 3ου αἰώνα ὅμως γινόταν και ὁ νηπιοβαπτισμός, πού ἀργότερα ἐπικράτησε. Μετά τό Βάπτισμα ἀκολουθοῦσε τό Χρίσμα μέ ἀγιασμένο ἔλαιο.

Τό μυστήριο τῆς Μετάνοιας και Ἐξομολογήσεως γινόταν δημόσια. Αύτοί πού μετανοοῦσαν ἔλεγαν τίς ἀμαρτίες τους μπροστά σέ ὅλο τό ἔκκλησίασμα και ζητοῦσαν συχώρεση ἀπό τό Θεό. Πολλές φορές στέκονταν στήν αὐλή τῆς ἔκκλησίας και παρακαλοῦσαν τούς πιστούς νά προσευχηθοῦν γι' αύτούς (προσκλαίοντες). Ἀπό τή θεία Εὐχαριστία

‘Η θεία Μετάδοση (Τοιχογραφία στή μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αι.).

ἔφευγαν μετά τό κήρυγμα (ἀκροώμενοι) ἢ παρέμεναν ὡς τό τέλος, ἀλλά δέν κοινωνοῦσαν (συνεστῶτες), ὡσπου περνοῦσε ὁ καιρός τῶν πνευματικῶν ποινῶν (ἐπιτίμια) καὶ ἔπαιρναν συχώρεση. Τά ἄλλα μυστήρια, ἡ Ἱερωσύνη, ὁ Γάμος καὶ τό Εὐχέλαιο, τελοῦνταν ἀπό πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους ὅπως τελοῦνται καὶ στήν ἐποχῇ μας. Βέβαια στό μεταξύ προστέθηκαν σ' αὐτά εὐχές καὶ ἐθιμικές πράξεις πού τά ἔκαμαν πλουσιότερα σέ τελετουργική μορφή.

Καθιέρωση γιορτῶν

‘Η γιορτή τοῦ Πάσχα ἦταν πάντα σεβαστή καὶ ἀγαπητή στούς πιστούς. Ἀπό τόν 1Οο αἰώνα χαραχτηρίστηκαν γιορτινές καὶ οἱ 50 μέρες μετά τό Πάσχα, μέ iδιαίτερη ἀπό αὐτές τήν τελευταία, τήν Πεντηκοστή. Καί ἡ γιορτή τῶν Ἐπιφανείων καθιερώθηκε γύρω στό 300, μέ πολλά φῶτα ἀπό λαμπάδες. Γι' αὐτό καὶ ὄνομάστηκε ἑορτή τῶν Φώτων.

Πρίν ἀπό τό Πάσχα οἱ πιστοί κρατοῦσαν νηστεία ἀρχικά μιά-δυό μέρες καὶ ἀργότερα ἐφτά. Ἀπό τό διωγμό τοῦ Γαλερίου-Λικίνιου ἔγι-

Η θεία Μετάληψη (Τοιχογραφία στη μονή Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αι.).

ναν 40 οι μέρες τῆς νηστείας, γιατί καὶ ὁ Χριστός νήστεψε τόσο (Μαθ. 4,2) καὶ ὁ Μωϋσῆς (Ἑξοδ. 34, 28) καὶ ὁ Ἡλίας (Γ' Βασ. 19,8). Μέρες νηστείας ἐπίσης ἦταν ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευή. Ἀγρυπνίες (πανυχίδες) ἔκαναν οἱ πιστοί πριν ἀπό τὸ Πάσχα, πριν ἀπό τὰ Ἐπιφάνεια καὶ πρίν ἀπό τὴ μνήμη μάρτυρα.

Οἱ πιστοί συγκεντρώνονταν στούς τάφους τῶν μαρτύρων, ὅπου σ' ἐποχές γαλήνης χτίζονται «μαρτύρια», κυκλικά συνήθως κτίσματα, γιά τήν προστασία τοῦ τάφου καὶ τῶν πιστῶν. Ἀπό αὐτά θά προκύψουν μετά οἱ ναοί, πού θά πάρουν τό ὄνομα τῶν ἀγίων καὶ θά ἔχουν στήν άγια τράπεζα ιερά λείψανα.

Ἄξιζει νά σημειωθεῖ ὅτι στίς στολές τῶν κληρικῶν, στήν τέλεση τῶν μυστηρίων καὶ τῶν τελετῶν, στίς συνάξεις τῶν πιστῶν καὶ στούς χώρους τῆς λατρείας, παντοῦ ἐπικρατεῖ ὁ Σταυρός. Ὡς σύμβολο πάνω στούς τοίχους, στά σκεύη, στά ἐνδύματα, σάν χειρονομία πάνω στό μέτωπο, στό στήθος, στούς ὥμους τῶν πιστῶν, γιατί ὁ Σταυρός, είναι βιβλίο ταπεινώσεως καὶ ἀγάπης, ὅπλο πνευματικοῦ ἀγώνα, σύμβολο θυσίας καὶ σωτηρίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Πώς χαρακτηρίζονταν οι διάφορες όμαδες τῶν πιστῶν καὶ γιατί;
- Γνωρίζεις γιατί νηστεύουμε Τετάρτη, Παρασκευή καὶ παραμονές μεγάλων γιορτῶν;
- Γιατί τό σύμβολο τοῦ Σταυροῦ κυριαρχεῖ στήν Ἐκκλησία μας;

19. Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντίνος

Βιογραφικά στοιχεῖα

Ο Φλάβιος Βαλέριος Κωνσταντίνος, ἄγιος τῆς Ἐκκλησίας μας, πρόσφερε πολύ μεγάλες ύπηρεσίες στό Χριστιανισμό.

Γεννήθηκε τέλη τοῦ 3ου αιώνα στή Ναϊσσό τῆς Δακίας καὶ πέθανε στή Νικομήδεια τό 337. Ἀναγορεύτηκε Αὔγουστος στή Δύση τό 306. Ἡταν προικισμένος μέ πολλά στρατηγικά καὶ διοικητικά προσόντα. Ἡταν γενναῖος, φιλάνθρωπος, δραστήριος. Τό 312 νίκησε τό Μαξέντιο ἔχοντας σύμβολό του τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ μέ τήν ἐπιγραφή «Τούτῳ νίκα». Τό 313 ύπεγραψε μέ τό συνάρχοντά του Λικίνιο τό διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου: 'Ο Χριστιανισμός ἔγινε νόμιμη θρησκεία. Τό Κράτος ἀνέχεται ὅλες τίς θρησκείες. Οι διωγμοί ἔπρεπε νά πάψουν.

Όταν σέ λίγα χρόνια ὁ Λικίνιος κινήθηκε κατά τῶν χριστιανῶν, ἡρθαν σέ σύγκρουση οι δύο Αὔγουστοι. Ο Κωνσταντίνος νίκησε τό Λικίνιο (323) καὶ ἔμεινε μόνος αὐτοκράτορας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ στάση τοῦ Κωνσταντίνου ἀπέναντι στήν Ἐκκλησία

Ἄπο τότε ἡ προσφορά του στό Χριστιανισμό εἶναι δίχως ἐμπόδια. Λέγεται ὅτι ὁ Κωνσταντίνος ὑποστήριξε τό Χριστιανισμό ἀπό πολιτική σκοπιμότητα. "Αν καὶ αὐτό δέ θά ἡταν κατηγορία του, γιατί ἔπρεπε νά ἀποβλέπει καὶ στό συμφέρον τοῦ Κράτους, ὅμως τά κίνητρα τοῦ Κωνσταντίνου φαίνεται νά ἡταν:

1. Ἡ προσωπική του πίστη. Ἡταν μονοθεϊστής. Πίστευε ἀρχικά στό Θεό «ἀνίκητο ἥλιο» καὶ ἡταν φυσικό αὐτή ἡ πίστη νά τόν ὁδήγησε στόν "Ἐνα Θεό, τό δημιουργό καὶ τοῦ ἥλιο.

2. Ἡ μητέρα του, ἡ Ἐλένη, ἡταν χριστιανή καὶ τόν είχε προδιαθέσει.

3. Είχε δεῖ τόν ἡρωισμό τῶν χριστιανῶν ἀπέναντι στούς διωγμούς. Είχε ἐκτιμήσει τό ἥθος καὶ τήν ἀγάπη πού ἔδειχναν.

Οι ἁγιοι Κωνσταντίνος και Ἐλένη (Μωσαϊκό στὸν δαιο Λουκᾶ Βοιωτίας, 11ος αι.).

4. Εἶχε δεῖ τὴν ἀποτυχία τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους στούς διωγμούς.
5. Οἱ χριστιανοί ἦταν μειοψηφία ἀκόμα, ἀλλά γενναῖοι καὶ ἔντιμοι. Οἱ ἑθνικοί ἦταν περισσότεροι, ἀλλά ἡ πίστη σὲ πολλούς θεούς καὶ ἡ ἡθική διαφθορά τούς εἶχε φέρει σὲ παρακμή.

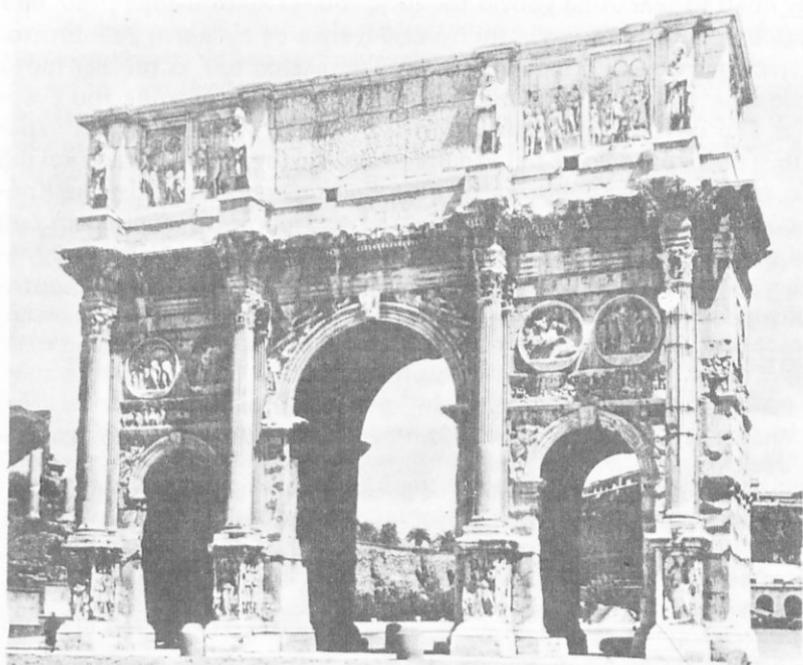
Γιά τούς λόγους αύτούς ό Κωνσταντίνος, πού είδε στό Χριστιανισμό τήν ἀληθινή καί δυνατή θρησκεία, πού θά συντελοῦσε νά διατηρηθεῖ ἡ ἐνότητα στήν αὐτοκρατορία, ἔθεσε τή νέα θρησκεία κάτω ἀπό τήν προστασία του. Οι πολιτικοί λόγοι σέ τοῦτο μόνο ύπολογίστηκαν: Γιά νά μήν προκαλέσει ἀντίδραση δέν κατάργησε τίς ἄλλες θρησκείες, καί ὁ ἕδιος διατήρησε τίτλους ἑθνικούς. Παίρνοντας ὅμως προστατευτικά μέτρα γιά τό Χριστιανισμό, ἄφησε τίς ἄλλες θρησκείες νά παρακμάζουν.

Τά ύπέρ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέτρα

- Τά μέτρα πού πήρε, ἐκτός ἀπό τήν κατάργηση τῶν διωγμῶν, ἦταν:
- Ἐπανέφερε σέ ύψηλά ἀξιώματα χριστιανούς πού είχαν ἐκπέσει ἀπό αύτά.
 - Ἔδωσε πίσω στούς χριστιανούς τίς περιουσίες πού τούς είχαν δημεύσει κατά τούς διωγμούς.
 - Χορήγησε δικαστική ἔξουσία στούς ἐπισκόπους.
 - Ἀπάλλαξε τήν ἐκκλησιαστική περιουσία ἀπό τή φορολογία καί τῆς ἔδωσε τό δικαίωμα νά δέχεται κληροδοτήματα.
 - Ἐχτισε ἐκκλησίες. Μέ τή φροντίδα τῆς μητέρας του ἔχτισε ναούς ὥραίους στούς Ἀγίους τόπους (Ναοί Βηθλεέμ, Ἀναστάσεως, Ἀναλήψεως κ.ἄ.) καί στή Βασιλεύουσα (Ναός Ἀγίων Ἀποστόλων, Ναός Ἀγίας Σοφίας σέ πρώτη μορφή).
 - Καθιέρωσε τήν Κυριακή ἀργία.
 - Μετέφερε τήν πρωτεύουσα τοῦ κράτους στό Βυζάντιο, γιά νά στηριχτεῖ στό Χριστιανισμό καί στόν Ἑλληνισμό.
 - Χρηματοδότησε φιλανθρωπικά ἐκκλησιαστικά ἔργα καί ἔκοψε νομίσματα μέ σύμβολα χριστιανικά.
 - Καταπολέμησε τίς αἰρέσεις. Ἰδιαίτερα τόν Ἀρειανισμό, συγκαλώντας τήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο.

Ο Μέγας Κωνσταντίνος ως χριστιανός

Αύτά ἀποφάσισε καί ἔπραξε ὁ Μέγας Κωνσταντίνος σέ ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀλήθεια είναι ὅτι ως ἀνθρωπος καί ως αὐτοκράτορας ἔπεσε καί σέ παραπτώματα, μεγάλα μάλιστα. Σ' αύτά αίτιά είναι ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία, οι κακοί σύμβουλοι, τά ἀνεξέλεγκτα δικαιώματα πού είχαν τότε οι αὐτοκράτορες, καί οι ἀντίξεις περιστάσεις. Γιά τά μελανά αύτά σημεῖα τῆς ζωῆς του μετανόησε ἀργότερα καί ξήτησε συχώρεση. Καί δέν ἔπαψε ὅσο ζούσε νά ἔχει τύψεις. Τό 337 βαφτίστηκε. "Εβγαλε τά πορφυρά βασιλικά ἐνδύματα καί φόρεσε τό λευκό χιτώνα

‘Η θριαμβευτική άψιδα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κοντά στό Κολοσσαῖο. Τὴν ἔστησε ἡ ρωμαϊκὴ Σύγκλητος σέ ἀνάμνηση τῆς νίκης τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κατά τοῦ Μαξεντίου. Διακρίνεται ἡ περίφημη ἐπιγραφή: «Στὸν αὐτοκράτορα Καίσαρα Φλάβιο Κωνσταντίνο τὸ Μέγα, εὐσεβή, εὐτυχιομένο, Αὔγουστο, ἐπειδὴ ἐμπνευσμένος ἀπό τὴν Θεότητα καὶ ἀπό τὴν μεγαλοσύνη τοῦ πνεύματος του, μὲ τὸ στρατό του, μέ νόμιμα ὅπλα καὶ μέ μιά ἔφοδο πιμώρησε γιά λογαριασμό τῆς Πολιτείας τὸν ἔχθρο καὶ ὄλοκληρο τὸ στράτευμά του, η Σύγκλητος καὶ ὁ ρωμαϊκός λαός ἀφιερώνουν τὴν ἀψίδα αὐτῇ ᾧ σημάδι τοῦ θριάμβου του».

τοῦ νεοφώτιστου χριστιανοῦ. Λίγο μετά πέθανε. Υπῆρξε ό πρῶτος χριστιανός αὐτοκράτορας.

Η Ἐκκλησία, γιά τίς πολλές ύπηρεσίες πού πρόσφερε στό Χριστιανισμό καὶ γιά τή μετάνοιά του, τὸν ἀναγνώρισε καὶ τὸν σεβάστηκε ώς ἄγιο. Σάν ίσο μέ τούς ἀποστόλους. Ή μνήμη του ἐορτάζεται, μαζί με τῆς ἀγίας Ἐλένης, τῆς μητέρας του, στίς 21 Μαΐου.

Σύγχρονος συγγραφέας, ὁ Duran, γράφει γιά τὸν Μ. Κωνσταντίνο: «Βαρυμένος μέ τὰ προβλήματα τῆς κυβερνήσεως εἶναι δυνατόν νά ἔδωσε τό δικαίωμα στό φόβο καὶ τή ζηλοτυπία νά ἐκθρονίσουν τή λογική του γιά ἔνα διάστημα, καὶ ύπαρχουν ἐνδείξεις ὅτι οἱ τύφεις βάρυ-

vav πολύ τά τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς του. Ὁ Χριστιανισμός του, πού ἄρχισε σάν πολιτική, φαίνεται ότι ἐξελίχθηκε σέ εἰλικρινή βεβαιότητα. "Εγινε ὁ πιο ἐπίμονος ἱεροκήρυκας τοῦ βασιλείου του, καταδίωξε πιστά τούς αἱρετικούς καὶ ζητοῦσε τῇ βοήθεια τοῦ Θεοῦ σέ κάθε του ἐνέργεια. Πιό συνετός ἀπό τὸ Διοκλητιανό, ἔδωσε νέα ζωὴ σέ μιά γερασμένη αὐτοκρατορία μέ μιά νέα θρησκεία, μιά ισχυρή ὁργάνωση καὶ μιά νέα ἡθική. Μέ τὴν ὑποστήριξη του ὁ Χριστιανισμός ἀναδείχτηκε Κράτος καὶ Ἑκκλησία, καὶ ἐπί 14 αἰῶνες τὸ πρότυπο στὴν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ καὶ σκέψη. "Αν ἵσως ἔξαιρέσουμε τὸν Αὔγουστο, εἶχε δίκιο ἡ εὐγνώμονη Ἑκκλησία νά τὸν ὄνομάσει σάν τὸν μεγαλύτερο ἀπό τοὺς αὐτοκράτορες" (Ιστορία Παγκόσμιος, Τόμος Γ', βιβλίο Ε', 30).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ὁ Μέγας Κωνσταντίνος ὑποστήριξε τὸ Χριστιανισμό;
2. Ἀπό τὰ μέτρα πού ἔλαβε ὁ Μ. Κωνσταντίνος γιά τὸ Χριστιανισμό, ποιά θεωρεῖ σπουδαιότερα καὶ γιατί;
3. Ἡ φράση-σύνθημα «Τούτῳ νίκα» σέ βοηθᾶ στὴ ζωὴ σου, καὶ πῶς;
4. Γιατί ὁ Μέγας Κωνσταντίνος ὄνομάζεται ισαπόστολος;

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ἀπό τὸ ἐγκάρμιο τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου στὸν ἄγιο Ἰγνάτιο:

«Τοῦ ἔκαμαν μακρότερη τὴν ταλαιπωρία τοῦ δρόμου καὶ ἔλπιζαν ὅτι μέ τό μάκρος τῆς πορείας καὶ μέ τό πλήθος τῶν ἡμερῶν θά τὸν ἔξαντλουσαν, γιατὶ δέν ἤξεραν ὅτι ἐκεῖνος γινόταν ὅλο καὶ πιό δυνατός ἀφοῦ εἶχε τὸν Ἰησοῦ συνοδοιπόρο καὶ σύντροφο στὴ μεγάλη ὁδοιπορία του, καὶ ἀπόδειχνε μέ περίσσιο τρόπο τὴ δύναμη πού εἶχε, καὶ στήριζε καλύτερα τὶς ἐκκλησίες. Γιατὶ οἱ πιστοὶ ἔτρεχαν ἀπό τὶς πολιτείες πού περνοῦσε καὶ ἔδιναν θάρρος στὸν ἀθλητὴ καὶ τὸν κατευδῶναν μέ ἐφόδια πολλά, βοηθώντας τὸν ἔτσι μέ εὐχές καὶ προσευχές. Καὶ ἐκεῖνοι πάλι ἔπαιρναν ἐνίσχυση μεγάλη, βλέποντας τὸ μάρτυρα νά τρέχει πρός τὸ θάνατο μέ τόση προθυμία μέ σηση ἡταν φυσικό νά τρέχει ἔνας πού τὸν καλοῦν γιά τὰ οὐράνια Βασίλεια. Καὶ μάθαιναν ἀπό τὰ ἔδια τὰ πράγματα, ἀπό τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὴν ἀγαλλίαση ἐκείνου τοῦ γενναίου ὅτι δέν ἡταν θάνατος αὐτός πρός τὸν ὅποιο ἔτρεχε, ἀλλά ἀποδημία καὶ ταξίδι καὶ ἀνάβαση στὸν οὐρανό. Καὶ προχωροῦσε διδάσκοντας ἔτσι κάθε πόλη μέ τὰ λόγια καὶ μέ τὸ ἔδιο τὸ παράδειγμά του... Καὶ ὥπως θησαυρός ἀδαπάνητος πού ἔσδευεται κάθε μέρα χωρίς νά τελειώνει, κάνει πλουσιότερους ὄσους παίρνουν ἀπό αὐτόν, ἔτσι ἀκριβῶς ὁ μάκριος Ἰγνάτιος. Γεμίζει μέ εὐλογίες, μέ θάρρος, μέ γενναῖο φρόνημα, μέ ἀνδρεία μεγάλη ὄσους ἔρχονται σ' αὐτόν...».

(P. G. 50, 586)

2. Ή συμπεριφορά τῶν χριστιανῶν:

«Οἱ χριστιανοὶ εἰναι πού βρῆκαν τὴν ἀλήθειαν πάνω ἀπό ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, γιατὶ γνωρίζουν τὸ Θεόν πού ἔχτισε τὰ πάντα καὶ τὰ δημιούργησε μέτο μονογενῆ Υἱόν καὶ τὸ Ἀγίον Πνεύμα. Ἀλλο Θεός ἐκτός ἀπό αὐτὸν δέ σέβονται. ἔχουν τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ χαραγμένες στίς καρδιές τους καὶ τίς φυλάγουν μέτην προσδοκία τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς αἰώνιας ζωῆς. Δέν ἀτιμάζουν, δέν ἀκολαστάνουν, δέν ψευδομαρτυροῦν, δέν ἐπιθυμοῦν τὰ ξένα, τιμοῦν πατέρα καὶ μητέρα, ἀγαποῦν τὸν πλησίον τους, δίκαια κρίνουν, ὅσα δέ θέλουν νά τούς γίνονται αὐτοί δέν τὰ κάνουν στούς ἄλλους, φέρονται εὐγενικά σ' ὄσους τούς ἀδικοῦν, φροντίζουν νά εὐεργετοῦν τούς ἔχθρούς τους, φεύγουν μακριά ἀπό κάθε παρανομία καὶ ἀπό κάθε ἀκαθαρσία, χήρα δέν περιφρονοῦν, ὄφρανό δέν ἀδικοῦν. Αὐτός πού ἔχει προσφέρει ἄφθονα σ' αὐτόν πού δέν ἔχει, ξένο ἄν δοῦν τὸν φέρονταν στὸ σπίτι τους καὶ χαίρονται γι' αὐτόν σάν ἀδερφό τους ἀλλιθινό, γιατὶ δέ λέγονται σωματικοί ἀδερφοί ἀλλά πνευματικοί. Ἔτοιμοι είναι νά προσφέρουν τὴν ζωήν τους γιά τὸ Χριστό γιατὶ φυλάνε μέτην ἀκρίβεια τίς ἐντολές του, ζοῦν ὅσια καὶ δίκαια, ὥστα τούς πρόσταξε ὁ Κύριος ὁ Θεός, εὐχαριστώντας τὸν τὴν κάθε ὥρα γιά καθετί πού τρῶνε καὶ πίνουν καὶ γιά ὅλα τὰ ἀγαθά. Πραγματικά λοιπόν αὐτός είναι ὁ δρόμος τῆς ἀλήθειας, αὐτός ὄσους τὸν βασίζουν τούς δύηγει στὴν αἰώνια Βασιλεία, πού τὴν ὑποσχέθηκε ὁ Χριστός στὴν μέλλουσα ζωήν».

(Ἀριστείδου, Ἀπολογία 15 – Μετάφραση Κ.Λ.)

3. Ποιοί βλέπουν τό Θεό:

«Τό Θεό τὸν βλέπουν αὐτοὶ πού μποροῦν νά τὸν δοῦν, ὅταν ἔχουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τους ἀνοιχτά... Ὅταν ὑπάρχει ἀμαρτία στὸν ἄνθρωπο, δέν ἔχει τὴ δύναμη ὁ ἄνθρωπος αὐτός νά βλέπει τό Θεό...».

(Θεοφίλου Ἀντιοχείας, Πρός Αὐτόλυκον, Ρ. G. 6, 1026)

4. Ή θ. Εὐχαριστία τὴν ἐποχή τοῦ Ἰουστίνου:

«... Εὐλογοῦμε τὸν ποιητή τῶν ὅλων διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διά τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Καὶ τῇ μέρᾳ πού τῇ λέμε τοῦ ἡλίου, γίνεται συγκέντρωση ὅλων πού μένουν στίς πόλεις ἡ στούς ἀγρούς, καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἡ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν διαβάζονται μέχρι νά παίρνει ἡ ὥρα. Καὶ ὅταν ὁ ἀναγνώστης πάψει, ὁ προεστός κάνει λόγο γιά νά συμβουλέψει καὶ νά παρακινήσει νά τά ἐφαρμόσουν αὐτά. Ἔπειτα σηκωνόμαστε ὅρθιοι ὅλοι καὶ προσευχόμαστε καὶ ὥστα εἴπαμε πρίν, ὅταν πάφουμε τὴν προσευχήν, προσφέρεται ψωμί καὶ κρασί καὶ νερό, καὶ ὁ προεστός πάλι εὐχές καὶ εὐχαριστίες ὅσο μπορεῖ στέλνει στὸ Θεό, καὶ ὁ λαός ἐνώνει τὴ φωνή του λέγοντας τό Ἀμήν, καὶ ἡ διάδοση καὶ ἡ μετάληψη ἀπό τὰ εὐλογημένα γίνεται στὸν καθένα, καὶ σ' αὐτούς πού δέν είναι παρόντες τὰ στέλνουν μέτο τούς διακόνους».

(Ιουστίνου, Α' Ἀπολογία, κεφ. 67 – Μετάφραση Κ.Λ.)

5. Ή διδασκαλία γιά τό σπερματικό λόγο:

«Οσοι ἔζησαν σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Θεοῦ, εἶναι χριστιανοί καὶ ἡς θε-
ωρήθηκαν ἄθεοι. Ὡπας στούς Ἑλληνες ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Ἡράκλειτος καὶ οἱ
ὅμιοι τους, στούς ἄλλους λαούς ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἀνανίας καὶ ὁ Ἀζαρίας καὶ ὁ
Μισαήλ καὶ ἄλλοι πολλοί, ὅσοι ἔζησαν καὶ ὅσοι ζοῦν σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ
Θεοῦ, εἶναι χριστιανοί.»

(Ιουστίνου, Α' Ἀπολογία, κεφ. 46 – Μετάφραση Κ.Λ.)

6. Ό Θεός τίμησε τόν Κωνσταντίνο:

«Καὶ ὁ Θεός ὁ Ἰδιος, πού ὁ Κωνσταντίνος τόν δόξασε, στήν ἀρχή, στά μέσα
καὶ στό τέλος τῆς βασιλείας του τοῦ παραστάθηκε καὶ μέ φανερά σημεῖα βεβαί-
ωσε ὅτι ὁ ἀντρας αὐτός, ἀν καὶ θνητός, παρουσιάστηκε ύπόδειγμα θεοσέβαστης
διδασκαλίας. Γιατί μόνο αὐτός ἀπό ὅσους αὐτοκράτορες ἀκούστηκαν ποτέ, στά-
θηκε μπροστά στόν κόσμο σάν μέγιστος φωστήρας καὶ μεγαλοφωνότατος κήρυ-
κας τῆς πάντα ἀλάθευτης θεοσέβειας...».

(Εὔσεβιου, Εἰς τόν βίον Κωνσταντίνου βασιλέως, Α'5 – Μετάφραση Κ.Λ.)

7. Τό ὄραμα τοῦ σταυροῦ στόν οὐρανό:

«Οταν ἡ μέρα ἔγερνε πιά, εἶπε ὅτι εἰδε μέ τά μάτια του, πάνω ἀπό τό ἥλιο,
ἔνα σταυρό σάν τρόπαιο ἀπό φῶς, μαζί μέ μάν ἐπιγραφή πού ἔλεγε: «τούτῳ
νίκα». Μέ τό θέαμα αὐτό τόν κυρίεψε θάμπωμα αὐτόν καὶ ὅλο τό στράτευμα, πού
κρατήθηκε στήν πορεία του, στάθηκε κι ἔβλεπε τό θαῦμα».

(ὅπ. παρ., 28)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

20. Οι πρώτες θεολογικές σχολές

Ο διάλογος μέ τήν ἑλληνική φιλοσοφία

Οι πρώτοι χριστιανοί θεολόγοι, οι ἀπολογητές, στάθηκαν μέ διαφορετικό πνεύμα ἀπέναντι στήν ἑλληνική φιλοσοφία. Μερικοί τήν ἀντιμετώπισαν ἐχθρικά (Τατιανός, Ἐρμείας), ἐνῶ ἄλλοι ἀναγνώρισαν τίς ύπηρεσίες πού πρόσφερε πρός τήν ἀνθρωπότητα (Ἀριστείδης, Ἰουστίνος). "Οσο μάλιστα περνοῦσαν τά χρόνια, καὶ περισσότεροι μορφωμένοι γίνονταν χριστιανοί, τόσο γινόταν χρήση τῆς φιλοσοφίας στήν ὑπηρεσία τῆς Ἑκκλησίας καὶ τῆς θεολογίας. Ἰδίως γιά νά ἀποκρυσθοῦν οἱ εἰδωλολάτρες φιλόσοφοι πού κατηγοροῦσαν τό Χριστιανισμό (Λουκιανός ἀπό τά Σαμόσατα, Κέλσος).

Οι πρώτες θεολογικές σχολές. Συμβολή στό κατηχητικό ἔργο τῆς Ἑκκλησίας

Σιγά-σιγά σχηματίστηκαν καί θεολογικές σχολές γιά νά διδάξουν λίγο συστηματικότερα τίς χριστιανικές ἀλήθειες. Οι σχολές αύτές σχηματίστηκαν ἀπό μορφωμένους χριστιανούς γιά τήν καταπολέμηση τῶν αἱρέσεων καί γιά τίς κατηχητικές ἀνάγκες τῆς Ἑκκλησίας. Ή Ἑκκλησία δηλαδή, προτοῦ νά βαφτίσει τά νέα της μέλη, ἔπρεπε νά τά διδάξει τίς σημαντικότερες ἀλήθειές της. Στήν ἀρχή αύτό γινόταν στοιχειωδῶς.

Σέ μιά μεγάλη πόλη σήμως, τήν Ἀλεξάνδρεια, πού ήταν και πολλοί οι κατηχούμενοι, τό εργό αὐτό εἶχε ἀνατεθεῖ σέ μιά σχολή. "Ετσι σχηματίστηκε ἡ κατηχητική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας.

1) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας

Τήν κατηχητική σχολή στά τέλη τοῦ 2ου αἰώνα ἀνύψωσε σέ θεολογική ὁ Πάνταινος, πού καταγόταν ἀπό τή Σικελία. "Υστερα ἀπό αὐτόν στή σχολή αὐτή δίδαξαν Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς (γύρω στό 215), πού ἔγραψε πολλά συγγράμματα, ἀπό τά όποια 4 θεωροῦνται σπουδαιότερα (Προτρεπτικός, Παιδαγωγός, Στρωματεῖς, Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος) καί ὁ Ὁριγένης (γύρω στό 254), πού ἀνέβασε τό γόητρο τῆς σχολῆς. Αὐτός λεγόταν «χαλκέντερος», γιατί ήταν τόσα πολλά καί σπουδαῖα αὐτά πού ἔγραψε, ὥστε δικαιολογημένα ἔλεγε ὁ Ἱερώνυμος: «Ποιός μπόρεσε ποτέ νά διαβάσει ὅσα ἐκείνος ἔγραψε;». Ἐπίσης λεγόταν καί «ἀδαμάντινος» ἔξαιτίας τῆς ἀρετῆς του.

Ἀπό τά ἀναρίθμητα συγγράμματά του ἀξιομνημόνευτα είναι 1) τά «Ἐξαπλᾶ», δηλ. μιά κριτική ἐπειεργασία γιά τήν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου τῆς Π. Διαθήκης μέ διαφορετικά κείμενα καί μεταφράσεις σέ ἔξι κάθετες στήλες, 2) τά ἐρμηνευτικά, 3) τό σπουδαῖο ἀπολογητικό ἔργο «Κατά Κέλσου», 4) τό «Περί ἀρχῶν», ὅπου ἀναπτύσσει συστηματικά τή χριστιανική διδασκαλία καί 5) τό «Περί εὐχῆς», δηλ. γιά τήν προσευχή.

Ἡ θεολογική σχολή τῆς Ἀλεξάνδρειας εἶχε τίς ἔξης ἀρχές:

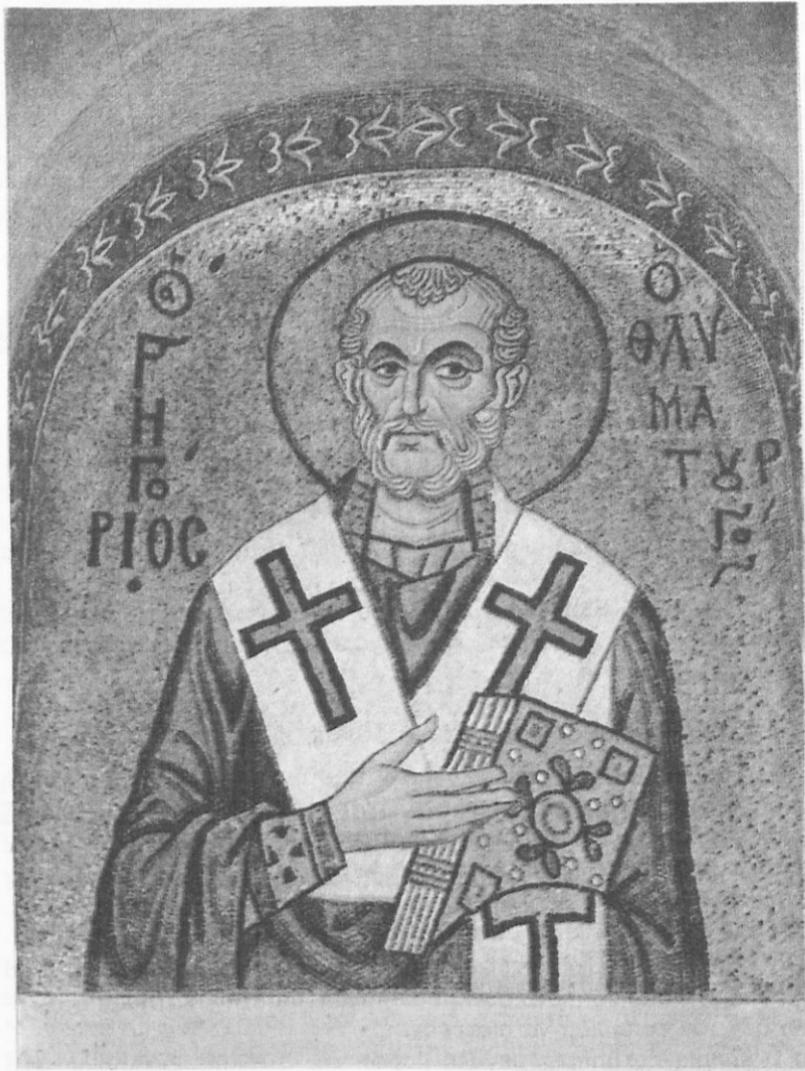
α) *Τήν ἐλευθερία τῆς ἔρευνας.*

β) *Τήν ἀλληγορική ἐρμηνεία. Προσπαθοῦσαν νά βροῦν κάτω ἀπό τά λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς μιά βαθύτερη, πιό πνευματική, ἐξήγηση. "Ελεγαν δηλ. ὅτι ἄλλα λέει τό ιερό κείμενο καί ἄλλα ἔννοεῖ (= ἀλληγορία).*

γ) *Τήν προσπάθεια νά μεταβάλουν τήν πίστη σέ γνώση καί ἐπίγνωση. Κυρίως Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς.*

2) Ἡ θεολογική σχολή τῆς Καισάρειας

"Οταν ὁ Ὁριγένης ἀναγκάστηκε νά φύγει ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια τό 231, κατέψυγε στήν Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης καί ἔτσι ιδρύθηκε ἐκεὶ μιά νέα θεολογική σχολή, ὅπου φοίτησαν πολλοί ἀξιόλογοι ἐκκλησιαστικοί ἄντρες, ὅπως Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός, Εύσεβιος ὁ ἐπίσκοπος Καισάρειας καί ἄλλοι.

‘Ο ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός (Μωσαϊκό Δαφνίου, 11ος αι.). ‘Ο Γρηγόριος ἦταν ἀπό τίς ἐκλεκτότερες πατερικές μορφές τοῦ Γ’ αι. (211-265). Μετά τίς ἔξαιρετες σπουδές του κοντά στὸν Ὁριγένη ἔγινε ἐπίσκοπος στὴν πατρίδα του Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου, ὅπου ἐργάστηκε ἱεραποστολικά 30 χρόνια καὶ κέρδισε γιὰ τὸ Χριστό δῶλους σχεδόν τούς κατοίκους τοῦ Πόντου. Ἐγραψε ἀξιόλογα ουγγράμματα καὶ ἔκαμε πολλά θαύματα. Ή μνήμη του γιορτάζεται στὶς 17 Νοεμβρίου.

3) Ή θεολογική σχολή τῆς Ἀντιόχειας

“Αλλες ἀρχές είχε η Ἀντιοχειανή σχολή. Ιδρυτής της θεωρεῖται ὁ Λουκιανός ὁ μάρτυς. Τό κύριο χαρακτηριστικό της ἦταν ὅτι ἐρμήνευε τὴν Ἅγια Γραφή μέ βάση τὴν *ἱστορία* που δίνουν κατά γράμμα τὰ ιερά κείμενα. Στή σχολή αὐτή ἀνήκουν μεγάλοι καὶ σπουδαῖοι θεολόγοι, ὅπως ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Θεοδώρητος επίσκοπος Κύρου καὶ ἄλλοι.

4) Ή θεολογική «σχολή» τῆς Μ. Ἀσίας (Ἐφέσου)

Καί οἱ θεολόγοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, χωρὶς νά προέρχονται από μιά συγκεκριμένη σχολή, ἐπειδή ἔχουν τίς ἴδιες θεολογικές κατευθύνσεις, μποροῦν νά καταταχθοῦν σέ μιά θεολογική τάση ἡ σχολή.

Πιό ὄνομαστοι είναι ὁ *Εἰρηναῖος* καὶ ὁ *Ιππόλιτος*.

‘Ο *Εἰρηναῖος* πήγε στή Δύση καὶ ἔγινε ἐπίσκοπος Λουγδούνου. δηλ. τῆς σημερινῆς Λυών. Ἐγραψε τό ἔργο «Ἐλεγχος καὶ ανατροπή τῆς φευδωνύμου γνώσεως», πού μᾶς δίνει πολύτιμες πληροφορίες γιά τούς ἀγῶνες τῆς ἐκκλησίας κατά τῶν πρώτων αἰρέσεων καὶ μάλιστα τῶν γνωστικῶν.

Μαθητής τού *Εἰρηναίου* ὑπῆρξεν ὁ *Ιππόλιτος*. πρεσβύτερος καὶ ὑστερα ἐπίσκοπος στή Ρώμη. Σπουδαιότερο σύγγραμμά του είναι τά «Φιλοσοφούμενα».

5) Ή θεολογική σχολή τῆς Καρχηδόνας

Στή βορειοδυτική Ἀφρική καὶ μάλιστα στήν Καρχηδόνα, πού ἦταν ἡ σπουδαιότερη πόλη τῆς περιοχῆς, φάνηκαν τὸν 3ο αἰώνα οἱ πρῶτοι μεγάλοι χριστιανοί συγγραφεῖς Τερτυλλιανός καὶ Κυπριανός. Αὐτοὶ διαμόρφωσαν τὴν ἐκκλησιαστική λατινική γλώσσα καὶ ἔγιναν οἱ θεμελιωτές τῆς λατινικῆς θεολογίας πού ἔχει πρακτικό χαρακτήρα.

Στόν Τερτυλλιανό. πού ὑπῆρξε καὶ σπουδαῖος ἀπολογητής, ἀποδίδεται ἡ ἔκφραση: «Τό πιστεύω. γιατί είναι παράλογο». Ήθελε δηλ. νά τονίσει ὅτι ἡ ὄποιαδήποτε σύγκρουση ἀνάμεσα στήν πίστη καὶ στό λογικό δέν τὸν ἐμποδίζει νά πιστεύσει.

‘Ο *Κυπριανός* ὑπῆρξε μεγάλη μορφή τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Στό διωγμό πού ἔγινε ἀπό τό Δέκιο σώθηκε φεύγοντας στήν ἔρημο. Στό διωγμό ὅμως τού *Βαλεριανού* μαρτύρησε γιά τὴν πίστη του († 258). Ἐγραψε πολλά ἔργα ἀνάμεσα στά ὄποια είναι καὶ τό περίφημο «Γιά τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας». Μέ αὐτό δίνει μεγάλη σημασία στό ἐπισκοπικό ἀξίωμα, πού τό θεωρεῖ ὡς βάση γιά τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Μέ τις σχολές αύτές, σέ στενή και πλατιά ἔννοια, ή Ἐκκλησία ἔδωσε στόν κόσμο μορφωμένα στελέχη, θεολόγους, πού βοήθησαν στήν ορθή διατύπωση τοῦ δόγματος και ποιμένες, πού μέ τήν κηρυκτική τους ἀρτιότητα ἐπέδρασαν και εξακολουθοῦν νά ἐπιδροῦν στίς χριστιανικές μάζες γιά μιά πιό συνειδητή βίωση τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γραψε στό τετράδιό σου τις ἀρχες τῶν σχολῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιόχειας και τῆς Καρχηδόνας.
2. Ποιοι είναι οι σπουδαιότεροι θεολόγοι τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς;
3. «Δεν μπορεῖ νά ἔχει τό Θεό Πατέρα του ἐκείνος πού δέν ἔχει τήν Ἐκκλησία μητέρα του». Τί σημαίνει η φράση αὕτη τοῦ ἀγίου Κυπριανοῦ.

‘Από τίς διδασκαλίες τοῦ Ειρηναίου.

„Καλύτερο και συμφερότερο είναι νά είμαστε ἀπλοίκοι και μέ λιγή μάθηση και μέ τήν αγάπη νά βρεθούμε κοντά στὸ Θεό, παρά νά νομίζουμε τούς ἑαυτούς μας πολυμαθεῖς και μέ μεγάλη πείρα και ἔτσι νά γινόμαστε βλάσφημοι ἀπέναντι στὸν Κύριό μας“.

(“Ἐλεγχος” Β', 26, 1-Μετάφραση Ι.Κ.).

21. Νέες θεολογικές πλάνες - Μεγάλες αίρεσεις

‘Η αίρεση ώς ἔκπτωση ἀπό τήν καθολική ἀλήθεια

Μέσα στήν Ἐκκλησία ὑπήρχαν πάντοτε ἄνθρωποι πού δέ συμφωνοῦσαν σέ ὅλα, ὅσα αυτή δίδασκε. Είδαμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, πού είχαν διαφορετική γνώμη ἡ θέση από τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας, χαρακτηρίζονται ώς αἰρετικοί. Ἐτοι «αἴρεση» καταντά νά σημαίνει «μερική» γνώμη πού ἔρχεται σε ἀντίθεση μέ τήν «καθολική» πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Τό ἀντίθετο λοιπόν πρός τήν αίρεση είναι ἡ «καθολική Ἐκκλησία». Γι’ αὐτό τήν ἐποχή αὐτή, ὅταν λέμε καθολική Ἐκκλησία, εννοοῦμε τήν ὄρθδοξη Ἐκκλησία, πού ἔχει τήν ὄρθη πίστη. Ἀντίθετα ἡ αίρεση ξεφεύγει ἀπό τό σωστό και ἐκφράζει τό σφαλερό, τό λαθεμένο ώς πρός τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας.

Έμφανιση τῶν μεγάλων αἰρέσεων

1) Οἱ αἰρέσεις τοῦ ζου αἰώνα.

Από τὸν ζο αἰώνα αἰρέσεις προσπαθοῦν νά ἔξηγήσουν τά δυό μεγάλα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Πρῶτα τό τριαδικό, δηλ. πῶς ὁ ἔνας Θεός εἶναι καὶ τριαδικός, καὶ κατόπιν τό χριστολογικό, δηλ. πῶς συνυπάρχουν στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ οἱ δυό φύσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἔξηγήσεως τοῦ τριαδικοῦ δόγματος δημιούργησε τίς ἀντιτριαδικές αἰρέσεις. Οἱ ἀντιτριαδικοί λέγονταν καὶ μοναρχιανοί, γιατί στὴν οὐσία δέχονταν μιὰ ἀρχὴ στή θεότητα, εἴτε ὑποτιμώντας τά ἄλλα πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδας σέ κατώτερη θέση («δυναμικοί μοναρχιανοί»: Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς) εἴτε θεωρώντας τά τρία πρόσωπα ὡς προσωπεῖα. Ἔλεγαν δηλαδή ὅτι ὁ Θεός ἐμφανίσθηκε στὴν Π. Διαθήκη ὡς Πατέρας, στὴν Καινὴ Διαθήκη ὡς Χριστός καὶ στὴν Ἐκκλησίᾳ ὡς Ἡγιο Πνεύμα («τροπικοί μοναρχιανοί»: Σαβέλλιος).

2) Οἱ μεγάλες αἰρέσεις τοῦ 4ου αἰώνα.

Από τούς πρώτους ἀντιτριαδικούς, τούς «δυναμικούς μοναρχιανούς», προέρχεται ὁ Ἀρειος. Πρεσβύτερος στὴν Ἀλεξάνδρεια δίδαξε γύρω στό 318, ὅτι ὁ Χριστός δέν εἶναι Θεός, ἀλλά τό πρώτο κτίσμα τοῦ Θεοῦ, πού ἔγινε πρίν ἀπό τή δημιουργία τοῦ κόσμου. Ἡ διδασκαλία αὐτή, πού ὄνομάστηκε ἀρειανισμός, ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση στὴν Ἐκκλησία, γιατί ἀμφισβητοῦσε τό κυριότερο δόγμα τῆς, τή θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Καταδικάστηκε ἀρχικά στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπό τοπική Σύνοδο (320/1) καὶ κατόπιν στή Νίκαια τῆς Βιθυνίας τό 325 ἀπό τήν Α' Οἰκουμενική Σύνοδο.

Ο, τι εἶπε ὁ Ἀρειος γιά τό β' πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδας, ὑποστήριξε ὁ Μακεδόνιος, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, γιά τό γ' πρόσωπο, τό Ἡγιο Πνεύμα. Εἶπε δηλαδή ὅτι εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό οἱ ὄπαδοί του ὄνομάστηκαν πνευματομάχοι. Ἡ αἵρεση αὐτή καταδικάστηκε στή Β' Οἰκουμενική Σύνοδο, πού συγκλήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη τό 381.

3) Αἰρέσεις τοῦ 5ου αἰώνα.

Ἡ προσπάθεια τῆς ἔξηγήσεως τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος γέννησε πρῶτα τό νεοστοιχισμό καὶ ύστερα τό μονοφυσιτισμό.

Ο Νεστόριος, ἀρχιεπίσκοπος καὶ αὐτός τῆς Βασιλεύουσας, ἔχωριζε πολύ τίς δυό φύσεις τοῦ Χριστοῦ. Ἔλεγε ὅτι ἡ Παναγία γέννησε τόν ἄνθρωπο Χριστό μέ τόν ὄποιον ἀργότερα ἐνώθηκε ὁ Θεός Λόγος. Γι' αὐτό πρέπει νά ὄνομάζεται Χριστοτόκος. Ἡ διδασκαλία αὐτή κατα-

δικάστηκε στήν Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο, πού εγίνε στήν "Εφεσο τό 431.

Καταπολεμώντας τό Νεστόριο, ό ἀρχιμανδρίτης Εύτυχής κατέληξε στό ἄλλο ἄκρο. "Ελεγε ὅτι οἱ δυό φύσεις τοῦ Χριστοῦ ἐνώθηκαν τόσο πολύ, ὥστε ἡ θεία ἀπορρόφησε τήν ἀνθρώπινη. Στήν ούσια λοιπόν ὁ Χριστὸς εἶχε μιὰ φύση, τὴ θεία. Γι' αὐτὸν ἡ διδασκαλία αὐτὴ ὀνομάστηκε μονοφυσιτισμός. Καταδικάστηκε στήν Δ' Οἰκουμενική Σύνοδο, πού συγκλήθηκε στὴ Χαλκηδόνα τό 451.

Άνθρωπολογικές καὶ σωτηριολογικές συνέπειες τῶν αἱρέσεων

Οἱ αἱρέσεις πού ἀναφέραμε, δέν ἦταν μόνο θεωρητικές συζητήσεις πάνω στά μεγάλα αύτά θεολογικά ζητήματα. Εἶχαν ἐπιπτώσεις καὶ στά ἀνθρωπολογικά ζητήματα. Δηλ. πάνω στό θέμα πόσα είναι τά συστατικά τοῦ ἀνθρώπου. 'Ο Ἀπολινάριος π.χ. ἔλεγε ὅτι τρία ἦταν τά συστατικά τοῦ ἀνθρώπου: σῶμα, ψυχή, πνεῦμα. Τή θέση τοῦ πνεύματος στό Χριστό πῆρε τό "Ἄγιο Πνεῦμα. 'Η Ἐκκλησία δέχεται δυό μόνο συστατικά: τό σῶμα καὶ τήν ψυχή.

Στό ζήτημα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου δέ φαινόταν μέ τό μονοφυσιτισμό ἡ ἀλλοίωση, ἡ θέωση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀφοῦ στήν ούσια ὁ Χριστός εἶχε μόνο τή θεία φύση. Ἐπομένως δέν ἀνύψωσε καὶ δέ θέωσε τήν ἀνθρώπινη φύση.

Οἱ αἱρέσεις αὐτές ἀντιμετωπίστηκαν ἀπό τήν Ἐκκλησία μέ τίς Οἰκουμενικές Συνόδους. Μέ τίς ἀποφάσεις τους ἀντέταξε τήν ὄρθη διδασκαλία καὶ καθόρισε τά δόγματά της, εἴτε συνοπτικά (Σύμβολο πίστεως) εἴτε διεξοδικά (συγγράμματα Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας).

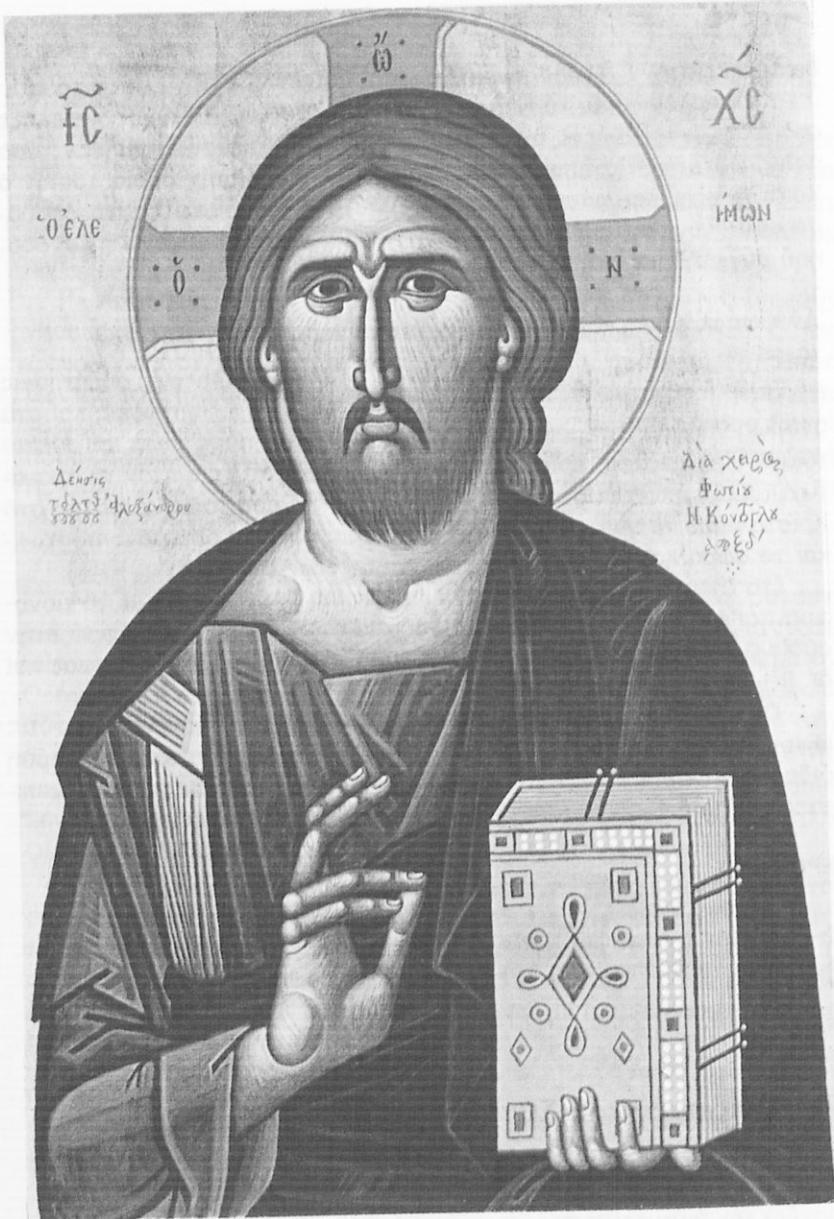
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί σημαίνει αἱρεση;
2. Ποιά είναι ἡ ἔννοια τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας;
3. Ποιές είναι οἱ ἐπιπτώσεις τῶν αἱρέσεων στό ἀνθρωπολογικό ζήτημα;

22. Οἰκουμενικές Σύνοδοι Α'

Ἡ ἀντιμετώπιση τῶν αἱρέσεων μέ τίς Οἰκουμενικές Συνόδους

Γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν αἱρέσεων ἡ Ἐκκλησία πολύ νωρίς, ἀκόμα καὶ στό 2ο αἰώνα, συγκάλεσε τοπικές Συνόδους. "Οταν κατά τόν 4ο αἰώνα μερικές αἱρέσεις, ὅπως ὁ Ἀρειανισμός, ἔλαβαν μεγάλη ἔκταση, ἡ

Χριστός ὁ Ἐλεήμονας. Ἡ θεία και ἀνθρώπινη φύση ἐνωμένες στό Πρόσωπό Του. Σπιβαρός λαιμός, μακριά δάχτυλα μέ τονισμένες τίς ἀρθρώσεις, μεγάλη και ἀσυνήθιστη μύτη, δόλια καρμαμένα επίτηδες ἀπό τὸν ἀγιογράφο, γιά νά τονιστεῖ ἡ θεῖκη φύση. Ἡ αὐστηρή ματιά Του, καθώς βγαίνει ἀπό τὰ μεγάλα μάτια Του, προξενεῖ ψέος. Ἡ εὐλογία ὁμας τοῦ χεριοῦ Του φέρνει τό θεατή κοντά στόν Ἐλεήμονα και Ζωοδότη Χριστό (Εἰκόνα Φ. Κόντογλου στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστάνης).

Παναγία ή 'Οδηγήτρια. Η Παναγία, μεγαλύτερη ἀπό όλους τούς ἀγίους, είναι μοναδικό πλάσμα πού πέφασε ἀπό τή γῆ. Ο ἀγιογράφος φαντάζεται τή μορφή της δίνοντάς της φυσική ὁμορφιά (Εικόνα τοῦ Φ. Κόντογλου στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ

Αριθμός	Πόλη πού συγκλήθηκε	Έτος	Αυτοκράτορας	Καταδίκασ	Προεδρός της	Αριθμός Πατέρων	Μορφές που διακρίθηκαν
1η Α'	Νίκαια	325	Μ. Κωνσταντίνος	Άρειο	ο αυτοκράτορας	318	διγοι· Αθωνιδος, Στυρίδουν, Νικόλαος,
2η Β'	ΚΠολη	381	Μ. Θεοδόσιος	Μακεδονιο Απολινάριο	1. Μελέτιος ·Αντικόγειας 2. Γρηγόριος Θεολόγος 3. Νεκτάριος ΚΠολεως	150	Γρηγόριος Νύστις
3η Γ'			Έφεσος	Θεοδόσιος Β'	Νεστόριο	200	Ιωάννης ·Αντιόχειας
4η Δ'	Χαλκηδόνα	451	Μαρκιανός	Εύτυχη (Μιονφριστιαριό)	κύριος Άλε- ξάνδρειας άντιπρόσωποι πάπα κ.δ.	630	Θεοδώρητος Κύρου
5η Ε'	ΚΠολη	553	Ιουστινιανός Α'	μονοφρισιανο Τρία Κεφαλαία ·Ωριγένη	1. Μηνᾶς και 2. Ευήχιος πατρ- άρχες ΚΠολεως	165	·Απολινάριος ·Άλε- ξάνδρειας Δομινίος ·Αντι- όχειας
6η ΣΤ'	(Α' στόν Τρούλο) ΚΠολη	680/1	Κωνσταντίνος Δ'	μονοθελητισμό πάπα	διητηρόσωπο πάπα	150	Μάξιμος ο ·Ομο- λογητής
Πενθέκτη	(Β' στόν Τρούλο) Νίκαια	691/2	Ιουστινιανός Β' κανόνες	έξεδωσε μόνο εικονομάχους	Παῦλος ΚΠολέως	211	Πέτρος ·Άλε- ξάνδρειας
7η Ζ'		787	Ειρηνη ή ·Αθηναία		Ταράσιος ΚΠολεως	350	Θεοφάνης μοναχός

Έκκλησία άναγκαστηκε με τη βοήθεια του κράτους νά συγκαλέσει μεγάλες Συνόδους. Αύτες όνομάστηκαν *Oikoumenikēs*, γιατί έπαιρναν μέρος όλοι οι έπισκοποι της χριστιανικής οικουμενής. Ή αρχή έγινε το 325 στή Νίκαια, όπου ο αυτοκράτορας Μ. Κωνσταντίνος συγκάλεσε τήν Α' Οικουμενική Σύνοδο.

Στίς Οικουμενικές Συνόδους οι έπισκοποι συζητούσαν πρώτα για τά δογματικά ζητήματα. δηλ. τά ζητήματα πίστεως. Οι άποφάσεις πάνω σ' αύτά λέγονται δόγματα και είναι διατυπωμένες σέ κείμενα πού χαρακτηρίζονται «σύμβολα», «ὅροι» και «τόμοι».

Κατόπιν όμως γινόταν συζήτηση και πάνω στά πρακτικά ζητήματα, της λατρείας, τού ήθικού βίου, της έκκλησιαστικής τάξεως και παίρνονταν οι σχετικές άποφάσεις. Αύτές λέγονται «κανόνες».

Τίς άποφάσεις αύτές έπικυρωναν οι αυτοκράτορες μέ διατάγματα. Μέ αύτό το τρόπο είχαν ισχύ γιά όλους.

Πατριαρχικές μορφές τῶν Συνόδων

Από τίς πολλές και μεγάλες μορφές πού διακρίθηκαν στίς Οικουμενικές Συνόδους ξεχωρίζουμε δυό: Τό Μ. Ἀθανάσιο, που ήταν ή ψυχή τής Α' Οικουμενικής Συνόδου, και τόν Κύριλλο έπισκοπο Αλεξανδρείας, πού διακρίθηκε στήν Γ' Οικουμενική Σύνοδο.

1) Μ. Ἀθανάσιος (295-373).

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξανδρεία. "Οταν ήταν άκομη παιδί, παιζόντας στίς ὅχθες τού Νείλου, βάφτισε συνομήλικό του σύμφωνα μέ τό τυπικό της Ἐκκλησίας. Τό βάπτισμα άναγνώρισε ό έπισκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος, πού τόν πήρε κοντά του και τόν μόρφωσε. Ως διάκονος συνόδευσε τόν Ἀλέξανδρο στή Α' Οικουμενική Σύνοδο, όπου άγωνιστηκε νά καθιερωθεῖ ό ὄρος «όμοούσιος».

Τό 328 διαδέχεται στόν έπισκοπικό θρόνο τόν Ἀλέξανδρο πού είχε πεθάνει. "Υστερα ἥρχισε ό μαρτυρικό του ἀνήφορος. Από τά 46 χρόνια πού ήταν έπισκοπος, τά 16 πέρασε στήν ἐξορία. γιατί ήταν ἀνυποχώρητος στήν πίστη του.

Η έπισκοπική του δράση περιλαμβάνει τρεῖς τομεῖς:

α) Ἀγώνες κατά τῶν αἱρετικῶν και μάλιστα τῶν Ἀρειανῶν.

β) Ἐνδιαφέρον γιά τήν ιεραποστολή. Χειροτονεῖ τό Φρουμέντιο έπισκοπο Ἀξώμης. Αύτός και ό ἀδερφός του Αιδέσιος κήρυξαν τό Εὐαγγέλιο στήν Αιθιοπία.

γ) Χρησιμοποίηση τής πνευματικής δυνάμεως τῶν μοναχῶν. "Εχει σχέσεις και συνεργασία μέ τόν Μ. Ἀντώνιο, τόν Παχώμιο και τόν Ἰσι-

‘Ο ἅγιος Νικόλαος (Αθήνα, Μουσεῖο Μπενάκη, 16ος αι.).

Οι ἄγιοι Ἀθανάσιος, Χρυσόστομος, Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (Τοιχογραφία στόν ἄγιο Νικόλαο τὸν Ὁρφανό τῆς Θεσσαλονίκης, 14ος αι.).

δωρο Πηλουσιώτη. Τοῦ πρώτου ἔγραψε καὶ τή βιογραφία.

Ἐγραψε ἀπολογητικά, ἀντιαιρετικά, ἐξηγητικά καὶ ἀσκητικά συγγράμματα καθώς καὶ ἐπιστολές. Ἅξιοσημείωτες οἱ γιορταστικές, πού καθόριζαν τήν ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα. Στήν 39η ἐπιστολή του ἔχει τόν κανόνα τῆς Ἅγιας Γραφῆς, ἀπό ποιά δῆλ. βιβλία αὐτή ἀποτελεῖται.

Ὑπῆρξε μεγάλη προσωπικότητα τῆς Ἔκκλησίας ὥχι τόσο γιά τή συγγραφική του δράση, ὥσο γιά τόν ἀδαμάντινο χαρακτήρα του καὶ τήν ἀγάπη του πρός τήν Ἔκκλησία. Ὑπῆρξε: «ό ἡρωϊκώτερος τῶν ἀγίων καὶ

ό άγιωτερος τῶν ἡρώων». Γιά τοῦτο καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος σέ
έγκωμιό του ἔγραψε:

«Ἐπαινώντας τὸν Ἀθανάσιο ἐπαινῶ τὴν ἕδια τὴν ἀρετήν». Γιορτάζεται στίς 18 Ιανουαρίου καὶ στίς 2 Μαΐου.

2) Κύριλλος, ἐπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας (370-444).

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἦταν ἀνιψιός τοῦ ἀρχιεπίσκοπου Ἀλεξάνδρειας Θεοφίλου πού διαδέχτηκε στό θρόνο. Ἁταν μεγάλος θεολόγος, ἄλλα ὄρμητικός στό χαρακτήρα. Πολέμησε τό νεστοριανισμό καὶ βοήθησε ἀποτελεσματικά στήν καταδίκη του ὡς πρόεδρος τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού ἔγινε στήν «Ἐφεσο τό 431.

Ἐγράψε πολλά συγγράμματα: α) ἑξηγητικά, β) δογματικοπολεμικά, γ) ἀπολογητικά, δ) ὅμιλεις καὶ ε) ἐπιστολές.

Περιφήμη εἶναι ἡ 39η ἐπιστολή του. Ἐκεῖ διδάσκεται ὅτι ὁ Χριστός ἔχει δυό φύσεις πού ἐνώνονται χωρίς σύγχυση, ὄνομάζεται δέ ἡ Παναγία «Θεοτόκος».

Ο Κύριλλος διακρίθηκε καὶ ὡς ρήτορας. Ἀπό τίς ὅμιλεις του ἀξιόλογη εἶναι ἡ «Πρός τὴν ἀγία Μαρία», πού ύπενθυμίζει λίγο τούς Χαιρετισμούς τῆς Θεοτόκου:

«Νά χαίρεις, Μαρία Θεοτόκε,
τό σεμνό κειμήλιο ὅλης τῆς οἰκουμένης,
ἡ λαμπάδα ἡ ἀσβεστη,
τό στεφάνι τῆς παρθενίας,
τό σκῆπτρο τῆς ὄρθοδοξίας,
ὁ ναός ὁ ἀκατάλυτος,
τό χωρίο τοῦ ἀχώρητου (Θεοῦ),
ἡ μητέρα καὶ παρθένος».

Γιορτάζεται στίς 9 Ιουνίου καὶ στίς 18 Ιανουαρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἔγιναν οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι;
2. Πῶς ὄνομάζουμε τίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων;
3. Ποιές Σύνοδοι ἀσχολήθηκαν μέ τό τριαδικό καὶ ποιές μέ τό χριστολογικό δόγμα;

23. Οίκουμενικές Σύνοδοι Β'

Ἡ «ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι» διατύπωση καὶ διαφύλαξη τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου, τό "Ἄγιο Πνεῦμα ὁδηγεῖ τήν Ἐκκλησία σ' ὅλη τήν ἀλήθεια. «"Οταν δέ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τό πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ύμᾶς εἰς πᾶσαν τήν ἀλήθειαν» (Ιωάν. 16,13). Ἡ Ἐκκλησία ως σύνολο εἶναι ἀλάθητη. Τήν ἀλάθητη διατύπωση καὶ διακήρυξη τῶν δογμάτων πραγματοποιεῖ ἡ Ἐκκλησία μέ τίς Οίκουμενικές Συνόδους.

Οἱ ἐπίσκοποι πού ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτές, εἶχαν διπλό ἔργο: α) τή διατύπωση τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας καὶ β) τή διαφύλαξη τῆς ἀπό τίς διαστρεβλώσεις τῶν αἰρετικῶν.

Στό ἔργο τους αὐτό τά μέλη τῶν Οίκουμενικῶν Συνόδων εἶχαν ὁδηγό καὶ ἐμπνευστή τό "Ἄγιο Πνεῦμα. Ἀκούγονταν βέβαια στίς συνεδριάσεις τῶν Συνόδων προσωπικές γνῶμες, πού δέν ἔβρισκαν ὄλους σύμφωνους. Στό τέλος ὅμως τῶν ἐργασιῶν αὐτά πού ἀποφάσιζαν ἦταν ἡ ἀλήθεια πού φανέρωνε τό "Ἄγιο Πνεῦμα. Ἡ ἀλήθεια αὐτή γινόταν ἀνεπιφύλακτα δεκτή ἀπό ὅλα τά συνοδικά μέλη.

Οἱ συνοδικές ἀποφάσεις καὶ ἡ ἀποδοχή τους ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας

Οἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων, γιά νά ἐκφράζουν τήν ὄρθη πίστη τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νά στηρίζονται στήν Ἀγία Γραφή καὶ στήν Ἱερή Παράδοση. Οἱ Οίκουμενικές δηλ. Σύνοδοι ἐκφράζουν τήν καθολική πίστη τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. ἐκεῖνο τό ὄποιο κατά τό Βικέντιο ἀπό τό Λείριο «πανταχοῦ, πάντοτε, ὑπό πάντων ἐπιστεύθη». Οἱ ἀποφάσεις, πού δέν ἦταν σύμφωνες μέ τήν γενική αὐτή πίστη τῆς Ἐκκλησίας, δέ γίνονταν δεκτές ἀπό τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

"Ἔχουμε παραδείγματα Συνόδων, πού συγκλήθηκαν ως Οίκουμενικές, ἀλλά δέν ἀναγνωρίστηκαν ως τέτοιες καὶ οἱ ἀποφάσεις τους δέν ἐφαρμόστηκαν. Ἀκριβῶς γιατί δέν ἐξέφραζαν τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Π.χ. ἡ λεγόμενη «Ληστρική» Σύνοδος στήν "Ἐφεσο τό 449, ἡ Σύνοδος τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας τό 1438-1439 κ.ἄ.

Ἡ σημασία τῶν Συνόδων γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τήν ὄργανωση τῆς Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἡ Ἐκκλησία

είναι σῶμα, τῆς όποιας κεφαλή είναι ὁ Χριστός καὶ μέλη ὄλοι οἱ πιστοί. 'Ως ὅρατὴ κοινωνία ἀνθρώπων ἡ στρατευμένη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ διοικεῖται μὲν τίς Συνόδους τῶν ἱεραρχῶν τῆς. 'Ο θεσμός αὐτὸς τῶν Συνόδων ἔχει τὴν ἀρχή του στούς Ἀποστόλους, πού τό 49 μ.Χ. προκειμένου νά λύσουν τό ζήτημα τῆς εἰσοδοχῆς τῶν ἑθνικῶν στὴν Ἐκκλησία μαζεύτηκαν ὄλοι μαζὶ στά Ιεροσόλυμα καὶ μαζὶ μέ σὸλους τούς χριστιανούς ἔλυσαν τό ζήτημα (βλέπε κεφ. 9).

Οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι είναι τό ἀνώτατο διοικητικό, διδακτικό, νομοθετικό καὶ δικαστικό ὅργανο τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀποφάσεις τους πάνω στά ζητήματα πίστεως είναι ὑποχρεωτικές γιά τό λαό τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον ἐκφράζουν τήν καθολική πίστη τῆς Ἐκκλησίας, καὶ βοηθοῦν τούς χριστιανούς νά ἐπιτύχουν τή σωτηρία τους. Γ' αὐτό ἔχουν ἀπόλυτο κύρος καὶ ἐκφράζουν τό ἀλάθητο τῆς Ἐκκλησίας.

Μιά Οἰκουμενική Σύνοδος ἀσχολεῖται ἀκόμη καὶ μέ ζητήματα διοικήσεως, λατρείας, χριστιανικοῦ βίου. 'Ακόμη μπορεῖ νά χρησιμεύσει καὶ ὡς ἀνώτατο ἐκκλησιαστικό δικαστήριο. "Ετοι ἡ σημασία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων γιά τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καὶ τήν ὄργανωσή της είναι πολύ βασική.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ἡ Ἐκκλησία είναι ἀλάθητη;
2. Τί σημαίνουν τά λόγια Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ: «Τίς Συνόδους πού ἔγιναν ἐπικυρώνει ἡ εὐσεβῆς πίστη καὶ ἡ ὄρθοτητα τῶν δογμάτων είναι ἐκείνη πού κρίνει τάς συνόδους»;
3. Τί εἶδους ἔξουσίες ἔχει μιά Οἰκουμενική Σύνοδος;
4. Ποιό είναι τό ἔργο τοῦ Ἀγίου Πνεύματος στίς Οἰκουμενικές Συνόδους;

24. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἔννοια «Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας»

Πατέρες ἀρχικά ὄνομάστηκαν οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας, ὡς οἱ πνευματικοὶ ὀδηγοὶ τῶν πιστῶν. Ἀργότερα καὶ ὄνομαστοί δάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας πήραν αὐτό τό ὄνομα. Τελικά Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λέγονται ὅσοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἔχουν τά γνωρίσματα α) τῆς ὄρθοδοξης διδασκαλίας, β) τῆς ἀγιότητας τοῦ βίου καὶ γ) τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναγνωρίσεως. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας,

εἴτε μέ τή διδασκαλία τους εἴτε μέ τά συγγράμματά τους, ἔγιναν οι φωτεινοί ὄδηγοί ὅλων τῶν χριστιανῶν στά ζητήματα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἡθικῆς.

Οἱ ὑπερασπιστές τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀλήθειας

Ἡ Ἑκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὥπως ἔχει τούς φίλους τῆς ἔχει καὶ τούς ἔχθρούς της. Τούς πρώτους μάλιστα αἰώνες οἱ ἐπιθέσεις κατά τῆς Ἑκκλησίας προέρχονταν ἀπό πολλές πλευρές: Ἰουδαίους, ἑθνικούς, αἰρετικούς κ.ἄ. Τίς ἐπιθέσεις αὐτές ἀντίκρουσαν οἱ Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας. Ἔγιναν ἔται οἱ ὑπερασπιστές τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Πατέρες ὅταν ἔγραφαν καὶ μιλοῦσαν στίς Συνόδους, εἶχαν ὄδηγό τους τὴν Ἀγία Γραφή καὶ τὴν Παράδοση τῆς Ἑκκλησίας. Γι' αὐτούς ἀληθινὸν ἦταν αὐτὸ πού πίστευε ἡ Ἑκκλησία καὶ πού εἶχε πάρει χωρίς διακοπή ἀπό τούς Ἀποστόλους. "Ἐτσι ἀπό τά γραφτά τους ἀκούγεται ἡ φωνή τῆς ἀλήθειας, πού ὑπεράσπισαν μέ σταθερότητα καὶ συνέπεια. Δικαιολογημένα λοιπόν οἱ Οικουμενικές Σύνοδοι στά πρακτικά τους ταυτίζουν τὴν πίστη τῶν Ἀποστόλων μέ τὴν πίστη τῶν Πατέρων. «Αὐτή εἶναι ἡ πίστη τῶν Πατέρων, αὐτή εἶναι ἡ πίστη τῶν Ὁρθοδόξων, αὐτή εἶναι ἡ πίστη πού στήριξε τὴν οικουμένη» (Συνοδικό τῆς Ὁρθοδοξίας).

Οἱ Πατέρες καὶ ἡ Ἑλληνική παιδεία

Πολλοί ἀπό τοὺς Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας ἀναγνώρισαν τίς πολλές ὑπηρεσίες πού πρόσφερε ἡ Ἑλληνική φιλοσοφία. "Ἀλλωστε οἱ περισσότεροι ἦταν Ἕλληνες καὶ ἐργάστηκαν καὶ ἔδρασαν μέ τά ὅπλα, πού τούς εἶχε δώσει ἡ Ἑλληνική τους μόρφωση καὶ ἀγωγή. Συνέχισαν λοιπόν μέ τή συγγραφική τους δράση τὴν προσφορά στά γράμματα καὶ στόν πολιτισμό τῶν μεγάλων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἀπό τὴν πλευρά αὐτή κοντά στὸν Πλούταρχο στέκεται ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ἀδερφός του Γρηγόριος Νύσσης συγκρίνεται μέ τὸν Πλωτίνο καὶ τὸν Ἰάμβλιχο καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος συναγωνίζεται ἐπάξια καὶ αὐτὸν τὸ Δημοσθένη.

Ἡ προσφορά τῶν Πατέρων στόν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο

Ἡ ἀξία ὅμως τῶν Πατέρων τῆς Ἑκκλησίας δέν ἔγκειται κυρίως στή μορφή τοῦ συγγραφικοῦ τους ἔργου. Δέν τούς θαυμάζουμε ὡς λογοτέχνες καὶ φιλόσοφους. Κυρίως εἶναι θρησκευτικοί διδάσκαλοι καὶ ὄδηγοί. Αύτοί κατανόησαν τὴν Ἀγία Γραφή καὶ τὴν ἐρμηνεύουν ὄρθο-

δοξα. "Ετσι διδάσκουν τήν όρθη διδασκαλία καί καθοδηγοῦν τόν ἄνθρωπο στά μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς. Στή θέση πού παίρνει ἀπέναντι στό Θεό, στόν κόσμο, στήν ψυχή, στό θάνατο, στήν αἰώνιότητα. Βοηθοῦν δηλ. τούς χριστιανούς νά ζήσουν καί νά ἐφαρμόσουν τίς χριστιανικές ἀλήθειες. Αύτές ἀλλωστε τίς ἀλήθειες πρῶτοι αὐτοί τίς ἔζησαν καί τίς ἐφάρμοσαν καί μέ τίς συγγραφές τους καλοῦν καί ὅλους μας, ἀκόμη καί σήμερα, νά τούς ἀκολουθήσουμε. "Ετσι ὀδηγοῦν τόν ἄνθρωπο στό δρόμο πού τόν φέρνει στό Θεό. Τόν ὀδηγοῦν πρός τήν ἀρετή, τήν ἀγιότητα, τή θέωση. Αύτή είναι ή πνευματικότητα τῶν Πατέρων καί σ' αὐτό κυρίως ἔγκειται ή ἀξία τους, χωρίς νά ξεχνοῦμε ὅτι μέσα στίς σελίδες τους ὑπάρχουν καί κομμάτια πού μποροῦν ἄνετα νά σταθοῦν πλάι στά μεγάλα ἀριστουργήματα τοῦ λόγου καί τῆς διανοήσεως ὅλων τῶν λαῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά είναι τά γνωρίσματα τῶν Πατέρων τῆς Ἑκκλησίας; Ἐξηγησέ τα μέ δυό λόγια.
2. Γιατί ή πίστη τῶν Ἀποστόλων καί ή πίστη τῶν Πατέρων ταυτίζονται;
3. Γιατί ή μελέτη τῶν Πατέρων είναι σήμερα ἀπαραίτητη; Ἐξήγησε.
4. Μποροῦμε σήμερα νά ἔχουμε τούς Πατέρες ὡς ιδανικά πρότυπα; Γιατί;

25. Πατερικές μορφές Α'

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Μεγάλες μορφές τῆς Ἑκκλησίας είναι οἱ γνωστοὶ Τρεῖς Ἱεράρχες, δηλαδή ὁ Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί Ἰωάννης Χροσόστομος, γιατί ἡταν ἄγιοι στό βίο καί σπουδαῖοι ὄρθοδοξοι θεολόγοι. Ἡ Ἑκκλησία μας τούς τιμᾶ καί τούς τρεῖς μαζί στίς 30 Ιανουαρίου καί τούς θεωρεῖ προστάτες τῆς παιδείας καί τῶν γραμμάτων.

1) Ὁ Μέγας Βασίλειος

Γεννήθηκε στή Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου περίπου τό 330 καί μεγάλωσε στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, πού θεωρεῖται καί πατρίδα του. Ἡ οἰκογένειά του ἡταν πολύ θεοφοβούμενη. Ὁ πατέρας του Βασίλειος, ρήτορας (= δικηγόρος) καί δάσκαλος, τόν δίδαξε τά πρῶτα γράμ-

ματα. Ή μητέρα του Ἐμμέλεια, θυγατέρα μάρτυρα, καί ἡ γιαγιά του Μακρίνα, ἐπέδρασαν εὐεργετικά πάνω του.

Φοίτησε στίς σχολές τῆς Καισάρειας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τέλος στήν ὄνομαστή φιλοσοφική σχολή τῆς Ἀθήνας, ὅπου εἶχε συμμαθητές τὸν ἀδερφικὸν τοῦ φίλο Γρηγόριο Ναζιανζηνό καὶ τὸν κατόπιν αὐτοκράτορα Ἰουλιανό τὸν Παραβάτη. Στενή φιλία ἔνωντε τὸ Βασίλειο μὲ τὸ Γρηγόριο. Ἦταν μιά ψυχή σὲ δυό σώματα. Καί οἱ δυό ἀγωνίζονταν νά πάρουν ὅσο πιο ἄρτια μόρφωση μποροῦσαν. Δυό δρόμους μόνο ἦξεραν. Ὁ ἔνας ὀδηγοῦσε «πρός τούς ιερούς ἡμῶν οἴκους καὶ τούς ἐκεῖσε διδασκάλους», ὁ δέ «πρός τούς ἔξωθεν παιδευτάς». «Ἐτσι καταρτίστηκε ὁ Βασίλειος στὴ ρητορική, στὴ φιλοσοφία, στὴ γραμματική, στὴ γεωμετρία, στήν ἀστρονομία, ἀκόμη καὶ στήν ιατρική.

Οταν ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του, βαφτίστηκε καὶ σέ λιγό ἔγινε μοναχός. Προηγουμένων μοίρασε τή μεγάλη του περιουσία στούς φτωχούς. Ἀποσύρθηκε σέ μιά ἐρημιά τοῦ Πόντου καὶ ἐκεῖ ἀσκήθηκε μελετώντας τό λόγο τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας συντροφιά τό φίλο του Γρηγόριο.

Τό 362 ἐπιστρέφει στήν Καισάρεια καί χειροτονεῖται διάκονος καὶ πρεσβύτερος ἀπό τόν ἐπίσκοπο Εύσεβιο. Αὐτόν διαδέχτηκε στό θρόνο τό 370. Ἐννιά μόλις χρόνια είναι ἡ ἐπισκοπική του δράση. Τά χρόνια ὅμως αὐτά είναι γεμάτα ἀγῶνες, δραστηριότητα, δημιουργία.

Τρεῖς είναι οἱ τομεῖς στούς ὁποίους περιστράφηκε ἡ δράση τοῦ Βασιλείου ὡς κληρικοῦ:

α) Ὁ ἀγώνας γιά τήν ὄρθοδοξη πίστη κατά τῶν αἱρετικῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀρειανῶν. Οταν κάποτε τόν ἀπειλήσε ό ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορα Οὐάλεντα Μόδεστος, τοῦ ἀπάντησε: «Φωτιά, μαχαίρι, θηρία καὶ νύχια (σιδερένια) πού σκίζουν τίς σάρκες, μοῦ προκαλοῦν μᾶλλον εὔχαριστη παρά φόβο».

β) Ἡ κοινωνική του δραστηριότητα. Οταν τό 368 ξέσπασε μεγάλη πείνα στήν Καισάρεια ὥχι μόνο κινητοποίησε τούς πλούσιους νά βοηθήσουν ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη, ἀλλά ἵδρυσε καὶ ὀλόκληρο συγκρότημα ἀπό φιλανθρωπικά ἰδρύματα, πού εἶχε φτωχοκομεῖο, νοσοκομεῖο, ὄρφανοτροφεῖο καὶ ἄλλα φιλανθρωπικά καταστήματα, μιά πραγματική νέα πόλη κοντά στήν Καισάρεια, πού πρός τιμή του ὄνομά στηκε «Βασιλειάδα».

γ) Ἡ συγγραφική του δράση. Τά πολλά καὶ ἐκλεκτά ἔργα του διαιροῦνται σέ δογματικά, πρακτικά, ὅμιλες καὶ ἐπιστολές.

Ἀπό τά πρακτικά ἀναφέρουμε μιά πραγματεία του «Πρός τούς νέους ὅπως ἂν ἔξ Ἑλληνικῶν ὀφελοῖντο λόγων». Τήν ἔγραψε γιά νά δείξει

ὅτι τά ἀρχαία ἑλληνικά γράμματα ῥέουν προπαρασκευαστική ἀξία γιά τὴν κατανόηση τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τονίζει ὅτι ὅταν τὰ διαβάζουμε πρέπει νά διαλέγουμε μόνο ἐκεῖνα πού βοηθοῦν στὴν ἀρετή. "Ἐτσι ὁ χριστιανός μιμεῖται τὸν κηπουρό πού κόβει τὰ τριαντάφυλλα, ἀποφεύγοντας τὰ ἀγκάθια, τίς μέλισσες πού ρουφοῦν τὸ νέκταρ ἀπό τὰ λουλούδια καὶ τὸν Ὀδυσσέα πού ἔκλεισε τὰ αὐτιά του, γιά νά μή σαγηνευτεῖ ἀπό τὸ τραγούδι τῶν Σειρήνων. Ἀπό τίς Ὁμιλίες του περίφημες εἶναι ἐννιά «Εἰς τὴν Ἐξαήμερον» (Δημιουργία), οἱ ἡθικές «Περὶ νηστείας», «Περὶ φθόνου», «Περὶ ταπεινοφροσύνης» καὶ ἡ δογματική «Οτιούκ ἔστι αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός».

Ἡ ζωὴ του ἔσβησε τὴν 1η Ἰανουαρίου τοῦ 379. Εἶχε ἡλικία μόλις 49 ἐτῶν. Γιά τή σοφία του καὶ γιά τὴν ἀρετή του ὄνομάστηκε «Μέγας». Ἡ Ἐκκλησία τὸν ὄνόμασε καὶ «Οὐρανοφάντορα», γιατὶ διαφώτισε τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδας. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται τὴν ἡμέρα πού πέθανε καὶ στίς 30 Ἰανουαρίου μαζί μὲ τούς δυο ἄλλους, μεγάλους Ἱεράρχες, τὸ Γρηγόριο τὸ Θεολόγο καὶ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο.

2) Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Γεννήθηκε γύρω στό 329 στὴν Ἀριανζό, προάστιο τῆς Ναζιανζοῦ καὶ γι' αὐτὸ λέγεται καὶ Ναζιανζηνός. Γονεῖς του ἦταν ὁ Γρηγόριος πού ἔγινε ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ καὶ ἡ εὐσεβής Νόννα, πού τὸν ἀνέθρεψε χριστιανικά.

Σπούδασε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, στὴ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης καὶ στὴν Ἀθήνα 6 ὄλόκληρα χρόνια. Κυρίως ἀσχολήθηκε μέ τῇ ρητορικῇ καὶ τῇ φιλολογίᾳ.

"Οταν γύρισε στὴν πατρίδα του, βαφτίστηκε καὶ ἀποσύρθηκε ἀπό τὰ ἐγκόσμια πηγαίνοντας στὸν Πόντο, κοντά στὸν ἐπιστήθιο φίλο καὶ συμμαθητή του Βασίλειο. Πρεσβύτερος χειροτονήθηκε ἀπό τὸ γέροντα πατέρα του καὶ ἐπίσκοπος ἔγινε ἀπό τὸ φίλο του τὸ Μ. Βασίλειο σ' ἔνα μικρό χωριό, τὰ Σάσιμα, μά ποτέ δέν πῆγε ἐκεῖ. Δέ νόμιζε ὅτι τὸ μέρος αὐτό ἦταν κατάλληλο γιά τὴν ψυχοσύνθεσή του ἐπειδή ἦταν γεμάτο θόρυβο.

'Αργότερα τὸν κάλεσαν στὴν Κωνσταντινούπολη οἱ ὄρθόδοξοι πού ὑπέφεραν πολὺ ἀπό τούς ἀρειανούς. Σ' ἔνα μικρό ναό, τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, ἐκφώνησε τούς περίφημους πέντε θεολογικούς του λόγους, γιά νά δείξει τή θεότητα τοῦ Λόγου, δηλ. τοῦ Χριστοῦ. Ἀπό αὐτούς ὄνομάστηκε Θεολόγος.

Σέ λίγο ἀναδείχτηκε ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅταν πέθανε ὁ πρόεδρος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού συγκλήθηκε τό

Οι ἁγιοι Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Αύστηροί στόν
έαυτό τους καί κυρτωμένοι ἀπό τίς εὐθύνες τοῦ ἀξιώματός τους, μᾶς δείχνουν μέ
το ψηλό τους ἄναστημα τό ἀφθαστο φυχικό τους μεγαλεῖο (Τοιχογραφία στή μονή
Μεταμορφώσεως Μετεώρων, 16ος αἰ.).

381, όριστηκε πρόεδρος της. Μά σταν άμφισβητήθηκε ή έκλογή του, για τυπικούς λόγους, δε δίστασε νά παραιτηθεί και νά άποσυρθεί στήν ίδιαίτερή του πατρίδα, όπου και πέθανε. Τήν περιουσία του ἄφησε μέ διαθήκη «εἰς τήν τῶν πτωχῶν διακονίαν».

Ο Γρηγόριος είναι άπό τούς μεγαλύτερους ἐκκλησιαστικούς ρήτορες. Τά προοίμια τῶν λόγων του γιά τό ρυθμό, τήν ώραιότητα και τό βάθος τῶν νοημάτων ἀποτέλεσαν κατόπιν ἐκκλησιαστικούς ὕμνους π.χ. «Χριστός γεννᾶται, δοξάσατε», «Ἀναστάσεως ἡμέρα», «Πάσχα Κυρίου Πάσχα», «Πεντηκοστήν ἔορτάζομεν».

Από τούς σαράντα πέντε λόγους του ὀνομαστοί είναι ό αποχαιρετιστήριος πού είπε σταν ἐγκατέλειπε τή Βασιλεύουσα («Συντακτήριος») και ό «ἐπιτάφιος» στό Μ. Βασίλειο.

Διακρίθηκε και ώς ποιητής, «Ἐγραψε 408 «Ἐπη» θεολογικά (δογματικά και ἡθικά) και ιστορικά («Περί ἑαυτοῦ», και «περί ἑτέρων», περίπου 18.000 στίχους. «Ἐγραψε ὅμως σέ ἀρχαία γλώσσα, χρησιμοποιώντας τά μέτρα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων («προσωδία»).

Τέλος, σπουδαῖες είναι και οι ἐπιστολές του. Σώθηκαν περίπου 240. Τονίζει στι τρία πρέπει νά είναι τά προσόντα τῆς καλῆς ἐπιστολῆς: ἡ συντομία, ἡ χάρη και ἡ σαφήνεια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ό Μ. Βασίλειος θά δεχόταν μέ εύχαριστηση τό μαρτυρικό θάνατο;
2. Αύτά πού λέει ό Μ. Βασίλειος γιά τά ἀρχαία Ἑλληνικά γράμματα, ισχύουν γιά ἄλλα ἀναγνώσματα; Ἐξήγησε.
3. «Ειρήνη ἀγαπημένη, είσαι τό ἀγαθό πού ὅλοι ἐπαινοῦν, λίγοι ὅμως τό φυλάνε». Τί σημαίνουν τά λόγια αύτά τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου;
4. Σέ τί ἐμπνέει ἔνα νέο ἡ μιά νέα τῆς ήλικίας σου ἡ ζωή και ἡ δράση τῶν δυο αὐτῶν ἀγίων;

26. Πατερικές μορφές Β'

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἡ ζωὴ του καὶ ἡ δράση του στήν Ἀντιόχειᾳ

Γεννήθηκε μεταξύ τῶν ἑτῶν 344 και 354 στήν Ἀντιόχειᾳ τῆς Συρίας. Ή μητέρα του Ἀνθούσα ἔμεινε χήρα σέ ἥλικια 20 μόλις χρονῶν και ἀφιέρωσε τή ζωή της στήν ἀνατροφή τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της.

Τόση ήταν ή άρετή της, ώστε ό διδάσκαλος τοῦ Χρυσοστόμου, έθνικός ρήτορας Λιβάνιος, νά ἀναφωνήσει: «βαβαί (= πώ, πώ!), οἵαι παρά Χριστιανοῖς γυναῖκές εἰσιν!». Ο ἕδιος εἶπε γιά τὸν Ἰωάννη ὅτι αὐτὸν θά ἄφηνε διάδοχό του στὸ διδασκαλικό ἀξίωμα, ἐάν δέν ήταν χριστιανός.

Γιά λίγο διάστημα ὁ Ἰωάννης ἄσκησε τό ἔργο τοῦ ρήτορα, δηλ. τοῦ δικηγόρου, στὴν Ἀντιόχεια. Κατόπιν φοίτησε στὴ θεολογικὴ σχολὴ τῆς πόλεως πού εἶχε διευθυντές τὸ Διόδωρο, τὸν κατόπιν ἐπίσκοπο Ταρσοῦ, καὶ τὸν Καρτέριο. Ο ἐπίσκοπος Ἀντιόχειας Μελέτιος τοῦ ζήτησε νά χειροτονηθεῖ ἴερέας, ἀλλά ὁ Ἰωάννης δέν ἔνιωθε τὸν ἑαυτό του κατάλληλο γιά τὸ μεγάλο ἀξίωμα. Γιά νά δικαιολογηθεῖ ἔγραψε τό περιφήμο ἔργο «Περὶ ἴερωσύνης».

Μέ το θάνατο τῆς μητέρας του ἀποσύρθηκε στὴν ἄσκηση γιά ὄχτι χρόνια. «Υστερα δέχτηκε καὶ ἔγινε κληρικός. Γιά 12 χρόνια ἀνέπτυξε στὴν Ἀντιόχεια ἀπαράμιλλη δράση τόσο στὸν κηρυκτικό ὄσο καὶ στὸν κοινωνικό τομέα. Ή φήμη του ὡς ὑπέροχου ἴεροκήρυκα ἔφθασε ὡς τῇ Βασιλεύουσα.. Ή Ἐκκλησία Ἀντιόχειας τὴν ἐποχὴ αὐτή, χάρη στὴ δική του φροντίδα, ἔτρεφε 3.000 χῆρες καὶ ὄρφανά καὶ φρόντιζε πολλούς ξένους, ἀσθενεῖς καὶ φυλακισμένους.

Οταν πέθανε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος, φώναξαν παραπλανητικά τὸν Ἰωάννη στὴ Βασιλεύουσα καὶ ἐκεῖ τὸν χειροτόνησαν, παρά τίς ἀντιρρήσεις του, ἀρχιεπίσκοπο.

Ἄρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως

Ο Ἰωάννης ὥργανωσε τότε ἴεραποστολές στὴ Γοτθία, στὴ Σκυθία, στὴν Κελτική, στὴν Περσία καὶ στὴ Φοινίκη. Ἀνέπτυξε μεγάλη θρησκευτικὴ δράση ὡς κήρυκας τοῦ θείου λόγου ἀλλά καὶ φιλανθρωπική. Ζοῦσε ὁ ἕδιος πολὺ λιτά καὶ βοηθούσε στὴν ἰδρυση νοσοκομείων, γηροκομείων, φτωχοκομείων. Τώρα 7.000 χῆρες καὶ ὄρφανά περιθάλπονται μέ τὴ φροντίδα του.

Η αὔστηρότητα ὅμως, μέ τὴν ὅποια καυτηρίαζε τό κακό ὅπου τό συναντοῦσε, δημιούργησε ἀρκετούς ἐχθρούς. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς καὶ ή αὐτοκράτειρα Εύδοξια καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξάνδρειας Θεόφιλος. «Ολοι αὐτοί συνασπίστηκαν, συγκρότησαν μιά Σύνοδο (403) καὶ τὸν ἐξόρισαν. Ἐνῶ ὅμως βρισκόταν στὴ Βιθυνία καὶ περίμενε διαταγὴ γιά νά μετακινηθεῖ σέ μακρύτερο τόπο, ή αὐτοκράτειρα, πού εἶχε πάθει ἔνα μικροατύχημα, ἀνακάλεσε τὴ διαταγὴ τῆς ἔξορίας του.

Μικρό ὅμως ήταν τὸ διάλειμμα τῆς γαλήνης. Σέ λίγο οἱ ἐχθροί του, ὁ Θεόφιλος καὶ ἡ αὐτοκράτειρα, συνεννοοῦνται. Συνέρχεται μιά νέα Σύνοδος, καὶ τὸν ἔξοριζουν ὄριστικά (404). Στὴν ἀρχή ὑστερα ἀπό 70

μέρες όδοιπορίας φθάνει στήν Κουκουσό της Άρμενίας. Έκει ζεῖ μια τριετία. Αναπτύσσει ιεραποστολική και φιλανθρωπική δράση και ἀλληλογραφεῖ μέ φίλους του και συνεργάτες του. "Υστερα ὅμως ὁρίζεται ώς νέος τόπος ἡ Πιτουόντα τοῦ Πόντου. Μά δέν πρόλαβε νά φθάσει ἐκεῖ. Μετά τρίμηνη ἔξαντλητική πορεία πέθανε στά Κόμανα τοῦ Πόντου, στίς 14 Σεπτεμβρίου 407. Τά τελευταῖα του λόγια ἦταν: «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἐνεκεν, ἀμήν».

Από τήν Ἐκκλησία τιμάται στίς 13 Νοεμβρίου και στίς 27 Ἰανουαρίου, πού ἔγινε ἡ ἀνακομιδή και μεταφορά τοῦ λειψάνου του στήν Κωνσταντινούπολη και στίς 30 Ἰανουαρίου.

Ως ρήτορας ἐκκλησιαστικός είναι ἀπαράμιλλος. Γι' αὐτό ἄλλωστε ὀνομάστηκε *Χρυσόστομος*. Ἐχει ἐρμηνεύσει πολλά βιβλία τῆς Π. Διαθήκης και ὀλόκληρη σχεδόν τήν Καινή Διαθήκη. Περιφήμα είναι και τά ἐπίκαιρα κηρύγματά του ὥπως οἱ 21 ὄμιλίες «Στούς ἀδριάντες», πού ἐκφώνησε στήν Ἀντιόχεια ὅταν ἦταν πρεσβύτερος, γιά νά παρηγορήσει τούς συμπατριώτες του, πού περίμεναν τήν ὄργη τοῦ αὐτοκράτορα γιά τό σπάσιμο πού είχαν κάνει στίς προτομές του.

Όνομαστός είναι και ὁ λόγος του «*Εἰς Εύτρόπιον*», τόν παντοδύναμο πρωθυπουργό πού ἔχασε τήν εύνοια τοῦ αὐτοκράτορα και κατέφυγε ικέτης στό ναό, ζητώντας τήν προστασία τῆς Ἐκκλησίας. Σ' αὐτόν δείχνει τή ματαιότητα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων.

Ἐγραψε ἐπίσης και πραγματείες ποιμαντορικές (λόγοι «Περὶ ἰερωσύνης»), παιδαγωγικές, ἡθικές, ἀπολογητικές και πολλές ἀξιόλογες ἐπιστολές. Από αὐτές ξεχωρίζουν αὐτές πού ἀπευθύνονται πρός τή διακόνισσα Ολυμπιάδα και στόν πάπα Ἰννοκέντιο.

Τό σημείο τοῦ Χρυσοστόμου φέρνει καί ἡ λειτουργία πού γίνεται κάθε Κυριακή και γιορτή στήν Ορθόδοξη Ἐκκλησία.

Οι Τρεῖς Ἱεράρχες προστάτες τῆς παιδείας

Ἡ κοινὴ γιορτή τῶν Τριῶν μεγάλων αὐτῶν Πατέρων πού ὄριστηκε τό 12ο αιώνα, γιά νά σταματήσει μιά φιλονικία γιά τό ποιός ἀπό τούς τρεῖς είναι ὁ μεγαλύτερος, ἀπό τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἔγινε γιορτή τῶν γραμμάτων και τῆς παιδείας. Γι' αὐτό τήν ἡμέρα αὐτή διδάσκαλοι και μαθητές πού τούς θεωροῦν προστάτες και ὁδηγούς τούς γιορτάζουν και τιμοῦν τή μνήμη τούς.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Όνομα	Πατρίδα	έτος γεννήσ.	Πατέρας	Μητέρα	Σπουδασες στην	Δάσκαλοι	Άξιωμα στην Έκκλησια	Έτος θανάτου	Τόπος θανάτου
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ	Νεοκαισάρεια Πόλην (Καισάρεια Καππαδοκίας)	γύρω στό 330	Βασιλείος ρήτορας δάσκαλος	Έμμελεια θυγατέρα μάρτυρα	Καισάρεια Κπόλη Αθήνα	Βασίλειος Λιβάνιος	ἀρχιεπίσκοπος Καισάρειας 370-379	1 Ιαν. 379	Καισάρεια
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ	Αριανζός (Ναζανζός) Καππαδοκίας	γύρω στό 329	Γρηγόριος έπισκοπος	Νόννα	Καισάρεια Κ. Αλεξανδρεία Αθήνα	Καρτέριος Άμφιλόχιος Δίδυμος ο Τυφλός	ἐπισκοπος Σασιμων 372 ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεων 381	γύρω στό 390	Αριανζός
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	Αντιόχεια Συρίας	μεταξύ 344-354	Σεκούνδος ἀνώτερος ἀξιωματούχος στη Συρία	Ανθούσα	Αντιόχεια	Ανδραγάθιος Λιβανίος Διοδωρος Καρτέριος	ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεων 397-404	14 Σεπτ. 407	Κόμανα Πόντου

‘Απολυτίκιο τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Τούς τρεῖς μεγίστους φωστήρας τῆς τριστηλίου θεότητος,
τούς τὴν οἰκουμένην ἀκτῖσι δογμάτων θείων πυρσεύσαντας,
τούς μελιρρύτους ποταμούς τῆς σοφίας,
τούς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας,
Βασίλειον τὸν μέγαν καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον,
Σύν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ, τῷ τὴν γλώτταν χρυσορρήμονι,
πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρασταί
συνελθόντες ὑμνοὶς τιμῆσωμεν·
αύτοὶ γάρ τῇ Τριάδι ὑπέρ ήμῶν ἀεί πρεσβεύουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ἦταν τὰ ἐφόδια πού βοήθησαν τὸν Ἱερό Χρυσόστομο στὸ πολύπλευρο ἔργο του;
2. Τί θέλουν νά ποῦν τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου; Μᾶς βοήθουν καὶ σέ τί;
3. «Ἡ ἀρετὴ ὅταν δέχεται ἐπιθέσεις γίνεται πιό δυνατή καὶ ὅταν τῇ συκοφαντοῦν ἀσφαλίζεται περισσότερο». Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου;
4. Γιατί θεσπίστηκε ἡ κοινή γιορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν;

27. Πατερικές μορφές Γ'

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

Μεγάλοι θεολόγοι καὶ ἔξαιρετικοί Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας μας είναι ἐπίσης ὁ Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης καὶ ὁ Μάξιμος ὁ Ὀμολογητής. Ὁ πρῶτος ἔζησε καὶ ἔδρασε τὸν 40 αἰώνα, ὁ δεύτερος είναι ὁ πιό μεγάλος θεολόγος τοῦ 7ου αἰώνα. Ἀπό τὴν Ἑκκλησία μας γιορτάζονται τὸν Ἰανουάριο, στίς 10 ὁ Γρηγόριος, στίς 21 ὁ Μάξιμος.

Γρηγόριος Νύσσης

α) Ὁ Γρηγόριος ἦταν ἀδερφός τοῦ Μ. Βασιλείου. Γεννήθηκε γύρω στὸ 335 στὴ Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου. Μετά τὰ πρῶτα γράμματα πού ἔμαθε ἀπό τὸν ἀδερφό του, τὸ Μ. Βασίλειο, φοίτησε σὲ φιλοσοφικές

σχολές της έποχής. Στήν αρχή
ασκησε τό εργο του ρήτορα και
νυμφεύθηκε τήν ένάρετη Θεοσε-
βία. Μετά τό θάνατο της άφιερώ-
θηκε στήν ασκηση, τήν όποιαν
όνομάζει «έμφιλόσοφο βίο». Χωρίς
νά θέλει χειροτονήθηκε έπισκοπος
στή Νύσσα, πού ήταν μικρή κωμό-
πολη στό δρόμο μεταξύ Καισάρειας
και "Αγκυρας. Αγωνίστηκε πολύ
έναντιν τῶν ἀρειανῶν και ἔλαβε
μέρος σέ πολλές Συνόδους, καθώς
και στήν Β' Οικουμενική, πού έγινε
τό 381 στήν Κωνσταντινούπολη.
Κυρίως ὅμως διακρίθηκε γιά τίς
σοφές συγγραφές του, στίς όποιες
τό φιλοσοφικό βάθος ξεπερνᾶ τούς
συγχρόνους του μεγάλους Πατέ-
ρες, ἀκόμη και τό Μ. Βασίλειο και
τό Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό.

β) Τά εργα του είναι έρμηνευ-
τικά, δογματικά, πρακτικά, λόγοι
και έπιστολές.

'Από τά έρμηνευτικά ἀναφέ-
ρουμε τό «Εις τόν βίον τοῦ Μωϋσέ-
ως», ἀπό τά δογματικά τούς ἀντιρ-
ρητικούς «Πρός Εὐνόμιον», «Κατά
Ἀπολιναρίου», «Κατά Μακεδονιανῶν» και τό «Μέγα Κατηχητικό λόγο». Όνομαστά πρακτικά είναι τά «Περί παρθενίας» και «Εις τόν βίον τῆς
όσίας Μακρίνης». Τούτο ἀποτελεῖ έποικοδομητική βιογραφία τῆς μεγα-
λύτερης του ἀδερφῆς, πού ζήσε ως μοναχή και είναι μιά ἀπό τίς ἄγιες
τῆς Ἑκκλησίας μας (19 Ιουλίου). Οι λόγοι του είναι ποικίλου περιεχομέ-
νου. Ξεχωρίζουν οι γιορταστικοί, οι ἐγκωμιαστικοί και οι ἐπιτάφιοι. Δια-
σώθηκαν και 30 ἀπό τίς ἔπιστολές του.

γ) Ή συμβολή του στή θεολογία και στή φιλοσοφία. Ο Γρηγόριος
ἔχει ἔντονη φιλοσοφική διάθεση και σκέψη διαπνεόμενη ἀπό μυστικι-
σμό. Κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ Ιουδαίου Φίλωνα και τοῦ νεοπλατω-
νικοῦ Πλωτίνου δέχεται ὅτι τό ἀνθρώπινο πνεύμα μέ τήν ασκηση μπο-

Ο Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης (Τοιχο-
γραφία τοῦ Φ. Κόντογλου στόν ἄγιο
Νικόλαο Ἀχαρνῶν, Ἀθήνα).

ρεῖ νά ἀνυψωθεῖ ἔως τή μακαριότητα τοῦ οὐρανοῦ. "Ετοι ό ἄνθρωπος πλησιάζει ὅλο καὶ περισσότερο τό Θεό, θεώνεται. Ή διδασκαλία του αὐτή συναντιέται ἀργότερα πιό ἀναπτυγμένη στά ἔργα πού φέρνουν τό ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη. Εἶχε μεγάλη ἐπίδραση καὶ στή θεολογία τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ.

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής (580-662)

α) *Oι ἀγῶνες του.* Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη περίπου τό 580 καὶ μορφώθηκε ἄρτια. Στήν ἀρχή ἦταν γραμματέας τοῦ αὐτοκράτορα Ἡρακλείου, ὕστερα ἔγινε μοναχός στή Χρυσούπολη, πού ἦταν ἀπέναντι ἀπό τή Βασιλεύουσα. Ἀναμίχθηκε ζωηρά στίς συζητήσεις σχετικά μέ τήν αἵρεση τοῦ μονοθελητισμοῦ, ὑποστηρίζοντας τήν ὄρθοδοξη ἄποψη. Γιά τά φρονήματά του τόν συνέλαβαν στήν Ρώμη, ὅπου εἶχε πάρει μέρος στήν σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (646), ὀδηγήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη καὶ ἔξοριστηκε στή Βιζύη τῆς Θράκης καὶ ἀπό κεὶ στό Ρήγιο καὶ τά Πέρβερα. Τό 662 τόν μετέφεραν καὶ πάλι στήν Κωνσταντινούπολη καὶ τόν δίκασε σύνοδος μονοθελητῶν. Τότε τόν βασάνισαν σκληρά μαζί μέ δυό συντρόφους του, πού είχαν καὶ οἱ δυό τό ὄνομα Ἀναστάσιος. Τούς διαπόμπευσαν μέσα στούς δρόμους τῆς πρωτεύουσας καὶ ὕστερα τούς ἔξορισαν στήν Ἀλανία, πού ἦταν κοντά στήν Κασπία θάλασσα. Ἐκεῖ πέθανε ὁ Μάξιμος τό 662.

Ἡ Ἐκκλησία τόν ἀνακήρυξε ἄγιο καὶ τόν ὄνόμασε Ὁμολογητή γιά τούς μεγάλους ἀγῶνες του καὶ τά πολλά βασανιστήρια πού δοκίμασε ἔξαιτίας τῆς ὄρθοδοξης πίστεώς του.

β) Ὁ ἄγιος Μάξιμος ἔγραψε πάρα πολλά συγγράμματα. Σπουδαία είναι τά σχόλιά του στούς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ προπάντων στά ἔργα πού φέρνουν τό ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη. Στά ἔξηγητικά του ἔργα ἐρμηνεύει δύσκολα γραφικά χωρία, χρησιμοποιώντας τήν ἀλληγορική ἐρμηνεία. "Ἐγραψε ἐπίσης δογματικά καὶ λειτουργικά ἔργα, ὅπως είναι ἡ «Μυσταγωγία», στήν ὅποια ἔξηγει τή θεία Λειτουργία, καθώς καὶ ἐπιστολές.

γ) Ἡ θεολογία τοῦ ἀγίου Μαξίμου εἶχε ἀρκετή ἐπίδραση στούς μεταγενέστερους θεολόγους καὶ ιδιαίτερα στούς μυστικούς. Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Μαξίμου, σκοπός τοῦ ἀνθρώπου είναι νά γίνει «ύπερ ἄνθρωπον ἄνθρωπος», δηλ. νά τελειοποιηθεῖ, φθάνοντας ἔως τή θέωση. Τούτο ὅμως είναι δυνατό νά κατορθωθεῖ μόνο «κατά χάριν».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Σέ τι διαφέρει Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἀπό τὸν ἀδερφό του Μ.Βασίλειο;
- Ποιά ἡ συμβολὴ τοῦ Γρηγορίου στή θεολογία καὶ στή φιλοσοφία;
- Πῶς καταλαβαίνεις τὰ λόγια τοῦ ἀγίου Μαξίμου:
«Ο κτησάμενος τὴν ἀγάπην
αὐτὸν τὸν Θεόν ἐκτήσατο»;

•28. Πατερικές μορφές στή Δύση

Γνωρίσματα τῆς θεολογίας τῶν πατέρων τῆς Δύσεως

΄Από τὸν 4ον αἰώνα ἀκμάζει ἡ θεολογία στή Δύση. Έμφανίζονται μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ σπουδαῖες ἐκκλησιαστικές μορφές.

Τρία ἦταν τὰ χαρακτηριστικά τῆς θεολογίας τῆς Δύσεως:

α) Ἡ χρησιμοποίηση τῆς λατινικῆς γλώσσας.

β) Οι πρακτικές τάσεις.

γ) Τό νομικό πνεῦμα, πού ἦταν καὶ πνεῦμα τῆς Ρώμης.

Τέσσερις είναι οἱ μεγάλες θεολογικές καὶ ἐκκλησιαστικές μορφές τῆς Δύσεως: Ἄμβρόσιος, Ἰερώνυμος, Αύγουστίνος καὶ ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Διάλογος.

α) Ἄμβρόσιος (335-397)

΄Ο Ἄμβρόσιος ἦταν ἐπίσκοπος στά Μεδιόλανα (Μιλάνο). Έγινε ἐπίσκοπος ἀπό λαϊκός κατά γενική ἀπαίτηση, γιατί ἔχωριζε στό ἥθος, στό θάρρος, στή μόρφωση καὶ στά φιλανθρωπικά αἰσθήματα. Τήν περιουσία του τή μοίρασε στούς φτωχούς. Γιά νά ἐλευθερώσει τούς αἰχμαλώτους πούλησε τά χρυσά ἀφιερώματα τῶν ναῶν. Δέ δίστασε νά ύποχρεώσει καὶ αὐτόν τὸν αὐτοκράτορα Μ. Θεοδόσιο νά μετανοήσει δημόσια, γιατί εἶχε διατάξει ἀσυλλόγιστα τή σφαγή πολλῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης. Τήν ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας ἄπλωνε ἀκόμη καὶ στούς εἰδωλολάτρες.

΄Έγραψε πολλά ἔργα. Ἀπό αὐτά σπουδαιότερα είναι τά ἡθικά καὶ τό «Περί Ἀγίου Πνεύματος». Πολλοί ὕμνοι του ψάλλονται ἀκόμη στή λατρεία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

΄Η γιορτή του είναι στίς 7 Δεκεμβρίου.

β) Ιερώνυμος (345-420)

Ο Ιερώνυμος, πολύ μορφωμένος μοναχός και πρεσβύτερος, μετέφρασε τήν Ἅγια Γραφή στά λατινικά ἀπό τίς πρωτότυπες γλώσσες, τήν Π. Διαθήκη ἀπό τά ἐβραϊκά και τήν Κ. Διαθήκη ἀπό τά ἑλληνικά. Ἡ μετάφραση αὐτή, πού λέγεται *Bouulgatā*, δηλ. κοινή, τοῦ λαοῦ, ἀντικατέστησε τήν παλαιότερη λατινική μετάφραση, τήν Ἰταλα, και ἀποτελεῖ ἔως σήμερα τό ἐπίσημο κείμενο τῆς Ἅγιας Γραφῆς στή Δυτική Ἔκκλησία.

Ἐκτός ἀπό τίς μεταφράσεις πού ἔκαμε, ἔγραψε και πολλά ἄλλα σπουδαῖα ἔργα στά ὅποια φαίνεται ἡ πολυμάθειά του. Ἡ μνήμη του γιορτάζεται στίς 15 Ιουνίου.

γ) Αύγουστίνος (345-430)

Είναι ἡ μεγαλύτερη θεολογική μορφή τῆς Δυτικῆς Ἔκκλησίας. Γεννήθηκε στή Νουμιδία τῆς Β. Ἀφρικῆς και μορφώθηκε στήν Καρχηδόνα. Πολλά ὄφείλει στή μεγάλη πίστη τῆς μητέρας του Μόνικας. Ἡ ζωή του, στά νεανικά του χρόνια, ἦταν βουτηγμένη στήν ἀμαρτία και τήν ἀμφιβολία. Τελικά τόν κέρδισε ἡ Ἔκκλησία χάρη στά δάκρυα και τίς προσπάθειες τῆς μητέρας του και τοῦ ἀγίου Ἀμβροσίου.

Μιά μέρα πού περπατοῦσε στόν κῆπο τοῦ σπιτιοῦ του στά Μεδιόλανα (Μιλάνο), ἄκουσε μιά παιδική φωνή νά τοῦ λέει: «Πάρε και διάβασε». Τό μάτι του ἐπεσε σ' ἔνα κομμάτι τῆς πρός Ρωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «Οχι τραπέζια και μεθύσια, ὥχι ἀκολασίες και ἀσέλγειες, ὥχι καυγάδες και ζήλειες· ἀλλά νά ἐνδυθείτε τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό και νά μή φροντίζετε γιά τή σάρκα, ίκανοποιώντας τίς ἐπιθυμίες τῆς» (Ρωμ. 13, 13-14). Ἀμέσως «ὅλο τό σκοτάδι τῆς ἀμφιβολίας τοῦ ἔφυγε». («Ἐξομολογήσεις», βιβλ. ή'). Ψυχικά είχε μεταστραφεῖ.

Ἀφοῦ βαφτίστηκε, ἀφιερώθηκε στήν προσευχή, στή μελέτη και στήν ἀσκηση. Ἔτσι μόλις χήρεψε ὁ θρόνος τῆς Ἰππώνας, ὅλοι ζήτησαν και χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως. Ὡς ποιμενάρχης διακρίθηκε γιά τή φιλανθρωπία του, τήν ἀγάπη του πρός τούς κληρικούς, γιά τούς ἀγῶνες του κατά τῶν αἱρετικῶν και γιά τήν κηρυκτική και συγγραφική του δράση.

Ἀπό τά ἔργα του περίφημες είναι οι Ἐξομολογήσεις, πού ἐξιστοροῦν τή ζωή του. Σπουδαῖο ἔργο του είναι τό «Περί πολιτείας τοῦ Θεοῦ», ὅπου τονίζεται ἡ θεία πρόνοια. Ἐγράψε ἐπίσης ἀντιαιρετικά ἔργα και πολλές ἐπιστολές.

Ο Αύγουστίνος άντιθετα πρός τόν Πελάγιο, πού ύποστήριζε ότι όλη η θρησκεία μπορεί νά σωθεί μόνο μέ τίς δικές του δυνάμεις, δεχόταν ότι ήταν σωτηρία είναι δώρο της θείας χάρης. Διατύπωσε δηλ. τή θεωρία τού «άπόλυτου προορισμού» πού πήραν άργοτερα και οι διαμαρτυρόμενοι. Ή αποψη του αύτη δέν έγινε δεκτή από τήν όρθοδοξη Εκκλησία.

Γιορτάζεται μαζί μέ τόν Ιερώνυμο στίς 15 Ιουνίου.

δ) Γρηγόριος ὁ Διάλογος

Ο Γρηγόριος έζησε από τό 540-604. Ήταν πάπας Ρώμης (590-604) και έργαστηκε δραστήρια γιά τόν έκχριστιανισμό τῶν Ἀγγλοσαξώνων και τήν άνόρθωση τῆς Εκκλησίας τῆς Δύσεως.

Έγραψε τόν «Ποιμαντικό Κανόνα», βιβλίο πού δείχνει τά καθήκοντα τῶν ποιμένων τῆς Εκκλησίας και τούς «Διαλόγους» γιά τό βίο και τά θαύματα τῶν Ιταλῶν ἀσκητῶν. Από αύτό τό βιβλίο πήρε και τό έπώνυμο «Διάλογος».

Αλλοι σπουδαῖοι συγγραφεῖς τῆς περιόδου αύτῆς είναι Ιλάριος ὁ Πικταβίου (Πουατί), ὁ Ρουφίνος, ὁ πάπας Ρώμης Λέοντας Α' (440-461) και ὁ μοναχός Διονύσιος ὁ Μικρός, πού καθόρισε τή χρονολογία πού έχουμε μέ κέντρο τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Μόνο πού ορισε ότι τό γεγονός αύτό έγινε τό 753 από τήν κτίση τῆς Ρώμης αύτί γιά τό όρθο 749.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Θυμάσαι από τήν Εκκλ. Ιστορία παρόμοια διαγωγή μέ τή στάση τοῦ Αμβροσίου ἀπέναντι στούς ισχυρούς.
2. Τί είναι ή Βουλγάτα;
3. «Ἀνήσυχη είναι ή καρδιά μας. Θεέ μου. ώς τή στιγμή πού θά άναπαυθεῖ σέ Σένα». Τί θέλει νά πει ή φράση αύτή τοῦ Αύγουστίνου;

29. Μοναχισμός

Τό ἀσκητικό πνεῦμα στήν Εκκλησία

Στήν ἀρχαία Εκκλησία μερικοί χριστιανοί θέλησαν νά ζήσουν μιά ζωή ὅλοκληρωτικά ἀφιερωμένη στό Θεό. Έκαναν συχνότερες προσευχές, νήστευαν, δέ δημιουργούσαν οικογένεια.

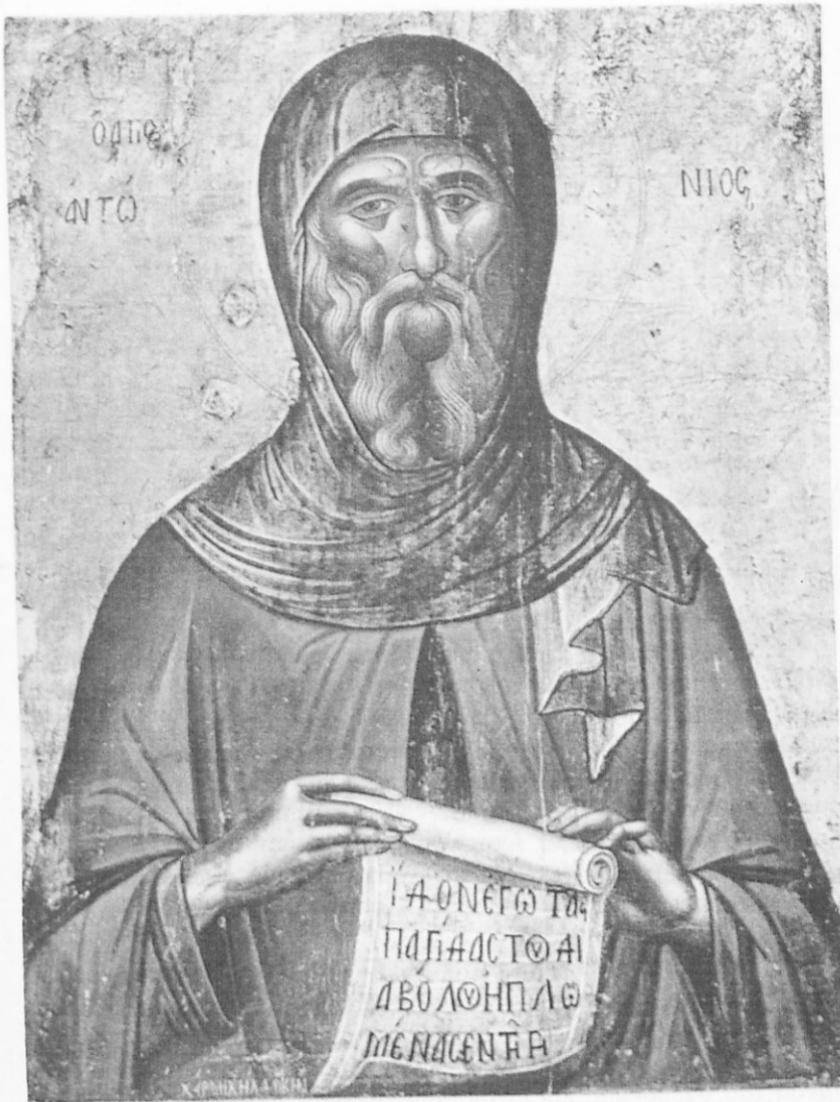
Ο όσιος Σισώης. Σκυμμένος πάνω στόν τάφο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀναλογίζεται τή ματαιότητα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καὶ τή φρεγαλέα κοσμική δόξα (Τοιχογραφία στή μονή Βαρλαάμ Μετεώρων, 16ος αι.).

Από τόν Ζον αἰώνα ζήτησαν νά ἐπιτύχουν αὐτή τήν ἀφιέρωση μέ τή μόνωση μακριά ἀπό τόν κόσμο. Γι' αύτό ἔφυγαν στίς ἑρημίες καὶ ὄνομάστηκαν ἀναχωρητές καὶ ἑρημίτες. Ζοῦσαν μοναχοί σέ σπηλιές, σέ καλύβες, σέ μοναχικά κελιά. Μέ αύτό τόν τρόπο μποροῦσαν νά ἀφοσιώθοις στήν προσευχή, νά ἀσκηθοῦν στήν ἀρετή, νά πετύχουν καλύτερα τήν ἐπικοινωνία τους μέ τό Θεό.

Η ἐμφάνιση καὶ ἐξάπλωση τοῦ μοναχισμοῦ

Πολλές φορές κοντά σέ ἔναν ὄνομαστό ἀσκητή – μοναχό πήγαιναν καὶ ἔμεναν μερικοί θαυμαστές του. "Ἐτσι σχηματίζονταν μοναχικοί συνοικισμοί γύρω ἀπό τήν καλύβα ἐνός γέροντα ἡ ἀββά (= πατέρα). Αύτοί οἱ μοναχικοί συνοικισμοί λέγονταν λαῆρες.

Πατέρας τής μοναχικῆς ζωῆς θεωρεῖται ὁ Μέγας Ἀντώνιος, πού

Ο ἄγιος Ἀντώνιος. Κουβάλα πάνω του δλη τήν τραχιά ζωή τοῦ ἀσκητῆ: τήν ἀγρύπνια, τήν ἀσκηση, τή νηστεία. Τά μάπια του, βυθισμένα στίς κόγχες τους, ἀκτινοβολοῦν τήν ἀναστάσιμη χαρά πού πλημμυρίζει τήν φυχή του (Ἀθήνα, Βυζαντινό Μουσεῖο, 16ος αι.).

ήταν ύπόδειγμα άσκητή. Όργανωτής της ό αγιος Παχώμιος και ο νομοθέτης της ό Μέγας Βασίλειος. Αύτος καθόρισε τίς διατάξεις, σύμφωνα με τίς όποιες πρέπει νά ζοῦν οι μοναχοί, γιά νά άνταποκρίνονται καλύτερα στό έργο τους.

Μερικές άπό τίς σπουδαίες αύτές μοναχικές μορφές θά δοῦμε άπό πιό κοντά.

Μέγας Ἀντώνιος (251-355)

Γεννήθηκε στό χωριό Κομά τῆς Αἰγύπτου. Δέν εύτυχησε νά μάθει γράμματα. Αύτό σημαδέν τόν έμποδισε νά γνωρίσει τέλεια τήν Ἁγία Γραφή και τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. "Οταν μιά Κυριακή ἀκουσε τό Εὐαγγέλιο πού ἔλεγε «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα και δός πτωχοῖς... και δεῦρο ἀκολούθει μοι» (Μαθ. 19, 21), μοίρασε τήν περιουσία του στούς φτωχούς και ἔγινε ἀσκητής.

"Εζησε ἀσκητικά πάνω ἀπό ὄγδόντα χρόνια. "Ετρωγε πολύ λιτά και ὀλόκληρες νύχτες περνοῦσε μέ τήν προσευχήν. Ἡ φήμη του ώς ἀγίου και θαυματουργοῦ διαδόθηκε πολύ και δέν ήταν λίγοι ἐκεῖνοι πού ἔρχονταν νά ζήσουν κοντά του ώς μοναχοί. Γ' αὐτό ό βιογράφος του Μ. Ἀθανάσιος γράφει ὅτι «ἡ ἔρημος ἔγινε πολιτεία μοναχῶν» (Βίος Μ. Ἀντωνίου, κεφ. 14).

Διό φορές ήρθε ό αγιος ἀπό τήν ἔρημο στήν Ἀλεξάνδρεια. Τή μιά στό διωγμό τοῦ Μαξιμίνου τό 311 και τή δεύτερη τό 335, γιά νά δυναμώσει τούς ὄρθιδόξους στόν ἀγώνα τους ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν.

"Οταν κάποτε τοῦ ἔγραψε ό Μ. Κωνσταντίνος, ἔλεγε: «μή θαυμάζετε, ἔάν ό βασιλιάς γράφει σέ μᾶς, γιατί και αὐτός εἶναι ἄνθρωπος· πιό θαυμαστό εἶναι ὅτι ὁ Θεός ἔγραψε τό νόμο Του και μέ τόν ἴδιο τό Γιό Του μᾶς μίλησε» (Βίος Μ. Ἀντωνίου, κεφ. 81).

Πέθανε σέ πολύ προχωρημένα γεράματα, 105 ἔτῶν, ὕστερα ἀπό μιά ζωή ἀφιερωμένη στήν προσευχή και στήν ἀσκηση.

Παχώμιος (280-346)

'Ο Παχώμιος ήταν μαθητής τοῦ ἀναχωρητῆ Παλαίμωνα και ἵδρυσε τό πρώτο κοινόβιο μοναστήρι σέ ἔνα χωριό τῆς ἀνατολικῆς ὥχθης τοῦ Νείλου, τό Ταβεννίσ. Οι μοναχοί ζοῦσαν ὅλοι μαζί κάτω ἀπό τήν διεύθυνση τοῦ ἡγουμένου και είχαν ὅμοιόμορφη ἐνδυμασία. Τό σύστημα αὐτό είχε καταπληκτική διάδοση. Ἰδρύθηκαν ἀκόμα δέκα μοναστήρια, ἀπό τά όποια δυό γυναικεῖα, πού διευθύνονταν ἀπό τήν ἀδερφή τοῦ Παχωμίου τή Μαρία. "Ετσι 7000 μοναχοί ἔζησαν κάτω ἀπό τίς ὀδηγίες τοῦ Παχωμίου. Οι κατευθύνσεις τής πνευματικῆς ζωῆς πρός τούς μο-

Τό όφαμα τοῦ ἀγίου Παχωμίου. Ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ μέ μοναχικό ἔνδυμα ἐκθειάζει τὸ μοναχικό βίο δείχνοντας στὸν ἄγιο τὸ κουκούλι ποὺ φορεῖ στὸ κεφάλι του (Τοιχογραφία στὴ μονὴ Προδρόμου Σερρῶν, 14ος αἰ.).

ναχούς περιλαμβάνονται στὸν «Κανόνα», πού ὁ ἵδιος ἔγραψε στήν κοπική, δηλ. τήν αἰγυπτιακή γλώσσα.

Μερικές ἀπό τὶς διδασκαλίες του: «Νά ἀγαπᾶτε ὅλους τούς ἀνθρώπους καὶ νά τούς κάνετε τό δοῦλο». «Νά φροντίζεις γιά τούς ἀρρώστους σάν τὸν ἑαυτό σου».

'Ισιδωρος ὁ Πηλουσιώτης (350-437)

Ἐνα λαμπρό στολίδι τοῦ μοναχικοῦ κόσμου, πού βοήθησε στήν καλυτέρευση τοῦ μοναχικοῦ βίου, είναι ὁ 'Ισιδωρος. Ὄνομάζεται Πηλουσιώτης, γιατί γεννήθηκε, ἔδρασε καὶ μόνασε στό ἀρχαῖο Πηλούσιο τῆς Κάτω Αἰγύπτου. Ὑπῆρξε θαυμαστής καὶ φίλος τοῦ Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου. Μολονότι ἀγώνιστηκε κατά τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, συγκράτησε ὅμως τὸν ἀντίπαλό του Κύριλλο Ἀλεξάνδρειας ἀπό ἀκρότητες καὶ προσπάθησε νά συμβιβάσει τή διάστασή του μέ τὸν Ἰωάννη, πατριάρχη τῆς Ἀντιόχειας.

Άσκητές στήν έρημο. Λεπτομέρεια από τήν κοίμηση τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου (Τοιχογραφία στή μονή ἀγίου Νικολάου Ἀναπαυσᾶ Μετεώρων, 16ος αι.).

Σώθηκαν 2000 έπιστολές πού ёστειλε σέ διάφορα πρόσωπα: κληρικούς, αὐτοκράτορες, ἄρχοντες, μοναχούς, γιατρούς κ.ἄ. Οι έπιστολές του, πού διακρίνονται γιά τό ύφος τους, τή σαφήνεια καί τή συντομία τους, ἀξίζει καί σήμερα νά διαβάζονται. Φανερώνουν τή μεγάλη γνώση τοῦ Ἰσιδώρου ἐπάνω στήν Ἀγία Γραφή καί τούς Πατέρες, μᾶς δίνουν μιά ζωηρή εἰκόνα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί μᾶς διδάσκουν τό γνήσιο χριστιανικό ταπεινό φρόνημα.

‘Ο Ἰσιδωρος είναι ἄγιος τῆς Ἐκκλησίας μας καί γιορτάζεται στίς 4 Φεβρουαρίου.

‘Ο μοναχισμός στή σημερινή Ἐκκλησία καί στό σύγχρονο κόσμο

Οι μοναχοί ἀπό τότε ἔως σήμερα πρόσφεραν καί προσφέρουν ἀνεκτίμητες ύπηρεσίες στήν Ἐκκλησία. ‘Υπῆρχαν πάντοτε οι καλύτεροι στρατιώτες τῆς Ἐκκλησίας. Βέβαια ἡ κύρια ἀπασχόλησή τους, ἥταν καί είναι ἡ προσευχή. Προσεύχονται γιά τήν ἔξαπλωση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προσεύχονται γιά τούς συνανθρώπους τους, προσεύχονται γι’

αύτούς τούς ίδιους. Παράλληλα ὅμως ἄλλοι ἀπό αύτούς ἔγιναν ιεραπόστολοι καὶ κήρυξαν τὸ Χριστιανισμό σὲ λαούς βάρβαρους (Κύριλλος καὶ Μεθόδιος), ἄλλοι ἀγωνίστηκαν γιά τὴν πίστη κατά τῶν αἰρέσεων καὶ τῶν ἀλλοδόξων (Ιωάννης Δαμασκηνός, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, Νίκωνας ὁ Μετανοεῖτε), ἄλλοι ἴδρυσαν περίφημα μοναστήρια, φρούρια ἀληθινά τῆς πίστεως καὶ ὄχυρά τῆς Ὁρθοδοξίας (Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης, Ἀθανάσιος ὁ Μετεωρίτης, Χριστόδουλος τῆς Πάτμου). Πολλά μοναστήρια ἔγιναν κέντρα ἀντιγραφῆς χειρογράφων καὶ ἦτοι μᾶς διέσωσαν ἀρχαῖα βιβλία πού θά χάνονταν. "Ἄλλα καλλιέργησαν τίς ἐκκλησιαστικές τέχνες, ὅπως τὴν ἀγιογραφία καὶ τὴν μικροτεχνία. "Άλλοι πάλι ύπηρζαν θρησκευτικοί διδάσκαλοι καὶ ὀδηγοί τοῦ λαοῦ καὶ ὀδήγησαν αὐτὸν σε δύσκολα χρόνια γιά νά μήν ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τίς ζωηφόρες πηγές τῆς

Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερῆς Παραδόσεως, ὅπως ὁ Κοσμᾶς ὁ Αίτωλός, πού ἴδρυσε σχολεία καὶ σταμάτησε τὸν ἀφελληνισμό πολλῶν ἐπαρχιῶν τῆς πατρίδας μας καὶ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, πού μέ τὰ θρησκευτικά του βιβλία φώτισε τὸ σκότος τῆς δουλείας καὶ καλλιέργησε πνευματικά τὸν ὄρθοδοξο λαό.

Καὶ σήμερα ἀπό τοὺς μοναχούς ἡ Ἑκκλησία παίρνει τὰ πιό σπουδαῖα στελέχη της. Μέ αὐτούς ἐπανδρώνει τίς πιό ύπεύθυνες καὶ ἐπιτελικές θέσεις της. Ἀπό αὐτούς μπορεῖ νά βρεῖ ἄντρες πού θά ἀναλάβουν ἀπερίσπαστοι θυσίες γιά τίς δύσκολες ἀποστολές της, στό κήρυγμα, στήν ιεραποστολή, στήν κοινωνική πρόνοια, στούς ἀγῶνες ἐναντίον τῶν αἱρετικῶν, στήν ἐποικοδομή καὶ στό πνευματικό ἀνέβασμα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. δηλ. τῆς Ἑκκλησίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιές είναι οι μορφές τοῦ μοναχικοῦ βίου:

Ο ὁσιος Χριστόδουλος (Λεπτομέρεια ἀπό εἰκόνα στή μονή Θεολόγου Πάτμου, 16ος αι.).

2. Ποιά είναι ή προσφορά τῶν μοναχῶν στήν κοινωνία καί στήν Ἑκκλησία;
3. «Ἡ μόρφωση είναι στολίδι στὰ χρόνια τῆς εύτυχίας καὶ λιμάνι στὰ χρόνια τῆς δύστυχίας» (Γ', 374). Πῶς καταλαβαίνεις τά λόγια αύτά τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτη;

30. Ἡ ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στόν κόσμο

Κλήρος καί λαός

Εἶδαμε σέ προηγούμενο μάθημα (ἀριθμ. 10) ὅτι ὁ λαός τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖται ἀπό δυό σώματα: τούς κληρικούς δηλ. αὐτούς πού ἔχουν ιερατικά καθήκοντα καί δικαιώματα, ὥστας ἡταν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καί οἱ διάκονοι, καί τούς λαϊκούς. Οἱ πρῶτοι ὄνομάζονται κληρικοί ἢ ιερός κλῆρος, γιατί ὡς ἀποκλειστικό τους προορισμό, ὡς κλῆρο τους, ἔχουν τὴν ὑπηρεσία τῆς Ἑκκλησίας καί ἀναλαμβάνουν τό ἀξιώμα τους μέ χειροτονία ἐπισκοπική.

Μονή ὁσίου Παταπίου στό Λουτράκι.

Η συνοδικότητα

Η Έκκλησία ἔλυνε πάντοτε τά προβλήματα πού τήν ἀπασχολοῦσαν μέ τίς Συνόδους. Εἰδαμε ὅτι καὶ οἱ Ἀπόστολοι μέ τήν Ἀποστολική Σύνοδο ἔλυσαν τό ζήτημα τῆς προσελεύσεως τῶν ἑθνικῶν στό Χριστιανισμό.

Κατά τό 2ο αιώνα οἱ πλησιόχωροι ἐπίσκοποι ἔλυναν τά προβλήματα πού τούς ἀπασχολοῦσαν σέ κοινές συνάξεις,. Αύτές ἦταν οἱ τοπικές Σύνοδοι.

Από τόν 3ο αιώνα συγκροτοῦνται οἱ ἐπαρχιακές Σύνοδοι. Οἱ ἐπίσκοποι δηλ. μιᾶς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας, πού ἦταν μεγάλη διοικητική περιφέρεια, συνέρχονται σέ κοινή συνέλευση δυό φορές τό χρόνο μέ τήν προεδρία τοῦ μητροπολίτη καὶ ἀποφασίζουν γιά τά ζητήματα πού τούς ἀπασχολοῦν.

Από τόν 4ο αιώνα συγκαλοῦνται μέ τή βοήθεια τοῦ κράτους οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι, πού εἶναι ὅπως εἰδαμε, συνελεύσεις τῶν ἐπισκόπων δλης τῆς τότε χριστιανικῆς οἰκουμένης καὶ ἀποτελοῦν τό ἀνώτατο ὄργανο διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Μονή ἀγίου Ἰωάννη-Καρέα (11ος αι.).

Διαμόρφωση τῆς διοικήσεως

Σάν πρόεδρος τῶν ἐπαρχιακῶν Συνόδων, ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας (μητροπόλεως), πού ὄνομάστηκε μητροπολίτης ἐπίσκοπος καὶ ἔπειτα μόνο μητροπολίτης, πῆρε μεγαλύτερη ἀξία καὶ τιμή ἀπό τούς ἄλλους ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας. Ἐπέβλεπε ἐπίστης νά τηρηθοῦν οἱ ἀποφάσεις τῆς ἐπαρχιακῆς Συνόδου της. Ἔτσι ἐνώ ἦταν ἵσος πρός τούς ἄλλους σιγάσιγά ἔγινε «πρώτος μεταξύ ἴσων».

Αλλά καὶ μεταξύ τῶν μητροπολιτῶν ἔγινε κάποια διάκριση. Οἱ μητροπολίτες τῶν μεγάλων πόλεων, ὅπως ἦταν ἡ Ρώμη, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Καρχηδόνα, ἡ Ἐφέσος, ἡ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης, πού ἦταν κέντρα μεγάλων διαμερι-

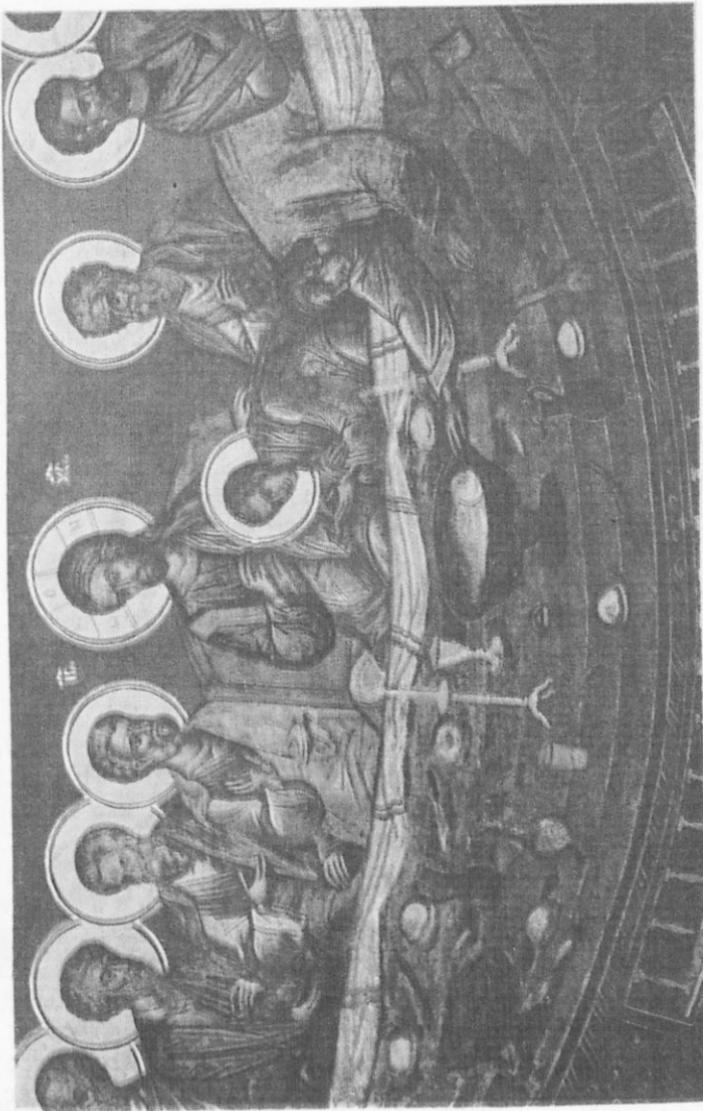
Μονή ἀγίου Παύλου ("Ἄγιο Όρος").

σμάτων τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, καὶ ἀργότερα ἡ Κωνσταντινούπολη ξεχώρισαν ἀπό τούς ἄλλους καὶ ὀνομάστηκαν στήν ἀρχή «ἔξαρχοι» ἢ «ἀρχιεπίσκοποι».

Tá Πατριαρχεῖα

'Από τόν 50 αἰώνα οἱ σπουδαιότεροι ἀπό αὐτούς ὄνομάστηκαν πατριάρχες. "Ετσι διαμορφώθηκαν τά πέντε Πατριαρχεῖα ώς οἱ ἀνώτατες ἐκκλησιαστικές διοικητικές ἀρχές.

'Η διαμόρφωσή τους ἀκολούθησε τήν πολιτική σημασίᾳ τῶν μεγάλων πόλεων. "Ετσι πρώτο στή σειρά θεωρούσαν τό Πατριαρχεῖο τῆς Ρώμης, τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, πού καὶ ἀπό τό 3ο αἰώνα ἔχει πάνω ἀπό τίς ἄλλες ἐπισκοπές. 'Ο ἀρχιερέας τῆς Ρώμης ὄνομαζόταν πάπας. Δεύτερο ἦταν τό Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς νέας πρωτεύουσας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, στό ὅποιο ἡ Β' καὶ κατόπιν ἡ Δ' Οἰκουμενική Σύνοδος ἔδωσε τήν ἴδια

Ο Μυστικός Δεῖπνος (Τοιχογραφία στή μονή Μεγίστης Λαύρας, "Άγιο Όρος").

μέ τήν Ρώμη ἐκκλησιαστική τιμή. Τρίτο Πατριαρχεῖο ἦταν τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ τέταρτο τῆς Ἀντιόχειας. Τελευταῖο χρονικά ἔρχεται τό Πατριαρχεῖο τῶν Ἱεροσολύμων, πού μόλις ἀπό τὴν Δ' Οἰκουμενική Σύνοδο (451) ἀναγνωρίστηκε ὡς Πατριαρχεῖο.

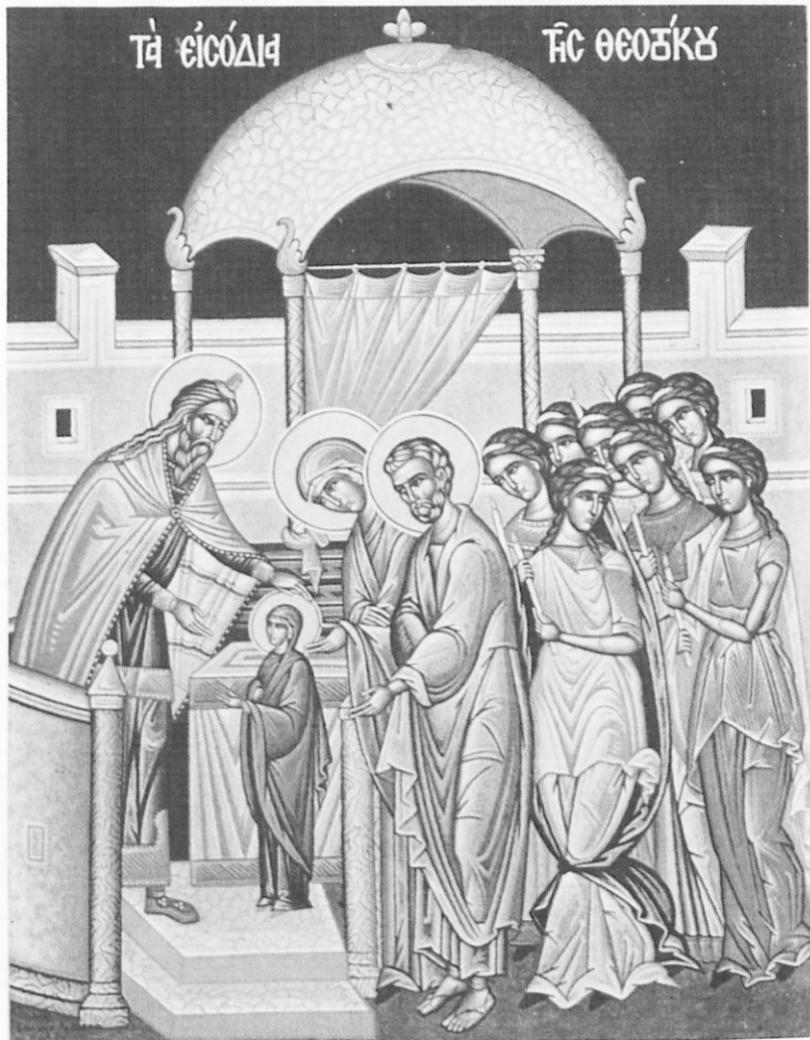
Διαμόρφωση τοῦ ἑβδομαδιαίου ἡμερήσιου γιορταστικοῦ κύκλου καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους

Τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας ὑπῆρξε τό κέντρο τῆς χριστιανικῆς λατρείας ἀπό τίς πρώτες ἡμέρες τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο χωρίστηκε ἀπό τίς ἀγάπες καὶ γινόταν τό πρωὶ τῆς Κυριακῆς καὶ τίς γιορτές. "Ἐτσι ἡ σπουδαιότερη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας ἔγινε ἡ Κυριακή. Σέ μερικές πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ὅμως γιορταζόταν καὶ τό Σάββατο. Ἐπίσης ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευή ξεχωρίστηκαν ὡς ἡμέρες νηστείας καὶ ἀναμνήσεως τοῦ σταυρικοῦ πάθους τοῦ Κυρίου. Ἀργότερα καὶ οἱ υπόλοιπες ἡμέρες τῆς ἑβδομάδας ἀφιερώθηκαν σέ διάφορους αγίους. Ἐτσι ἡ Δευτέρα ἀφιερώθηκε στούς ἀγγέλους. ἡ Τρίτη στὸν Πρόδρομο, ἡ Πέμπτη στούς Ἀποστόλους καὶ τό Σάββατο στούς μάρτυρες καὶ στούς νεκρούς. Αυτός εἶναι ὁ ἑβδομαδιαῖος γιορταστικός κύκλος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄπο ἐπίδραση τῆς ιουδαϊκῆς λατρείας οἱ χριστιανοί προσεύχονταν τό πρωὶ καὶ τό βραδύ. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀκόμη τίς κύριες ὥρες τῆς ἡμέρας τίς είχαν διακρίνει ὡς ὥρες προσευχῆς. Ἐτσι ίδιας στά μοναστήρια δημιουργήθηκε ἔνας ἡμερήσιος κύκλος προσευχῆς, πού περιλάμβανε τόν ἐσπερινό, πού γίνεται κατά τή δύση τοῦ ἡλίου. τό ἀπόδειπνο, πού ἀκολουθεῖ μετά τό βραδινό φαγητό. τό μεσονυκτικό πού γίνεται πολύ πρωὶ, τόν ὄρθρο. τήν α' ὥρα πού ἀντιστοιχούσε μέ τίς 7 τό πρωὶ, τήν γ' ὥρα δηλ. 9 τό πρωὶ, τήν σ' ὥρα πού ἦταν τό μεσημέρι καὶ τήν θ' ὥρα δηλ. στίς 3 τό ἀπόγευμα. Ἔαν σ' αὐτά προσθέταμε τή θεία Λειτουργία πού γίνεται τίς γιορτάσιμες ἡμέρες καὶ τίς προσευχές τοῦ τραπεζιοῦ, μεσημέρι καὶ βράδυ. ἔχουμε τόν ἡμερήσιο κύκλο τῶν προσευχῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὑπάρχει καὶ ἔνας τρίτος γιορταστικός κύκλος. Αὐτός εἶναι ἐτήσιος καὶ ἀποτελεῖ τό ἐκκλησιαστικό ἔτος. Καθιερώθηκαν. δηλ. γιορτές, στίς ὅποιες θυμόμαστε καὶ γιορτάζουμε τά μεγάλα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἀγίων.

Οι γιορτές πού ἀναφέρονται στό Χριστό λέγονται δεσποτικές καὶ χωρίζονται σέ δύο κατηγορίες: α) τίς ἀκίνητες καὶ β) τίς κινητές. Οἱ ἀκίνητες ἔχουν ὡς κορυφαία τά Χριστούγεννα (25 Δεκεμβρίου). Οἱ κινητές, πού δὲν ἔχουν σταθερή ἡμερομηνία κάθε χρόνο, ἔχουν τό Πάσχα ὡς κέντρο.

Τά Εισόδια τῆς Θεοτόκου

(Εικόνα τοῦ Β. Λέπουρα στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης, 1968).

Οι γιορτές πρός τιμή τῆς Παναγίας λέγονται θεομητορικές. Οι κυριότερες είναι: ό Εύαγγελισμός (25 Μαρτίου), ἡ Κοίμηση (15 Αύγουστου), τά Γενέθλια (8 Σεπτεμβρίου) και τά Εισόδια τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου).

‘Ο Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου
("Άγιο Όρος, μονή Μεγίστης Λαύρας, 16ος αι.).

Πρός τιμή τῶν ἀγίων ὑπάρχουν πολλές γιορτές. "Αλλες ἀπό αύτές γιορτάζονται ἐπισημότερα μέ στην Εκκλησιαστική ἀκολουθία καί ἀργία, ὅπως οἱ δεσποτικές καί θεομητορικές γιορτές, καί ἄλλες πιο ἀπλά.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μέ ποιά βάση διοικεῖται ἡ Ἑκκλησία; Ποιό ἀπό τά πολιτεύματα ύπενθυμίζει ἡ ἀρχή αὐτή;
2. Τί διαφέρει ἔνας μητροπολίτης ἀπό ἔναν ἐπίσκοπο;
3. Γιατί τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων δέν εἶναι πρώτο στήν τάξη μεταξύ τῶν ὁρθόδοξων Πατριαρχείων, ἀφοῦ στήν πόλη αὐτή ἔδρασε καί σταυρώθηκε ὁ ἰδρυτής τῆς Ἑκκλησίας;
4. Ο κοινός χριστιανός, πού δέν εἶναι ιερέας ἢ μοναχός, ἔχει ἡμερήσιο κύκλο προσευχῶν: Ἐξήγησε.

31. Ἡ ιεραποστολή

Ἡ σημασία τῆς ιεραποστολῆς, ὥστε τήν εἶδε ἡ Ἑκκλησία

«Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη» καί «κηρύξατε τό εὐαγγέλιο πάσῃ τῇ κτίσει» ἦταν ἡ ἐντολή τοῦ Κυρίου πρός τούς Ἀποστόλους (Ματθ. 28, 19, Μάρκ. 16, 15). Τήν ἐντολή αὐτή ἀκολούθησε πάντοτε ἡ Ἑκκλησία. Τόσο οἱ ἡγέτες της ὥστε καί τά ἀπλά μέλη της φρόντιζαν ὥστε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νά διαδίδεται ὥστε τό δυνατό περισσότερο.

Ἡεραποστολική δράση στήν Εύρωπη, στήν Ἀσία καί στήν Ἀφρική

Στή μετά τόν 4ο αἰώνα ἐποχή διαδίδεται τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ὥστε μόνο στούς πληθυσμούς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πού δέν είχαν ἀκόμη γίνει χριστιανοί, ἀλλά καί στούς διάφορους λαούς τῆς Ευρώπης (Γότθους, Μοραβούς, Βοημούς, Βουλγάρους, Χαζάρους, Σέρβους, Οὐγγρους καί Ρώσους), τῆς Ἀσίας (Λαζούς, Τζάνους, Πέρσας, Ἰνδούς, Κινέζους) καί τῆς Ἀφρικῆς (Αἰθίοπες).

Ἡεραποστολικές μορφές

Στήν ὄργανωμένη αὐτή προσπάθεια τῆς Ἑκκλησίας νά φέρνει τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου σέ κάθε κατεύθυνση τοῦ κόσμου ξεχωρίζουν μερικές μορφές:

Γρηγόριος ὁ Φωτιστής († 325). Ἡταν Ἀρμένιος εἰδωλολάτρης. Μικρός έξεψυγε τὴν ὄργη τοῦ βασιλιά τῆς Ἀρμενίας Τιριδάτη, κατέφυγε στὴν Καισάρεια ὅπου βαφτίστηκε καὶ πήρε χριστιανική ἀνατροφή· Γύρισε στὴν πατρίδα του γεμάτος φλόγα καὶ ιεραποστολικό ζῆλο. Κατόρθωσε νά γυρίσει στὴ νέα πίστη τὸν ἀπάνθρωπο βασιλιά καὶ πολλούς ἀπό τοὺς ὑπηκόους τοῦ. Χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος στὴν Καισάρεια καὶ ὕστερα κήρυξε τὸ Εὐαγγέλιο σὲ ὅλη τὴν Ἀρμενία κάνοντας χριστιανούς τούς περισσότερους κατοίκους της. Γι' αὐτό θεωρεῖται ἀπόστολος τῶν Ἀρμενίων καὶ ὄνομάστηκε Φωτιστής.

Τό εὕρισκον συνέχισαν οἱ ἀπόγονοί του Νεροσῆς, Ἰσαάκ ὁ Μέγας καὶ πρό πάντων ὁ Μεσρώπ πού ἐφεῦρε τὸ ἀρμένικο ἀλφάβητο καὶ μετέφρασε τὴν Ἅγια Γραφή στά ἀρμένικα.

Φρουμέντιος. Στήν Ἀβησσουνίᾳ κηρύχτηκε τὸ Εὐαγγέλιο ἀπό τὸν εὐγενή Φρουμέντιο καὶ τὸν ἀδερφό του Αἰδέσιο. Αύτοί είχαν πιαστεῖ αἰχμάλωτοι καὶ κατόρθωσαν νά διδάξουν τὴν χριστιανική πίστη στὸ λαό

Ἡ κοίμηση τοῦ ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου (Τοιχογραφία στό παρεκκλήσι τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τῆς μονῆς Βαρλαάμ Μετεώρων, 16ος αἰ.).

πού ήταν ειδωλολατρικός. Ὁ Φρουμέντιος ἔγινε παιδαγωγός τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου Αἰζανᾶ. Ἀργότερα χειροτονήθηκε ἀπό τὸ Μ. Ἀθανάσιο ἐπίσκοπος Ἀξώμης.

Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὅπηρε δραστήριος ὄργανωτής ἱεραποστολῶν. Ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι ἡ Φοινίκη βρισκόταν ἀκόμη στό εἰδωλολατρικό σκοτάδι, ὄργανωσε ἱεραποστολική ὁμάδα πού τὴν ἀποτελοῦσαν μοναχοί καὶ τὴν ἐφοδίασε μέχριμα πού μάζεψαν πλούσιες γυναῖκες. Γιά τὴν ἐνίσχυση τῆς ἱεραποστολῆς αὐτῆς φρόντιζε ἀκόμη καὶ ὅταν ἦταν ἐξόριστος στὴν Κουκουσό.

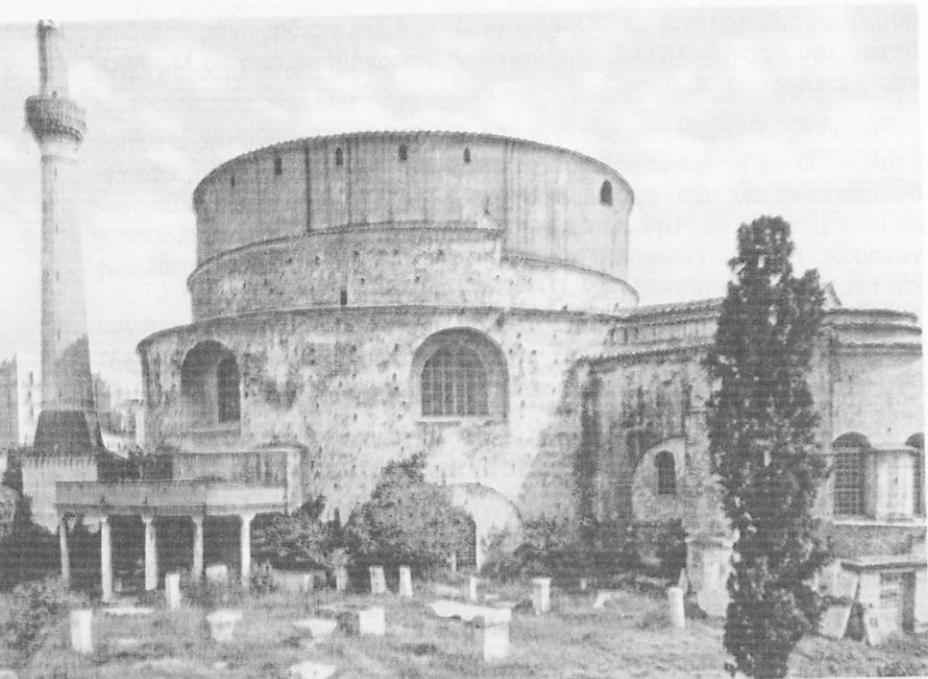
Φαίνεται ὅτι καὶ σέ ἄλλες χῶρες ἄπλωσε τὸ ἱεραποστολικό του ἐνδιαφέρον ὁ ἱερός Χρυσόστομος. Ἀπέστειλε ἱεραπόστολους στὴν Ἀραβία, στὴ Γοτθία καὶ στὴν Περσία, ὅπου ὁ χριστιανισμός δέν εἶχε στερεές βάσεις.

Μοναχός Αύγουστίνος. Μιά μεγάλη ἱεραποστολική προσπάθεια ὄργανώθηκε καὶ ἀπό τὴν Ἐκκλησία τῆς Δύσεως. Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας ἀπέστειλε τό 597 μιά ἱεραποστολή μὲ 40 μοναχούς στὴν Ἀγγλία. Ἐπικεφαλῆς ἦταν ὁ μοναχός Αύγουστίνος, πού ἔγινε καὶ πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Καντέρμπουρι.

Αὔτοί ἔφεραν τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου στὴ χώρα τῶν Ἀγγλοσαξώνων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Μπορεῖ νά ύπαρχει ἡ Ἐκκλησία χωρίς νά διαδίδει τό λόγο τοῦ Θεοῦ; Ἔξήγησε.
2. Οἱ ἱεραπόστολοι πού ἀναφέρονται στό μάθημα συνέχισαν τό ἔργο τῶν Ἀποστόλων. Σήμερα ποιοί τό συνεχίζουν;
3. Τί διδάσκει τό παράδειγμα τοῦ Χρυσοστόμου; Ἡ ἱεραποστολή ἐξαρτάται ἀπό τά ύλικά μέσα;
4. Σέ ποιές περιπτώσεις μπορεῖ ἡ ἱεραποστολή νά δημιουργήσει κακές ἐντυπώσεις;

Ο περίκεντρος ναός τοῦ ἀγίου Γεωργίου στή Θεσσαλονίκη. Χτίστηκε ως μαυσωλεῖο ἀπό τὸ Γαλέριο τὸν 3ο αἰ. Ἀργότερα ἐπὶ Θεοδοσίου Α' (379-395) μετατράπηκε σὲ ἐκκλησία, πού ἀφιερώθηκε μὲ τὴ σειρά στὴ θεία Δύναμη, στοὺς ἀγίους Ἀσωμάτους, στὸν ἄγιο Γεώργιο. Στὸν τρούλο καὶ στὶς καμάρες τῶν κογχῶν σώζονται μερικά ἀπό τὰ ψηφιδωτά πού τὸν στόλιζαν.

32. Ἡ τέχνη, ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσική στή ζωή τῆς Ἔκκλησίας

Από τίς κατακόμβες στήν Ἀγία Σοφία

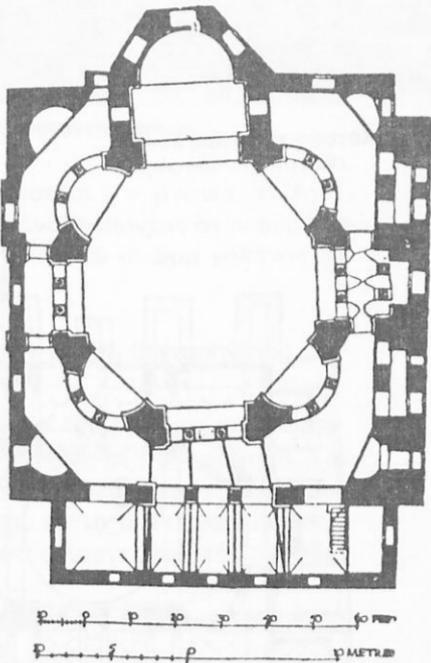
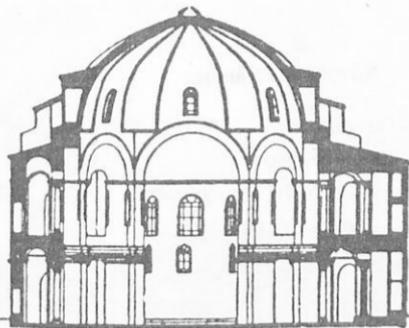
Στά δύσκολα χρόνια τῶν διωγμῶν οἱ κατακόμβες μέ τά παρεκκλήσια καὶ τίς κρύπτες τους χάριζαν στοὺς χριστιανούς, ὅπως εἰδαμε, κατανυκτικούς τόπους λατρείας. Ἀπό τὸν 3ο αἰώνα οἱ πιστοὶ ἔχτισαν αὐτοτελεῖς ναούς. "Ως τὸ 10ο αἰώνα οἱ ναοί πού ὑψώθηκαν, εἶχαν διάφορος ρυθμούς. Οἱ βασικοί ἦταν τρεῖς: ὁ ρυθμός τῆς βασιλικῆς, οἱ περίκεντροι ναοί καὶ ἡ βασιλική μέ τρούλο.

Οι ναοί ρυθμοῦ βασιλικῆς ἦταν ὄρθογώνια ξυλόστεγα οἰκοδομήματα πού χωρίζονταν κατά μῆκος σέ τρία ἢ περισσότερα κλίτη (μέρη) μέ σειρές ἀπό κολόνες. Ξεχώριζαν τό "Άγιο Βῆμα, τό κύριο μέρος τοῦ ναοῦ καί ὁ νάρθηκας. Στό νάρθηκα καί στήν πρίν ἀπό αὐτόν αὐλή – τό αἴθριο – ἔμεναν οἱ κατηχοῦμενοι καί οἱ μετανοοῦντες.

Οι περίκεντροι ναοί ἦταν κυκλικά κτίσματα (ροτόντες), πού καλύπτονταν μέ ἕναν ἡμισφαιρικό θόλο.

Ἡ βασιλική μέ τροῦλο συνδυάζει τή βασιλική καί τόν περίκεντρο ναό. Στό μέσο τοῦ ναοῦ τύπου βασιλικῆς ύψωνεται ἔνας τροῦλος πού στηρίζεται σέ τέσσερις πεσσούς (τετράγωνες κολόνες). Ἡ Ἀγία Σοφία τῆς Κωνσταντινούπολεως, ἀφιερωμένη στή Σοφία τοῦ Θεοῦ δηλ. τό Χριστό, είναι αὐτοῦ τοῦ ρυθμοῦ.

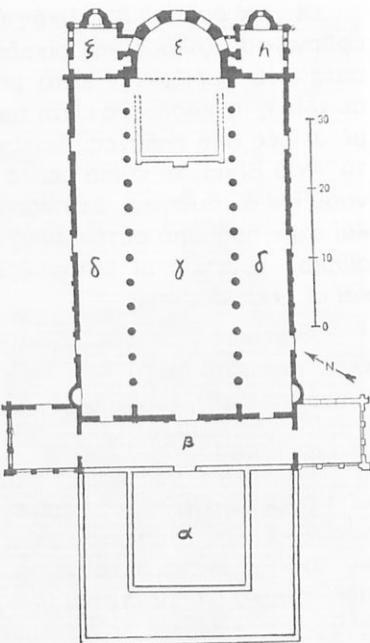
Ο ναός αὐτός ἐντυπωσιάζει, προξενεῖ δέος, κινεῖ τό θαυμασμό. Ὁ τροῦλος αἰωρεῖται σέ ὕψος 55 μ., ἔχει 40 παράθυρα, πού μέ τ' ἄλλα 60 τοῦ κτιρίου ἀφήνουν τό φῶς νά παιχνιδίζει πάνω στά ψηφιδωτά καί στίς πολύχρωμες μαρμάρινες ἐπιφάνειες, πού στολίζουν τό ἑσωτερικό τοῦ ναοῦ. Ὁραία παρατηρήθηκε γιά τήν Ἀγία Σοφία: «Ἡ δύναμη, πού τήν κατέχει, είναι γαλήνια, τεράστια ἀλλά ἥρεμη, καί ἀναστκώνει τήν ὑλη στά φτερά της γιά νά τήν ἐξαϋλώσει, χωρίς γι' αὐτό ἡ ἀρμονία τοῦ γύρω κόσμου

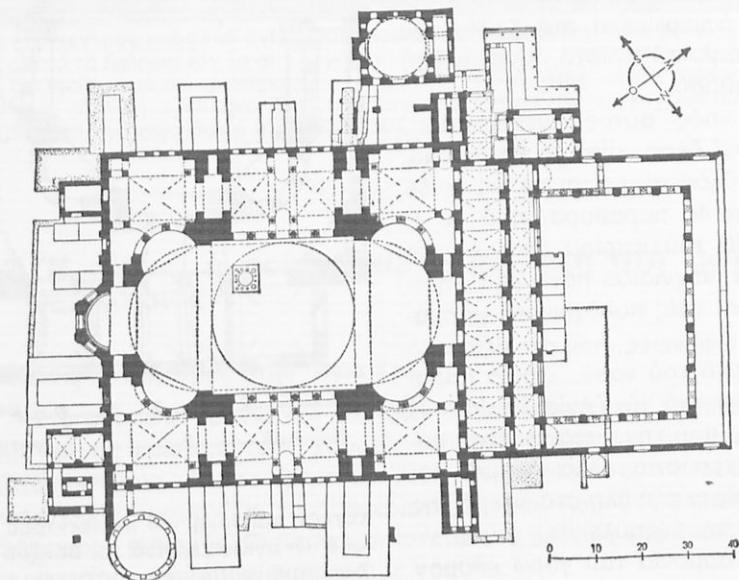
Κάτοψη καί τομή τοῦ περίκεντρου ναοῦ τῶν ἀγίων Σεργίου καί Βάκχου (Κωνσταντινούπολη).

Κάτοψη βασιλικῆς:

- α. Αἴθριο
- β. Νάρθηκας
- γ. καὶ δ. Τὰ διαμερίσματα
κατά μῆκος (κλίτη).
- ε. ζ. η. Ἀγιο Βῆμα.

**Κάτοψη τῆς ἀγίας Σοφίας
(Κωνσταντινούπολη).**

Ο ναός τῆς ἁγίας Σοφίας στήν Κωνσταντινούπολη.

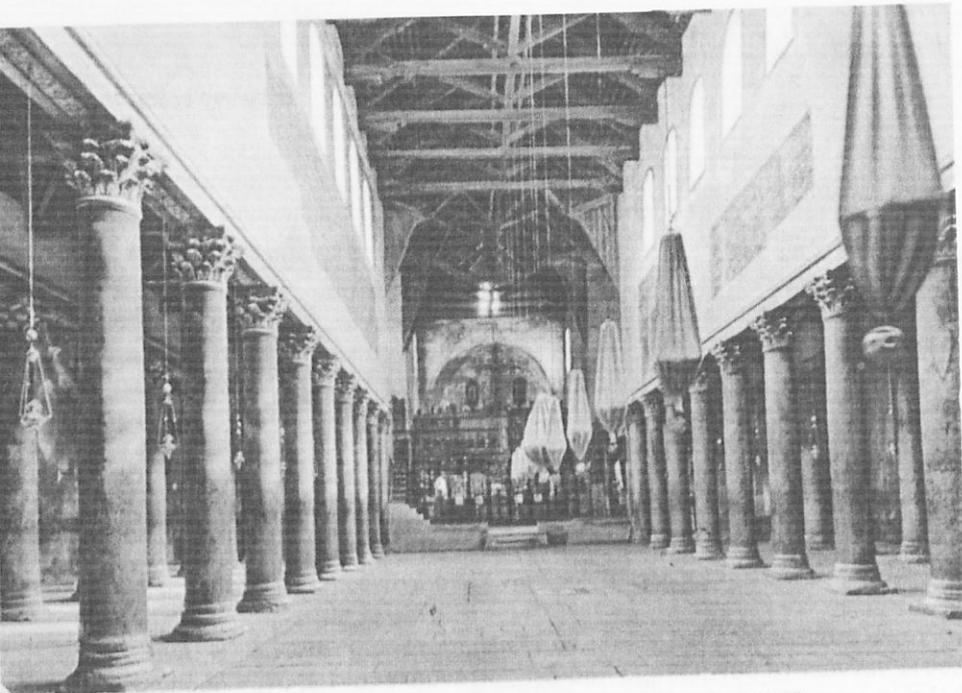
νά ταράζεται, μηδέ ἡ ψυχή μας νά ἐκπλήσσεται ἢ ν' ἀγωνιᾶ. Ἡ Ἁγια-Σοφιά γεννάει τό συναίσθημα πού ἔχουμε ἀναβλέποντας στὸν οὐράνιο θόλο, ἢ προσβλέποντας τό ἀχανές τοῦ ὥκεανοῦ σ' ὥρα γαλήνης (Π. Μιχελῆς).

Ἡ ἑκφραση τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας μὲ τήν τέχνη, ἀρχιτεκτονική, ἀγιογραφία

Ἡ χριστιανική πίστη ἔχει πνευματικό καὶ ὑπερφυσικό χαρακτήρα. Πλουτίζει τόν ἄνθρωπο ἐσωτερικά: στήν καρδιά, στό συναίσθημα. Τόν θέλει εἰρηνικό, πράο καὶ ταπεινό, ὅπως ἡταν ὁ Θεάνθρωπος. Τοῦ ἀνοίγει τόν οὐρανό, γιά νά ποιήσει τήν οὐράνια εύτυχιά. Στή θεία λατρεία, ὅπου ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ ἐνώνονται, ὁ πιστός προγεύεται τόν παράδεισο.

Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποίησε τήν τέχνη γιά νά βοηθήσει τήν ψυχή μας νά φτερουγίσει στόν οὐράνιο κόσμο.

Στήν ἀρχιτεκτονική ἔχουμε τό χριστιανικό ναό πού ἔχει τό δικό του σχέδιο, ὄρισμένη διάταξη, ξεχωριστή ὄμορφιά. Ὁ τρούλος του συμβολίζει τόν οὐρανό, τό δάπεδο τή γῆ καὶ ἡ ἀψίδα τοῦ Ἅγιου Βήματος τό σύνδεσμο οὐρανοῦ καὶ γῆς. "Ετοι ὁ ναός γίνεται ἐπίγειος οὐρανός, τό-

Τό έσωτερικό τοῦ ναοῦ τῆς Γεννήσεως στή Βηθλεέμ.

πος ιερός, κατοικία τοῦ Θεοῦ.

Στό έσωτερικό τοῦ ναοῦ ἀπλώνονται οἱ βυζαντινές ἀγιογραφίες. Ἡ θέση τους δέν εἶναι τυχαία. Αἰσθητοποιοῦν τά γεγονότα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐκφράζουν τή ζωή τῆς Ἔκκλησίας καὶ παρουσιάζουν μέ παραστατικό τρόπο τό δόγμα τῆς σωτηρίας. "Ετσι στόν τρούλο ζωγραφίζεται ὁ Παντοκράτορας καὶ στήν ἀψίδα τοῦ Ἱεροῦ ἡ Παναγία, ἡ Πλατυτέρα (ή κλίμακα, ἀπό ὅπου κατέβηκε ὁ Χριστός στή γῆ).

Στίς ἄλλες ἐπιφάνειες ἔχουμε τίς ἔξαϋλωμένες μορφές τῶν ἀγγέλων, τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἀγίων. Ὁ τρόπος πού σχεδιάζονται, ἡ στάση, ἡ ἐκφραστή, οἱ χειρονομίες, τά ἐνδύματα, καθώς καὶ τό περιβάλλον, ὅπου ἐκτυλίγονται οἱ σκηνές, δέν εἶναι αὐθαίρετες ἐπινοήσεις τῶν ἀγιογράφων. Στηρίζονται στήν Ἀγία Γραφή, στά λειτουργικά βιβλία καὶ στή παράδοση τῆς Ἔκκλησίας.

‘Ο πιστός μέ τή βοήθεια τῶν εἰκόνων ἐνισχύεται στήν προσευχή του καὶ ἔξακοντίζει τό νοητό βλέμμα τῆς καρδιᾶς του στά μυστήρια τῆς πίστεως, μετέχοντας στή μακαριότητα τῶν ἀγίων μορφῶν.

Έκκλησιαστικοί υμνοί

Οι πρώτοι χριστιανοί, κατά τό παράδειγμα τοῦ Κυρίου καί τῶν Ἀποστόλων, είχαν σέ μεγάλη χρήση τούς φωλμούς καί τούς ύμνους. Ή φωλμαδία ἦταν τό καλύτερο μέσο νά ἐκφράσουν τήν ἀγάπη τους πρός τό Θεό καί νά διακηρύξουν τήν πίστη τους. "Ετσι διαμορφώθηκε ἡ ἵερη ύμνογραφία.

Οι ύμνοι είναι ἔκκλησιαστικά ποιήματα. Ἀντίθετα μέ τά θρησκευτικά ποιήματα, πού ἐκφράζουν θρησκευτικά συναισθήματα ἐκείνου πού τά γράφει, οι ύμνοι ἐκφράζουν τήν πίστη τῶν χριστιανῶν.

Οι ύμνοι συνοψίζουν τίς ἀλήθειες τῆς πίστεως καί τίς παρουσιάζουν μέ iδιαίτερο τρόπο. Μέ τούς ύμνους διδασκόμαστε τήν πίστη μας, γιατί οι ἱεροί ύμνογράφοι παίρνουν τά θέματά τους ἀπό τήν Ἀγία Γραφή καί τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας μας. Οι κυριότεροι σταθμοί τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου (Γέννηση, Πάθος, Ἀνάσταση), ἡ συμβολή τῆς Θεοτόκου στή σωτηρία μας, ἡ ἄθληση τῶν ἁγίων μαρτύρων καί ἡ ἄσκηση τῶν ὁσίων φάλλονται στήν ἔκκλησιαστική ύμνολογία.

Οι ύμνοι ἔχουν μεγάλη παιδαγωγική καί μορφωτική ἀξία.

Έκφραση καί ἀνάπτυξη τῆς μουσικῆς

Τά τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν μιά iδιαίτερη μελωδία. Ἡ μελωδία ὑπηρετεῖ καί αὐτή τό σκοπό τής θείας λατρείας: τήν κατάνυξη καί τήν ἀνύψωση τῶν καρδιῶν μας. Ἀπό τά παλιά τά χρόνια ἦταν ἀπλή, φωνητική καί iεροπρεπής. Κύμβαλα καί μουσικά ὄργανα δέ χρησιμοποιήθηκαν στή θεία λατρεία ἐκτός ἀπό μερικές ἔξαιρέσεις. Ὁ Θεός στίς iερές ἀκολουθίες μιλεῖ στόν ἄνθρωπο καί αὐτός μέ τή φωνή του ἀποκρίνεται. Τοῦτο κάνουν γιά λογαριασμό τοῦ ἔκκλησιάσματος οἱ χοροί (ψάλτες). Αύτό δέ σημαίνει ὅτι ὁ λαός στεκόταν στό ναό βουβός. Ὑπέψαλλε καί συνόδευε τά φωλλόμενα. Σήμερα ἡ βυζαντινή μουσική, πλούσια σέ παράδοση, μᾶς μεταγγίζει μέ τίς νότες τῆς τό ύψηλό νόημα τῶν ύμνων.

Υμνογράφοι καί μελωδοί

Ἡ ἔκκλησιαστική ύμνογραφία πέρασε ἀπό τρεῖς περιόδους. Στήν πρώτη περίοδο (οι τέσσερις πρώτοι χριστιανικοί αἰῶνες) οι ύμνοι πού φάλλονται στήν ἔκκλησία είναι ποιητικά κείμενα ἀπό τήν Παλαιά καί τήν Καινή Διαθήκη, ὅπως είναι οἱ φωλμοί καί διάφορες ἄλλες προσευχές (ἐννέα ὡδές).

Ἡ δεύτερη περίοδος ἀρχίζει ἀπό τόν 5ο αἰώνα καί φτάνει σέ ἀκμή

Παναγία ή Ἀχειροποίητος. Μέσα σ' ἔνα φόντο, πού είκονιζε τό βαθυγάλαζο ἔναστρο οὐρανό, οἱ ἀρχάγγελοι Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ, μέ τῇ βασιλικῇ τους ἀμφίεση ὑποκλίνονται μπροστά στήν Παναγία. Ἐκείνη, οωστή βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, μέ τὰ ὑψωμένα σέ δέηση χέρια τῆς μεταφέρει τίς προσευχές τῶν ἀνθρώπων στὸ Θεό. «Δέσποινα, δέξου τίς δεήσεις τῶν δούλων σου καὶ λύτρωσέ μας ἀπό κάθε ὄναγκη καὶ θλίψη» (Τοιχογραφία στὸν ἄγιο Νικόλαο τὸν Ὄρφανό της Θεσσαλονίκης, 14ος αἰ.).

'Απέναντι πάνω:

Τὸ βαπτιστήριο τοῦ ναοῦ τῆς Καταπολιανῆς στήν Πάρο (6ος αἰ.). Κολλημένο στήν νότια πλευρά τοῦ ναοῦ είναι τρίκλιτη βασιλικὴ μέ τροῦλο. Μοναδικό στήν Ἑλλάδα, νόμας μεταφέρει στούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες. Στήν εικόνα ἡ σταυρική κολυμβήθρα μέ τὶς βαθμίδες καὶ τὴν ἰερή νησίδα.

'Απέναντι κάτω:

Ἡ Καταπολιανὴ τῆς Πάρου. Ὁνομαστός ναός τῆς Παναγίας, ὅπου, ἐκτός ἀπό ἄλλα, σώζονται στὸ "Ἄγιο Βῆμα τὸ κιβώριο πάνω ἀπό τὴν Ἅγια Τράπεζα καὶ τό σύνθρονο στήν κόγχη.

τόν 60 και τόν 70 αιώνα. Τήν τρίτη περίοδο (άπό τόν 80 αι. και μετά ἔως σήμερα) θά δούμε πιο κάτω σ' ἄλλο κεφάλαιο. Ὁ μεγαλύτερος ὑμνωδός τῆς β' περιόδου είναι ὁ Ρωμανός ὁ Μελωδός.

Ο Ρωμανός καταγόταν ἀπό τή Συρία. Ἀφοῦ ὑπηρέτησε ὡς διάκονος στή Βηρυττό, ἥρθε ἐπειτα στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἔγινε ἐφημέριος. Ἐδῶ – σύμφωνα μέ μιά παράδοση – ἔλαβε ἀπό τήν Θεοτόκο τό χάρισμα νά γράφει ὑμνους. Ὁ Ρωμανός ἔγραψε και μελοποίησε τούς ὑμνους πού λέγονται κοντάκια (κοντός = βραχύς, σύντομος διηγοῦνται τήν ύπόθεση τῆς γιορτῆς σύντομα). Χίλια τέτοια κοντάκια ἀποδίδονται στό Ρωμανό. Δίκαια ὄνομάστηκε Πίνδαρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως.

Στούς ὑμνογράφους τῶν δυό πρώτων περιόδων ἀνήκουν ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, Σωφρονίος Ἱεροσολύμων κ.ἄ. Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας.

Χαρακτηριστικοί ὑμνοί

1. «Ἐν τῷ Ναῷ ἐστῶτες τῆς δόξης σου, ἐν οὐρανῷ ἐστάναι νομίζομεν, Θεοτόκε, πύλη ἐπουράνιε, ἀνοιξον ἡμίν την θύραν τοῦ ἐλέους σου» (ἀπολυτίκιο τοῦ Ὄρθρου).
2. «Ο Μονογενῆς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθεὶς τε, Χριστὲ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἰς ὃν τῆς Ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς» (ὑμνος τῆς θείας λειτουργίας).
3. «Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μακαριζεῖν σε τὴν Θεοτόκον, τὴν αἰειμακάριστον καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβεὶμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον, σὲ μεγαλύνομεν» (μεγαλυνάριο τῆς Θεοτόκου).
4. «Φως ἰλαρὸν ἀγίας δόξης, ἀθανάτου Πατρός, ουρανίου, ἀγίου, μάκαρος, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἵδοντες φῶς ἐσπερινόν, ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱόν, καὶ ἄγιον Πνεύμα, Θεόν. Ἀξιόν σε ἐν πάσι καιροῖς, ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσιαῖς, Υἱὲ Θεοῦ, ζωὴν ὁ διδούς· Διὸ ὁ κόσμος σὲ δοξάζει» (ὑμνος τοῦ Ἐσπερινού).

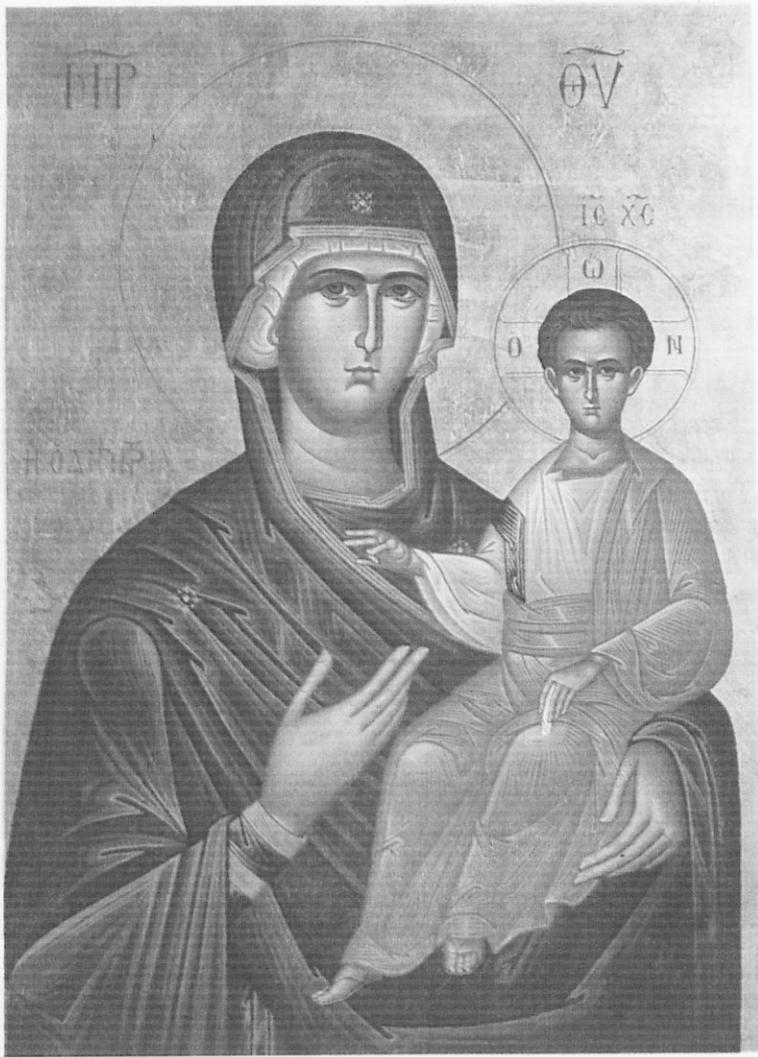
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Είπαν ὅτι ἡ εἰκόνα είναι «Εὐαγγέλιο ὄπτικό». Είναι δικαιολογημένος ὁ χαρακτηρισμός; Εξηγησε.

Ο Παντοκράτορας μέ την τέλεση τής θείας Λειτουργίας στό ουράνιο θυσιαστήριο. Ο Έλεμονας Χριστός, αύστηρός και πράσος, ἀγκαλιάζει και ἐπιβλέπει τή γῆ, πού τόσο σποργικά φροντίζει και κυβερνά μέ τήν Πρόνοιά Του (Τοιχογραφία στή μονή αγίου Νικολάου Αναπαυσά Μετεώρων, Ιδος αι.).

2. Στό ναό «ὁ ἄνθρωπος γίνεται πραγματικά ἐπιοκέπτης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν οὐρανῶν». Γιατί;
3. Πώς οι υμνοί συνοψίζουν τίς ἀλήθειες τής πίστεως; (Σημείωσε μερικές ἀπό αύτές διαβάζοντας τούς υμνους τοῦ μαθήματός σου).
4. Περίγραψε ἔξωτερικά καὶ ἐσωτερικά τό ναό τής ἐνορίας σου.

Θεοτόκος ή Ὄδηγήτρια. Ἡ ἀρχική εἰκόνα τοῦ τόπου αὐτοῦ, ζωγραφισμένη ἀπό τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ, τοποθετήθηκε στὴ μονὴ τῶν Ὄδηγῶν (Κωνσταντινούπολη). Στήν εἰκόνα αὐτή ὄφείλεται καὶ τὸ ὄνομα «Ὀδηγήτρια». Τό χέρι τῆς Παναγίας δείχνει στούς ἀνθρώπους τὸν Υἱὸν της, πού τοὺς εὐλογεῖ μὲ τὸ δεξιὸν χέρι (Ν. Λέπουρα).

33. Τό ζήτημα τῶν εἰκόνων

Ἡ εἰκόνα στή λατρεία

Μποροῦμε νά φανταστοῦμε ἔναν ὄρθόδοξο ναό χωρίς εἰκόνες; Θά ἦταν ἔνας ναός χωρίς ζεστασιά καί ιερή ἀτμόσφαιρα. Ἀντί νά μαζέψει τούς πιστούς, θά τους ἀπωθοῦσε. Εἶναι καί αὐτό ἔνα μικρό δεῖγμα ὅτι οἱ ἁγιες εἰκόνες ἔχουν σχέση με τή θεία λατρεία.

Ἡ ὄρθόδοξη λειτουργία είναι μιά εύστοχη ἀναπαράσταση τῆς ἀπολυτρωτικῆς ζωῆς καί τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Σέ κάθε θεία λειτουργία ἔναντι γυρίζουμε πίσω στό τραπέζι τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καί καθόμαστε δίπλα στούς Ἀποστόλους. Δέν εἴμαστε μόνο ἐμεῖς. Μαζί μας είναι ἡ Ἁγία Τριάδα, οἱ ἁγγελοι, ἡ Παναγία, οἱ ἄγιοι, γιατί καί αὐτοί συμμετέχουν στό μυστήριο πού τελεῖται. "Ἐτοι, ὅπως λέει ἔνα ἀπολυτίκιο, «ἐνῷ στεκόμαστε στό ναό, νομίζουμε ὅτι εἴμαστε στόν οὐρανό».

Τούς ἀδερφούς μας πού είναι στόν ούρανό, ἀγγέλους, Ἀποστόλους, μάρτυρες, ἀγίους παρουσιάζουν οἱ ἁγιες εἰκόνες. Ἀνάμεσα σ' αὐτές δεσπόζουν οἱ παραστάσεις τοῦ Παντοκράτορα καί τῆς Πλατυτέρας. "Οταν πηγαίνουμε στήν ἐκκλησία, ὁ οὐράνιος αὐτός κόσμος μᾶς περιμένει γιά νά τελέσουμε ὅλοι μαζί τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Στόν Ὁρθρο ὁ ιερέας θυμιατίζοντάς μας χαιρετᾷ καί καλωσορίζει ὅλους τούς καλεσμένους στό μυστικό δεῖπνο. Θυμιατίζει ἐπίσης καί χαιρετᾷ τίς εἰκόνες τῶν ἀγίων, γιατί καί αὐτοί θά λάβουν μέρος στήν πνευματική χαρά τῆς λειτουργίας.

Μεταρρυθμιστικές ἀρνητικές τάσεις καί ἀνταγωνισμοί

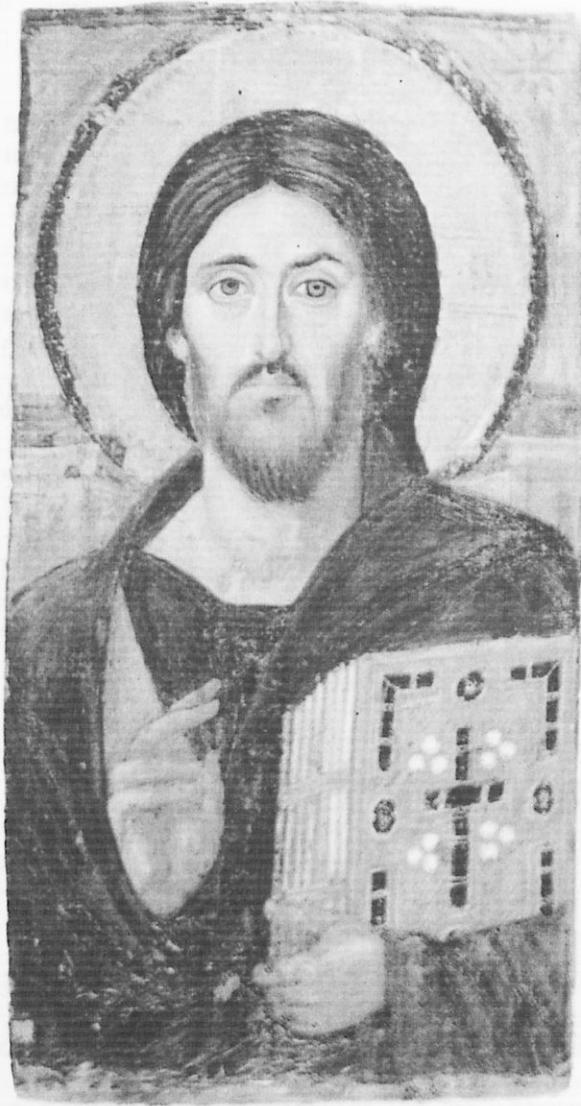
"Οταν στό Βυζάντιο βασίλευε ὁ Λέοντας Γ' ὁ Ἰσαυρος (717-741), ἡ θέση καί ἡ σημασία πού ἔχουν οἱ εἰκόνες στή ζωή τῆς Ἑκκλησίας ἀμφισβητήθηκαν. Ἡ πολεμική είχε ἀρχίσει νωρίτερα, ἀλλά τόν 7ο αἰώνα κορυφώθηκε. Ἡ πολεμική αὐτή είναι γνωστή μέ τό ὄνομα εἰκονομαχία.

Ἡ στάση τοῦ Λέοντα Γ' καί τῶν διαδόχων του ἐξηγήθηκε παλαιότερα μέ τούς ἔξῆς λόγους:

1) Οι χριστιανοί ἔκαναν ὑπερβολές στήν τιμή τῶν εἰκόνων, πού καταντοῦσαν στή δεισιδαιμονία.

2) Οι Ἰσαυροί ἐπηρεάστηκαν ἀπό τούς Ἰουδαίους καί τούς Ἀραβες, πού δέν ἔχουν εἰκόνες στή λατρεία τους.

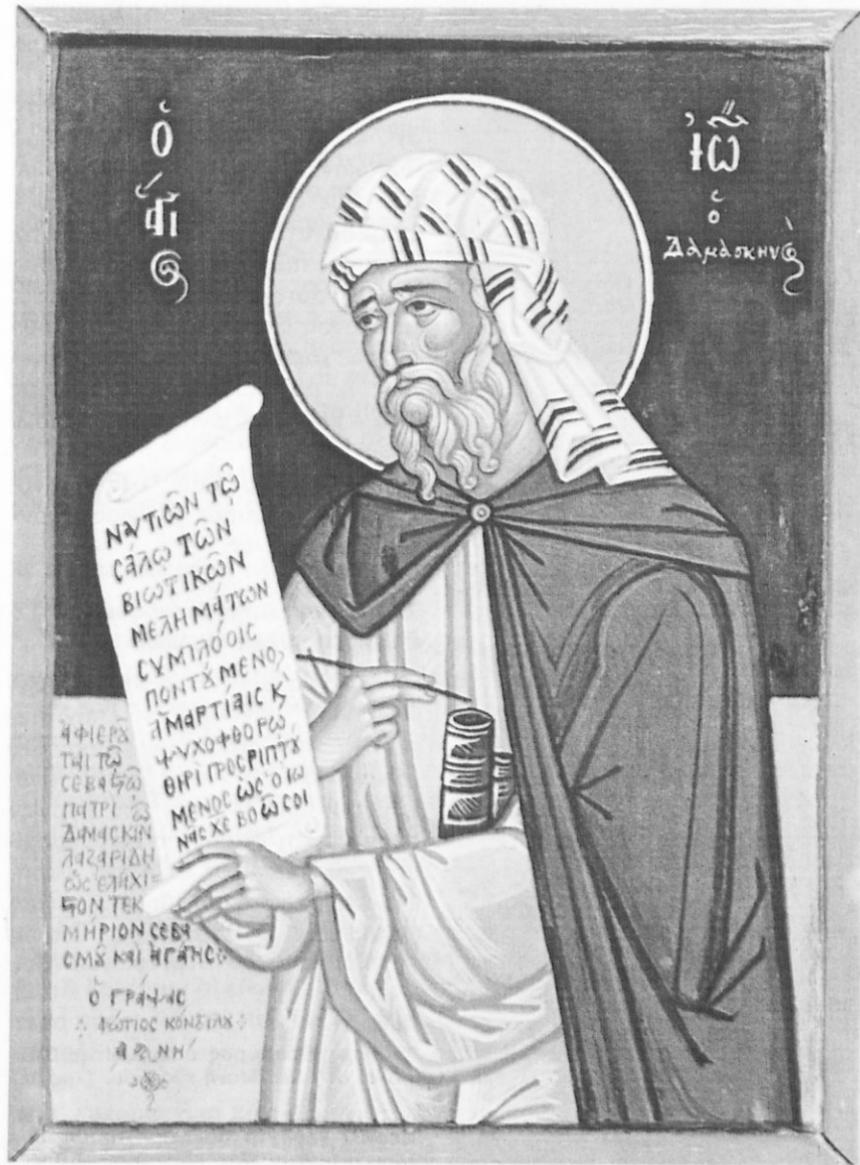
3) Ἡ πολιτική ἔξουσία θέλησε μέ τήν εἰκονομαχία νά χτυπήσει τήν Ἑκκλησία καί νά περιορίσει τή διοικητική της αὐτοτέλεια καί τήν οἰκονομική δύναμή της.

Χριστός
Παντοκράτορας

(Κηρόχυτη είκόνα στή
μονή άγιας Αικατερί-
νης Σινᾶ, δος αι.).

Ἡ εἰκονομαχία κράτησε περισσότερα ἀπό ἑκατό χρόνια. Πολλούς
ἀπό τούς ἀντιπάλους της ἔριξε στή φυλακή, ἐξόρισε, τούς ἔκαμε μάρ-
τυρες καὶ ὁμολογητές. Προξένησε πολλά δεινά στό κράτος καὶ στήν
Ἐκκλησίᾳ. Ἡ βαθύτερη αἰτία τοῦ σάλου της δέν ἡταν οἱ λόγοι πού

Ο ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (Φ. Κόντογλου).

άναφέρθηκαν, ἀλλά ἡ λαθεμένη ἀντίληψη γιά τό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ εἰκονομάχοι ισχυρίζονταν ὅτι, ἐφόσον ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα πού κανεὶς ἀπό τούς ἀνθρώπους δέν εἰδε σούτε μπορεῖ νά δεῖ, δέν εἶναι δυνατό νά ζωγραφιστεῖ. Ἔτσι ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ δέν παρουσιάζει γι' αὐτούς τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔναν ἄνθρωπο μέ τά συνηθισμένα χαρακτηριστικά του. Συνεπώς ἡ προσκύνηση τῆς εἰκόνας Του – ἔλεγαν – εἶναι καθαρή εἰδωλολατρία.

Τούς ισχυρισμούς τῶν εἰκονομάχων ἀντέκρουσε ὁ ἄγιος Ἰωάννης Δαμασκηνός.

‘Ο Ἰωάννης Δαμασκηνός καὶ ἡ ἐπικράτηση τῶν εἰκόνων

‘Ο Ἰωάννης Δαμασκηνός (680-749) πού μόναζε τήν ἐποχή ἐκείνη κοντά στά Ἱεροσόλυμα, στό μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Σάββα, ἀνέλαβε τήν ὑπεράσπιση τῶν εἰκόνων στήν πρώτη φάση τῆς εἰκονομαχίας, 726-787 (στή δεύτερη φάση, 813-843, τόν διαδέχθηκε ὁ ἄγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης). Στούς τρεῖς λόγους του «Περί εἰκόνων» βρί-

Πάνω:

‘Ο ἄγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (Μωσαϊκό στή Νέα Μονή τῆς Χίου, 11ος αι.).

Κάτω:

Κεφάλι γέροντα ἀσκητῆ. Ἀπόσπασμα τοιχογραφίας, πού ἦταν στήν Τράπεζα τῆς μονῆς Φιλοθέου τοῦ Ἀγίου Όρους. (Αθῆνα, Βυζαντινό Μουσείο, 16ος αι.).

οκουμε τήν ἀτράνταχτη ἐπιχειρηματολογία του.

‘Ο ἀόρατος καὶ ἀσώματος Θεός – λέει ὁ Δαμασκηνός – δέν ἀπεικονίζεται. ‘Ο Χριστός ὅμως ἔγινε ἄνθρωπος, σαρκώθηκε, συναναστράφηκε μέ τούς ἀνθρώπους. Μποροῦμε λοιπόν νά Τόν ζωγραφίσουμε. Στίς εἰκόνες τοῦ Κυρίου δέ διαχωρίζονται οἱ δυό φύσεις Του, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη, ὥπως ισχυρίζονταν οἱ εἰκονομάχοι. Εἶναι καὶ οἱ δυό ἐνωμένες στό θεῖο Του Πρόσωπο, ὥπως δογμάτισε ἡ Δ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος. “Ἄν δέν ἀπεικονίσουμε τόν Κύριο, ἀρνιόμαστε τήν ἀνθρώπινη φύση Του, τήν παρουσία Του στή γῆ. “Ἐτσι γινόμαστε μονοφυσίτες ἡ δοκητές. (Οἱ δοκητές παραδέχονταν ὅτι ὁ Χριστός εἶχε στή γῆ φαινομενικό καὶ ὥχι πραγματικό σῶμα).

Οἱ πιστοί πρέπει νά βλέπουν τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ γιά νά θυμοῦνται τίς εὐεργεσίες Του καὶ νά ἀναθερμάίνεται ἔτσι ἡ πίστη καὶ ἡ ἀγάπη τους σ’ Αὐτόν. Μέ τήν προσκύνηση «ἡ τῆς εἰκόνος τιμή πρός τό πρωτότυπον διαβαίνει». Ἐδῶ βρίσκεται ἡ διαφορά τῆς εἰκόνας ἀπό τά εῖδωλα. Στήν εἰκόνα τό πρωτότυπο, δηλ. τό πρόσωπο πού εἰκονίζεται, εἶναι ύπαρκτο, ἐνῶ στό εῖδωλο εἶναι ἀνύπαρκτο.

‘Η εἰκόνα ἔκφραση τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου καὶ καταξίωση τῆς κτίσεως

“Ολες οἱ ἄγιες εἰκόνες ἔχουν σχέση μέ τή σάρκωση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. “Ἐτσι στό πρόσωπο τῆς Παναγίας βλέπουμε τή Μητέρα τοῦ Κυρίου, πού δέ γέννησε τόν ἄνθρωπο Χριστό, ἀλλά τό σαρκωμένο Θεό. Οἱ ἄγιοι εἶναι ὁ στρατός τοῦ Κυρίου, οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ, οἱ μιμητές τοῦ Χριστοῦ, πού στή ζωή τους ἀκολούθησαν τά ἀχνάρια Του. ‘Ο Χριστός ἔγινε ἄνθρωπος γιά νά γίνουμε ἐμεῖς μέ τή χάρη Του Θεοί. Τή θέωση τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι ὁ σκοπός τῆς σαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, πέτυχε ἡ Θεοτόκος, πρώτη ἀπό ὅλους, καὶ οἱ ἄγιοι τῆς Ἐκκλησίας.

“Ἐτσι καταξιώνεται, παίρνει δηλ. ἀξία, ἡ ὕλη καὶ ὄλόκληρη ἡ κτίση. “Οπως τά ύλικά σώματα τῶν ἀγίων ἀλλοιώθηκαν καὶ μεταμορφώθηκαν (αύτά δείχνουν οἱ εἰκόνες τους) ἔτσι θά γίνει καὶ μέ τήν κτίση στή δεύτερη παρουσία τοῦ Κυρίου. Θά ἀνακαινιστεῖ καὶ θά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τή φθορά.

‘Η Ζ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος

Τή διδασκαλία τοῦ Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ υίοθέτησε ἡ Ζ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος (787), πού συγκάλεσε ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία. ‘Η Σύνοδος ἀκύρωσε τήν εἰκονομαχική Σύνοδο τοῦ 754 καὶ ξεχώρισε τήν

Ο ἄγιος Δημήτριος. Παρ' ὅλη τῇ στρατιωτικῇ του πανοπλίᾳ, ἡ μορφὴ τοῦ ἀγίου είναι ἀνάλαφρη, ἔξυλωμένη. Ἡ στάση του δείχνει ἀρχοντιά καὶ εὐγένεια. Μία ψυχική δράση κρύψουν τὰ ἐκοταπικά μάτια του καὶ τὸ κλειδένον στόμα. Ἐνας ἄγιος μὲρωμαλέα ψυχή καὶ τρυφερή καρδιά (κ. Ξυνόπουλου).

ἀπόσπασμα ἀπό τό **«Συνοδικό τῆς Ὁρθοδοξίας»**, ὃπου διατρανώνεται ἡ ὁρθόδοξη πίστη καὶ ψάλλεται τό τροπάριο «Τήν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, Ἀγαθέ,...», πού ἀναφέρεται στή σωτήρια σάρκωση καὶ σταύρωση τοῦ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί οι εἰκόνες είναι ἀπαραίτητες στή θεία λατρεία;
2. Ποιά είναι ἡ διαφορά εἰκόνας καὶ εἰδώλου;
3. «Οι εἰκόνες είναι τά βιβλία τῶν ἀγραμμάτων». Τί σημαίνει ἡ φράση αὐτή τοῦ ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ;
4. Γιατί ἡ ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων γιορτάζεται ώς νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας;

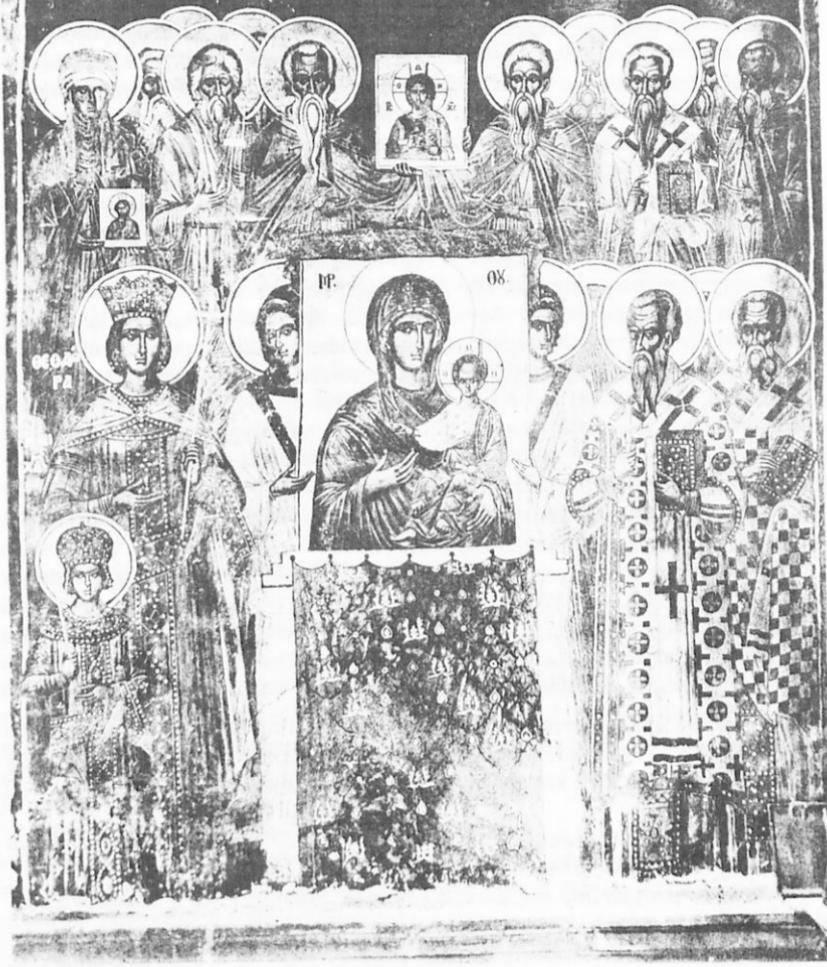
«ἀληθινή λατρεία» πού ἀνήκει ἀποκλειστικά στό Θεό ἀπό τήν «τιμητική προσκύνηση» πού ταιριάζει στούς ἀγίους. Τόνισε ὅτι ἡ προσκύνηση αὐτή γίνεται στό πρόσωπο πού εἰκονίζεται καὶ ὑπογράμμισε τήν ἀξία τῶν εἰκόνων. Τοποθέτησε ἀκόμη τίς ἄγιες εἰκόνες στό ἴδιο ἐπίπεδο μέ τό ἄγιο Εύαγγελιο καὶ τόν Τίμιο Σταυρό.

Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας

Εἰκοσιπέντε χρόνια μετά τήν Ζ' Οικουμενική Σύνοδο, τό 813, ἡ εἰκονομαχία μέ αὐτοκράτορα τόν Λέοντα Ε' τόν Ἀρμένιο ξαναχτύπησε τήν ὥρθόδοξην πίστη. Είναι ἡ δευτερη φάση της. Οι ὥρθόδοξοι βρέθηκαν καὶ πάλι στίς ἐπάλξεις τους. Ἡ νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας ἤρθε τό 843. Ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα μέ τή Σύνοδο πού συγκάλεσε στήν Κωνσταντινούπολη, ἀναστήλωσε ὄριστικά τίς ἄγιες εἰκόνες. Τό γεγονός αὐτό γιορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τήν Α' Κυριακή τῶν Νηστειῶν (Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας).

Τήν ἡμέρα αὐτή γίνεται λιτανευση τῶν εἰκόνων, διαβάζεται

Η ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ Τῶν ΣΕΠΤῶν καὶ ἄγιων εἰκόνων

Η αναστήλωση τῶν σεπτῶν καὶ ἄγιων εἰκόνων. Οἱ ἀγιογράφοι τοποθετῶντας στὴν παράσταση τίς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου θέλει νὰ τονίσει τὴ σχέση που ἔχει ἡ σάρκωση τοῦ Κυρίου μὲ τὴν προσκύνηση τῶν ἀγίων εἰκόνων (Τοιχογραφία στή μονή Μεγίστης Λαύρας Ἀγίου Ὄρους, 16ος αἰ.).

1. Τό πάθος τοῦ φθόνου:

«... Ὁ φθόνος εἶναι λύπη γιά τήν εύτυχία τοῦ πλησίον. Γι' αὐτό ἀπό τό φθονερό ποτέ δέ λείπουν οἱ ἀθυμίες, ποτέ οἱ κακοκεφιές. Ἐκαμε πολλά γεννήματα τό χωράφι τοῦ πλησίον; Ἐχει ἐπάρκεια τό σπίτι ἀπό ὅλα τά ἀγαθά τῆς ζωῆς; Πλάντοτε εἶναι χαρούμενος ὁ ἄνθρωπος; Ὄλα αὐτά εἶναι τροφή γιά τήν ἀρρώστια καὶ πρόσθετος πόνος γιά τό φθονερό. Ὡστε σέ τίποτε νά μή διαφέρει ἀπό τό γυμνό ἄνθρωπο πού ἀπό ὅλους πληγώνεται. Εἶναι κάποιος γενναῖος; Ἐχει καλή ύγεια; Αὐτά πληγώνουν τό φθονερό. Εἶναι ἄλλος πιό ὄμορφος; Τοῦτο εἶναι ἄλλη πληγή γιά τό φθονερό. Ὕπερέχει κάποιος στά προτερήματα τῆς ψυχῆς ἀπό τούς πολλούς; Εἶναι περίβλεπτος καὶ ζηλεύεται γιά τήν σύνεση καὶ τή δύναμη τοῦ λόγου; Εἶναι ἄλλος πλούσιος καὶ κάνει μεγάλες δωρεές καὶ σχετίζεται μέ τούς φτωχούς καὶ τόν ἐπαίνουν πολύ ἐκείνοι πού δέχονται τίς εὔεργεοίς; Ὄλα αὐτά εἶναι πληγές καὶ τραύματα πού τόν χτυποῦν καταμεσῆς στήν καρδιά. Καὶ ἡ δυσκολία τῆς ἀρρώστιας εἶναι ὅτι δέν μπορεῖ οὕτε κάν νά τήν ὄνομάσει. Ἄλλ' ὅμως οκύβει καὶ εἶναι κατσουφιασμένος, τά 'χει χαμένα, κλαίει μεγαλόφωνα καὶ ἀπό τό κακό εἶναι χαμένος. "Οταν μάλιστα τόν ρωτοῦν γιά τό πάθος, ντρέπεται νά ὁμολογήσει τή συμφορά· ὅτι είλαι φθονερός καὶ πικρός καὶ μέ συντρίβουν τά καλά τοῦ φίλου, κλαίει τή χαρά τοῦ ἀδερφοῦ καὶ δέν ύποφέρω νά βλέπω τά ξένα καλά, ἀλλά θεωρῶ συμφορά τήν εύτυχία τοῦ πλησίον μου. Πραγματικά αὐτά θά μποροῦσε νά πει, ἔαν θά ήθελε νά ὁμολογήσει τήν ἀλήθεια. Ἐπειδή τίποτε ἀπό αὐτά δέ θέλει νά ἔξομολογηθεῖ, κρατᾶ κατάβαθα τήν ἀρρώστια, πού τοῦ σιγολεώνει καὶ κατατρώει τά σπλάχνα.

Λοιπόν οὕτε γιατρό καλεῖ γιά τήν ἀρρώστια οὕτε μπορεῖ νά βρει κάποιο φάρμακο γιά νά ἀπομακρύνει τό πάθος...».

(Μ. Βασιλείου, Περί φθόνου 1 – Μετάφραση Ι.Κ.)

2. Ὁ διάλογος Μ. Βασιλείου καὶ Μοδέστου:

«... Πῶς θά μποροῦσα καλύτερα νά περιγράψω ἡ τήν αὐθάδεια τοῦ ὑπάρχου ἢ τή σουνετή τόλμη τοῦ Βασιλείου σέ κείνον; (Ο ὑπαρχος) τόν προσφώνησε μέ τό ὄνομά του, γιατί δέν καταδεχόταν κάν νά τόν ὄνομάσει ἐπίσκοπο καὶ τοῦ είπε:

– Πῶς συμβαίνει καὶ τολμᾶς νά ἀντιστέκεσαι στόν ἰσχυρό αὐτοκράτορα καὶ μόνος ἀπό ὅλους τούς ἄλλους νά αὐθαδιάζεις;

– Γιά ποιό πράγμα μοῦ λές, ρωτᾶ ὁ γενναῖος, καὶ ποιά εἶναι ἡ ἀφροσύνη μου, γιατί ἀκόμη δέν μπορῶ νά καταλάβω.

– Μόνο ἔσου δέν ἀκολουθεῖς τήν πίστη τοῦ αὐτοκράτορα, ἀπαντᾶ ὁ ὑπαρχος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γενικά ὑποχώρησαν καὶ δήλωσαν ὑποταγή.

– (Δέν ύποχωρῶ) καὶ δέν παραδέχομαι αὐτήν τήν πίστη, εἰπε ὁ Βασίλειος, γιατί ὁ δικός μου βασιλιάς δέν τό ἐπιδοκιμάζει. Οὕτε ἀνέχομαι νά προσκυνῶ κάτι, πού θεωρεῖται κτίσμα, ἐνῶ καὶ ἐγώ είλαι κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχω ὄνομαστεῖ Θεός κατά χάρη.

- Τί νομίζεις λοιπόν ότι είμαστε έμεις; ρωτά ό γένος.
– Άλληποτε (άπαντα ό Βασίλειος) έσεις, πού διατάζετε αύτά.
– Τι, λοιπόν, δέθεωρείς τιμητικό νά άνήκεις στήν παράταξή μας καί να μᾶς
έχεις φίλους σου καί κοινωνούς στήν πίστη;

– Είστε βέβαια υπαρχοί, άπαντα ό Βασίλειος, καί μάλιστα δοξασμένοι, δέ θά
τό άρνηθώ, όχι όμως άνωτεροι άπό τό Θεό. Καί τό νά σᾶς έχω φίλους άποτελεῖ
τιμή γιά μένα, γιατί όχι; Πλάσματα τοῦ Θεοῦ είστε καί έσεις, άλλ' όπως άκριβως
έχουμε φίλους καί κείνους, πού είναι κάτω άπό τήν έξουσία μας. Γιατί τό χριστι-
ανό δέν τόν κάνει τό άξιωμα άλλά ή πίστη.

Σ' αὐτό τό σημεῖο ό γένος άναστατώθηκε καί άναψε περισσότερο άπό
θυμό, πήδησε άπό τό κάθισμά του καί χρησιμοποίησε σκληρότερα άκόμη λόγια
έναντίον του.

- Τί λοιπόν, λέει, δέ φοβᾶσαι τή δύναμή μου;
– Γιατί νά φοβηθῶ; Τί θά συμβεῖ; Ποιό πράγμα μήν πάθω;
– Τί θά πάθεις; "Ένα άπό τά πολλά πού βρίσκονται στήν έξουσία μου.
– Ποιά είναι αύτά; "Άς τά άκούσουμε λοιπόν.
– Δήμευση, έξορία, βασανισμοί, θάνατος.
– Άλλο τίποτε άπειλήσε με, παρατήρησε ό Βασίλειος. Γιατί άπό σσα είπες,
τίποτε δέ μέ φοβίζει.

Τότε ό Μόδεστος ρώτησε:

- Πώς μπορεῖ νά συμβεῖ αύτό;
– Γιατί, άπάντησε ό Βασίλειος, δέν κινδυνεύει άπό τή δήμευση αύτός πού
τίποτε δέν έχει, έκτός καί ἄν χρειαστεῖ νά μοῦ άφαιρέσεις τά τριμένα μου κου-
ρέλια καί τά λίγα βιβλία, πού άποτελούν δόλη τήν περιουσία μου. Ή έξορία δέ θά
κάμει κακό σέ μένα, πού δέν άνήκω άποκλειστικά σέ όρισμένο τόπο καί πού δέν
έχω δική μου καί αύτή άκομή τή γῆ, πού τή στιγμή αύτή πατῶ, άλλά πού έχω δική
μου κάθε γῆ, όπου πρόκειται νά έξοριστῶ. Γιά νά όμολογήσω καλύτερα, γνωρίζω
ὅτι δόλη ή γῆ άνήκει στό Θεό, πού μᾶς έχει έδω πάροικους καί φιλοξενούμενους.
Οι βασανισμοί ποιά σημασία έχουν, δταν δέν ύπάρχει σῶμα; Έκτός καί ἄν έννο-
είς τό πρώτο χτύπημα. Γιατί έσύ αύτό μόνο μπορεῖς νά δώσεις. Ο θάνατος άπο-
τελεῖ εὐεργεσία. Γιατί γρηγορότερα θά μέ στείλει στό Θεό πού γιά χάρη Του ζῶ
καί άγωνίζομαι καί πολλές φορές έχω πεθάνει καί άπό πολύ χρόνο βιάζομαι νά
μετατεθῶ κοντά Του.

Άπο αύτούς τούς λόγους αισθάνθηκε κατάπληξη ό γένος καί είπε: Κανέ-
νας ώς σήμερα δέ μίλησε μέ αύτό τόν τρόπο σέ μένα τό Μόδεστο (πρόσθεσε καί
τό όνομα του) καί μέ τόση μεγάλη παρρησία. Καί ό Βασίλειος τοῦ άπάντησε:
«Γιατί δέ συνάντησες ποτέ έπίσκοπο».

(Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Επιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον 48 – Μετάφραση Ι.Κ.)

3. Η νοσταλγία τῆς ειρήνης:

«Είρήνη άγαπημένη, όνομα καί πράγμα γλυκό πού έχω δώσει στό λαό καί
αύτός μοῦ τό έχει άνταποδώσει. Δέν ξέρω έάν ή φωνή μας είναι γνήσια καί
άνταποκρίνεται στό Πνεῦμα καί δέν πρόκειται γιά δημόσιες συνθήκες πού άθε-

τοῦνται παρ' ὅλο πού ὁ Θεός ἔχει κληθεῖ ὡς μάρτυρας, ώστε ἡ καταδίκη μας γιά τὴν παράβασή της νά είναι μεγαλύτερη.

Εἰρήνη ἀγαπημένη, ἡ διαρκῆς φροντίδα καὶ τὸ καύχημα μου πού ὅπως λέγουν ἀνήκει στὸ Θεό καὶ ὁ Θεός σ' αὐτῇ καὶ ἡ ὄποια είναι Θεός, ὁ ἴδιος ὁ Θεός... Εἰρήνη ἀγαπημένη, τὸ ἀγαθό πού ὅλοι ἐπαινοῦν, λίγοι ὅμως τὸ φυλᾶν, πού μᾶς ἔχεις ἐγκαταλείψει καὶ πόσος χρόνος ἔχει περάσει ἀπό τότε; Πότε θά μᾶς ξανθρώψεις. Γιατὶ πάρα πολύ σέ ποθῶ καὶ σέ ἀγαπῶ περισσότερο ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους».

(Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικός Β' – Μετάφραση I.K.)

4. Ἡ ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων:

α. «Πάντοτε βέβαια, μά τώρα πιό πολύ ταιριάζει νά ποῦμε· *Ματαιότης ματαιοτήτων*, τά πάντα ματαιότης. Ποῦ είναι τώρα ἡ λαμπρή στολή τῆς ύπατείας; καὶ ποῦ οἱ χαρωπές φωτοχούσιες; καὶ ποῦ τὰ χειροκροτήματα, καὶ οἱ συνοδεῖς, καὶ τά ξεφαντώματα καὶ οἱ τελετές; Ποῦ είναι τά στεφάνια καὶ τά λάβαρα; ποῦ είναι ὁ θόρυβος τῆς πόλεως καὶ οἱ ζητωκραυγές στά ιπποδρόμια καὶ οἱ κολακεῖς τῶν θεατῶν; Ὄλα ἐκεῖνα χάθηκαν. Φύσηξε ξαφνικά ἀγέρας, ἔριξε χάμω τά φύλλα καὶ μᾶς παρουσίασε τό δέντρο γυμνό, νά τινάζεται πιά ἀπό τή ρίζα του. Μέ τόση δύναμη φύσηξε ὁ ἀγέρας πού ἀπειλεῖ νά ξεριζώσει τό δέντρο καὶ νά τό διαλύσει ὀλότελα. Ποῦ είναι τώρα οἱ φεύτικοι φίλοι; ποῦ είναι τά συμπόσια καὶ τά δείπνα; ποῦ είναι τά κοπάδια οἱ παράσιτοι καὶ τό ἀνόθευτο κρασί πού χυνόταν ὅλη τήν ἡμέρα, καὶ οἱ ποικίλες τέχνες τῶν μαγείρων καὶ οἱ ύπηρέτες τῆς ἑξουσίας πού ἔκαναν καὶ ἔλεγαν τά πάντα, γιά νά είναι εὐχάριστοι; Νύχτα ἡταν ὅλα ἐκεῖνα καὶ ὄνειρο, καὶ ἀφανίσθηκαν μόλις ἔγινε μέρα. Ἀνθη ἡταν ἀνοικιάτικα καὶ ὅλα μαράθηκαν σάν πέρασε ἡ ἀνοιξη. Σκιά ἡταν καὶ ἔψυχε γοργή. Καπνός ἡταν καὶ διαλύθηκε, φούσκες ἡταν καὶ ἔσκασαν, ἀράχνη ἡταν καὶ ἔσπασε. Γ' αὐτὸ λέμε καὶ ξαναλέμε τόν πνευματικό αὐτό λόγο πάνω σ' αὐτά· «*Ματαιότης ματαιοτήτων*, τά πάντα ματαιότης».

(Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Εὔτρόπιον – Μετάφραση Κ. Λουκάκη Ιω. Χρυσοστόμου "Ἐργα, ἔκδ. «Ο Λογος», τ. 3, σελ. 107)

5. Ἡ πραγματική νηστεία:

«Νηστεία δέν ἐννοῶ αὐτή πού τηροῦν οἱ πολλοί, ἀλλά τήν πραγματική νηστεία, δηλαδή τήν ἀποχή ὅχι μόνο ἀπό ὄρισμένες τροφές ἀλλά καὶ ἀπό τίς ἀμαρτίες. Νηστεύεις; δεῖξε το μέ τά ἔργα σου· ποιά ἔργα; ἐάν δεῖς ἔνα φίλο νά εύτυχει μήν τόν βασκάνεις· ἐάν δεῖς μιά ὥραια γυναίκα, νά τήν ξεπεράσεις γρήγορα. Νά μή νηστεύει λοιπόν μόνο τό στόμα, ἀλλά καὶ τό μάτι καὶ τ' αὐτιά καὶ τά πόδια καὶ τά χέρια καὶ ὅλα τά μέλη τοῦ σώματος... Γιατὶ θά ἡταν πολὺ ἄσχημο προκειμένου γιά τό στόμα νά ἀπέχουμε, ἐξαιτίας τῆς νηστείας, ἀπό τήν ἐπιτρεπόμενη τροφή, ἀλλά προκειμένου γιά τό μάτι νά πλησιάζουμε καὶ τήν ἀπαγο-

ρευμένη. Δέν τρώγεις κρέας; οὕτε ἀνηθικόττες νά κάνεις μέ τά μάτια σου. "Ἄσ νηστεύει καὶ τό στόμα σου ἀπό αἰσχρά λόγια καὶ βρισιές. Γιατί ποιά εἶναι ἡ ὥφελειά μας, ἔαν δέν τρώμε ὅρνιθες καὶ ψάρια, δαγκώνουμε ὅμως καὶ κατατρώγουμε τό γείτονά μας;".

(Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία εἰς τούς ἀνδριάντας Γ', P. G. 49, 53 – Μετάφραση I.K.)

6. Οι ἄρετές τοῦ Μ. Βασιλείου:

«Ποιά ἦταν λοιπόν ἡ εὐγένεια τοῦ Βασιλείου; Καὶ ποιά ἡ πατρίδα του; Γενιά ἦταν σ' αὐτόν ἡ συγγένεια μέ τό θεῖο καὶ πατρίδα του ἡ ἄρετή. Γιατί ἐκεῖνος πού δέχτηκε τό Θεό, ὅπως λέει τό Εὔαγγελιο, ἔχει ἔξουσία νά γίνει παδί τοῦ Θεοῦ. Ἄλλα τί μπορεῖ κανείς νά ζητήσει πού νά είναι πιο εὐγενικό ἀπό τή συγγένεια τοῦ Θεοῦ; Ἐκεῖνος πού ζεῖ τήν ἄρετή καὶ καλλιεργεῖ αὐτή καὶ ἀμειβεται ἀπό αὐτή, ἔχει γιά πατρίδα του αὐτό πού ζεῖ. Ἡ σωφροσύνη ἦταν σ' αὐτόν εἰκόνισμα, ἡ σοφία κτῆμα· ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ καθαρότητα (τῆς ψυχῆς) ἀποτελοῦσαν τίς λαμπρές καὶ ἀξιοθέατες ὅμορφιές τῶν οἰκοδομημάτων του' μ' αὐτές τρεφόμενος χαιρόταν περισσότερο ἀπό κείνους πού καμαρώνουν γιά τά μαρμάρινα καὶ χρυσοστόλιστα σπίτια τους».

(Γρηγορίου Νύσσης, Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον, P.G. 46, 816 B – Μετάφραση I.K.)

7. Ἐλπίδα μας ὁ Θεός:

«Ἄσ παραδώσουμε λοιπόν τούς ἑαυτούς μας ἐντελῶς στόν Κύριο, γιά νά μπορέσουμε νά τόν ἀπολαύσουμε ὄλόκληρο. "Ἄσ γίνουμε Θεοί γι' αὐτόν, γιατί γι' αὐτό ἀκριβώς ἔγινε ἀνθρωπος, ἀν καὶ ἀπό τή φύση του είναι Θεός καὶ Δεσπότης. "Ἄσ ύπακούσουμε σ' αὐτόν καὶ αὐτός ἀκούραστα θά ἀποκρούσει τούς ἔχθρούς μας. «Ἐάν ὁ λαός μου μέ ἀκουγε, λέγει (στήν Ἀγίᾳ Γραφῇ), καὶ ἔάν ὁ ισαρηλιτικός λαός βάδιζε στό δρόμο μου μέ τό τίποτα θά ταπείνωνα τούς ἔχθρούς τους καὶ θά ἔβαζα τό δυνατό χέρι μου πάνω σ' αὐτούς πού τούς λυποῦσαν. Κάθε ἐλπίδα μας ἀς τή στηρίξουμε μόνο πάνω σ' αὐτόν». Καὶ κάθε φροντίδα μας ἀς τή ριξουμε μόνον σ' αὐτόν καὶ αὐτός θά μᾶς γλυτώσει ἀπό κάθε θλίψη καὶ σ' ὅλη μας τή ζωή θά μᾶς διαθρέψει. Κάθε ἀνθρωπο νά τόν ἀγαπήσουμε μέ τήν ψυχή μας· σέ κανέναν ὅμως ἀπό τούς ἀνθρώπους νά μή στηρίξουμε τήν ἐλπίδα μας· διότι ἐφόσον ὁ Κύριος μᾶς συντηρεῖ, τότε ὅλοι οἱ φίλοι μᾶς περιστοιχίζουν καὶ ὅλοι οἱ ἔχθροι είναι ἀδύνατοι ἐναντίον μας. Μόλις ὅμως μᾶς ἐγκαταλείπει ὁ Κύριος, τότε καὶ ὅλοι οἱ φίλοι μᾶς ἐγκαταλείπουν καὶ ὅλοι οἱ ἔχθροι ἐναντίον μας δυναμώνουν. Ἄλλα καὶ κείνος πού ἔχει ἐμπιστοσύνη στόν ἑαυτό του, θά πέσει σέ πολὺ μεγάλο πέσιμο, ἐνῶ ἐκεῖνος πού φοβᾶται τόν Κύριο θά ύψωθει. Γιά τούτο ἐλεγε ὁ Δαβίδ· «Δέ στηρίζω τήν ἐλπίδα στό τόξο μους καὶ ἡ ρομφαία μου δέ θά μέ σώσει».

(Μαξιμου Ὁμολογητοῦ, Λόγος ἀσκητικός, P.G. 90, 956 – Μετάφραση I.K.)

8. Η Εξεκουύραση τοῦ ὑπνου:

«Ο Θεός, πού ἐπλασε τά πάντα,
Ο ρυθμιστής τῶν οὐρανῶν,
Πού φωτίζει τήν ήμέρα μέ τή λάμψη τοῦ φωτός
Καὶ χαρίζει τοῦ ὑπνου τ' ἀγαθά τή νύχτα,
Γιά ν' ἀναπαύει ἀπό τό μόχθο τῆς ήμέρας
τό ἔξαντλημένο σῶμα,
Ν' ἀνακουφίζει τό κατακουρασμένο πνεῦμα
Καὶ νά καταπραῦνει τήν ἀγωνία τῆς ὀδύνης...».

(Αμβροσίου, "Υμνος, P.L., τ. 16, στ. 409 – Μετάφραση Α. Δαλεζίου)

9. Η ἀγάπη τοῦ Αὐγούστινου γιά τό Θεό:

«Δῶσε τόν Ἑαυτόν Σου σ' ἐμένα, Θεέ μου, παραδώσου σ' ἐμένα. Ἐάν είναι ἀκόμη ἀσθενική ἡ ἀγάπη μου κάνε την δυνατότερη. Δέν είμαι ίκανός νά μετρήσω ὅ,τι λείπει ἀπό τήν ἀγάπη μου, γιά νά είναι ἀρκετή, γιά νά πέσει μέσα στήν ἀγκαλιά Σου ἡ ζωή μου καὶ νά μήν ἀπομακρυνθεῖ ἀπό αὔτη, μέχρις ὅτου βρεῖ καταφύγιο στή θεϊκή Σου παρουσία. Μόνο αὐτό ξέρω: μακριά ἀπό σένα, καὶ μέσα μου καὶ γύρω μου, δέ δοκιμάζω τίποτ' ἄλλο παρά ὀδύνη, καὶ κάθε πλούτος, πού δέν είναι ὁ Θεός μου, είναι φτώχεια γιά μένα καὶ ἀνάγκη».

(Αὐγούστινου, 'Εξομολογήσεις, Βιβλίο ΙΙ' – Μετάφραση Α. Δαλεζίου)

10. Οι ἀγιες εἰκόνες:

«...Ἀλλά ἀκόμη ποιός μπορεῖ νά κάνει ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ, πού είναι ἀόρατος καὶ ἀσώματος καὶ ἀπερίγραπτος καὶ ἀσχημάτιστος; Τό νά ζωγραφίζει κανεὶς τό Θεό είναι δεῖγμα τῆς πιό μεγάλης παραφροσύνης καὶ ἀσέβειας. Γι' αὐτό στήν Παλαιά Διαθήκη δέν ἡταν συνηθισμένη ἡ χρήση τῶν εικόνων. Ἀφοῦ δῆμας ὁ Θεός ἀπό τή μεγάλη του εὐσπλαχνία ἔγινε ἀληθινά ἀνθρωπος γιά τή δική μας σωτηρία,... ἔζησε πάνω στή γῆ «καὶ συναναστράφηκε μέ τούς ἀνθρώπους», ἔκαμε θαύματα, ἔπαθε, σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε, ἀναλήφθηκε, καὶ ὅλα αὐτά ἔχουν γίνει ἀληθινά, καὶ τόν εἰδαν οἱ ἀνθρωποι, γράφτηκαν λοιπόν γιά νά τά θυμόμαστε καὶ νά διδάσκονται αύτοί πού δέν ἡταν παρόντες τότε, μέ σκοπό νά μακαριστοῦμε ἀπό τόν Κύριο ἐμεῖς πού, ὅν καὶ δέν εἰδαμε, ἀκούσαμε δῆμας καὶ πιστεύσαμε. Ἐπειδή δῆμας δέ γνωρίζουν ὅλοι γράμματα, οὕτε καταγίνονται μέ τήν ἀνάγνωση, οἱ πατέρες ἔκριναν ὅτι ἐπρεπε νά ζωγραφιστοῦν αύτά σέ εἰκόνες, γιά μά μᾶς τά θυμίζουν περιληπτικά, ὅπως γίνεται μέ μερικές ἡρωικές πράξεις. Χωρίς ἀμφιβολίᾳ, ἐνῶ πολλές φορές δέν ἔχουμε στό νοῦ μας τό πάθος τοῦ Κυρίου, ὅταν δοῦμε τήν εἰκόνα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, φέρνουμε στή μνήμη μας τό σωτήριο πάθος, πέφτουμε καὶ προσκυνοῦμε ὅχι τήν ςλη, ἀλλά αὐτόν πού εἰκονίζεται, δημος καὶ δέν προσκυνοῦμε οὕτε τήν ςλη τοῦ Εὐαγγελίου, οὕτε τήν ςλη τοῦ σταυροῦ, ἀλλά τό σχῆμα. Γιατί σέ τί διαφέρει ὁ σταυρός

πού δέν ἔχει τό άπεικόνισμα τοῦ Κυρίου ἀπό κεῖνον πού τό ἔχει; Τό ἴδιο συμβαίνει καὶ καὶ μέ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, γιατί ἡ τιμή πού τῆς ἀποδίδουμε, πηγαίνει σ' αὐτὸν πού σαρκώθηκε ἀπό αὐτή. Παρόμοια εἶναι καὶ τά ἀνδραγαθῆματα τῶν ἀγίων, πού μᾶς παρακινοῦν στήν ἀνδρεία καὶ τό ζῆλο καὶ τή μίμηση τῆς ἀρετῆς τους καὶ τή δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅπως εἴπαμε, ἡ τιμή πού δείχνουμε στούς ἀγίους, εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀγαθῆς διαθέσεως πρός τόν κοινό Δεσπότη καὶ ἡ τιμή τῆς εἰκόνας καταλήγει στό πρωτότυπο. Εἶναι ἄγραφη παράδοση, ὅπως ἀκριβῶς ἡ προσκύνηση πρός τό μέρος τῆς ἀνατολῆς, ἡ προσκύνηση τοῦ σταυροῦ καὶ πάρα πολλά ἄλλα ὅμοια μέ αὐτά...».

(Ιωάννου Δαμασκηνοῦ, "Εκδοσις ἀκριβής τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Δ' 16 – Μετάφραση Χ.Γ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

34. Τό σχίσμα

Διαφορές 'Ανατολής καί Δύσεως

Τούς πρώτους χριστιανικούς αιώνες χαιρόταν ή 'Εκκλησία τήν ενότητα της. Ήταν μία καί καθολική, δηλ. ὁρθόδοξη.

Μέ τό πέρασμα δύμας τῶν αἰώνων οἱ διαφορές, πού εἶναι φυσικό νά ύπαρχουν ἀνάμεσα σέ δυό περιοχές πού βρίσκονται τόσο μακριά ή μιά ἀπό τήν ἄλλη, φάνηκαν περισσότερο. Ἡ γεωγραφική ἀπόσταση, ή πολιτική διαίρεση, οἱ περιπτέτεις πού ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι στήν 'Ανατολή καί στή Δύση καί οἱ διαφορετικές συνθήκες ζωῆς δημιούργησαν δυό διαφορετικούς κόσμους. Ὁ συνδετικός κρίκος τῶν δυό αὐτῶν περιοχῶν, ή ἑλληνική γλώσσα, ἐσπασε. Στή Δύση ἐπικράτησε ή λατινική γλώσσα ἐνῶ στήν 'Ανατολή ή ἑλληνική. Ἔτσι ή ἀπομάκρυνση τῆς 'Ανατολικῆς ἀπό τή Δυτική 'Εκκλησία γινόταν σιγά-σιγά ἀλλά μέ σταθερό βῆμα.

Τά αἰτια τοῦ σχίσματος

Τό σχίσμα τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας κομμάτιασε τό θεοῦφαντο χιτώνα τῆς 'Εκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Τά κυριότερα αἰτιά του ἦταν:

- 1) Τό παπικό πρωτεῖο, ή ἀξιώση δηλ. τοῦ πάπα νά ἔξουσιάζει τήν 'Εκκλησία.
- 2) Ἡ ἰδρυση τοῦ παπικοῦ κράτους τόν 8ο αἰώνα πού ἔκαμε τόν πάπα πολιτικό ἄρχοντα.
- 3) Ἡ προσθήκη στό Σύμβολο τῆς Πίστεως ὅτι τό "Ἄγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται καί ἀπό τόν Υἱό (Filioque).

4. Διαφορές στή διοίκηση και στή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἰδαμε σέ προηγούμενα μαθήματα, δέν είναι κοσμική, ἀλλά πνευματική. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἐνδιαφέρεται γιά τά βασίλεια τοῦ κόσμου, ἀλλά γιά τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἄπο τά ἀποστολικά χρόνια ἡ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας είναι δημοκρατική. Ὁπου ὑπάρχουν πρωτεία, δέν είναι πρωτεία ἔξουσίας, ἀλλά τιμῆς. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος οὔτε ἡγεμόνας τῶν Ἀποστόλων ἦταν οὔτε ἔγινε ἐπίσκοπος Ρώμης, γιά νά 'χει δικαιώματα ἔξουσίας ὁ πάπας ώς διάδοχός του, ὅπως ισχυρίζεται.

Οι ἀφορμές τοῦ σχίσματος-Φώτιος

"Οταν ἄρχισε τό σχίσμα, στό πηδάλιο τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας βρέθηκε ὁ Φώτιος. Ἁταν ἄνθρωπος μέ πολλά προσόντα. Εἶχε ἀπέραντη μόρφωση (τόν παρομοιάζουν μέ τόν Ἀριστοτέλη) και πλούσια δράση: διδακτική και ἐκκλησιαστική. Ἔγινε πατριάρχης τό 858 ἀπό λαϊκός παρά τή θέλησή του, γιατί ὁ καίσαρας Βάρδας γιά προσωπικούς λόγους συγκρούστηκε μέ τόν πατριάρχη Ἰγνάτιο.

Ἡ διένεξη Ἰγνατίου-Φώτιού είναι ἡ πρώτη ἀφορμή τοῦ σχίσματος. Ὁ πάπας Νικόλαος Α' διαμαρτυρήθηκε γιατί δέ ζήτησαν τή γνώμη του. Εἶχε τίς ἀντιρρήσεις του γιατί ὁ Φώτιος ἔγινε ἀπό λαϊκός πατριάρχης, παρ' ὅλο πού αύτό συνηθιζόταν τότε καί στήν Ἀνατολή καί στή Δύση.

Ἡ ἐπέμβαση τοῦ πάπα προχώρησε περισσότερο. Τό βουλγαρικό ζήτημα στάθηκε ἡ δεύτερη ἀφορμή. Κληρικοί τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἥρθαν στή Βουλγαρία, πού ὑπαγόταν στό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, και διέδιδαν διδασκαλίες και παραδόσεις ἄγνωστες στήν ὄρθοδοξη Ἐκκλησία. "Ολα αύτά κατάγγειλε μέ ἐγκύκλιο του ὁ Φώτιος, ἐνώ Σύνοδος τό 867 καταδίκασε τόν πάπα.

Τό δράμα τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν, παρ' ὅλη τή φιλοδυτική πολιτική τοῦ αὐτοκράτορα Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα (867-886), προχωροῦσε στήν τελική του πράξη. Αύτή παίχτηκε τόν 11ο αιώνα. Πρωταγωνιστές ἦταν, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μιχαήλ ὁ Κηρουλάριος και ὁ πάπας Λέοντας Θ'. Τό παπικό πρωτεῖο και οἱ καινοτομίες τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀπείλησαν και πάλι τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιπροσωπεία τοῦ πάπα δημιούργησε ἐπεισόδια στήν Κωνσταντινούπολη και ἀφόρισε μέ ἔγγραφό της τούς ὄρθοδόξους. Στίς 20 Ιουλίου 1054 ὁ πατριάρχης Μιχαήλ μέ Σύνοδο ἀναθεμάτισε τούς βλάστημους παπικούς. Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας διασπάστηκε. Τό σχίσμα ἔγινε ἡ ἀνεπούλωτη πληγή της.

‘Ο πατριάρχης Αθηναγόρας Α’ καί ὁ πάπας Παῦλος ΣΤ’.

Συνέπειες τοῦ σχίσματος

Τό σχίσμα είχε ώς συνέπεια τόν τελικό χωρισμό τῆς Εκκλησίας σέ Δυτική καὶ Ανατολική. Ή κάθε μιά πῆρε τό δικό της δρόμο. Ή διασπαση γέννησε τήν καχυποψία, τό φανατισμό, τήν προπαγάνδα. Τά χρόνια τῶν σταυροφοριῶν καὶ τῆς τουρκοκρατίας είναι ἀδιάφευστοι μάρτυρες γιά ὅσα ἐπαθε ἡ Ὀρθοδοξία ἀπό τήν ἔχθρότητα τῆς Δυτικῆς Εκκλησίας. “Αν ἡ χριστιανοσύνη ἦταν τότε ἐνωμένη, θά ἀναχαίτιζε τό μωαμεθανικό κίνδυνο καὶ σήμερα θά ἦταν μιά ὑπολογίσιμη φωνή γιά τήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης στόν κόσμο. Τό 1965 ὁ πάπας Παῦλος ΣΤ’ καὶ ὁ πατριάρχης Αθηναγόρας ἔσβησαν ἀπό τή μνήμη τῆς Εκκλησίας τά ἀναθέματα τοῦ 1054 μέ τήν ἀμοιβαία ἄρση τους. Ήταν μιά γενναία πράξη ἀγάπης καὶ κατανοήσεως, πού διευκολύνει τήν ἐπιστροφή τῆς Εκκλησίας στό κοινό παρελθόν, ὅπου ύπαρχει ἡ σωστή βάση γιά μιά μελλοντική ἔνωση τῶν χριστιανῶν Ανατολῆς καὶ Δύσεως.

Οι φάσεις τοῦ σχίσματος

- 858 Καθαιρεση τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἀνύψωση τοῦ Φωτίου.
- 861 Ἡ Πρωτοδευτέρα Σύνοδος ἐπικυρώνει τά παραπάνω.
- 863 Παπική Σύνοδος καθαιρεῖ τό Φωτίο.
- 866 Ἐπέμβαση τοῦ πάπα στή Βουλγαρία.
- 867 Σύνοδος καθαιρεῖ τόν πάπα γιά τήν ἐπέμβασή του (Α' σχίσμα).
- 869 Παπόφιλη Σύνοδος στήν Κων/πολη καταδικάζει τό Φωτίο καὶ ἀναγνωρίζει τό πρωτείο τοῦ πάπα!
- 879 Σύνοδος ἐπικυρώνει τήν ἐκλογή τοῦ Φωτίου.
- 1054 Σύνοδος καταδικάζει τίς παπικές αὐθαιρεσίες. Τό σχίσμα ὄριστικό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Ποιό ρόλο ἔπαιξε στό σχίσμα ἡ ἀποξένωση Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως;
- Γιατί οἱ ἀξιώσεις τοῦ πάπα δέ συμβιβάζονται μέ τό Εὐαγγέλιο καὶ τή δημοκρατικότητα τῆς Ἑκκλησίας;
- Γιατί ὁ Φωτίος ὄνομάζεται ἀπό τήν Ἑκκλησία μας «προασπιστής τῶν ὄρθοδόξων»;
- Ποιές είναι οἱ συνέπειες τοῦ σχίσματος;

35. Προσπάθειες γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας

Ἐνωτικές προσπάθειες

Τό σχίσμα ἀνάμεσα στήν Ἀνατολή καὶ στή Δύση είναι τό τραγικότερο γεγονός στήν πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Είναι ἡ ἀπαρχή τῆς μεγαλύτερης κρίσεως στήν ἐνότητα τῆς Ἑκκλησίας. Μιά χωρισμένη Ἑκκλησία δέν μπορεῖ νά είναι χριστιανική Ἑκκλησία. "Ετοι δέ λείψανε πρωτοβουλίες καὶ προσπάθειες, γιά νά γεφυρωθεῖ τό χάσμα ἀνάμεσα στήν Ἀνατολή καὶ στή Δύση καὶ νά ξαναβρεῖ ἡ Ἑκκλησία τήν ἐνότητά της.

Οι σημαντικότερες ἐνωτικές πρωτοβουλίες καὶ προσπάθειες είναι οἱ ἀκόλουθες:

1. Ἡ σύνοδος τῆς Βάρης (1098). Ἀποτελεῖ προοίμιο τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν. Σ' αὐτή πήραν μέρος καὶ ὄρθόδοξοι ἐπίσκοποι τῆς N.

Ίταλίας. Άπειτυχε όμως, γιατί άνέπτυξε μονομερῶς τίς ρωμαιοκαθολικές θέσεις καί έπιχειρήσεις τήν έπιβολή τους.

2. Ή πρωτοβουλία τῶν Παλαιολόγων. Στήν έποχή τους λόγοι πολιτικοί καί έθνικοί ώθοῦσαν στήν ἔνωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως. Τό Βυζαντιο διατρέχει τόν κίνδυνο τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, πού μόνο μιά βοήθεια από τή Δύση θά μπορούσε νά ἀποτρέψει. Ἀλλά ό πάπας, ώς ἀντάλλαγμα γιά τή στρατιωτική βοήθεια, ζητούσε τήν ἐκκλησιαστική ἔνωση. Ή Σύνοδος μάλιστα τῆς Λυών (1274) κήρυξε τήν ἔνωση, χωρίς βέβαια νά βρεῖ ἀπήχηση στήν Ἀνατολή.

3. Ή κυριότερη προσπάθεια είναι ή Σύνοδος Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439). Ή ἐμφάνιση τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου ἀνάγκασε τούς Βυζαντινούς, νά στραφούν πρός τόν πάπα. "Ετσι οι ὄρθοδοξοι δέχτηκαν νά πάρουν μέρος, μέ μεγάλη ἀντιπροσωπεία, στή Σύνοδο τῆς Φερράρας (1438), πού ἀργότερα μετατέθηκε στή Φλωρεντία (1439). Οι ὄπαδοι τῆς συμβιβαστικῆς λύσεως, πού εύνοούσε τούς ρωμαιοκαθολικούς ἐπέβαλαν τίς θέσεις τους. Τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου ὑπέγραψαν 16 ὄρθοδοξοι ἐπίσκοποι.

Μορφή τῆς Συνόδου ἦταν ό ἐπίσκοπος Ἐφέσου Μάρκος ό Εὐγενίκος, πού ἀρνήθηκε νά ύπογράψει τίς ἔνωτικές ἀποφάσεις. Είναι συγκινητικοί οἱ λόγοι του στή σύνοδο:

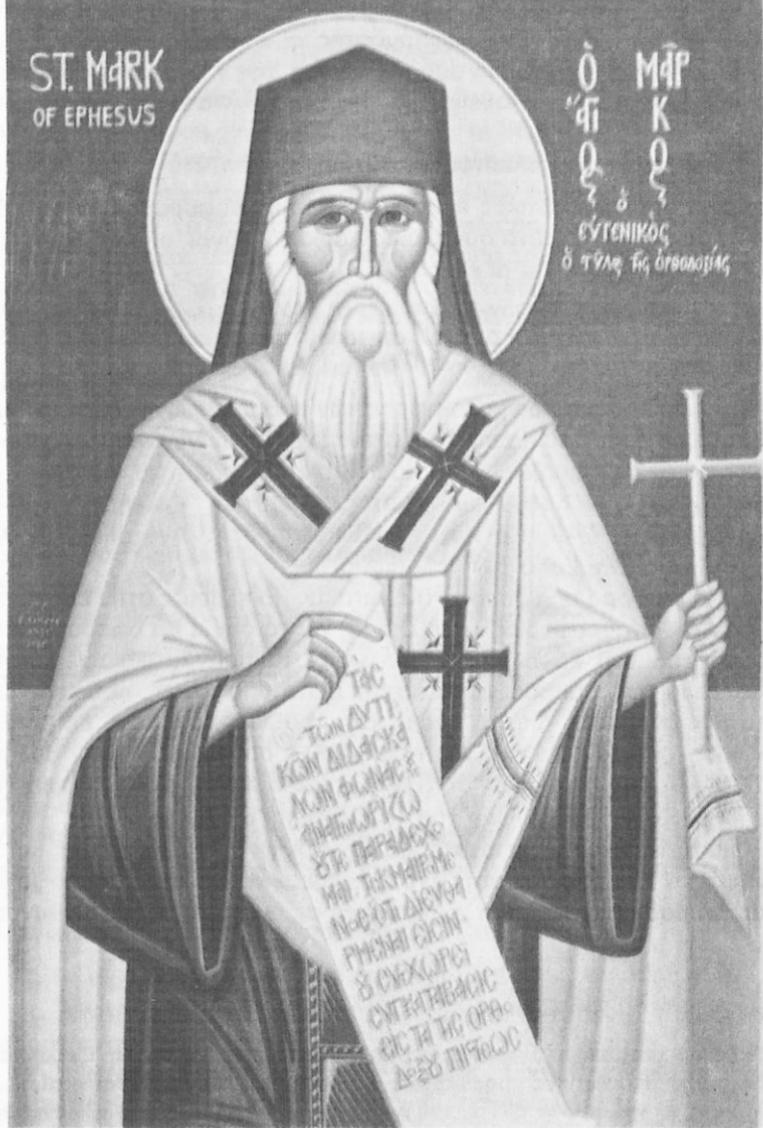
«Σᾶς παρακαλοῦμε πατέρες καί ἀδερφοί καί τιμιότατοι κύριοι, ὅπως καί πρίν σᾶς παρακαλέσαμε, στό ὄνομα τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού μᾶς ἀγάπησε, ἐνῶ εἰμαστε ἀχρεῖοι καί ἀμαρτωλοί καί ἀπελπισμένοι, νά ἐπιστρέψουμε στήν καλή συμφωνία μεταξύ μας καί μέ τούς ἄγιους Πατέρες, τήν ὅποια εἰχαμε πρωτύτερα, ὅταν ὅλοι λέγαμε τά ἵδια πράγματα καί δέν ὑπῆρχε ἀνάμεσά μας κανένα σχίσμα. "Ἄς γνωρίσουμε βαθιά καί ἀδερφικά ό ἔνας τόν ἄλλο· ἄς σεβαστοῦμε τούς κοινούς μας Πατέρες· ἄς τιμήσουμε τίς παραδόσεις, ώστε ὅλοι μαζί, μέ ἔνα στόμα καί μιά καρδιά νά δοξάζουμε τό πάντιμο καί μεγαλόπρεπο ὄνομα τοῦ Πατέρα, τοῦ Υιοῦ καί τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τώρα καί πάντοτε καί στούς αἰώνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

"Οπως φαίνεται ἀπό τό κείμενο, ό ἐπίσκοπος Μάρκος δέν ἦταν κατά τῆς ἔνώσεως, ἥθελε ὅμως τό χάσμα πού θά κλείσει μέ τήν ἔνωση, νά μήν ἀφανίσει τήν Ὁρθοδοξία. "Οταν ό πάπας πληροφορήθηκε ὅτι ό Μάρκος δέν ύπεγραψε τίς συμφωνίες τῆς ἔνώσεως, εἶπε ἐπιγραμματικά:

«Ἐποιήσαμεν λοιπόν οὐδέν»

Γιά τούς ἀγῶνες του ό Μάρκος ό Εὐγενικός χαρακτηρίστηκε «ἄτλαντας τῆς Ὁρθοδοξίας». Ή Ἐκκλησία μας τόν ἀναγνώρισε "Α-

ST. MARK
OF EPHESUS

Ο^Δ ΜΑΡΚΟ^Π
Ω^Δ ΚΩ^Π
ΣΥΓΕΝΙΚΟΣ
Ο ΤΥΛΦ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Ο ἄγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός
(Εἰκόνα τοῦ Β. Λέπουρα στή μονή Μεταμορφώσεως Βοστώνης).

γιο καί τόν γιορτάζει στίς 19 Ιανουαρίου.

Πρέπει νά σημειωθεί ότι ή αντίδραση τοῦ ὄρθοδοξου πληρώματος ἔκαμε, ώστε νά μείνουν ἀνεφάρμοστες οἱ ἐνωτικές ἀποφάσεις τῆς Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας. Ή ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔθεσε τέρμα στίς προσπάθειες γιά τήν ἔνωση Ἀνατολῆς καί Δύσεως.

Αποτελέσματα - Συντελεστές ἀποτυχίας

Καμιά ἀπό τίς ἐνωτικές προσπάθειες πού ἀναφέραμε δέν εἶχε θετικό ἀποτέλεσμα. Σ' αὐτό συντέλεσαν ἀρκετοί λόγοι, οἱ σπουδαιότεροι ἀπό τούς ὅποιους είναι οἱ ἔξης:

1. Οι προσπάθειες ἡταν διαποτισμένες ἀπό πνεῦμα δογματικῆς ἀποκλειστικότητας καί ἀγνοίας. Οἱ Δυτικοί κατηγοροῦνται σάν αἰρετικοί καί οἱ ὄρθοδοξοί ἀτενίζονται σάν εἰδωλολάτρες.

2. 'Ο ἑκκλησιαστικός χαρακτήρας τῶν προσπαθειῶν νοθεύτηκε ἀπό τήν κοσμική ἀκμή τοῦ παπισμοῦ καί τόν ἀγώνα του γιά κοσμοκρατορία. Οἱ προσπάθειες ἐπιβάλλονταν ἀπό πολιτική σκοπιμότητα καί δέν ἡταν ἔκφραση τοῦ ὄρθοδοξου φρονήματος. 'Η Δυτική Ἐκκλησία ζητοῦσε τήν ἔνωση ὡς ἀντάλλαγμα γιά τή βοήθειά της στήν Ἀνατολική Ἐκκλησία, πού κινδύνευε ἀπό τὸν Ἰσλαμισμό.

3. Τά διάφορα τεχνάσματα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας στήν ἐποχή αὐτή, ὅπως οἱ σταυροφορίες καί ἡ Ούνια, γιά τά ὅποια θά δώσουμε στοιχεῖα σέ ἐπόμενο κεφάλαιο, ἀποκάλυψαν τά πραγματικά σχέδια τῆς Δύσεως γιά τήν ὄρθοδοξία. Ἰδιαίτερα οἱ σταυροφορίες, πού είχαν μεγαλύτερο ἀντίκτυπο ἀπό τά ἀναθέματα τοῦ 1054, ὅχι μόνο δέ βοήθησαν τούς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλά συντέλεσαν στήν αὔξηση τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Στάθηκαν τό μεγαλύτερο ἐμπόδιο στήν ιστορία τῶν προσπαθειῶν γιά τήν ἔνωση τῆς χωρισμένης Ἐκκλησίας.

"Ολα αὐτά είχαν ὡς ἀποτέλεσμα τήν παγίωση τοῦ σχίσματος καί τή μονιμότητα τῆς κρίσεως στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅρθοδοξία καί Δύση θά βαδίσουν καθεμιά χωριστά καί σέ διαφορετική κατεύθυνση.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί μιά χωρισμένη Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά είναι χριστιανική Ἐκκλησία;
2. Ποιά ἀπό τίς ἐνωτικές προσπάθειες θεωρεῖς σημαντικότερη καί γιατί;
3. Τί κατά τή γνώμη σου συντέλεσε περισσότερο στήν ἀποτυχία τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν;
4. Θαυμάζεις τή μορφή τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ; Θά ηθελες νά μιμηθεῖς τό θάρρος καί τήν εύθυνη του ἀπέναντι στήν Ἐκκλησία;

36. Ό Χριστιανισμός στή Δύση μετά τό σχίσμα

Κύριες έξελίξεις στή ζωή τής Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας

Από τόν 9ο αιώνα ώς τά μέσα τοῦ 11ου, ή Δυτική Έκκλησία βρέθηκε σέ κατάπτωση. Ή κοσμική έξουσία, οι βασιλεῖς στά διάφορα εύρωπαϊκά κράτη δέσποιζαν πάνω στήν έκκλησιαστική έξουσία. Οι έπισκοποι καί ό πάπας ήταν όργανα τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων. "Ολος ό κληρος χρειαζόταν νά καθαρθεῖ ἀπό τή διαφθορά καί τή σιμωνία. Τότε βρέθηκαν δυνατοί πάπες πού ἔβαλαν σκοπό τους νά ἀνυψώσουν τήν Έκκλησία καί νά τήν ἀπιαλλάξουν ἀπό τήν κοσμική ἀξουσία. Άκομα περισσότερο, νά ύποτάξουν τήν κοσμική στήν παπική έξουσία.

Άκμή τοῦ παπισμοῦ

'Ο Γρηγόριος Ζ' (11ος αιώνας) καθόρισε ὅτι ύπάρχουν δυό έξουσίες, ή παπική καί ή βασιλική. Ή πρώτη είναι ό ήλιος, ή δεύτερη ή σελήνη. Ανώτερη λοιπόν ή Έκκλησία, ἔχει δικαίωμα νά δίνει τήν πορφύρα καί τό στέμμα στό βασιλιά. Μέ τήν ἐρμηνεία αὐτή, ό Φρειδερίκος Α' ό Βαρβαρόσας ἔφτασε σέ σημεῖο νά κάμει καθήκοντα ἵπποκόμου γιά τόν πάπα, γιά νά στεφθεῖ ἀπό αὐτόν αὐτοκράτορας τῶν Γερμανῶν στή Ρώμη (12ος αιώνας). Άργότερα ό πάπας Ιννοκέντιος ό Γ' ταπείνωσε τό βασιλιά τῆς Αγγλίας, ἀφόρισε τό βασιλιά τῆς Γαλλίας, ἔκαμε παπικό κτήμα τήν Ισπανία, ἔκαμε φόρου ύποτελή τήν Ούγγαρια. Στήν ἐποχή του οι σταυροφόροι κυρίεψαν τήν Κωνσταντινούπολη (1204) καί ό πάπας φαινόταν κύριος καί τής Ανατολῆς. Ό παπισμός είχε ἐπιβληθεῖ σάν κοσμοκρατορία. Ή άκμή τής παπικής έξουσίας συνεχίστηκε ώς τίς ἀρχές τοῦ 15ου αιώνα, τότε πού ύπηρχαν δυό πάπες, ἔνας στήν Αβίνιον καί ἔνας στή Ρώμη. Ό ἔνας ἀφόριζε τόν ἄλλο καί τούς πιστούς του. "Ολοι οι πιστοί τής Δυτικής Έκκλησίας ήταν σ' ἀφορισμό.

Διοργάνωση τής Δυτικής Έκκλησίας

Τούς αιώνες τής άκμής τοῦ παπισμοῦ (12-14ος) ό πάπας ήταν:

1. Ανώτατη έξουσία στόν κόσμο. Οι κοσμικοί ἄρχοντες πλήρωναν φόρους σ' αὐτόν.
2. Ανώτατος δικαστής τής Έκκλησίας. Είχε δικαίωμα νά δικάζει τούς κληρικούς καί νά καθιερώνει ἀγίους (ἀγιοποίηση).
3. Άλαθητος, ἔτσι πίστευε, ὅταν ἀποφαινόταν σέ ζητήματα πίστεως.

"Οπλα γιά νά ύπερασπίζει αὐτές τίς ἔξουσίες του είχε τόν ἀφορι-

σμό, τήν έκθρόνιση και τήν ἀπαγόρευση. (Ἡ θεία λατρεία γινόταν δίχως ἐκκλησίασμα, ή ἔξομολόγηση, ή θ. Εὐχαριστία δινόταν μόνο σ' ἐτοιμοθάνατους κλπ.). Δηλωτικά τῶν ἔξουσιῶν αὐτῶν τοῦ πάπα ἦταν τό βασιλικό στέμμα, πού ἀργότερα ἔγινε διπλό (ἐκκλησιαστική και πολιτική ἔξουσία) και μέχρι σήμερα τριπλό (λέγεται τιάρα), δηλαδή ἔξουσία στά ἐπίγεια (ἀφορισμοί), στά οὐράνια (ἄγιοποίηση) και στά καταχθόνια (ἀφέσεις).

Τά οἰκονομικά τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας

Ἡ μεγάλη ἀκίνητη περιουσία της, τό «δηνάριο τοῦ Πέτρου» και οἱ φόροι ὑποτέλειας, τῆς ἀπέδιναν ἀρκετά. Πολλά χρήματα ἔφερναν και οἱ ἀφέσεις, τά περίφημα «συγχωροχάρτια». Οἱ πιστοί μποροῦσαν νά ἐξαγοράσουν τή συγχώρηση γιά τόν ἑαυτό τους ἢ γιά ὅποιον ἄλλον, ἀπό τόν πάπα, πού «διαχειρίζοταν» τό θησαυρό τῶν καλῶν ἔργων τῶν ἀγίων! Ἡταν πραγματικά μιά σοβαρή ἐκτροπή ἀπό τό νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ τό νά προσφέρεται μέ χρήματα ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ.

Τά μοναχικά τάγματα

Μεγάλες ύπηρεσίες πρόσφεραν και προσφέρουν στή Δυτική Ἐκκλησία ἀπό τήν ἰδρυσή τους τά μοναχικά τάγματα. Τέτοια είναι:

1. Οἱ Κιστερσιανοί μοναχοί, τάγμα πού διοργάνωσε ὁ ἄγιος Βερνάρδος τό 120 αἰώνα, και ἔδρασε πολιτιστικά σ' ὅλη τή Δύση.

2. Οἱ Φραγκισκανοί μοναχοί, τάγμα ἐπαϊτικό. Ἰδρυτής του είναι ὁ ἄγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης, δυνατή και σεβαστή προσωπικότητα. "Εζησε σέ ἀπόλυτη φτώχεια, ἔδειξε ἀπεριόριστη ἀγάπη στούς ἀνθρώπους και στά ζῶα και σ' ὅλη τή φύση και – κατά τήν παράδοση τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας – ταυτίστηκε μυστηριακά μέ τό σταυρωμένο Χριστό. Ποιητική φύση, (ἔργα του: "Υμνος τοῦ Ἁλίου – Φιορέττι = λουλουδάκια), είχε μεγάλη ἐπίδραση ὥχι μόνο στή χριστιανική σκέψη και ζωή, ἀλλά και στή λογοτεχνία, στή ζωγραφική, στή μουσική, σέ κάθε τέχνη.

3. Οἱ Δομινικανοί, ἐπαϊτικό τάγμα και αὐτό, πού τό ἰδρυσε ὁ Ἰσπανός μοναχός Δομίνικος, πρόσφερε ἐπιστημονικές ύπηρεσίες στήν Ἐκκλησία.

4. Οἱ Ἰωαννίτες και οἱ Ναΐτες, τάγματα πού συνδύαζαν τό στρατιωτικό και τό μοναχικό βίο, ὄνομάστηκαν Ἰπποτικά. "Εδρασαν κυρίως στίς σταυροφορίες, προσφέροντας προστασία και νοσοκομειακές βοήθειες στούς χριστιανούς.

Μεγάλη ἦταν ἡ συμβολή τῶν μοναχικῶν ταγμάτων στήν ἀκμή τῆς

Δυτικής Ἐκκλησίας. Τόν 150 αιώνα ὅμως σημειώθηκε παρακμή καί σ' αὐτά καί σέ ὅλη τή Δυτική Ἐκκλησία. Ἡ ὁκνηρία, ἡ πολυτέλεια, ὁ ἐγωισμός καί ὁ φανατισμός, ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος καί τῆς ἀφέλειας τοῦ ἀνθρώπου, ἔφεραν τήν ἀνάγκη τῆς Μεταρρυθμίσεως καί τήν ἀναστάτωση τοῦ 16ου αιώνα.

Διαφορές ἀπό τήν ὄρθοδοξή Ἐκκλησία

Οἱ κυριότερες διαφορές τῆς Δυτικῆς ἀπό τήν Ἀνατολική Ἐκκλησία είναι:

Στή διοίκηση. Στή Δυτική Ἐκκλησία ἀνώτατη ἑξουσία είναι ὁ πάπας. Στήν Ἀνατολική οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Στά Μυστήρια: Τό Βάπτισμα γίνεται σάν ράντισμα στή Δυτική Ἐκκλησία. Τό Χρίσμα καί ἡ θ. Εὐχαριστία δίνονται στήν ἡλικία τῶν 12 περίπου χρόνων. Στήν Ἀνατολική γίνεται τό Βάπτισμα μέσα σέ νερό, τό Χρίσμα καί ἡ θ. Εὐχαριστία παρέχονται ἀμέσως μετά τό Βάπτισμα. Οἱ πιστοί στή Δυτική Ἐκκλησία κοινωνοῦσαν μόνο τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, σέ «ὅστια», καί μόνο οἱ κληρικοί κοινωνοῦσαν καί τό αἷμα. Στή Μετάνοια, οἱ ἀφεσίεις, ἡ διδασκαλία γιά καθαρτήριο, τά συγχωροχάρτια, ἀποτέλεσαν μεγάλες διαφορές. Στήν Ἱερωσύνη, στή Δυτική Ἐκκλησία ὅλοι οἱ κληρικοί είναι ἄγαμοι, γίνονται ὄμαδικές χειροτονίες, δόθηκε ὡς ἀνώτερος βαθμός ὁ τίτλος τοῦ Καρδιναλίου, ὁ πάπας ὑψώθηκε πάνω καί ἀπό τούς τρεῖς βαθμούς τοῦ κλήρου. Τό Εὐχέλαιο δίνεται στή Δυτική Ἐκκλησία στούς ἑτοιμοθάνατους ὡς τελευταῖο ἐφόδιο, στήν Ἀνατολική ὡς πνευματική καί σωματική ἐνίσχυση σέ κάθε περίσταση.

Οἱ διαφορές αὐτές, πού οἱ περισσότερες είναι δογματικές, προστέθηκαν στήν ἄλλη δογματική διαφορά, γιά τήν ἐκπόρευση τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. "Ἄλλες διαφορές είναι στήν τελετουργία καί στό ἔθιμο. Πάντως αἵτια σ' ὅλες είναι παρερμηνεία τῆς Ἅγιας Γραφῆς. Ἡ ἀντίδραση θά σημειωθεῖ μέ στόχο νά καταργηθεῖ ἡ Ἱερή Παράδοση πού γινόνταν πρόφαση γιά παρερμηνείες. Πόσο καλύτερη είναι ἡ στάση τῆς ὄρθοδοξης Ἐκκλησίας! Διατηρεῖ τήν Ἱερή Παράδοση καί θέλει νά τήν ἐρμηνεύει σωστά, ἀφοῦ τή θεωρεῖ πηγή ἵσου κύρους μέ τήν Ἅγια Γραφή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί τά συγχωροχάρτια είναι ἀντίθετα στό νόημα τῆς Θρησκείας μας;
2. Γιατί ἡ Οἰκουμενική Σύνοδος είναι ἀνώτερη ἀπό τό πατικό ἀξίωμα;
3. Τί είναι ἡ ἀγιοποίηση;
4. Γιατί ἡ Ι. Παράδοση είναι σεβαστή στήν ὄρθοδοξη Ἐκκλησία;

37. Η Μεταρρύθμιση

Η ανάγκη της άλλαγῆς

Ήταν φανερό ότι πολλά έπρεπε νά αλλάξουν στή Δυτική Έκκλησία. Τό είχε παραδεχτεί και ή ίδια τό 140 καί 150 αιώνα. Ο γάπας, μέ τήν κοσμική έξουσία πού είχε άποκτήσει, έχασε τήν πνευματική. Δέν ήταν πιά άντάξιος άντιπρόσωπος τοῦ ταπεινοῦ καί φτωχοῦ Ιησοῦ. Ή Ιερή Έξέταση, πού άπό τόν 130 αιώνα καταδίκαζε, φυλάκιζε, ἔκαιε ἀνθρώπους, δέν ήταν ίκανή νά σταματήσει τήν άντιδραση. Δυναμικοί πιστοί, φωτισμένοι ἀνθρωποι, μέ θάρρος κατηγόρησαν τά τρωτά τής παπικής Έκκλησίας. Ο Ερασμος σατύριζε τίς ύπερβολές καί τίς καταχρήσεις. Μεγάλοι ποιητές, ό Δάντης, ό Πετράρχης, ό Βοκκάκιος, καταδίκαζαν μέ τό ταλέντο τους κάθε παράβαση. Ο Ούκλιφ στήν Οξφόρδη, πού δίδασκε ότι κεφαλή τής Έκκλησίας είναι ό Χριστός καί οχι ό πάπας, καταδιώχτηκε. Ο Χούς στήν Πράγα, πού χτύπησε τή διαφθορά τοῦ κλήρου, κάηκε ζωντανός. Τό ίδιο καί ό Σαβοναρόλα κακοποιήθηκε στή Φλωρεντία.

Οι ἀφέσεις καί τά συγχωροχάρτια ἀπέδιδαν στή Δυτική Έκκλησία πλούτη καί μέ αυτά ἔχτιζε μεγάλες ἐκκλησίες. Τότε χτίστηκε καί ό ναός τοῦ ἀγίου Πέτρου στή Ρώμη πού είναι ό μεγαλύτερος ναός τοῦ κόσμου. Μάζεψαν τότε στή Δύση θησαυρούς (ἀρχαιότητες, σπάνια χειρόγραφα, καλλιτεχνήματα, κειμήλια). Οργανώθηκαν ιεραποστολές, ἔγινε ἐπιβλητική ή παρουσία τής Έκκλησίας μέ τελετές.

Κάποιες ὄργανώσεις θέλησαν νά άντιδράσουν μεθοδικά. Αύτοί ήταν προπάντων οι Βάλδιοι καί οι Καθαροί, πού κήρυξαν τήν ἐπιστροφή στόν ἀποστολικό βίο καί διέδιδαν τήν Αγία Γραφή. Ἀπέρριπταν τά συγχωροχάρτια, θεωρούσαν ἄκυρα τά μυστήρια πού ἔκαναν ἀνάξιοι κληρικοί. Φυσικά αύτές τίς ὄργανώσεις τίς πολέμησε περισσότερο ή Ιερή Έξέταση.

Τήν ανάγκη τής άλλαγῆς μαρτυροῦσαν καί δυό Σύνοδοι πού ἔγιναν στή Δυτική Έκκλησία καί ὄνομάστηκαν «μεταρρυθμιστικές»: Στήν Κωνσταντία καί στή Βασιλεία, ὅπου καταργήθηκαν πολλά δικαιώματα τοῦ πάπα. “Ομως τήν πλήρη άλλαγή ἔφεραν τόν 160 αιώνα οί τρεῖς μεγάλοι μεταρρυθμιστές, ό Λούθηρος, ό Ζβίγγλιος καί ό Καλβίνος.

Οι τρεῖς μεγάλοι μεταρρυθμιστές

Ο Μαρτίνος Λούθηρος, ἀπό τή Σαξωνία, μοναχός καί ιερέας, ήταν καθηγητής στό Πανεπιστήμιο τής Βιττεμβέργης. Δέχτηκε τή διδασκαλία τοῦ ἀγίου Αύγουστίνου «περί ἀπολύτου προορισμοῦ», ότι δηλαδή

ζήτημα Θεοῦ είναι ή σωτηρία του ἀνθρώπου, ἀπαραίτητη είναι ή πίστη, καὶ δέ χρειάζεται ή μεσολάβηση κανενός. «Ο δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται» (Ρωμ. 1, 17). Σέ κηρύγματα καὶ συγγράμματά του δίδασκε τήν ἑσωτερική εύσέβεια καὶ λατρεία καὶ ἀπέρριπτε τά ὄρατά μέσα σωτηρίας, τά ἔργα.

Ἐκείνη τήν ἐποχή οἱ μοναχοί καὶ οἱ ἱερεῖς γύριζαν σ' ὅλο τό δυτικό κόσμο καὶ πουλοῦσαν ἀφέσεις. Στή Σαξωνία τήν ἀποστολή αὐτή ἔκαμε ὁ δομινικανός μοναχός Τέτσελ. Κίνησε τήν ἀντίδραση τοῦ Λουθήρου. Ὁ Λούθηρος στίς 31 Ὀκτωβρίου τοῦ 1517 τοιχοκόλλησε στήν ἐκκλησία τῶν ἀγίων Πάντων 95 «θέσεις» ἐναντίον τῶν ἀφέσεων. Ἡ ἐνέργεια αὐτή προκάλεσε ὀξύ θεολογικό καὶ ἐκκλησιαστικό ζήτημα. Τό 1520 καταδικάστηκε μέ «βούλα» (ἐπίσημο παπικό ἔγγραφο) ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου, διατάχθηκε νά καοῦν τά συγγράμματα του, ἐκεῖνος ὅμως ἔκαψε σέ δημόσια συγκέντρωση τήν παπική βούλα. Σ' ἀπάντηση, δέχτηκε «ἀναθεματισμό». Σέ συμβούλιο γερμανῶν ἡγεμόνων πού προσπάθησαν νά τόν πείσουν, ἀπάντησε: «Δέν μπορῶ διαφορετικά. Ἐδῶ στέκομαι. Ὁ Θεός βοηθός. Ἄμην».

Ἀπό τότε αὐτοκρατορικά καὶ παπικά διατάγματα ἀπαγόρεψαν τή νέα διδασκαλία. Σέ συνέδριο κηρύχτηκαν σέ διωγμό οἱ ὄπαδοί τοῦ Λουθήρου, πού ὄνομάστηκαν Διαμαρτυρόμενοι (Προτεστάντες). Ὁμως οἱ νέες ιδέες κατέχτησαν πολλούς, οἱ ὄπαδοί καὶ οἱ διωκτες ἥρθαν σέ πόλεμο, ὡσπου τό 1555 ἡ εἰρήνη τῆς Αὐγούστας ἀναγνώρισε τόν Προτεσταντισμό ὡς νόμιμη ὄμολογία. Ὁ Λούθηρος είχε πεθάνει ἔνα χρόνο πρίν. Είχε ἐπιτύχει στούς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τή μεγάλη ἀλλαγή, πού τή συνέχισαν, σέ πολλές παραλλαγές, ἔκατομμύρια πιστοί σ' ὅλο τόν κόσμο.

Στήν Ἐλβετία τίς μεταρρυθμιστικές ιδέες τίς διέδωσε ὁ ἱερέας Ζβίγγλιος, πιό ὄρμητικός ἀπό τό Λούθηρο. Ἐμπόδισε τήν πώληση συγχωροχαρτιῶν στή Ζυρίχη, κυκλοφόρησε πολλά κείμενα ἐνάντια στήν παπικές ἀξιώσεις καὶ καταχρήσεις, μετέτρεψε μοναστήρια σέ ἐκπαιδευτήρια. Ὁ Ζβίγγλιος φονεύτηκε σέ μάχη τῶν ρωμαιοκαθολικῶν μέ τούς ὄπαδούς του, τό 1531.

Στήν Ἐλβετία ἐπίσης ἔδρασε κατά τό πλείστον καὶ ὁ μοναχός Καλβίνος. Δέχτηκε τίς νέες ιδέες καὶ θέλησε νά κάμει τή Γενεύη πρότυπη χριστιανική πόλη. Μέ αὐστηρότητα ἀπαίτησε ἀπό τούς πιστούς ἀγνά ἥθη, ζωή σύμφωνη μέ τό νόμο τοῦ Θεοῦ. «Ἐφτασε ἔτσι στήν ὑπερβολή καὶ στή βία, γιατί ὁ ιδρυτής τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἀφηνε ἐλεύθερη τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό «ὅποιος θέλει» πού δίδαξε.

Η διδασκαλία τους βασικά

Καί οί τρεῖς μεταρρυθμιστές άσχολήθηκαν βασικά μέ δυό ζητήματα:

1. Ποιά είναι ή άληθινή αύθεντία στή χριστιανική Έκκλησία; Άπαντησαν ότι ούτε ο πάπας, ούτε οι Οικουμενικές Σύνοδοι, ούτε ή Ιερή Παράδοση. Μόνο ή Αγία Γραφή έχει τήν άληθεια καί τό κύρος τής αύθεντίας, ώς Θεόπνευστη πού είναι.

2. Πώς κατορθώνεται ή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου; Είπαν ότι ο ἄνθρωπος, μέ τόν «ἀπόλυτο προορισμό» πού έχει ἀπό τό Θεό, σώζεται μέ τήν πίστη του καί μέ τή θεία χάρη. Ο Θεός πρόορίζει σέ σσους θέλει τή χάρη του καί ο ἄνθρωπος ὀφείλει νά προσφέρει μόνο πίστη. Ἀρνηθηκαν τά εὐσεβή ἔργα, τούς ἀγίους, τίς εἰκόνες, τήν τιμή τῶν ἀγίων λειψάνων καί ὅ,τι ἀποτελεῖ τήν ἐξωτερική λεγόμενη λατρεία.

Αξίζει νά σημειωθεῖ ότι γιά τή δική μας, ὁρθόδοξη Έκκλησία, οι δυό πηγές, ή Αγία Γραφή καί ή Ιερή Παράδοση πού τήν ἐρμηνεύει, περιέχουν τήν άληθεια ὡπας τή δίδαξε ό Χριστός καί έχουν τό ἵδιο κύρος. Σ' αύτές τίς δυό πηγές βασίζονται οι ἀποφάσεις τῶν Οικουμενικῶν Συνόδων.

Στό ζήτημα τής σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ή Έκκλησία μας παραδέχεται ότι ο Θεός συνεργάζεται μέ τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου. Ο Θεός δίνει τή χάρη, ο ἄνθρωπος προσφέρει τήν πίστη ἀλλά καί τούς καρπούς της, δηλαδή τά καλά ἔργα. Τά ἔργα αύτά πρέπει νά γίνονται μέ κίνητρο καί σκοπό τήν ἀγάπη.

“Αν οί χριστιανοί είχαν κίνητρο, μεσο καί σκοπό τής ζωης τους τήν ἀγάπη, οι διαφορές, οι αίρεσεις καί τά σχίσματα δέ θά διαιρούσαν τήν Έκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ή σωτηρία τής κάθε μιᾶς ψυχῆς καί ή εύτυχία δόλου τοῦ κόσμου, θά ἤταν κατορθωμένη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς μπορεῖ ο πλοῦτος νά χρησιμοποιηθεῖ γιά τό καλό;
2. Γιατί είναι ἀπαραίτητα καί τά καλά ἔργα γιά τό χριστιανό;
3. Γιατί η ἀγάπη θά προστάτευε τήν Έκκλησία ἀπό κάθε σχίσμα;

38. Ο Δυτικός Χριστιανισμός μετά τή μεταρρύθμιση

Έξελίξεις στή Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία: Αντιμεταρρύθμιση

Η Δυτική Έκκλησία, όταν είδε τούς όπαδούς της νά έπαναστατούν, πήρε τά μέτρα της. Μάζεψε τίς δυνάμεις της, κατοχύρωσε τή διδασκαλία της και κήρυξε πόλεμο κατά τῶν Διαμαρτυρόμενων. Η ἄμυνα αὐτή και ή ἐπίθεση είναι γνωστή στήν ιστορία ως ἀντιμεταρρύθμιση.

Η ἀντιμεταρρύθμιση ἐκδηλώθηκε μέ δυό κυρίως μέτρα: 1. Η πατική Έκκλησία χρησιμοποίησε τά νέα τάγματα τῶν Ἰησουϊτῶν. 2. Οργάνωσε τή Σύνοδο τοῦ Τριδέντου.

Οι Ἰησουίτες ὄργανώθηκαν σέ τάγμα ἀπό τόν Ἰγνάτιο Λούσύλα, τό 1540. Σκοπός τους ήταν νά γυρίσουν οι αἱρετικοί και οι «ἀπιστοί» στήν ἔξουσία τοῦ πάπα. Ἐργάστηκαν μέ ἀφοσίωση και μέ φανατισμό. Η ἀπόλυτη ὑπακοή ήταν ή μεγαλύτερη ἀρετή τους. Στήν προσπάθειά τους χρησιμοποίησαν ίδιαίτερες ηθικές ἀρχές, ὥχι τόσο σύμφωνες μέ τή χριστιανική ἀλήθεια. Μπορούσαν π.χ. νά κρύψουν στό νοῦ τους τήν ἀλήθεια και νά ἀφήσουν νά ἐννοηθεῖ τό ψέμα. Μπορούσαν νά θέσουν στήν ὑπηρεσία ἀγαθοῦ σκοποῦ ἀθέμιτα μέσα. Σ' αύτούς ἀποδίδεται τό «ό σκοπός ἀγιάζει τά μέσα», πού δέν είναι σύμφωνο μέ τή χριστιανική ἡθική.

Στό Τρίδεντο τής Ἰσπανίας συγκροτήθηκε μεγάλη Σύνοδος, πού κράτησε μέ διαλείμματα 18 χρόνια (1545-1563). Σ' αύτή τή Σύνοδο καθορίστηκε ή δογματική διδασκαλία τής Δυτικῆς Έκκλησίας και ή λατρευτική ζωή της. Τονίστηκε ή ἀξία πού ἔχει ή Ἱερή

Αρχαία ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Πέτρου και πύργος τῆς ἀναγεννήσεως (Γαλλία, 16ος αἰ.).

Παράδοση και τά εύσεβη ἔργα, ὅτι δηλαδή ἀρνήθηκαν οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Ἡ Σύνοδος ἐπέμεινε και στή διδασκαλία της γιά τό Καθαρτήριο, τίς ἀφέσεις και τά συγχωρόχαρτια, παρ' ὅλο πού κατάργησε πολλές καταχρήσεις.

Ἡ ἀντιμεταρρύθμιση δέν ἔφερε τά ἀποτελέσματα πού ἡ παπική Ἐκκλησία περίμενε. Ἡ ἀποκοπή τῶν Διαμαρτυρόμενων ἦταν ὄριστική.

Νεώτερες ἑξελίξεις στόν Καθολικισμό. Τέχνες - Γράμματα

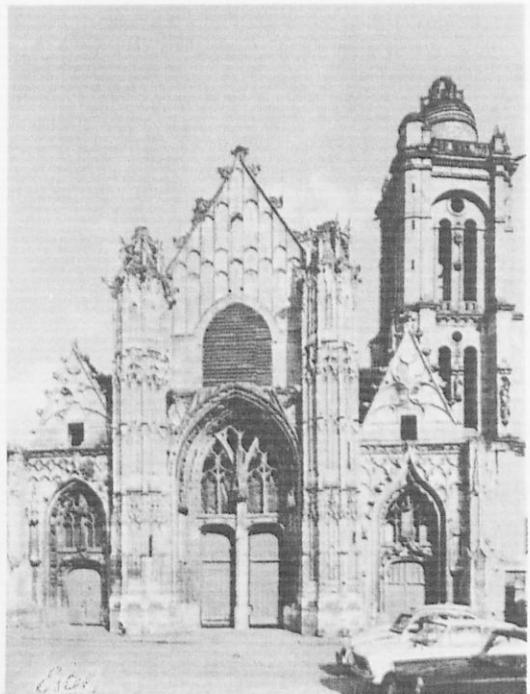
Τό 180 και 190 αἰώνα ἔγιναν πολλά σχετικά μέ τή διοίκηση, τή λατρεία, τίς τέχνες στή Δυτική Ἐκκλησία.

Τό 1870 Σύνοδος στό Βατικανό στήριξε ἐπίσημα ὡς δόγμα, τό Ἀλάθητο τοῦ πάπα. "Οσοι τό ἀρνήθηκαν σχηματίσαν ιδιαίτερη Ἐκκλησία, τούς Παλαιοκαθολικούς. Ὁ πάπας κηρύχτηκε μέ τή συγκατάθεση τής Ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἀρχηγός τοῦ κράτους τοῦ Βατικανοῦ, ἀ-

Ἡ Μητρόπολη τῆς Σάρτρ (Γαλλία, 12ος αι.).

φοῦ, ὅπως ἐρμηνεύτηκε, «ό ἐπί γῆς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, δέν μπορεῖ νά είναι ὑπήκοος ἐπίγειου κράτους». Νέες γιορτές θεσπίστηκαν, ὅπως ἡ Ἀσπιλη Σύλληψη τῆς Παρθένου, ἡ γιορτή τῆς Ἱερῆς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου.

Ἀπό τό 16ο αἰώνα οι τέχνες σημείωσαν μεγάλη πρόοδο στά πλαισια στής Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ὑψώθηκαν πολλοί ναοί·μέ τό ρυθμό τῆς Ἀναγεννήσεως, πού είναι ἐπιστροφή στή μεγαλόπρεπη ἀπλότητα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνισμοῦ. Μεγάλοι γλύπτες και ζωγράφοι, ὅπως ὁ Ντά-Βίντσι, ὁ Μιχαήλ Ἀγγελος, ὁ Ραφαήλ Σάντι, δημιούργησαν ἔργα αιώνιας ὁμορφιᾶς και ἀξίας. Στά σύνορα τοῦ 16ου και 17ου αἰώνα ὁ Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (ὁ Ἐλληνας, EL Greco) διασώζει και μεταφέρει βυζαντινά στοιχεῖα στά γεμάτα μυστικοπάθεια ἔργα του, σχεδόν όλα μέ θρησκευτικά θέματα.

Τό 17ο αιώνα άναπτύχθηκε ό ρυθμός *Μπαρόκ*, πού πρόσθεσε πολλά διακοσμητικά στοιχεία, έξωτερικά και έσωτερικά στούς ναούς. Τό 18ο αιώνα έξελίχτηκε σέ *Ροκοκό*, όταν ή διάθεση γιά τό περιττό στολίδι και ή έπιτήδευση έφτασαν στήν υπερβολή. Άναλογα μέ τούς δυό αύτούς ρυθμούς είναι τά έργα τών ζωγράφων *Ρούμπενς*, *Βελλάσκουεθ*, *Μουρίλλο*.

Οι τέχνες στό *Λατινικό* κόσμο τόνισαν τή φυσικότητα, τή λεπτομέρεια, τό γήινο. "Ο, τι δηλαδή θέλησαν νά ξεπεράσουν και νά άγνοήσουν οι Διαμαρτυρόμενοι.

"Οσο γιά τά γράμματα, ή παπική θεολογία πήρε άπολογητικό και πολεμικό χαρακτήρα άπεναντι στούς προτεστάντες. "Ομως και ή πνευματική καθοδήγηση δέν παραμελήθηκε. Σπουδαῖοι συγγραφεῖς και κήρυκες αύτῆς τής έποχῆς ήταν ό *Μποσουέ*, ό *Φενελόν*, ό *Μπορνταλού*, κ.ά.

Μεγάλες ύπηρεσίες πρόσφεραν οι έκδότες τῶν έργων *Λατίνων* και *Έλλήνων* Πατέρων: Τό 18ο αιώνα ό *Μοντφοκόν*, τό 19ο ό *Μίν* (*Migne*) μέ τήν «Πατρολογία» του, πού άριθμει έκατοντάδες τόμους. Οι *Βολλανδιστές*, ένας κλάδος *Ιησουϊτῶν*, άπό τό 17ο αιώνα ώς σήμερα, έκδίδουν τούς βίους τῶν άγίων καί σώζουν έτσι ένα μεγάλο θησαυρό άπό μαρτυρολόγια και συναξάρια.

‘Ο Προτεσταντισμός. Διαμόρφωση και έξαπλωση όμολογιῶν

Οι ίδεις τής *Μεταρρυθμίσεως* έφεραν άναστάτωση. Στά θρησκευτικά αίτια προστέθηκαν καί πολιτικά, καί ξέσπασαν πόλεμοι. Στόν *Τριακονταετή πόλεμο* οι προτεστάντες νικήθηκαν. Ή ειρήνη τής *Βεστφαλίας* ομώς, τό 1648, πρόσφερε στή *Διαμαρτύρηση* τήν ἄνεση νά έξαπλωθεῖ.

Η διδασκαλία τοῦ *Λουθήρου* (*Λουθηρανισμός*) έπικράτησε στή *Γερμανία* και στή *Δανία*, ὅπως και στή *Νορβηγία* και στή *Σουηδία*. Οι όπαδοί τοῦ *Καλβίνου* (*Καλβινισμός*) ἄπλωσαν στίς *Κάτω Χώρες*, στή *Σκωτία*, στήν *Αγγλία*, ὅπου διακρίθηκαν πολλές διαφορετικές «όμολογίες», οι *Ἐπισκοπιανοί*, (*διατηροῦν τό βαθμό τοῦ ἐπισκόπου*), οι *Πρεσβυτεριανοί* (*τό βαθμό τοῦ πρεσβυτέρου*), οι *Κουάκεροι* κλπ. Στή *Γαλλία* οι *Διαμαρτυρόμενοι* ὀνομάστηκαν *Ούγενότοι*. Αύτοί ήρθαν σέ σύγκρουση μέ τούς *Καθολικούς*, πού κράτησε 50 χρόνια. Τή νύχτα τοῦ άγιου *Βαρθολομαίου* (1572) οι *καθολικοί* έσφαξαν 20.000 Ούγενότους. Μέ τό διάταγμα τής *Νάντης* (1598) δόθηκε κάποια έλευθερία στούς *Διαμαρτυρομένους* τής *Γαλλίας*, μά ό *Λουδοβίκος* 14ος τήν ἀνακάλεσε και 500.000 προτεστάντες έφυγαν γιά τήν *Όλλανδία*, *Αγγλία*, *Γερμα-*

vía. Στή Γαλλία ἔμειναν ὡς σήμερα λίγοι προτεστάντες. Μικρές μειοφυφίες ἀπό αὐτούς ύπάρχουν σ' ὅλες τίς χῶρες.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι διαιρέθηκαν καὶ σ' ἄλλες ὁμολογίες, μέ μικρές ἥ μεγάλες διαφορές στήν πίστη καὶ στή λατρεία. "Ἐτσι ύπάρχουν οἱ Εὐσεβιστές, οἱ Μεθοδιστές, οἱ Εὐαγγελικοί, οἱ Βαπτιστές, ὁ Στρατός Σωτηρίας καὶ πλῆθος ἄλλα παρακλάδια. "Ολες οἱ ὁμολογίες καὶ οἱ κλάδοι μεταφέρθηκαν στήν Ἀμερική στά χρόνια τοῦ ἀποικισμοῦ της.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί είναι ἡ ἀντιμεταρρύθμιση;
2. Γιατί ὁ σκοπός δέν ἀγιάζει τά μέσα;
3. "Ἄν οἱ Διαμαρτυρόμενοι κρατοῦσαν τήν Ἰ. Παράδοση δέ θά χώριζαν σέ τόσους κλάδους. Γιατί;
4. Γιατί ἡ χριστιανική τέχνη πρέπει νά είναι ἀπλή;

39. Ὁρθοδοξία καὶ Δύση

Ὅρθοδοξία καὶ ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία

Τά γεγονότα τοῦ 1054 δέ σταμάτησαν τίς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς ἔχουν ἐπαφές μέ τούς Λατίνους (δηλαδή τούς ρωμαιοκαθολικούς πού ἐγκαταστάθηκαν στήν Κπολη) καὶ στήν Κωνσταντινούπολη ἰδρύονται λατινικές ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια. Ἡ ὄριστική ρήξη Ὁρθοδοξίας καὶ Καθολικισμοῦ συντελέστηκε μέ τίς σταυροφορίες. Δέ λείψανε βέβαια καὶ οἱ ἑνωτικές προσπάθειες, ὅπως ἀναφέραμε σέ προηγούμενο κεφάλαιο, γιά νά γεφυρωθεῖ τό χάσμα ἀνάμεσα στήν Ὁρθοδοξία καὶ στή Δύση. Οἱ προσπάθειες ὅμως αὐτές, πού τερματίζονται μέ τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολεως, ἥταν προβληματικές καὶ καταδικασμένες σέ ἀποτυχία γιά τούς λόγους πού μνημονεύσαμε παραπάνω.

Σταυροφορίες - Φραγκοκρατία - Ούνια

Τά κυριότερα ἐμπόδια στίς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ στήν εύόδωση τῶν προσπαθειῶν γιά τήν ἑνωσή τους, ἥταν:

1. Οἱ σταυροφορίες. 'Ως ἐπιδίωξή τους πρόβαλαν τόν ἀγώνα τοῦ

Χριστιανισμοῦ κατά τοῦ Ἰσλάμ καὶ τῶν ἀπίστων καὶ τήν ἀπελευθέρωση τῶν Ἅγιων Τόπων ἀπό τούς Μουσουλμάνους. Τά πράγματα ὅμως ἀπέδειξαν ὅτι ἡταν πρόσχημα γιά μιά ἐπέκταση τῆς Δύσεως στὴν Ἀνατολή, ἔνα ὄργανο στήν παπική κοσμοκρατορία. Ἐπιχειρήθηκαν ἑφτά σταυροφορίες ἀνάμεσα στά ἔτη 1099-1270, πού ὄργάνωσαν οἱ πάπες καὶ οἱ αὐτοκράτορες τῆς Δύσεως. Τό στρατό τους ἀποτελοῦσαν ἀνθρώποι, πού κάτω ἀπό τό φαινόμενο θρησκευτικό ζῆλο ἔκρυβαν τόν πόθο τῆς περιπέτειας καὶ τοῦ πλουτισμοῦ. Πρόκειται γιά παπικό στρατό, πού σύμβολό του εἶχε τό σταυρό καὶ ἡγέτη τόν παπικό ἀντιπρόσωπο.

2. **Ἡ φραγκοκρατία.** Ἡ φοβερότερη γιά τήν Ἀνατολή σταυροφορία ἡταν ἡ τέταρτη, πού ὄργάνωσε ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ'. Οἱ σταυροφόροι, κυρίως Γάλλοι καὶ Βενετοί, κατέλαβαν τό 1204 τήν Κωνσταντινούπολη. Ἡ πόλη γνώρισε φρικιαστικές στιγμές βαρβαρότητας καὶ καταστροφῆς. Ἡ βυζαντινή αὐτοκρατορία μοιράστηκε ἀνάμεσα στούς σταυροφόρους καὶ ιδρύθηκαν τά φραγκικά βασίλεια. "Ἔτσι ἀρχίζει ἡ ἐποχή τῆς φραγκοκρατίας. Οἱ Λατίνοι γίνονται πατριάρχες καὶ οἱ ὄρθοδοξοί κληρικοί καταδιώκονται καὶ ταπεινώνονται. Στίς θεολογικές διαφορές καὶ τό ἐκκλησιαστικό χάσμα προστέθηκε καὶ τό ἐθνικό μίσος. Καθετί τό δυτικό καὶ λατινικό ἔγινε ἐχθρικό γιά τούς ἀνατολικούς λαούς, πού προτιμοῦν τήν ύποταγή στούς Τούρκους παρά στόν πάπα τῆς Ρώμης.

3. **Ἡ Οὐνία.** Είναι μιά ἐφεύρεση τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας γιά τήν προσέγγιση τῆς Ὁρθοδοξίας. Προκάλεσε πολλές δυσχέρειες στίς σχέσεις ἀνάμεσα στίς δυό Ἐκκλησίες καὶ πολλές ἀντιδράσεις, γιατί ἔκρυβε τήν ἐπιδιωχη τῆς ύποταγῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁπαδοί τῆς Οὐνίας (Οὐνίτες) είναι αὐτοί πού προσχώρησαν στή Δυτική Ἐκκλησία, ἀφοῦ δέχτηκαν τήν ἀπόφαση τῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Ὄνομάζονται καὶ «ἡνωμένοι ρωμαιοκαθολικοί» ἢ «ἀνατολικοί καθολικοί», γιατί πρόκειται γιά ἀνατολικούς χριστιανούς, πού ἐνώ διατηροῦν τό λειτουργικό τους ρυθμό, ἀναγνωρίζουν τά δυτικά δόγματα καὶ τήν παπική ἐξουσία.

Ὀρθοδοξία καὶ προτεσταντικές ὁμολογίες

Ἡ Ἀνατολή ἡταν ἀρχικά ἀδιάφορη στήν κίνηση τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἐπικρατοῦσε μᾶλλον ἀμοιβαία ἄγνοια, ἃν καὶ οἱ προτεστάντες στόν ἀγώνα τους κατά τοῦ Παπισμοῦ ἥθελαν τούς ὄρθοδόξους με τό μέρος τους. Γι αὐτό καὶ ἐπιδιώκουν ἐπαφές με τήν Ἀνατολή. Φρονοῦσαν μάλιστα ὅτι μέ αὐτήν ἔχουν πολλά κοινά σημεῖα. Τελικά καὶ ἡ Ὁρ-

θοδοξία, παρά τήν ἐπιφύλαξή της, ἀνέλαβε σειρά ἀπό σημαντικές ἐνέργειες στό θέμα τῶν σχέσεών της μέ τούς προτεστάντες. Δέ λειψανε βέβαια ἀπό τήν πλευρά τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ οἱ προσπάθειες διεισδύσεως στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καὶ προσηλυτισμοῦ τῶν ὄρθιοδόξων. Τοῦτο προκάλεσε ἀντιδράσεις καὶ ἔνταση στίς ἐπιδιωκόμενες σχέσεις.

‘Απόπειρες προσεγγίσεως

Γιά τήν προσέγγιση ‘Ορθοδοξίας καὶ Προτεσταντισμοῦ ἔγιναν οἱ ἔξης σημαντικές ἀπόπειρες:

1. ‘Ο πατριάρχης Ἰωάσαφ Β’ στέλνει στή Βυτεμβέργη (1559) τό διάκονο Δημήτριο Μυσό, γιά νά γνωρίσει τή διδασκαλία καὶ τή λατρεία τῶν προτεσταντῶν. ‘Ο ἀποσταλμένος τοῦ πατριάρχη ἐπιστρέφοντας, φέρνει μαζί του τήν Αὐγουσταία ὁμολογία (= τό βασικότερο βιβλίο τοῦ λουθηρανικοῦ Προτεσταντισμοῦ) σέ ἑλληνική μετάφραση καὶ μιά ἐπιστολή πρός τόν πατριάρχη, ὁ ὅποιος ὅμως δέ δίνει ἀπάντηση. Ἡ ὁμολογία αὐτή μεταφράστηκε ἀπό τό Μελάγχθονα μέ τή βοήθεια τοῦ διακόνου Δημητρίου Μυσοῦ, μέ σκοπό, σύμφωνα μέ τά σχέδια τοῦ πρώτου, τή διάδοση τοῦ Προτεσταντισμοῦ στούς ὄρθιοδόξους.

2. Οι βυτεμβέργιοι Θεολόγοι τῆς Σχολῆς τής Τυβίγγης ἔστειλαν στόν πατριάρχη Ἱερεμίᾳ Β’ ὥχτω ἐπιστολέας (1573-1580) καὶ τήν ἑλληνική μετάφραση τής Αὐγουσταίας ὁμολογίας. ‘Ο πατριάρχης ἀπάντησε μέ πέντε ἐπιστολέας (1574-1581). Μέ τίς ἀπάντησεις του ἔκαμε ὄρθιοδοξη κριτική στίς προτεσταντικές θέσεις καὶ συγχρόνως πρόβαλε τήν ὄρθιοδοξη πίστη καὶ διδασκαλία. Είναι ἡ πρώτη ούσιαστική καὶ ἀμοιβαία προσέγγιση ‘Ορθοδοξίας καὶ Προτεσταντισμοῦ.

3. ‘Ο πατριάρχης Κύριλλος Α’ Λούκαρης (1612-1636) ἔπαιξε σπουδαῖο ρόλο στίς σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου μέ τούς προτεστάντες. Ἡταν ἐχθρός τῶν Λατίνων, δηλαδή τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν πού ἐγκαταστάθηκαν στήν Κωνσταντινούπολη, ἀλλά στούς προτεστάντες ἔδειχνε κάποια συμπάθεια. Φαίνεται ὅτι περίμενε τή σωτηρία τής Ἑκκλησίας του ἀπό τούς προτεστάντες, ἐνῶ ἐκεῖνοι σχεδίαζαν τόν προσηλυτισμό τῶν ‘Ορθιοδόξων.

Συμπεράσματα καὶ προοπτικές

‘Η ἔως τώρα πείρα ἀπό τίς σχέσεις μας μέ τή ρωμαιοκαθολική Ἑκκλησία καὶ τίς προτεσταντικές Ὁμολογίες, δείχνει ὅτι μιά πραγματική συνάντηση πού θά ἔχει ώς σκοπό τήν ἔνωση ‘Ανατολῆς καὶ Δύσεως, θά πρέπει νά γίνει πάνω στό ἔδαφος τής κοινῆς παραδόσεως.

Είναι γνωστοί οι λόγοι που όδηγησαν στήν άποτυχία τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν καὶ στήν παγίωση τοῦ σχίσματος. Τώρα πρέπει νά ἐπικρατήσει ἡ ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ ἡ κοινωνία τῆς ἀγάπης, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ μετάνοια. Μόνο ἔτσι θά ξαναβρούμε τήν ἐνωση τῆς Ἐκκλησίας, που πραγματοποιήθηκε μέ τὸ Χριστό. Τό τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀναφέρεται στίς προσπάθειες που καταβάλλονται σήμερα γιά τήν ἐνότητα τοῦ χωρισμένου χριστιανικοῦ κόσμου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιά ἦταν τὰ μεγαλύτερα ἐμπόδια στίς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας;
2. Ποιά είναι ἡ σπουδαιότερη ἀπόπειρα προσεγγίσεως ὥρθοδόξων καὶ προτεσταντῶν καὶ γιατί;
3. Τί χρειάζεται γιά νά ξαναβρεῖ ἡ Ἐκκλησία τήν ἐνωσή της;
4. Σέ ἀπασχολεῖ τό θέμα τῆς ἐνώσεως τῆς Ἐκκλησίας; Τί μπορεῖς ἐσύ νά κάνεις;

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Οι καινοτομίες τῶν Δυτικῶν:

«Πρώτα-πρώτα προσθήκη στό ιερώτατο Σύμβολο, που οἱ Πατέρες μας τό σφάλισαν ώστε νά μήν μπορεῖ κανείς οὕτε νά προσθέσει οὕτε νά ἀφαιρέσει τίποτε. Υστερα καινοτόμησαν καὶ σέ πολλά ἄλλα που είναι ἔξω ἀπό τήν ἀρχαία συνήθεια τῆς Ἐκκλησίας, γιατί προσφέρουν ἄζυμο ἄρτο στό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Δέν τηροῦν, καθώς ἀκοῦμε, τίς νηστεῖες πού ἔχουμε ἀπό τούς ἀποστόλους καὶ τούς Πατέρες, δηλ. τῆς Τετάρτης καὶ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Ἅγιας Σαρακοστῆς, καθώς καὶ μερικές ἄλλες πού μᾶς παραδόθηκαν...

Νηστεύουν ἀκόμη τά Σάββατα, παρά τόν ἀποστολικό κανόνα καὶ τίς νομοθεσίες τῶν Πατέρων. Γιατί αὐτοί παραγγέλλουν νά νηστεύουμε μόνο τό Μεγάλο Σάββατο καὶ ὅχι ἄλλο Σάββατο. Τό Μ. Σάββατο είναι μέρα πού εὐχαριστούμε τόν Θεό γιά τή δημιουργία τοῦ κόσμου, καθώς κάνουμε τήν Κυριακή γιά τήν Ἀνασταση. Τό Σάββατο είναι προοϊμό τῆς Ἀναστάσεως, γιατί τή μέρα αὐτή ὁ Σωτήρας μας κατέβηκε μέ τήν ψυχή Του στόν ἄδη χαρίζοντάς μας τήν ἐλευθερία καὶ

πήν άνάσταση. Αύτό ἐπιβεβαιώνει ἡ Ἐκκλησία μας μέ τά ψυχωφελή μνημόσυνα πού τελεῖ κάθε Σάββατο γιά κείνους πού κοιμήθηκαν πιστεύοντας...

Νεωτερίζουν ἀκόμη καί στό βάπτισμα, γιατί δέ βαφτίζουν μέ τρεῖς καταδύσεις καί ἀναδύσεις, ἀλλά χύνοντας πάνω στό βαφτιζόμενο νερό καί ραντίζοντάς τον καί χωρίς μύρο. Οὕτε τά βαφτιζόμενα βρέφη κοινωνοῦν οὔτε τά παιδιά ὡς ὄρισμένη ἥλικια....».

(Συμεών ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, Τά ἄπαντα, ἔκδ. Ρηγοπούλου (Θεσ/νίκη), σελ. 33-34 – Γλωσσική ἀπλούστευση)

2. Διάλογος ὄρθοδοξων ἀρχιερέων καί λαοῦ γιά τή Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας:

«...Πουλήσαμε τήν πίστη μας, ἀνταλλάξαμε τήν εὐσέβεια μέ τήν ἀσέβεια, γίναμε ἀζυμίτες μέ τό νά προδώσουμε τήν καθαρή θυσία (τῆς θείας Εὐχαριστίας)... Γιατί ἂν τούς ρωτοῦσε κανείς καί γιατί ὑπογράφατε, ἔλεγαν· φοβόμαστε τούς Φράγκους. Καί ὅταν πάλι τούς ρωτοῦσαν, ἂν οι Φράγκοι βασάνισαν κανέναν, ἂν μαστίγωσαν, ἂν φυλάκισαν. "Οχι. Ἄλλα τότε πῶς ἔγινε; Αὐτό τό δεξιή χέρι ὑπέγραψε, ἔλεγαν, ἃς κοπεῖ ἡ γλώσσα ὁμολόγησε, ἃς ἐκριζώθεῖ...".

(Δούκας, ἔκδ.. Βόννης, σελ. 216-Μετάφραση Χ.Γ.)

3. Θεία χάρη καί ἀγώνας τοῦ ἀνθρώπου:

«Χρειάζεται ἀγώνας μεγάλος καί δίκαιος, γιά νά μή μείνουμε ἔξω ἀπό τή χάρη τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ «ἐν Χριστῷ». Ἐχουμε ἀνάγκη ἀπό τή συμμαχία τοῦ Θεοῦ, γιά νά φτάσουμε στήν ἀρετή. Ἀκολουθώντας τό δρόμο τῆς ἀρετῆς, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή θεία ὥθηση. Δέν πρέπει νά 'χουμε πεποιθηση στήν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, πού είναι εύτελής καί ἀτελής, ἀλλά στή θεία δικαιοσύνη καί συμμαχία, γιά νά ὀδηγηθοῦμε στόν οὐρανό χωρίς πλάνη. Ό παρών βίος ἔχει ἀνάγκη ἀπό τή θεία χειραγωγία. Γιατί, ἂν προκειμένου νά μποῦμε σέ μιά πόλη ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό 'κείνον πού θά μᾶς γνωρίσει τό δρόμο, πολύ περισσότερο, προκειμένου νά ἀποδημήσουμε στόν οὐρανό, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή θεία ὥθηση, γιά νά μᾶς δείξει τό δρόμο, νά μᾶς στηρίξει καί νά μᾶς χειραγωγήσει. Είναι πολλά τά μονοπάτια, πού μᾶς βγάζουν ἀπό τόν 'ισιο δρόμο· γι' αὐτό μᾶς παρακολουθεῖ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Καί τό νά ὀδηγηθοῦμε σωστά είναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, τό νά είμαστε ὅμως ἄξιοι γιά νά κρατηθοῦμε ἀπό τό χέρι τοῦ Θεοῦ, αὐτό πρέπει νά γίνει δική μας φροντίδα. "Αν είμαστε ἀκάθαρτοι, δέ θά μᾶς ὀδηγήσει τό χέρι αὐτό. "Ἐχουμε λοιπόν ἀνάγκη ἀπό ἀγαθά ἔργα καί ὀφείλουμε νά 'μαστε καθαροί, γιά νά μᾶς συμπαρασταθεῖ ἡ θεία βοήθεια».

(Ιερεμία Β', 'Απόκρισις Α', Βλ. 'Ι. Καρμίρη, Τά δογματικά καί συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τ. I, 'Αθῆναι 1952, σελ. 366 – Μετάφραση Μ.Κ.)

4. Ἐκκλησία, Γραφή, Παραδόσεις:

«Ἡ Ἐκκλησία είναι φύλακας καί ὀδηγός τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Φύ-

λακας, γιατί τή φυλάει πιστά και ἄδολα· ὥχι γιατί προσθέτει ἡ ἀφαιρεῖ κάτι ἀπό αὐτήν, ἀλλά γιατί ἔκεινους πού θά τολμήσουν κάτι τέτοιο τούς ἐλέγχει καὶ τους ἐμποδίζει. Ὁδηγός, γιατί μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτήν, κάνοντας σαφή τά ἀσαφή καὶ κρυμμένα με τρόπο ὄρθοδοξο καὶ θεάρεστο. Ἡ καθολική καὶ ἀποστολική Ἐκκλησία εἶναι «στῦλος καὶ ἔδραιώμα» τῆς Ἱεράς Γραφῆς, πού εἶναι ἡ ἀλήθεια, γιατί τήν ύπερασπίζεται καὶ τή διατηρεῖ καὶ τήν ἐρμηνεύει· τήν ύπερασπίζεται ὡς τό θάνατο... Οι παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας λέγονται ἄγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ, τίς ὁποῖες τὸ Ἀγιο Πνεῦμα παρέδωσε σ' αὐτήν ἄγραφα καὶ μυστικά. Ἀναφέρονται στίς τελετές τῶν ἀγίων μυστηρίων καὶ σέ ἄλλα χρήσιμα, πού στολίζουν τήν Ἐκκλησία, ὅταν βέβαια χρησιμοποιοῦνται μέ επίγνωση καὶ χωρίς κατάχρηση. Τίς παραδόσεις τίς φυλάμε, ὥχι γιατί ἀπαραίτητα συμβάλλουν στή σωτηρία μας, ἀλλά γιά τήν ὄμορφιά καὶ εὐπρέπεια τῆς Ἐκκλησίας, γιά τήν τιμή τῶν ἀγίων Πατέρων, πού μᾶς τίς παρέδωσαν καὶ γιά νά μή φαινόμαστε ύπερήφανοι καὶ ισχυρογνώμονες καὶ φιλόνικοι, ἀδιαφορώντας καὶ ύβριζοντας τήν Ἐκκλησία».

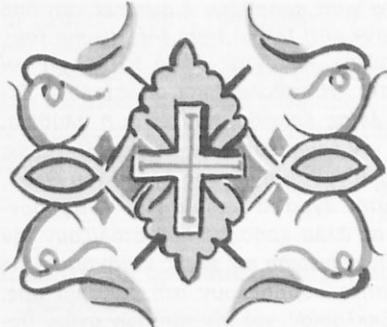
(Μητροφάνους Κριτοπούλου, Ὄμολογία, Βλ. Ἰ. Καρμίρη, ὅπ. παρ. τ. II, σελ. 530, 545, 557 – Μετάφραση Μ.Κ.)

5. Τά μέλη τής Ἐκκλησίας:

«Πιστεύουμε ὅτι τά μέλη τῆς ὄρθοδοξης Ἐκκλησίας εἶναι ὅλοι οἱ πιστοί, πού ἀδίστακτα δέχονται τήν καθαρή πίστη τοῦ σωτήρα Χριστοῦ (αὐτήν, πού παραδόθηκε, κηρύχτηκε καὶ ἐρμηνεύηται ἀπό τό Χριστό καὶ τούς Ἀποστόλους καὶ τίς ἀγιες οἰκουμενικές Συνόδους) καὶ ὅταν ἀκόμη μερικοί ἀπό αὐτούς διέπραξαν κάθε εἰδούς ἀμαρτία. Γιατί ἀν δέν ἦταν μέλη τῆς Ἐκκλησίας αὐτοί πού ζοῦν μαζί με τήν ἀμαρτία, δέ θά κρίνονταν ἀπό τήν Ἐκκλησία. Καὶ τώρα κρινόμενοι ἀπό τήν Ἐκκλησία, προσκαλοῦνται σέ μετάνοια καὶ καθοδηγοῦνται στό δρόμο τῶν σωτήριων ἐντολῶν, καὶ ὅταν ἀκόμη θά μποροῦσαν νά λερώνονται ἀπό τήν ἀμαρτία. Μόνο γιά τοῦτο τό λόγο, ὅτι δέν ἔχουν πέσει σέ ἀπόγνωση καὶ ὅτι ἀκόμη ἀκολουθοῦν τήν ὄρθοδοξη καὶ εύσεβη πίστη, εἶναι καὶ γνωρίζονται μέλη τῆς ὄρθοδοξης Ἐκκλησίας».

(Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Ὄμολογία πίστεως, Βλ. Ἰ. Καρμίρη, ὅπ. παρ. σελ. 755 – Μετάφραση Μ.Κ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΩΣ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

40. Η πρόκληση τοῦ Ἰσλάμ καί ὁ ἀγώνας τῆς Ἐκκλησίας

‘Ο θρησκευτικός καί πολιτικός χαρακτήρας τοῦ Ἰσλαμισμοῦ

Ἡ διάσπαση τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας ἦταν μιά ἀρχή στίς περιπέτειες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μετά τὸ σχίσμα. Ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετώπισε ἀργότερα καί νέους κινδύνους. Τὸν 7ο αἰώνα τὴν ἀπειλησθεὶαν ὡς Ἀραβική Μαμεθανισμός. Τό πλῆγμα πού τῆς κατέφεραν οἱ ὄρδες του, φάνηκε στούς αἰῶνες πού ἀκολούθησαν.

Τό 610 ὁ Μωάμεθ ἔρχισε τό κήρυγμά του στή Μέκκα τῆς Ἀραβίας. Κήρυσσε στούς ὁμοεθνεῖς του μιά νέα θρησκεία, πού ἦταν ἔνα μίγμα εἰδωλολατρίας, Χριστιανισμοῦ καί Ἰουδαιϊσμοῦ. Ἡ θρησκεία αὐτή ὄνομαζεται Ἰσλαμισμός πού σημαίνει ὑποταγή στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τό ιερό βιβλίο τοῦ Μωαμεθανισμοῦ είναι τό Κοράνιο. Βασικό δίδαγμα τοῦ Κορανίου είναι: «ἔνας Θεός ὑπάρχει καί ὁ Μωάμεθ είναι ὁ προφήτης του». Συνιστᾶ τὴν προσευχή, τή νηστεία, τὴν ἐλεημοσύνη, τό ιερό προσκύνημα στή Μέκκα. Διδάσκει ὅμως καί τή μοιρολατρία ἡ τό πεπρωμένο (κισμέτ) καί ὑπόσχεται ύλικές ἀμοιβές στόν ούρανον.

Ἐντολές τοῦ Κορανίου καί παραδόσεις γύρω ἀπό τίς πράξεις τοῦ Μωάμεθ καί τῶν διαδόχων του διαμόρφωσαν τὸν ιερό νόμο τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ νόμος αὐτός ρύθμιζε τόσο τίς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας ὥστε καί τά θέματα τῆς θρησκείας.

Τό κήρυγμα τοῦ Μωάμεθ ἔδωσε πολιτικό χαρακτήρα στὸν Ἰσλαμισμό. Δέν περιορίστηκε στούς Ἀραβεῖς. Προοριζόταν γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Φιλοδοξοῦσε νά φτιάξει μιά νέα κοινωνία, γιατὶ ἡ παλιά δέν ἀνταποκρίθηκε στὴν κλήση τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μωάμεθ ἔπεισε τούς ὄπαδούς του ὅτι ὁ Θεός τούς ἔχει ἐμπιστευτεῖ μιά ιερή ἀποστολή: νά φέρουν κοντά Του ὅλους τούς ἀνθρώπους. «Ἔτσι ἐκεῖνοι φανατίστηκαν. Ἐπρεπε νά ἐργαστοῦν γιά τὴ νίκη καὶ τὴ δόξα τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Στὴν ἀρχή χρησιμοποιήθηκαν εἰρηνικά μέσα. Μετά ὅμως ἐπικράτησαν ἡ βία, ὡς ἔξαναγκασμός, ὡς «ἱερός πόλεμος». Ἡ μουσουλμανική θρησκεία πῆρε πολιτικό χρῶμα. Ἔγινε ἡ θρησκεία τοῦ ξίφους.

Σύγκρουση Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμοῦ

Στὴν ἀρχή ὁ Ἰσλαμισμός ἔδειξε ἀνοχή στὸν Χριστιανισμό καὶ στὸν Ἰουδαϊσμό ἐξαιτίας τῶν ἀλήθειῶν πού δανείστηκε ἀπό τίς δύο αὐτές θρησκεῖες. Τό Κοράνιο ἄλλωστε διδάσκει ὅτι «ἡ θρησκεία δέν ἐπιβάλλεται». Σ' ἄλλες ὅμως σελίδες του χύνει τὸ δηλητήριό του κατά τῶν χριστιανῶν. «Μέ τούς ὀνομαζόμενους χριστιανούς ἐκάμαμε συνθήκη, ἀλλ' αὐτοὶ λησμόνησαν μερικά πού διδάχτηκαν (ἀπό τίς ἄγιες Γραφές). Ἡ ἔχθρα καὶ τὸ μίσος θά διατηρθοῦν ὡς τὴ συντέλεια τοῦ αἰώνα».

Ἡ σύγκρουση Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμοῦ ἦταν ἀναπόφευκτη. Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ, ἐνῶ ἔχει πάρει πολλά στοιχεῖα ἀπό τὴν Παλαιά καὶ Καινή Διαθήκη, ἀρνεῖται βασικά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Σύμφωνα μὲ τό Κοράνιο, ὁ Θεός δέν εἶναι Τριαδικός, ὁ Χριστός δέν εἶναι Υἱός τοῦ Θεοῦ, τό μέλλον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καθορισμένο («αὐτό πού εἶναι νά γίνει, θά γίνει»), ὁ παράδεισος εἶναι γεμάτος ύλικές ἀπολαύσεις.

Ἡ κατάσταση πού διαμορφώθηκε γιά τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ ἑλληνικό ἔθνος

Ἡ προέλαση τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἦταν ἀκάθεκτη. Οἱ βυζαντινές ἐπαρχίες, ἡ μιά μετά τὴν ἄλλη, ἔπεσαν στά χέρια τῶν ὄπαδῶν του. Τά Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρειας, Ἀντιόχειας καὶ Ἱεροσολύμων στέναζαν ἀπό τὸν 7ο αἰώνα κάτω ἀπό τὸ μουσουλμανικό πέλμα. Δημιουργήθηκε μιά νέα κατάσταση γιά τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ ἔθνος.

Ἡ Ἐκκλησία ἀναγκάστηκε νά ἀντιμετωπίσει τὴν τραγωδία τῶν πιστῶν της μέ σύνεση καὶ αὐταπάρηση. Ἡ ἀντίσταση στὸν κατακτητή δέν ἦταν δυνατή. Οἱ χριστιανοί ἡ θά ἐξισλαμίζονταν ἡ θά ἐξαγόραζαν

τή ζωή τους μέ τήν καταβολή φόρου. Ή Έκκλησία εξησε και πάλι τή ζοφερή κατάσταση τών πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Η λατρεία ήταν τώρα άπλως ἀνεκτή. Θεωρητικά ήταν ἐλεύθερη, στήν πράξη ὅμως μέ διάφορα προσχήματα ἐμποδιζόταν. Μαζί μέ τή θρησκευτική ἐλευθερία περιορίστηκε και ή πολιτική. Οι ἄνθρωποι διαιρέθηκαν σέ δυο στρατόπεδα: τών πιστῶν (Μωαμεθανῶν) και τών ἀπίστων (ύποδοιούλων). Οι ἄπιστοι ἔπρεπε νά ξεχωρίζουν ἀπό τούς πιστούς; στήν ἐνδυμασία, στήν κατοικία, στίς κοινωνικές σχέσεις. Δέν μποροῦσαν νά πάρουν μέρος στά δημόσια πράγματα. Τά κρατικά ἀξιώματα δέν ήταν γι' αὐτούς. Ή φορολογία ἔγινε ἀβάσταχτη. Τά προνόμια πού δόθηκαν στούς ύποδοιούλους, δέ βελτίωσαν ούσιαστικά τή θέση τους. Ή καταπάτησή τους ἀπό τούς κατακτητές ήταν συχνή και εὔκολη.

Τό ἀγεφύρωτο χάσμα μεταξύ τών ύπόδουλων Ἑλλήνων και τών μουσουλμάνων είχε και τά καλά του ἀποτελέσματα. Οι Ἑλληνες, μπροστά στό μίσος τών μουσουλμάνων, ὅρθωσαν τήν ἐθνική τους συνείδηση και κράτησαν τίς παραδόσεις τους. Ἀπέφυγαν ἔτσι τήν ἀφομίωσή τους μέ τούς κατακτητές.

Μωαμεθανισμός: ή θρησκεία τοῦ ξίφους

«Τό ξίφος είναι τό κλειδί τοῦ παραδείου και τῆς κολάσεως· ὅλοι ἐκεῖνοι πού θά τραβήξουν τό σπαθί τους γιά τήν πίστη, θά ἀνταμειφθοῦν και κάθε σταγόνα αἵματος, κάθε στέρησή τους και κάθε κίνδυνος σημειώνεται στόν ούρανό γιά νά ἀνταμειφθεῖ καλύτερα ἀπό όποιαδήποτε νηστεία ἢ προσευχή».

(Ἀπό διακήρυξη τοῦ Μωάμεθ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ό πόλεμος κατά τών ἀπίστων ήταν ιερός γιά τούς μωαμεθανούς. Γιατί;
2. Σύγκρινε τό Χριστιανισμό μέ τό Μωαμεθανισμό ώς πρός τά μέσα διαδόσεως τών ίδεων τους.
3. Γιατί οι Ἑλληνες, παρ' ὅλη τή δεινή θέση τους, δέν ἀφομειώθηκαν μέ τούς κατακτητές;
4. Οι καιροί πού ζοῦμε, ἐπιβάλλουν νά ξεχάσουμε τά ὄσα μᾶς ἔκαμαν στό παρελθόν οι ἀλλοθρησκοί;

41. Η Ὁρθοδοξία στούς Σλάβους

Κύριλλος καὶ Μεθόδιος

Οἱ δυό αὐτοί ἀδερφοί, πού κατάγονταν ἀπό τή Θεσσαλονίκη, ἔχουν συνδέσει τό ὄνομά τους μέ τήν ἰεραποστολή στά βυζαντινά χρόνια. Ἐζησαν ὅταν αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ἦταν ὁ Μιχαὴλ Γ' (842-867) καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μέγας Φώτιος. Διέθεταν μεγάλη μόρφωση καὶ γλωσσομάθεια. Ἀφοῦ ὑπηρέτησαν ὡς λαϊκοί σε διάφορες σπουδαῖες θέσεις τοῦ κράτους, ἔγιναν τελικά μοναχοί. (Ὁ Κύριλλος πρίν γίνει μοναχός, ὄνομαζόταν Κωνσταντίνος καὶ ἦταν καθηγητής τῆς φιλοσοφίας).

Τό 862 ὁ ἡγεμόνας τῶν Σλάβων τῆς Μοραβίας Ραστισλάβος ἔστειλε πρεσβεία στό βασιλιά Μιχαὴλ καὶ τοῦ εἶπε: «Ο λαός μας ἔχει ἀπαρνηθεῖ τήν πολυθεία καὶ τηρεῖ τό χριστιανικό νόμο. Ἄλλα δέν ἔχουμε δάσκαλο, πού νά μπορεῖ νά μᾶς διδάξει τήν ἀληθινή πίστη στή γλώσσα μας, ὥστε καὶ ἄλλοι νά γίνουν ὅμοιοι μέ μᾶς. Στείλε μας λοιπόν, Κύριε, ἔναν τέτοιο δάσκαλο. Γιατί ἐσεῖς ἔχετε τό Νόμο τόν καλό».

Ο Χριστιανισμός είχε διαδοθεῖ στή Μοραβία ἀπό λατίνους ἰεραπόστολους, πού δροῦσαν ἐκεῖ ὡς ἀποσταλμένοι τῆς φραγκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' οι Μοραβοί δέν ἤθελαν οὔτε τή λατινική γλώσσα οὔτε τούς Φράγκους. Ζητοῦσαν συνεργασία μέ τούς βυζαντινούς.

Ο Μιχαὴλ ἔστειλε στή Μοραβία τήν ἄνοιξη τοῦ 863 τούς ἀδερφούς Κύριλλο καὶ Μεθόδιο. Αύτοί μέ βάση τό ἐλληνικό ἀλφάβητο καὶ τήν προσθήκη σλαβικῶν φθόγγων μπόρεσαν νά φτιάξουν τό σλαβικό ἀλφάβητο πού ἀπλουστεύθηκε ἀργότερα καὶ ὄνομάστηκε «Κυρίλλειο».

Οἱ δυό μοναχοί ἔμειναν στή Μοραβία περίπου τρία χρόνια. Μετέφεραν στή σλαβική τήν Ἅγια Γραφή καὶ λειτουργικά βιβλία. Κήρυξαν τό Εὐαγγέλιο παντοῦ καὶ μέ πολλή ἐπιτυχία. Ο Ραστισλάβος βαρτίστηκε καὶ ἔδωσε τό παράδειγμα στούς ὑπηκόους του.

Οἱ δυό ἰεραπόστολοι δέν ἐργάστηκαν μόνο χριστιανικά· ἔκαμαν πλούσια κοινωνική ἐργασία καὶ δημιούργησαν μαθητές πού συνέχισαν τό ἔργο τους. Ἐλληνες δάσκαλοι δίδασκαν στά σχολεῖα καὶ Ἐλληνες ἰερεῖς λειτουργοῦσαν σέ ναούς πού ἔγιναν κατά τό σχέδιο τῶν βυζαντινῶν ναῶν. Ἔτσι οι Σλάβοι μαζί μέ τό Χριστιανισμό γνώρισαν καὶ τόν πολιτισμό. Δικαιολογημένα εύγνωμονοῦν καὶ τιμοῦν τούς δυό Θεσσαλονικεῖς. Τούς ἔχουν ἀγίους καὶ φωτιστές τους.

Ο ἐκχριστιανισμός τῶν Ρώσων

Στήν ἀπέραντη Ρωσία τά χριστιανικά μνημεῖα (ἐκκλησίες, μοναστή-

Οι ἁγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος (Π. Βαμπούλη).

ρια) πού σώζονται, προκαλούν και σήμερα τό θαυμασμό. Έντυπωσιάζουν μέ τόν ὄγκο τους και τούς θησαυρούς τους. Θυμίζουν άκομη τό Βυζάντιο και τήν παράδοσή του.

Ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στούς Ρώσους δέν ἦταν εὔκολη. Ἡ χώρα ἦταν ἀχανής και πολλοί βάρβαροι λαοί εἶχαν περάσει ἀπό τό ἔδαφός της. Ἔτσι ὁ σπόρος τοῦ Εὐαγγελίου σπάρθηκε στή ρωσική γῆ σέ διάφορες ἐποχές και ἀπό διάφορα πρόσωπα. Δυό ὅμως ἄνθρωποι βοήθησαν μέ τό ἀξίωμά τους στήν ἐξάπλωση τῆς πίστεως στή χώρα τους. Είναι ἡ βασίλισσα Ὀλγα και ὁ πρίγκιπας Βλαδίμηρος.

Ἡ βασίλισσα Ὀλγα (945-957) πού εἶχε φιλικές σχέσεις μέ τό Βυζάντιο, ἤρθε στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τῆς ἔγινε θερμή ύποδοχή. Ἔδω βαφτίστηκε. Ὄταν γύρισε στή χώρα της, ἐργάστηκε γιά τή μεταστροφή στό Χριστιανισμό τῶν ύπηκόων της. Δίκαια ἡ Ἐκκλησία τήν τιμᾶ ὡς ἀγία και ἰσαπόστολο.

Ὁ πρίγκιπας Βλαδίμηρος ἦταν ἐγγονός τῆς Ὀλγας. Οι σχέσεις του μέ τό Βυζάντιο ἔγιναν στενότερες, γιατί ἡ γυναίκα του ἦταν βυζαντινή πριγκίπισσα. Ὁ γάμος του ἔγινε αἰτία νά βαφτιστεῖ. Οι ὑπήκοοι του τόν ἀκολούθησαν. Τό 988 κατά χιλιάδες βαφτίστηκαν στό Δνείπερο ποταμό. Τά εἰδωλα στήν ἀχανή Ρωσία εἶχαν γκρεμιστεῖ και στή θέση τους ύψωθηκαν οι εικόνες τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ρωσική Ἐκκλησία ἔχει τό Βλαδίμηρο ἀνάμεσα στούς μεγάλους ἀγίους της.

Μιά ρωσική παράδοση συνδέει τόν ἐκχριστιανισμό τῶν Ρώσων μέ τήν ὄμορφιά τῆς ὄρθοδοξης λατρείας. Ἀπεσταλμένοι τοῦ Βλαδίμηρου, ἀφοῦ ἐπισκέφτηκαν διάφορους λαούς, ἤρθαν και στούς Ἑλληνες. Γιά ὅσα εἶδαν στήν ὄρθοδοξη λατρεία, εἴπαν στούς συμπατριώτες τους: «Δέ γνωρίζαμε ἂν ἴμαστε στόν οὐρανό ἡ στή γῆ, γιατί στή γῆ δέν ύπάρχει τέτοια ὠραιότητα. Οὕτε γνωρίζουμε τί

Ο καθεδρικός ναός τῆς Μόσχας.

πρέπει νά πούμε. "Ενα μόνο πράγμα γνωρίζουμε: ότι ο Θεός ζούσε έκει μέ τούς άνθρώπους καί ή λατρεία τους είναι από όλες ή καλύτερη. Δέν μπορούμε νά λησμονήσουμε τήν ώραιότητα αύτή. Άκριβώς όπως ένας άνθρωπος άρνεται νά φάει ό,τι είναι πικρό μετά τή γεύση τοῦ γλυκοῦ, έτσι καί μετίς δέν μπορούμε νά παραμείνουμε έδω μέ σᾶς".

Διαμόρφωση τῶν νέων Ἑκκλησιῶν

Ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ τόν 9ο καί 10ο αιώνα εἶχε ώς ἀποτέλεσμα τήν ἴδρυσην νέων Ἑκκλησιῶν στούς σλαβικούς λαούς. Γιά πολλά χρόνια οἱ Ἑκκλησίες αὐτές ἦταν ἐξαρτημένες ἀπό τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, πού είναι γι' αὐτές «Μητέρα Ἑκκλησία». Ἀργότερα ἀπέκτησαν αὐτονομία καί διαμόρφωσαν τή ζωή τους σύμφωνα μέ τίς παραδόσεις καί τήν ἰδιοσυγκρασία τῶν λαῶν τους.

Οἱ ἄγιοι Σάββας καί Συμεών, γιός καί πατέρας, ἔχουν σφραγίσει μέ τή ζωή καί τή δράση τους τήν ιστορία τῆς σερβικῆς Ἑκκλησίας. "Ἐνας ἄγιος τῆς ρωσικῆς Ἑκκλησίας, ὁ Σεραφείμ τοῦ Σάρωφ φωτίζει μέ τή μορφή του τούς χριστιανούς ὅλου τοῦ κόσμου.

Σκέψου πάνω σ' αύτό:

Είσαι καί σύ ἔνας ιεραπόστολος.
Ο Θεός σ' ἔχει προικίσει μέ χαρίσματα, πού μπορεῖς νά χρησιμοποιήσεις γιά τή δόξα Του.

Ἡ Ἑκκλησία σαῦ δίνει καθημερινές εύκαιριες. "Ἔτσι μπορεῖς νά είσαι ἔνας ἀγγελιοφόρος τοῦ Θεοῦ στούς συνανθρώπους σου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί οι ἄγιοι Κύριλλος καί Μεθόδιος είναι οι θεμελιωτές τοῦ σλαβικοῦ πολιτισμοῦ;
2. Ποιές δυσκολίες συναντοῦσαν οἱ ιεραπόστολοι στό ἔργο τους στούς βυζαντινούς χρόνους;
3. Σέ συγκινεί ή θεία Λατρεία; Εξήγησε.
4. Σύγκρινε ἔναν ιεραπόστολο τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς μέ ἔναν τῆς δικῆς μας. Σέ τί μοιάζει καί σέ τί διάφέρει ή ἐργασία τους;

42. Θεολογία - Τέχνη

Θεολογικές τάσεις: Σχολαστικισμός, τό κίνημα τῶν ζηλωτῶν, Ἡσυχασμός

Ἐνας ἄλλος τομέας δράσεως τῆς Ἑκκλησίας, ἐκτός ἀπό τή διάδοση τῆς πίστεως, εἶναι καὶ ἡ στερέωσή της στίς καρδιές τῶν πιστῶν. Στήν πολυτάραχη ἐποχή μετά τὸ σχίσμα πολλοί παράγοντες βοήθησαν τούς πιστούς νά γνωρίσουν καλύτερα τή διδασκαλία τῆς Ἑκκλησίας.

Ἐχουμε καὶ στήν περίοδο αὐτή ἀξιόλογους συγγραφεῖς. Ἐπειδή οἱ ἀλήθειες τῆς πίστεως εἶχαν διατυπωθεῖ ἀλάθητα ἀπό τίς 7 Οἰκουμενικές Συνόδους, πολλοί συγγραφεῖς αὐτή τήν ἐποχή προσπαθοῦν νά τίς συστηματοποιήσουν καὶ νά τίς διατυπώσουν μέ λογικά ἐπιχειρήματα. Σ' αὐτό βοήθησε ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τοῦ Πλάτωνα. Ἡ μέθοδος αὐτή θά ὅνομαστεῖ ἀργότερα Σχολαστικισμός (ἀπό τίς θεολογικές σχολές τῆς Δύσεως ὅπου διδάχητκε). Ὁ Λεόντιος ὁ Βυζάντιος, ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, οἱ πατριάρχες Φώτιος, Γεννάδιος Σχολάριος κ.ἄ. εἶναι οἱ βυζαντινοί σχολαστικοί θεολόγοι. Στή Δύση ἡ σχολαστική θεολογία πήρε ἄλλους δρόμους· βρέθηκε ἔξω ἀπό τήν ὄρθοδοξην πίστη καὶ παράδοση.

Οἱ συνθήκες τῆς ταραγμένης αὐτῆς ἐποχῆς ἦταν φυσικό νά φέρουν στό προσκήνιο τίς δυό παρατάξεις πού ὑπῆρχαν πάντοτε στό Βυζάντιο: τούς «ζηλωτές» καὶ τούς «πολιτικούς».

Στούς ζηλωτές ἀνήκαν οἱ συντηρητικοί, οἱ αὔστηροί, οἱ προσηλωμένοι στήν παράδοση τῆς Ἑκκλησίας. Οἱ πολιτικοί ἦταν οἱ συγχρονισμένοι, οἱ ἐπιεικεῖς, αὐτοί πού ἀγαπούσαν τήν πρόοδο καὶ τά γράμματα.

Οἱ δυό αὐτές μερίδες ὑπάρχουν πάντοτε στή ζωή τῆς Ἑκκλησίας· εἶναι ἀπαραίτητες. Μερικές ὅμως ἀντιλήψεις καὶ ἐνέργειές

· Ο Γεννάδιος Σχολάριος.

τους πού έκφράζουν άκραίες θέσεις, δέν είναι πάντοτε σύμφωνες με τό πνεῦμα τής Ἀγίας Γραφῆς.

Τούς τελευταίους αιώνες τοῦ Βυζαντίου οἱ ζηλωτές ἔχουν μεγάλη λαική βάση. Οἱ ζηλωτές τό 14ο αἰώνα ύπεράσπισαν τούς μοναχούς τοῦ Ἀγίου Ὀρούς πού είναι γνωστοί μέ τό ὄνομα ἡσυχαστές.

Οἱ μοναχοὶ αὐτοί ἐπιδιώκουν τή μυστική ἔνωσή τους μέ τό Θεό, τή θέωσή τους. Τήν πετυχαίνουν μέ τήν ἀδιάλειπτη, δηλ. τήν ἀδιάκοπη προσευχή, τήν ἄγια ἡσυχία τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τήν καθημερινή ἄσκηση. Μποροῦν ἀκόμη νά δοῦν καὶ τό θεικό φῶς, ὅπως τό είδαν οἱ μαθητές τοῦ Κυρίου στή Μεταμόρφωσή Του.

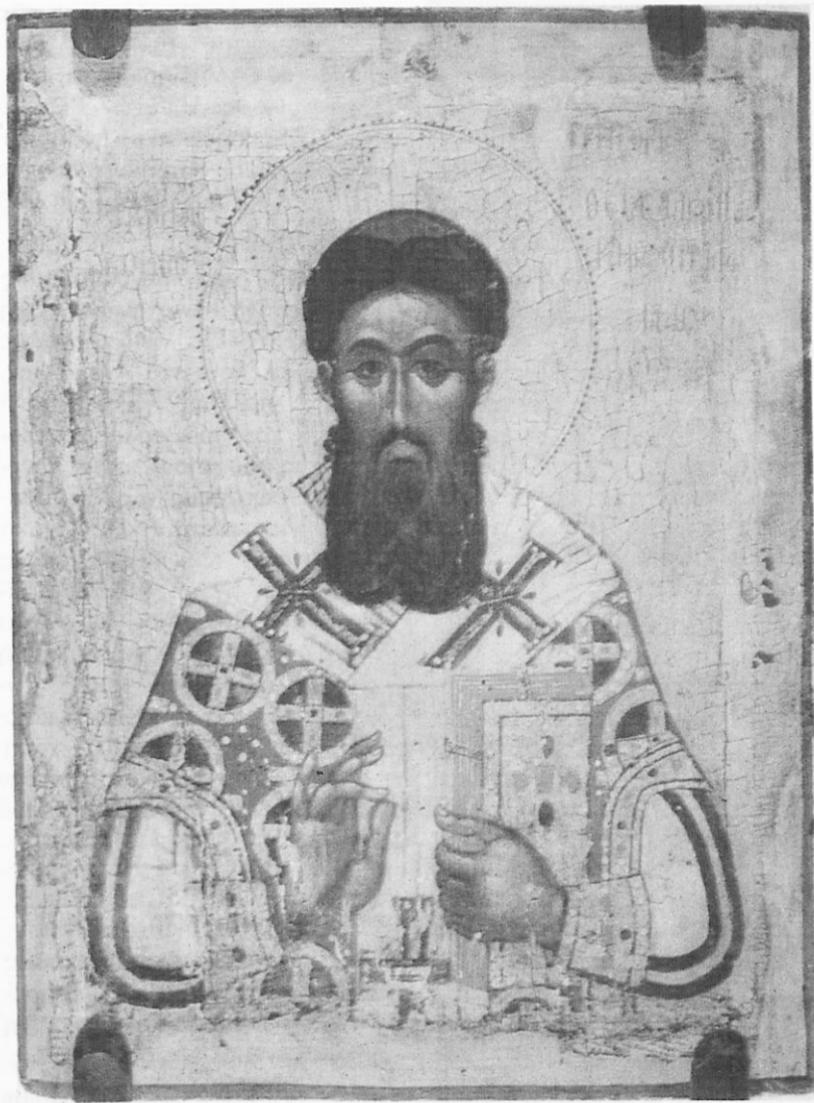
Στό Ἀγιο Ὀρος οἱ μοναχοὶ καλλιεργοῦσαν, ὅπως γίνεται καὶ σήμερα, τή νοερή προσευχή. Ἐπικαλοῦνταν ἀδιάκοπα τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τόν ἀμαρτωλόν». Ἡ προσευχή αὐτή είναι σύνοψη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, γιατί μέ αὐτή ὁμολογοῦμε τήν Κυριότητα τοῦ Χριστοῦ, τή γέννησή Του ἀπό τό Θεό-Πατέρα, τήν πτώση μας στήν ἀμαρτία καὶ τή λύτρωσή μας μέ τό ἐλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ζωή τῶν ἡσυχαστῶν παραξηγήθηκε. Ὁ Ἑλληνας μοναχός Βαρλαάμ ὁ Καλαβρός (ἀπό τήν Καλαβρία τῆς Ἰταλίας) ἔγινε ὁ κυριότερος ἀντίπαλος τους. Τούς ύπεράσπισε ὅμως σθεναρά ὁ ἄγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, πού μόναζε τότε στό Ἀγιο Ὀρος καὶ ἔγινε ἀργότερα ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Τρεῖς Σύνοδοι στήν Κωνσταντινούπολη (1341, 1347, 1351) τόν δικαίωσαν. Ὁ ἀνθρωπος δέν μπορεῖ βέβαια νά κοινωνήσει μέ τήν ούσια τοῦ Θεοῦ, κοινωνεῖ ὅμως μέ τίς ἐνέργειες τῆς ούσιας Του, τίς φανερώσεις Του στόν κόσμο. Τή διάκριση αὐτή ἀρνοῦνταν ὁ Βαρλαάμ καὶ οἱ ὁμόφρονές του.

Θεολογικές μορφές: Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς

Τή μυστική ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό δίδαξαν, μέ τή θεωρία καὶ τήν πράξη, ἐκτός ἀπό ἄλλους, οἱ ἄγιοι Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος καὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Ὁ ἄγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος καταγόταν ἀπό τήν Παφλαγονία τῆς Μ. Ἀσίας (γεννήθηκε τό 857). Μόνασε στή μονή τοῦ Ἀγίου Μάμαντα, ὅπου ἔγινε ἡγούμενος. Ἡ γύμνασή του ἦταν πολύχρονη καὶ ἡ προσευχή του ἀδιάλειπτη. Ἔτσι ἀπέκτησε τή χάρη νά συναναστρέφεται μέ οἰκειότητα τό Θεό, νά είναι βιθισμένος σ' Αὐτόν. Ἔκλαιγε καὶ ὑπέφερε γιά τά ἀμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων. Ταυτόχρονα χαιρόταν,

Ο ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς
(15ος αι.).

ὅταν ὁ Θεός τὸν ἔλουζε μέ το φῶς
Του στέλνοντας τῇ χάρη Του.
"Ὕμνησε τὸν Θεό μέ ποιήματα, τούς
«ἔρωτες τῶν θείων ύμνων». Γιά τό
Συμεών ἀποκορύφωμα τῆς μυστι-
κῆς ζωῆς είναι ή συνάντηση τῆς
ψυχῆς μέ τό Χριστό, ή ἔνωση μαζί
Του.

'Ο ἄγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς
γεννήθηκε στή Κωνσταντινούπολη
τό 1296. "Υστερα ἀπό λαμπρές
σπουδές κατέληξε στό "Άγιο" Όρος.
'Από ἐδῶ πολέμησε μέ τά συγ-
γράμματά του ἵνα Βαρλαάμ ὑπερ-
ασπίζοντας τούς ἡσυχαστές. 'Ονο-
μάστηκε «φωστήρας τῆς Ὁρθοδο-
ξίας» καί γιορτάζεται τή Β' Κυριακή¹
τῶν Νηστειῶν πού θεωρεῖται ὡς
δεύτερη νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας. Δί-
δασκε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέ φτάνει
στή θέωση μέ τό νοῦ. Αὐτό ἦταν ἡ
πλάνη τῶν ἀντιπάλων του. 'Ο ἄν-
θρωπος ἐνώνεται μέ τό Θεό παίρ-
νοντας βοήθεια ἀπό τή θεία χάρη.
'Η ἔνωση αὐτή δέ γίνεται μέ τήν
ούσια, ἀλλά μέ τήν ἐνέργεια τοῦ
Θεοῦ.

·Υμνογραφία καί τέχνη

'Η ζωή τῆς Ἐκκλησίας, καθώς
κυλάει μέσα στούς αἰώνες, ἐπηρε-
άζει τήν ύμνογραφία καί τήν τέχνη
πού περνοῦν ἀπό διάφορες φάσεις.
'Από τόν 8ον αἰώνα καί μετά ἔχουμε
τήν τρίτη περίοδο τῆς ἐκκλησι-

'Ο ἄγιος Κοσμᾶς ὁ ποιητής
(Τοιχογραφία στή μονή Προδρόμου
Σερρών, 14ος αι.).

Ο ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης.

αστικῆς ύμνογραφίας. Σ' αὐτή κυριαρχοῦνται οἱ ὕμνοι, πού λέγονται *Κανόνες*. Ο «Κανών» ἀποτελεῖται ἀπό πολλούς ὕμνους, χωρισμένους σὲ ἐννέα ὠδές = ἐνότητες. Τό εἶδος αὐτό τῆς λειτουργικῆς ποιήσεως τελειοποίησαν ὁ Ἀνδρέας, ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης (εἶναι ὁ ποιητής τοῦ «Μεγάλου Κανόνα»), ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός καὶ ὁ Κοσμᾶς, ἐπίσκοπος Μαιϊουμᾶ τῆς Φοινίκης.

Ο Ἰωάννης Δαμασκηνός καθόρισε τούς ὄχτα ἥχους τῆς ψαλμωδίας καὶ ἔγραψε ὀλόκληρη σχεδόν τήν Οκτώχο (λειτουργικό βιβλίο).

Ἡ τέχνη χαρίζει στήν ἀρχιτεκτονική νέους ρυθμούς καὶ στή γραφική λαμπρές συνθέσεις. Ἀπό τό 100 αἰώνα ὡς τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑστερα ἀπό αὐτή κυριαρχεῖ ὁ ναός σε σχῆμα σταυροῦ («σταυροειδής ἐγγεγραμμένος»). Τέσσερις κολόνες στηρίζουν ἔναν τρούλο, πού ύψωνται ἐκεῖ ὅπου οἱ καμάρες διασταυρώνονται. Ἐξωτερικά τόν ὄμορφαίνουν οἱ λαξευτές πέτρες πού περιβάλλονται.

'Ο ναός τῶν ἀγίων Ἀποστόλων στήν Ἀρχαίᾳ Ἀγορά τῆς Ἀθήνας (11ος αι.).

ται μέ πλίνθους. Στό ἐσωτερικό ἀπλώνονται οἱ βυζαντινές ἀγιογραφίες σέ τρεῖς εἰκονογραφικούς κύκλους:

- τό δογματικό (Παντοκράτορας, Πλατυτέρα)
- τό λειτουργικό (Κοινωνία Ἀποστόλων, μορφές μεγάλων Ἱεραρχῶν κ.ἄ.) καὶ
- τὸν ἴστορικό (γιορταστικό, μέ σκηνές ἀπό τό βίο τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Θεοτόκου).

Οι βυζαντινές εἰκόνες ἔχουν διδακτικό χαρακτήρα. Στίς εἰκόνες τοῦ Κυρίου βλέπουμε τό Πρόσωπό Του, πού είναι συνάμα θεῖο καὶ ἀνθρώπινο. Στίς εἰκόνες τῆς Παναγίας θαυμάζουμε τήν παρθενική μορφή της, τή μητρική στοργή της, τή Βασίλισσα τοῦ κόσμου. Τέλος, οἱ εἰκόνες τῶν ἀγίων προβάλλουν τίς ἔξαϋλωμένες μορφές τους, τίς ἥρεμες καὶ ειρηνικές, τίς γεμάτες χάρη καὶ οὐράνια δόξα.

‘Η Παντάνασσα τοῦ Μυστρᾶ μέ τίς κομψές στέγες της (15ος αἰ.).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί καί οι συντηρητικοί καί οι φιλελεύθεροι, μέ τήν καλή ἔννοια, χριστιανοί είναι ἀπαραίτητοι στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας;
2. «Ἐπί τήν ἀσάλευτον, Χριστέ, πέτραν τῶν ἐντολῶν σου τήν Ἐκκλησίαν σου στερέωσον» (τροπάριο ἀπό τό «Μεγάλο Κανόνα»). Ποιά είναι ἡ σημασία του;
3. Ποιές ἀλήθειες τῆς πίστεως ἐκφράζουν οι εἰκόνες τοῦ Παντοκράτορα καί τῆς Πλατυτέρας; (Διάβασε τό Σύμβολο τῆς πίστεως).

1. Άποσπάσματα από τό Κοράνιο:

«Ω όπαδοι τών Γραφῶν! Μήν ύπερπηδάτε τὰ ὅρια τῆς θρησκείας σας, μὴν ἀποδίδετε στὸ Θεὸν παρὰ μόνη τὴν ἀλήθεια. Ὁ Μεσσίας Ἰησοῦς, υἱὸς τῆς Μαριάμ, εἰναι Ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος του ποὺ ἔστειλε στὴ Μαριάμ, εἰναι πνεῦμα ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Πιστεύετε λοιπὸν στὸ Θεὸν καὶ στὸν Ἀπόστολό του καὶ μὴ λέγετε ὅτι ὑπάρχει Τριάδα. Πάψτε νὰ λέγετε αὐτὸ καὶ θὰ ὠφεληθεῖτε, γιατὶ μόνο ἔνας εἰναι ὁ Θεός. Δοξασμένο ἄς εἰναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· αὐτὸς δὲν ἔχει οὐδό...» (Κεφ. Δ' 169).

«Κανεὶς δὲν πεθαίνει χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πεθαίνει ὅταν καὶ ὅπως εἰναι γραμμένο στὸ βιβλίο τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὄρίζει τὴ διάρκεια κάθε πλάσματος στὸν κόσμο» (Κεφ. Γ' 139).

«Θὰ ἀνταμειφθεῖτε ἐπάξια γιὰ τὶς πράξεις σας. Οἱ πιστοὶ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ θὰ λάβουν πολύτιμα δῶρα, εὐχάριστους καρποὺς καὶ θὰ τιμηθοῦν. Θὰ βρεθοῦν στοὺς κήπους τῶν ἀπολαύσεων. Θὰ ἀναπαύονται πάνω σὲ ἀνάκλιντρα κοιτάζοντας ὁ ἔνας τὸν ἄλλο. Θὰ περιφέρεται σ' αὐτοὺς ἡ φιάλη γεμάτη νερό, καθαρό, εὐχάριστο...» (Κεφ. ΛΖ' 38-45).

«Οποιαδήποτε ἐλεημοσύνη κάνετε, ὅποιαδήποτε εὐχὴ εὐχηθεῖτε, ὁ Κύριος τὰ γνωρίζει. Οἱ κακοὶ καμὶα βοηθεία δὲ θὰ λάβουν. Ἐάν ἐλεεῖτε φανερὰ εἰστε ἀξέπαινοι· ἔάν ἐλεεῖτε κρυφὰ τοὺς φτωχούς, αὐτὸ θὰ σᾶς ὠφελήσει περισσότερο. Μιὰ τέτοια συμπεριφορὰ θὰ ἔξιλεώσει τὶς ἀμαρτίες σας. Ὁ Κύριος ξέρει τὶς πράξεις σας» (Κεφ. Β' 273).

«Τὸ κακὸ δὲν μπορεῖ νὰ συμβαδίσει μὲ τὸ καλό. Κάνε καλὸ ἀντὶ γιὰ κακὸ καὶ θὰ δεῖς τὸν ἔχθρὸ σου νὰ μεταβάλλεται σὲ προστάτη. Ἀλλὰ κανεὶς ἄλλος, ἐκτὸς ἀπὸ κείνον ποὺ ἔχει ὑπομονή, δὲ θὰ φθάσει σ' αὐτὴν τὴν τελειότητα. Κανεὶς ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μακάριο. "Ἄν ο δασανάς σὲ σπρώχνει στὸ κακό, ζήτησε καταφύγιο στὸ Θεό, ποὺ ἀκούει καὶ τὰ γνωρίζει ὅλα"» (Κεφ. ΜΑ' 34-36).

«Οταν συναντάτε τοὺς ἀπίστους νὰ τοὺς φονεύετε καὶ νὰ τοὺς κατασφάζετε. Τὰ δεσμὰ τοῦ αἰχμαλώτου νὰ τὰ κρατάτε γερά. "Οταν σταματήσεις ἡ μάχη, νὰ τὸν ἀφήνετε ἐλεύθερο ἡ νὰ τὸν ἀνταλάσσετε μὲ λύτρα. Ἔτοι νὰ κάνετε, γιατὶ ἀν ἥθελε ὁ Θεός, θὰ θριάμβευε ὁ ἵδιος πάνω τους. Σᾶς ρίχνει σὲ πόλεμο γιὰ νὰ δοκιμάσει καὶ τὶς δυο παρατάξεις"» (Κεφ. ΜΖ' 4).

(Τὸ Κοράνιον, μετάφρ. Γ. Πεντάκη, Ἀθήνα 1928 – Γλωσσική ἀπλούστευση)

2. Ο Κωνσταντίνος – Κύριλλος φωτιστής τῶν Σλάβων:

«Ο βασιλιάς, (ὁ Μιχαήλ Γ'), ἀφοῦ συγκάλεσε τό συμβούλιό του, προσκάλεσε τὸν Κωνσταντίνο τὸ φιλόσοφο καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἀκόλουθα λόγια: Γνωρίζω, φιλόσοφε, ὅτι εἰσαι κουρασμένος. Ἀλλὰ πρέπει νὰ μᾶς βοηθήσεις, γιατὶ κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ σένα δέν μπορεῖ νὰ ἀναλάβει αὐτὴν τὴν ἀποστολή. Ὁ φιλόσοφος τοῦ ἀπαντᾶ: Παρά τὴν κούραση, θὰ πάω μὲ χαρά, ἀλλὰ μέ τὸν ὄρο νὰ ἔχουν (οἱ Σλάβοι) μιὰ γραφή προσαρμοσμένη στὴ γλώσσα τους. Ἀλλὰ ὁ βασιλιάς τοῦ

ἀπαντᾶ: Πατέρα μου, σπως καὶ πολλοί ἄλλοι, τῇ ζήτησαν καὶ δέν τῇ βρῆκαν. Ὁ φιλόσοφος τότε τοῦ λέει: Δέν θά εἶναι λοιπόν σά νά θέλει κανείς νά γράψει ἐπάνω στό νερό καὶ νά πάρει τήν ὀνομασία τοῦ αἰρετικοῦ; Ὁ βασιλιάς καὶ ὁ θεῖος του ὁ Βάρδας τοῦ ἀπάντησαν καὶ πάλιν: "Αν θέλει ὁ Θεός θά σέ βοηθήσει γιατί δίνει σ' ἑκείνους πού ζητοῦν μέ χριστισμάνη καὶ ἀνοίγει τή Θύρα σ' ἑκείνους πού χτυποῦν. Ὁ φιλόσοφος ἔφυγε καὶ ἀκολουθώντας τήν παλιά του συνήθεια προσευχήθηκε μέ τούς ἄλλους ἀδερφούς του. Καὶ ὁ Θεός ἀκουσε τίς προσευχές τῶν δούλων του. Τούς ἐνέπνευσε καὶ ἔται σύνθεσε τό ἀλφάβητο. Καὶ ἅρχισε νά γράφει τό Εὐαγγέλιο. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος...".

('Από τόν παλαιοσλαβονικό βίο τοῦ Κωνσταντίνου, «Ἐκκλησία» 43 (1966), σελ. 440 – Μετάφραση Β. Λαούρδα)

3. Ποιά εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ:

«...Νά κάθηται (ὁ Θεὸς) ἐπάνω εἰς ἡμᾶς ὡσάν εἰς ἄμαξαν, καὶ νά κρατῇ μὲ τὰ χέρια του τὰ θελήματα τῶν ψυχῶν μας, ὡσάν χαλινάρια, καὶ εὐρίσκοντάς μας ὑπηκόους, νά μᾶς φέρῃ εἰς ἑκείνα ὅπου θέλει, καὶ νά μεταχειρισθῇ τὰ θελήματά μας, ὡσάν λίπους, εἰς τὸ ἐδικόν του θέλημα, ὅπου νά ύποτασσώμεθα προθύμως εἰς τὰς ἐντολάς καὶ νομοθεσίας του. Μὲ τέτοιον τρόπον βασιλεύει ὁ Θεὸς εἰς ἑκείνους ὅπου ποτὲ δὲν ἐβασίλευσεν, ὅταν καθαρίζωνται διὰ μέσου τῶν δακρύων, καὶ τῆς μετανοίας, καὶ γίνωνται τέλειοι διὰ τῆς πνευματικῆς σοφίας, καὶ γνώσεως. Τοιουτορόπως οἱ ἄνθρωποι γίνονται εἰς τοῦτον τὸν κόσμον καὶ ὡσάν τὰ Χερουβίμ, καὶ ἔχουν ἐπάνω εἰς τοὺς ὥμους τῶν ψυχῶν τους τὸν Θεόν. Ποίος λοιπόν εἶναι τόσον ἀγνωστος, καὶ ἀναίσθητος, ὅπου νά μὴ ποθήσῃ, καὶ ἀγνωστή διὰ νά ιδῃ καὶ νά πάθῃ αὐτήν τήν θείαν δόξαν, ἀλλὰ νά ἐπιθυμήσῃ καλλίτερα νά ἀποκτήσῃ πλοῦτον, η δόξαν, η ἀξίαν κοσμικήν; η νά εἰπω καλλίτερα ποῖος εἶναι τόσον ἀθλιος, καὶ ἔξω φρενῶν, ὅπου νά στοχασθῇ πῶς ἔξω ἀπό τήν βασιλείαν, καὶ δόξαν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄλλο τι μεγαλύτερον, η δόξα, η βασιλεία, η πλοῦτος, η τιμή, η ἔξουσία, η τρυφή, η ἄλλο τι ἀπό ἑκείνα ὅπου λέγονται, καὶ νομίζονται καλά εἰς τήν γήν, η εἰς τὸν οὐρανόν, διὰ νά διαλέξῃ καλλίτερα νά ἔχῃ ἑκείνα, παρὰ αὐτήν; ἀληθινά εἰς ἑκείνους ὅπου ἔχουν γνῶσιν, δὲν εἶναι κανένα ἄλλο ἀγαθόν, ἔξω ἀπό αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἀς μήν ἀποδιώξῃ τις ἀνοήτως τὸν Χριστὸν ὅπου περιέρχεται καὶ ζητεῖ νά βασιλεύσῃ εἰς ὅλους μας...».

(Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, Τὰ εὐρισκόμενα, ἔκδ. Ζαγοραίου, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 269)

4. Οἱ ὄρθόδοξοι ναοί:

«Ἄν οἱ ὄρθόδοξοι ναοί εἶναι τόσο γεμάτοι ἀπό φῶς, ζεστασιά, οἰκειότητα, τοῦτο ὄφειλεται στό ὅτι κάθε σημεῖο στούς τοίχους των ἀποκτά ψυχή καὶ παριστάνει τόν οὐρανό, φέρνοντας τόν ἄνθρωπο σέ κοινωνία μέ τούς πρεσβύτερους ἀδερφούς του: ἀγγέλους, προφήτες, ἀποστόλους, μάρτυρες καὶ ἀγίους· ὁ ἄνθρωπος γίνεται πραγματικά ἐπισκέπτης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν οὐρανῶν. Μέσα ἀπό

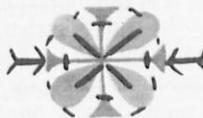
πήν εἰκόνα ἡ λατρεία, οἱ λειτουργικοὶ τύποι, πού μετέχουν ἐντελῶς φυσικά στίς λεπτομέρειες τῆς καθημερινῆς ζωῆς, καὶ ἡ Βίβλος ἀποκτοῦν καταπληκτική ζωντάνια καὶ ὁ οὐρανός γίνεται πολύ κοντινός, οἰκεῖος, σχεδόν ἀπότος... Ἡ μακρά οἰκειώση μέ τίς παρουσίες αὐτές σφυρηλατεῖ τὸν ἀκόρεστο πόθο πρὸς τὸ καθαρό καὶ τὸ ἀπόλυτο τά φλογοστεφανωμένα κεριά μιλοῦν γιά τὴν φλόγα τῆς πίστεως καὶ οἱ βίοι τῶν ἀγίων, πού φάλλονται στὶς ὥδες καὶ παρουσιάζονται στὶς εἰκόνες, διδάσκουν ὅτι οἱ κλήσεις τοῦ Θεοῦ μέσα στὰ ἄγια Εὐαγγέλια εἶναι ἀπόλυτα πραγματοποιήσιμες καὶ ἀπευθύνονται πρὸς ὅλους».

(Π. Εὔδοκίμοφ, Ἡ ὄρθοδοξία, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 322)

5. Ο πνευματικός χαρακτήρας τῆς Ὁρθοδοξίας:

«Σπήν ὄρθοδοξίᾳ, ὅλα εἶναι πνευματικά, μέ τὴν πραγματική σημασία πού ἔχει τὸ πνευματικό. Γιά τοῦτο ὁ Ντοστογέφσκης ἔλεγε σέ κάποιο φίλο του Εὐρωπαϊο: «Ἐμεῖς σᾶς καταλαβαίνουμε ἐσāς τούς Εὐρωπαίους σέ ὅ,τι σκεφτόσαστε καὶ σέ ὅ,τι αἰσθανόσαστε, ἀλλά ἐσεῖς δέν μπορεῖτε νά μᾶς καταλάβετε. Ἐμεῖς εἴμαστε ὄρθόδοξοι. Μιά ὄρθόδοξη καρδιά ὅλα μπορεῖ νά τά καταλάβει». Αὐτός ὁ πνευματικός χαρακτήρας πού ἔχει ἡ ὄρθοδοξία, ἐκφράζεται μέ τὴν λατρεία καὶ μέ τίς ἐκκλησιαστικές τέχνες, πού εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ ἀγιογραφία, ἡ ψαλμωδία, ἡ ὑμνολογία κλπ. Μιά τέτοια θρησκεία ἀποτείνεται στὸν ἐσωτερικό ἄνθρωπο, καὶ ὅποιος τήν πιστεύει, καταυγάζεται ὀλοένα, λεπτύνεται, γίνεται πνευματικός καὶ ἀποκτᾷ «πνευματικόν ὄφθαλμόν» καὶ «πνευματικά ὡτα». Νά γιατί ἔλεγε ὁ Ντοστογέφσκης αὐτό πού ἔλεγε...».

(Φ. Κόντογλου, Ἡ πονεμένη ρωμιούνη, Ἀθῆναι 1963, σελ. 98-99)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

43. Τό οίκουμενικό Πατριαρχεῖο κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῶν ὑπόδουλων λαῶν

Σχέσεις ισλαμικοῦ κράτους καὶ Ἑκκλησίας μετά τήν ἄλωση

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τούς Τούρκους στίς 29 Μαΐου 1453 ἥνοιξε μιά καινούργια σελίδα στήν ιστορία τῆς Ἑκκλησίας. Ὁ ἀλλόθρησκος δυνάστης ἔγινε κύριος τῶν πραγμάτων της. Δημιουργήθηκε ἔτοι θέμα σχέσεως κατακτητῆ καὶ χριστιανικῆς Ἑκκλησίας.

Στὴ σχέση αὐτῆ δύο παράγοντες ἔπαιξαν ἀποφασιστικό τόλο: 1) ἡ ἀνοχὴ τῶν μουσουλμάνων στούς «λαούς τῆς Βίβλου» (χριστιανούς καὶ Ἰουδαίους) καὶ 2) ἡ στάση τῆς Ἑκκλησίας στούς κάθε λογῆς δυνάστες μέσα στήν πολυκύμαντη ιστορία της.

Οἱ ιερός νόμος τῶν μουσουλμάνων ἀνεχόταν τούς ὄπαδούς τῶν θρησκειῶν, πού στήριζαν τήν πίστη τους σὲ ἀγιες Γραφές. Τέτοιοι ἦταν οἱ χριστιανοί καὶ οἱ Ἐβραῖοι. Ἀργότερα προστέθηκαν καὶ οἱ ὄπαδοί τοῦ Ζωροάστρη. «Ολοι αὐτοί μποροῦσαν, ἀντί νά ἐξισλαμισθοῦν, νά ἐξαγοράσουν τήν πίστη τους μέ τήν καταβολὴ φόρου. Ἐξασφάλιζαν ἔτοι ἔνα εἰδος αὐτοδιοικήσεως. Εἶχαν ὄρισμένα προνόμια, δηλαδή μερικές ἐλευθερίες.

Ο δεύτερος παράγοντας πού ρύθμισε τίς σχέσεις τῆς Ἑκκλησίας μέ τό ισλαμικό κράτος ἦταν τά παραγγέλματα τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Αύτά

‘Ο Μωάμεθ Β’ ὁ Πορθητής δίνει τά προνόμια στόν πατριάρχη Γεννάδιο Σχολάριο.

ύπαγόρευαν στήν ‘Εκκλησία τή στάση της ἀπέναντι σ’ ἔνα τυραννικό καθεστώς. Οἱ χριστιανοὶ ἔπερπε νά μήν ἀντιστέκονται στήν κοσμική ἔξουσία, νά πληρώνουν τούς φόρους πού ἐκείνη ἀπαιτεῖ καὶ νά ἐμπι- στεύονται στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. ‘Αργότερα, ὅταν οἱ ἑθνικές καὶ κοι- νωνικές συνθήκες ἄλλαξαν, ἡ ‘Εκκλησία πρωτοστάτησε στήν ἀποτί- ναξη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

‘Ο οἰκουμενικός πατριάρχης κέντρο τῆς ‘Ορθοδοξίας καὶ ‘Εθνάρχης τῶν ὑποδούλων

‘Η Κωνσταντινούπολη καὶ μετά τήν πτώση της δέν ἔπαψε νά συγ- κεντρώνει τά βλέμματα τῶν ραγιάδων. Τό Πατριαρχεῖο της ἦταν ἔνας φάρος παρηγοριᾶς. Γρήγορα ἀναδείχτηκε κέντρο τῆς ‘Ορθοδοξίας. Σ’ αὐτό τό βοήθησαν ἡ ἱστορία του καὶ τά προνόμια πού ἔδωσαν οἱ Τούρ- κοι στόν πρώτο πατριάρχη, τό Γεννάδιο (Γεώργιο Σχολάριο).

‘Ο κατακτητής εἶχε κάθε λόγο νά κρατήσει τήν ‘Ανατολή μακριά

άπο τήν έπιφροή τής Δύσεως. "Ετσι τοποθέτησε στήν κορυφή τής Ὁρθοδοξίας ίκανό πατριάρχη και ἐνίσχυσε τή θέση του μέ τά προνόμια πού τοῦ παραχώρησε.

Σύμφωνα μέ αὐτά ό πατριάρχης ήταν ό θρησκευτικός ἡγέτης τῶν ὄρθοδόξων. Ρύθμιζε τά θέματα τῆς λατρείας, διαχειρίζόταν τήν ἐκκλησιαστική περιουσία, ἐπόπτευε τά θρησκευτικά ιδρύματα. Δίκαζε ἀκόμη τίς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν καὶ τούς φορολογοῦσε γιά τίς ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας. Μέ τίς δικαιοδοσίες αὐτές τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως πήρε ἡγετική θέση μέσα στόν κόσμο τῆς Ὁρθοδοξίας. Σ' αὐτό στήριξε τίς ἐλπίδες του τό κατατρεγμένο Γένος.

«Ο Μεχμέτ μέ ἔγγραφο πού εἶχε τή βασιλική ὑπογραφή του, ἔδωσε προνόμια στόν πατριάρχη γιά νά μήν τόν ἐνοχλήσει κανείς ἢ νά ῥθει σέ ἀντίθεση μαζί του, ἀλλά νά είναι ἀπαλλαγμένος ἀπό κάθε εἰδους φορολογία καὶ ἀσφαλισμένος ἀπό κάθε ἔχθροική ἐνέργεια καὶ ἐλεύθερος ἀπό τέλη αὐτός καὶ οἱ μεταγενέστεροι πατριάρχες γιά πάντα, καθώς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τῆς δικαιοδοσίας του».

(Γ. Φραντζή, «Χρονικόν», ἔκδ. Βόνης, σελ. 308 - Μετάφραση Χ.Γ.)

Δυσκολίες καὶ προοπτικές τῆς Ἐκκλησίας στή νέα κατάσταση

Τά πιρονόμια ήταν μιά ἀναλαμπή στή ζοφερή νύχτα τῆς δουλείας. Οι κατακτητές ὅμως πολλές φορές τά καταπάτησαν καὶ τά περιόρισαν. Στούς χρόνους πού ἀκολούθησαν, δέν ἐλειψαν οἱ ἐξισλαμισμοί, οἱ διώγμοι, τό κλείσιμο τῶν ναῶν, οἱ κάθε εἰδους πιέσεις. Οι πατριάρχες ἔδιναν γιά τά προνόμια μεγάλα χρηματικά ἀνταλλάγματα. Αὐτά αὐξάνονταν ἀνάλογα μέ τή βουλιμία τῶν σουλτάνων, πού δέ δίσταζαν νά κατεβάζουν πατριάρχες ἀπό τό θρόνο τους καὶ νά ἀνεβάζουν ἐκείνους πού ίκανοποιοῦσαν τίς χρηματικές ἀπαίτησεις τους. "Ολα αὐτά δημιούργησαν μιά πνιγηρή ἀτμόσφαιρα. Ἡ θέση τῶν χριστιανῶν ἀπό τό 17ο αιώνα χειροτέρεψε.

Στά δύσκολα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ἡ Ἐκκλησία ἀνέδειξε πολλές ἡγετικές μορφές. Πολλοί πατριάρχες καὶ ἐπίσκοποι τῶν ἐπαρχιῶν μέ μεγάλη μόρφωση, αὐταπάρνηση καὶ κοινωνική δράση ἔδωσαν στήν Ἐκκλησία ἀναγεννητική πνοή. Χάρη σ' αὐτούς καὶ ἄλλους λόγιους κληρικούς τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τά μέσα τοῦ 16ου αιώνα ἔγινε κέντρο μιᾶς πνευματικῆς κινήσεως. Ἀπέκτησε αἰγλή καὶ ἀκτινοβολία. "Εκαμε αἰσθητή τήν παρουσία του ὥχι μόνο στούς ὁμογενεῖς ἀλλά καὶ στούς ξένους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποῦ στηρίχθηκε ή στάση τῆς Ἑκκλησίας ἀπέναντι στὸν κατακτητή;
2. Ξεχώρισε τὰ προνόμια τοῦ πατριάρχη, ὅπως τὰ ἀναφέρει τὸ κείμενο τοῦ Φραντζῆ.
3. Τί δυσκολίες ἀντιμετώπισε ἡ Ἑκκλησία;
4. Γιατὶ στὴν τουρκοκρατία τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἦταν τὸ κέντρο τῆς Ὀρθοδοξίας;

44. Τά ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς

Στοιχεῖα γιά τή ζωή καί τή δράση τους

Ἐκτός ἀπό τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως καί τά ἄλλα Παττριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Ἀντιόχειας καί τῶν Ἱεροσολύμων φημίστηκαν γιά τή ζωή καί τή δράση τους μέσα στὴν ιστορία τῆς Ἑκκλησίας. Γνώρισαν καί αὐτά ἐποχές ἀκμῆς καί παρακμῆς. Ἀπό τότε (μέσα 7ου αἰ.) πού οἱ Ἀραβες καταπάτησαν τά ἄγια χώματά τους, τά ἀπειλούσε διαρκῶς ὁ κίνδυνος τοῦ ἀφανισμοῦ.

Τό Πατριαρχεῖο τῆς Ἀλεξάνδρειας. Αὐτό ὑπέφερε ἀπό τὸ Μωαμεθανισμό μέ ἀποτέλεσμα νά μείνει ὁ θρόνος του κενός γιά πολλά χρόνια. Οἱ σταυροφόροι τό ἔριξαν σέ νέες δοκιμασίες. Στὴν τουρκοκρατία εἶχε ἔδρα τὸ Κάιρο καί οἱ πατριάρχες του ἀντιμετώπιζαν τά δυό του μόνιμα προβλήματα: τήν ἀραιώση τοῦ ποιμνίου καί τή φτώχεια πού τό μάστιζε. Παρ' ὅλα αὐτά κατά καιρούς τό ποιμαναν πατριάρχες πού τό δόξασαν μέ τή μόρφωση, τήν ἀρετή καί τή δράση τους. Είναι ὁ Ἰωακείμ ὁ «Πάνυ» (1486-1565), ὁ Μελέτιος Πηγᾶς (1590-1601), ὁ Κύριλλος Λούκαρης (1601-1620), ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος (1636-1639) κ.ἄ. Οἱ ἐλληνικές παροικίες, πού ιδρύθηκαν στὴν περιοχή του, δυνάμωσαν τό Πατριαρχεῖο καί τό προστάτεψαν.

Τό Πατριαρχεῖο Ἀντιόχειας. Δεινοπάθησε καί αὐτό ἀπό τήν ἀραιβική κατάκτηση, τίς σταυροφορίες, τούς Τούρκους καί τή λατινική προπαγάνδα. Ἔτσι ἀποδυναμώθηκε καί ἐπεσε σέ μαρασμό. Δέν ἔλειψαν καί ἔδω οἱ δραστήριοι καί λόγιοι πατριάρχες πού περίσωσαν τόν ἐλληνοβυζαντινό χαρακτήρα του.

Τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων. Τό Πατριαρχεῖο αὐτό ἔχει τό μεγάλο προνόμιο, ἀλλά καί τή μεγάλη εὐθύνη, νά προστατεύει τά ιερά πρ-

σκυνήματα: τό ναό της Ἀναστάσεως στήν Ἱερουσαλήμ, τό μνῆμα τῆς Θεοτόκου στή Γεθσημανή, τό προσκύνημα τῆς Ἀναλήψεως στό Ὄρος τῶν Ἐλαίων, τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου στή Βηθλεέμ κ.ἄ. Τό ἔργο αὐτό ἔχει ἀναλάβει ἡ Ἅγιοταφική Ἀδελφότητα μέ επικεφαλῆς τόν πατριάρχη.

Τά ίερά προσκυνήματα ἦταν καὶ είναι ἡ ἄγρυπνη φροντίδα τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ ἔπαιρναν χρήματα, ἀποσπούσαν πότε τό ἔνα καὶ πότε τό ἄλλο προσκύνημα ἀπό τούς ὥρθοδόξους καὶ τό παραχωροῦσαν στούς καθολικούς. Οἱ πατριάρχες ἀναζητοῦσαν τότε χρήματα ἀνάμεσα στούς ὁμογενεῖς τῆς ὥρθοδοξῆς Ἀνατολῆς, για νά τά ξαναπάρουν στή δικαιοδοσία τους. Ὁ Ἑλληνισμός περιβάλλει μέ στοργή τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων καὶ μέ κάθε τρόπο τό ἐνισχύει.

Ἀντιπροσωπευτικές πατριαρχικές μορφές

Μητροφάνης Κριτόπουλος. Πρίν γίνει πατριάρχης Ἀλεξάνδρειας (1636-1639), σπούδασε θεολογία στά πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας, ὅπου είχε τήν εύκαιρία νά γνωρίσει ἀπό κοντά τόν Προτεσταντισμό καὶ νά διαδώσει τήν ὥρθοδοξή διδασκαλία. Οἱ ἔνοι νόμιζαν ὅτι ἡ ὥρθοδοξία είχε οιήσει στήν Ἀνατολή. Γι' αύτούς συνέταξε «όμολογία πίστεως», ὅπου ἐκθέτει τήν ὥρθοδοξή πίστη. Ἡ δράση του, κυρίως συγγραφική, τόν τοποθετεῖ ἀνάμεσα στούς διακεκριμένους πατριάρχες τῆς Ἔκκλησίας. Ὁπως οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἔκκλησίας, ἥξερε νά συνδυάζει τό συντηρητικό μέ τό φιλελεύθερο πνεῦμα.

Μακάριος Γ' (1647-1685). Ὁ Μακάριος Γ' είναι ἡγετική μορφή τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιόχειας. Ἐργάστηκε δραστήρια γιά νά ἀνακουφιστεῖ τό Πατριαρχεῖο ἀπό τά χρέοι. Γιά τό σκοπό αὐτό περιόδευσε στό ἑσωτερικό καὶ ταξίδεψε στό ἔξωτερικό. Δυό φορές πήγε στή Ρωσία καὶ ὀφέλησε τήν ἐκεῖ ὥρθοδοξή Ἔκκλησία. Μετέφρασε διάφορα ἐκκλησιαστικά συγγράμματα ἀπό τήν ἑλληνική στήν ἀραβική γλώσσα.

Δοσίθεος Ἱεροσολύμων (1669-1707). Καταγόταν ἀπό τήν Ἀράχωβα τῆς Κορινθίας. Σέ ήλικια 28 χρονῶν ἔγινε πατριάρχης. Διακρίθηκε γιά τή μόρφωσή του, τήν ἐργατικότητα καὶ τή δράση του. Συγκρίνεται μέ τούς ἀρχαίους Πατέρες τῆς Ἔκκλησίας. Πολέμησε τίς κακοδοξίες τοῦ Παπισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ μέ διάφορα συγγράμματά του. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζει ἡ «όμολογία πίστεως», ὅπου συγκρίνει τήν ὥρθοδοξή πίστη μέ τίς προτεσταντικές δοξασίες.

«Τίποτε στήν ἐκκλησία δέ γίνεται τυχαία, ἀλλά ὅλα ἔχουν τό ρυθμό καὶ τήν τάξη τους» (Μητροφάνης Κριτόπουλος).

«Ζητάμε πάντοτε τή βοήθεια τοῦ Κυρίου, γιατί είναι δεσπότης καὶ σωτῆρας μας καὶ τῶν ἀγίων, γιατί είναι δοῦλοι ἐκείνου, βοηθοί καὶ μεσίτες μας» (Δοσίθεος Ἱεροσολύμων).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποῦ ὄφείλονται οἱ περιπέτειες τῶν τριῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς;
2. Τό οἰκονομικό είναι καὶ σήμερα ἕνα ἀπό τά προβλήματα τῶν Πατριαρχείων.
Γιατί;
3. Στή θεία λατρεία ζητάμε τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ μέ τίς ἱκεσίες τῶν ἀγίων. Τί σημαίνει αὐτό;
4. Ό Μητροφάνης Κριτόπουλος συνδύαζε τό συντηρητικό μέ τό φιλελεύθερο πνεῦμα. Πῶς τό καταλαβαίνεις αὐτό;

45. Παιδεία καὶ θεολογικά γράμματα

‘Οργάνωση τῆς παιδείας ἀπό τήν Ἑκκλησία

“Ἐνα ἀπό τά δεινά, τό φοβερότερο, τῶν Ἑλλήνων τῆς τουρκοκρατίας ἦταν ἡ ἀμάθεια. Ἁταν ὁ πρῶτος πικρός καρπός τῆς σκλαβιάς. Τήν ἔφεραν ὅμως καὶ ἄλλοι λόγοι: ἡ ἀναστάτωση τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ φτώχεια καὶ ἡ φυγή τῶν λογίων στή Δύση. Ἐπί διακόσια περίπου χρόνια οἱ Ἑλληνες είναι πεσμένοι σέ πνευματικό μαρασμό. Στήν κρίσιμη αὐτή κατάσταση πρωτοστατεῖ ἡ Ἑκκλησία, πού σιγά-σιγά ὄργανώνει τήν παιδεία.

“Οπως στά βυζαντινά χρόνια, ἔτσι καὶ τώρα τά μοναστήρια γίνονται φυτώρια τῶν γραμμάτων. Σ’ ἔνα κελί δίπλα στήν ἐκκλησία ἢ στό νάρθηκα τά παιδιά μαθαίνουν ἀπό τό ρασοφόρο δάσκαλό τους γραφή καὶ ἀνάγνωση. Βιβλία τους είναι συνήθως ἡ Ὀκτώηχος, τό Ψαλτήρι καὶ τ’ ἄλλα λειτουργικά βιβλία. Ἀλλά καὶ αὐτά τά «κρυφά σχολεία» ἦταν σπάνια ὡς τά μέσα τοῦ 16ου αἰώνα.

Τό 1593 μά τοπική Σύνοδος στήν Κωνσταντινούπολη ἔδωσε ὥθηση στήν παιδεία, γιατί παράγγειλε στούς κατά τόπους μητροπολίτες νά φροντίσουν γιά τήν ἰδρυση σχολείων καὶ νά ἀναλάβουν τή σχετική δα-

Τό κρυφό σχολειό (N. Γκύζη).

πάνη. "Ετσι ή Ἐκκλησία παιρνει τά σχολεῖα ύπο τήν προστασία της. Τό 1627 ὁ πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρης ίδρυει στήν Πόλη τό πρώτο τυπογραφεῖο.

Στήν ἀναγέννηση τῆς παιδείας συντέλεσαν καὶ οἱ παροικίες τοῦ ἔξωτερικοῦ. Ἡ βοήθειά τους ἦταν πολύπλευρη: σέ χρήματα, βιβλία, δασκάλους. Καί ἐδῶ πρωτοστατοῦν οἱ κληρικοί.

Τά σχολεῖα διακρίνονται σέ τρεῖς κατηγορίες: α) τά κοινά, (δημοτικά), β) τά ἀνώτερα (γυμνάσια) καὶ γ) οἱ Ἀκαδημίες, πού ἦταν τρεῖς: ἡ Πατριαρχική στήν Κωνσταντινούπολη (στή θέση της χτίστηκε ἀργότερα ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή), ἡ Πατμιάδα στήν Πάτμο καὶ ἡ Ἀθωνιάδα στόν Ἀθω. "Ολα αὐτά τά σχολεῖα στηρίζονταν στήν Ἐκκλησία. Τά δυο τρίτα καὶ περισσότερο ἀπό τούς δασκάλους τους ἦταν κληρικοί.

Ηγετικές πνευματικές μορφές

α) Παχώμιος Ρουσάνος (1509-1553). Ὁ Ζακυνθηνός αὐτός μοναχός διακρίθηκε ὡς γόνιμος συγγραφέας, ιεροκήρυκας καὶ παιδαγωγός. Περιόδευσε σέ διάφορα μέρη καὶ, ἀφοῦ δίδαξε στή Μυτιλήνη δυό

περίπου χρόνια, κατέληξε στό "Άγιο Όρος". Αφήσε πολλά έργα και έπιστολές.

β) Ιερεμίας Β' ο Τρανός. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1572- 1595 με μικρές διακοπές). Προστάτεψε τά γράμματα (ό ίδιος ίδρυσε σχολείο στήν Πόλη) και ή άπόφαση τής Συνόδου τοῦ 1593 νά ίδρυσουν οι έπισκοποι σχολεία, πάρθηκε μέ πρωτοβουλία του. Είναι γνωστός άπό τήν άλληλογραφία του μέ διαμαρτυρόμενους Γερμανούς θεολόγους, όπου παρουσιάζει τήν όρθοδοξη πίστη. Είναι ή μεγαλύτερη θεολογική φυσιογνωμία τοῦ 16ου αιώνα.

γ) Ήλίας Μηνιάτης (1669-1714). Γεννήθηκε στό Ληξούρι τής Κεφαλλονιάς και σπούδασε στό Φλαγγίνειο φροντιστήριο τής Βενετίας, όπου έγινε καθηγητής. Άργότερα δίδαξε στά Έφτανησα, στό Ναύπλιο και στήν Κωνσταντινούπολη. Ύπηρέτησε τήν Έκκλησία ώς ιεροκήρυκας, παιδαγωγός και έπισκοπος Κερνίκης και Καλαβρύτων. Έγινε διάσημος μέ τή ρητορεία του. Έγραψε: «Πέτρα σκανδάλου» (άντιπαπικό έργο), «Διδαχαι (κηρύγματα) κ.α.

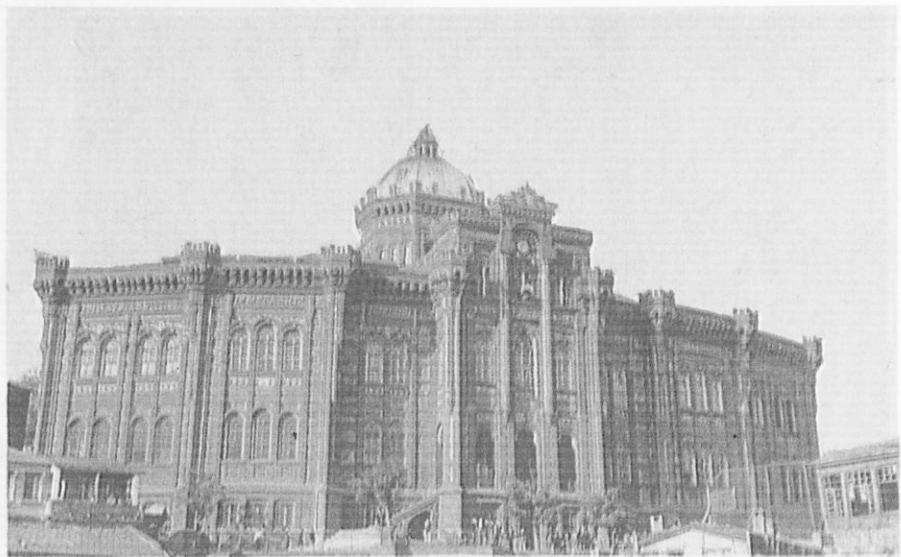
δ) Εύγενιος Βούλγαρης (17-17-1806). Ο Εύγενιος Βούλγαρης, κληρικός μέ λαμπρές σπουδές και πλατιά μόρφωση, δίδαξε σέ διάφορα σχολεία τής δυύλης πατρί-

Πάνω: 'Ο Ήλίας Μηνιάτης.
Κάτω: 'Ηλία Μηνιάτη 'Διδαχαι'.

‘Ο Ευγένιος Βούλγαρης (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

δας, ὅπως στήν Ἀθωνιάδα Σχολή, στήν Πατριαρχική Ἀκαδημία καί ἀλλοῦ. Τά τελευταῖα του χρόνια τά πέρασε στή Ρωσία, ὅπου καί πέθανε ὡς ἐπίσκοπος. Τά ἔργα του, πολλά καί διάφορα, είναι καταπληκτικά καί φανερώνουν τήν πολυμάθεια καί τή σοφία του.

Ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή στήν Κωνσταντινούπολη.

Ἡ Πάτμος μὲ τή μονή τοῦ Θεολόγου.

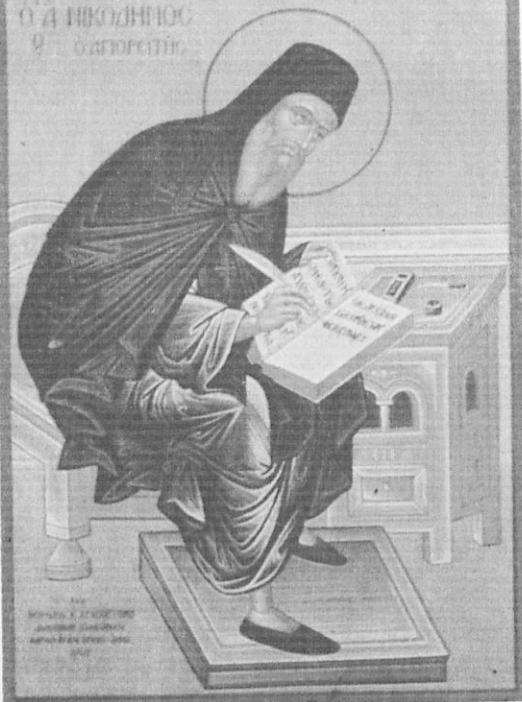

ΝΙΚΗΦ ΘΕΟΤΟΚΗΣ.

‘Ο Νικηφόρος Θεοτόκης (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσεῖο).

ε) Νικηφόρος Θεοτόκης (1731-1800). Βάδιος στά άχνάρια τοῦ προηγούμενου. Κερκυραίος καὶ αὐτός ὁ Εύγένιος Βούλγαρης μετά τίς σπουδές του ἐργάστηκε στήν πατρίδα του, στήν Πόλη, στό Ίασιο,

στή Ρωσία. Έδω γίνεται έπισκοπος καὶ πεθαίνει. Ανάμεσα στά πάμπολλα ἔργα του ξεχωρίζουν τά Κυριακοδρόμια καὶ οἱ Λόγοι του.

στ) **Νικόδημος** ὁ Ἅγιορείτης (1749-1809). Γεννήθηκε στή Νάξο, σπούδασε στή Σμύρνη καὶ ἔζησε ὡς μοναχός στό "Άγιο" Ὄρος, ὅπου ἔγραψε τά ἔργα του. Τό κελί του σώζεται καὶ οἱ ἐπισκέπτης μέθαυμασμό φέρνει στή μνήμη του τή μόρφωση, τή φιλοπονία καὶ τήν ἀγιότητα τοῦ ἄγιορείτη αύτοῦ μοναχοῦ.

ζ) **Αθανάσιος** ὁ Πάριος (1721-1813). Γεννήθηκε στήν Πάρο καὶ σπούδασε στή Σμύρνη καὶ στήν Αθωνιάδα Σχολή. Μέ τή διδασκαλία του καὶ τά ἔργα του ἀναδείχτηκε σέ φλογερό ὑπερασπιστή τῆς Ὁρθοδοξίας. Άγωνίστηκε γιά τήν πίστη καὶ τίς παραδόσεις της, πού κινδύνευαν στίς μέρες του ἀπό τήν προπαγάνδα τοῦ Παπισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ.

Πάνω:
Ο ἄγιος **Νικόδημος** ὁ Ἅγιορείτης
(Αδερφῶν Παχωμαίων, Καρυές Αγίου Ὄρους).

Κάτω:
Ο **Αθανάσιος** ὁ Πάριος (P. Κοψίδη).

Θεολογικά γράμματα

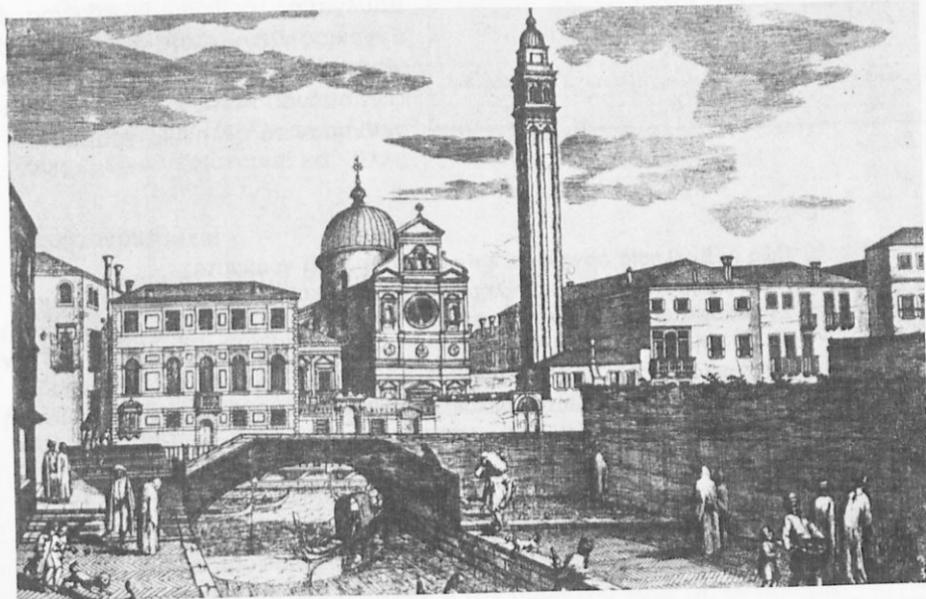
Η τουρκοκρατία μέ τίς συμφορές πού ἔφερε, δέν ἦταν ἡ κατάλληλη ἐποχή γιά τὴν καλλιέργεια τῶν θεολογικῶν γραμμάτων. Παρ' ὅλα αὐτά οἱ παραπάνω μεγάλοι θεολόγοι καὶ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους, καθώς καὶ ἄλλοι λόγιοι, τά πλούτισαν καὶ τά καλλιέργησαν.

"Ολοὶ τοὺς ἀγρυπνοῦν γιά τῇ διατήρηση τῆς πίστεως καὶ τῆς εὔσεβειας στίς ψυχές τῶν ὑποδούλων. Γ' αὐτό κηρύττουν, διδάσκουν, γράφουν μέ ἀπλό καὶ συναρπαστικό τρόπο. Ταυτόχρονα πολεμοῦν τούς παραχαράκτες τῆς πίστεως: τούς παπικούς καὶ τούς προτεστάντες. Στό 18ο αἰώνα οἱ θεολόγοι καὶ συγγραφεῖς, ἐκτός ἀπό τά ἐκκλησιαστικά, ἀγκαλιάζουν καὶ ἄλλα θέματα. Ἀσχολοῦνται μέ τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τίς φυσικές ἐπιστῆμες. Σχολιάζουν τούς ἀρχαίους "Ἐλληνες συγγραφεῖς, ἀπλοποιοῦν ξένα βιβλία, φέρνουν στή δούλη πατρίδα τά φυσικομαθηματικά καὶ συντελοῦν στό φωτισμό τοῦ Γένους.

Ἐκκλησία καὶ Διαφωτισμός

Ἡ εἰσαγωγή τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν στά σχο-

‘Ο ναός τοῦ ἀγίου Γεωργίου καὶ τό Φλαγγινιανό Φροντιστήριο στή Βενετία.

ΚΥΡΙΑΚΟΔΡΟΜΙΟΝ

ΜΤΟΙ

ΤΡΗΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤ' ΑΥΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΑΣΑΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ
ΕΝ ΤΑΙΣ ΑΓΙΑΙΣ ΤΑΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ
ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΜΕΝΟΝ ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΝ.

ΣΤΙΤΤΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΛΟΙΔΙΜΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

ΝΤΝ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΚΔΟΣΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ Β.

ΕΝ ΙΑΣΙΩ

Ἐν τῷ

δι ἐράνιον τῶν φιλομάθων νεφογηθέντι Τυπογραφίᾳ.
1816.

Νικηφόρου Θεοτόκη «Κυριακοδρόμιον».

λεῖα ἔφερε ἔνα νέο πνεῦμα στό ἐκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ὁπνευσε καὶ στήν Ἑλλάδα ὁ ἄνεμος τοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ἐμπνευσμένοι λαϊκοί καὶ κληρικοί πού σπούδασαν στήν Εὐρώπη, ἔφεραν στήν πατρίδα τους νέες ἐπιστῆμες καὶ νέες ιδέες. Ὅπως ὅλα τά πρωτοποριακά κινήματα, ἔτσι καὶ τό δικό τους συνάντησε στήν ἀρχή ἀντιδράσεις. Τελικά ὅμως οἱ κληρικοί πού διοχέτευσαν τό νέο αἷμα στίς φλέβες τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, καθιερώθηκαν ώς Διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Ὁ Μεθόδιος ὁ Ἀνθρακίτης, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Βενιαμίν Λέσβιος, ὁ Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός, ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος κ.ἄ. είναι οἱ φωτισμένοι παιδαγωγοί πού ἀναγέννησαν τά ἑλληνικά γράμματα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πῶς ἡ Ἑκκλησία ὄργάνωσε καὶ προστάτεψε τά γράμματα;
2. Γιατί ὄρισμένοι λαϊκοί καὶ κληρικοί ὀνομάστηκαν Διδάσκαλοι τοῦ Γένους;
3. Σχολίασε μέ τους συμμαθητές σου τό παρακάτω κείμενο: «Σέ μιά ἐποχή ὅπου στή Δύση ὁ Γαλιλαῖος διώκεται, καταδικάζεται καὶ φυλακίζεται ἀπό τήν Ἑκκλησία, τό Πατριαρχεῖο τῆς Πόλης συσταίνει σχολεῖα» (Κ. Θ. Δημαράς).
4. «Δέν ύπάρχει ἀμαρτία πού νικάει τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ». Τί σημαίνει ἡ φράση αὕτη τοῦ Ἱερεμία Β' γιά σένα;

46. Οι Νεομάρτυρες

Καταπιέσεις καί διωγμοί τῶν χριστιανῶν

Ἡ εἰσβολή τῶν Τούρκων στά ἑλληνικά ἐδάφη εἶχε πολλές συνέπειες. Στραγγάλισε τήν ἑλευθερία τῶν Ἐλλήνων καί πέρασε στόν τράχηλό τους τό ζυγό τῆς σκλαβιᾶς. Ἀκολούθησαν μετά οἱ καταπιέσεις καί οἱ διωγμοί.

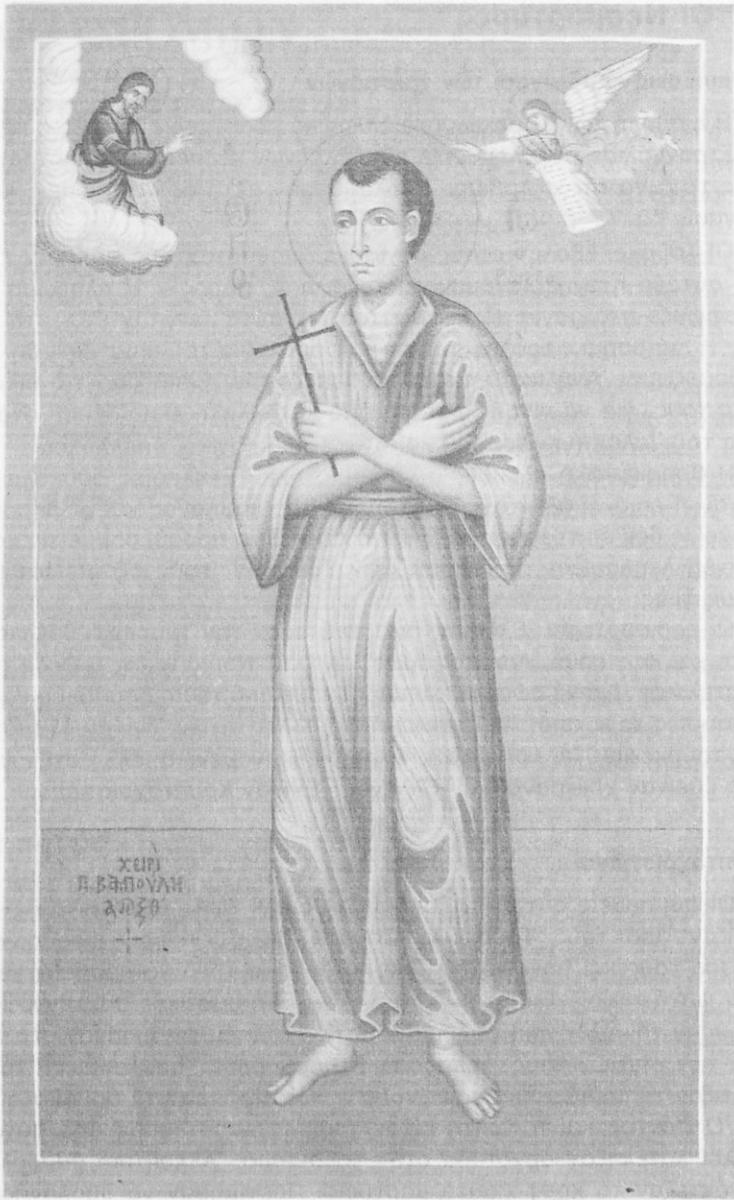
Οἱ Τούρκοι ἔβαλαν στούς ραγιάδες δυσβάσταχτους φόρους. Ἔνας ἀπό^ο αὐτούς ἦταν ὁ λεγόμενος «κεφαλικός φόρος». Ἡ πληρωμή του ἔξασφάλιζε στό ραγιά τό κεφάλι του (γι' αὐτό λεγόταν ἔτσι), τή ζωή του. Ἡ πιο βαριά φορολογία ἦταν ἡ «φορολογία τοῦ αἵματος», δηλ. τό παιδομάζωμα. Ἀνήλικοι χριστιανοί ἀρπάζονταν βίᾳα ἀπό τίς οικογένειές τους, γιά νά γίνουν ύστερα ἀπό κατάληλη ἐκπαίδευση στρατιώτες τοῦ Ἰσλάμ (γενίτσαροι) καί ἀνώτεροι κρατικοί ὑπάλληλοι.

Ἡ θρησκευτική ἑλευθερία περιορίστηκε. Ἐκκλησίες δύσκολα χτίζονταν ἢ ἐπισκευάζονταν. Τό χτύπημα τῆς καμπάνας καί οἱ δημόσιες λιτανεῖες δέν ἐπιτρέπονταν. Σ' αὐτά πρέπει νά προσθέσουμε τίς καθημερινές λεηλασίες, τίς πιέσεις τῶν Τούρκων, τούς ἐξευτελιστικούς ὄρους ζωῆς.

Οἱ περισσότεροι Ἐλληνες ἀντιμετώπισαν τήν τούρκική θύελλα μέ πίστη καί καρτερία. Ἀρκετοί ὅμως λύγισαν. Νόμισαν ὅτι ὁ Θεός τούς ἐγκατέλειψε. Γιά νά σώσουν τά παιδιά τους ἀπό τό παιδομάζωμα καί τίς περιουσίες τους ἀπό τήν ἀρπαγή ἢ γιά ἄλλες αἰτίες, ἔγιναν ἔξωμότες, δηλ. τούρκεψαν. "Ἄλλοι ἀλλαξοπίστησαν φαινομενικά, ἀλλά στήν ψυχή τους ἔμειναν χριστιανοί καί "Ἐλληνες. "Ἔγιναν Κρυπτοχριστιανοί.

Κρυπτοχριστιανοί

Οἱ συμπαθεῖς αὐτοί Ρωμιοί ζοῦσαν διπλή ζωή. Ἐξωτερικά δέν ξεχώριζαν ἀπό τούς Τούρκους. Ζοῦσαν ὅπως ἐκεῖνοι, μιλοῦσαν τή γλώσσα τους καί πήγαιναν μαζί τους στό τζαμί γιά νά προσευχηθοῦν. Στήν ψυχή τους ὅμως ἦταν διαφορετικοί. Σέ μυστικές συγκεντρώσεις μιλοῦσαν τήν ἑλληνική γλώσσα καί στίς ἐκκλησίες πού είχαν στά ύπογεια τῶν σπιτιῶν τους, τελοῦσαν τίς ὄρθοδοξες ἀκολουθίες. Κρυφά βάφτιζαν τά παδιά τους, κοινωνοῦσαν καί τηροῦσαν τά ὄρθοδοξα ἔθιμα. Ὁ Πόντος καί ἡ Κρήτη είχαν τούς περισσότερους ἀπό αὐτούς. Πολλοί κατέληξαν ἀργότερα στόν Ἰσλαμισμό. "Ἄλλοι, πιό θαρραλέοι, δέν ἀντεξαν τό κρυφό αὐτό μαρτύριο. Προτίμησαν νά ὁμολογήσουν φανερά τήν πίστη τους καί πλήρωσαν τήν ὁμολογία τους μέ τό θάνατό

Ο ἄγιος Ἰωάννης ὁ Ρώπος (Π. Βαμπούλη).

τους άπό τούς Τούρκους. Τέλος μερικοί πού ζοῦν καί σήμερα άνάμεσα στούς Τούρκους, σηκώνουν άκόμη τό σταυρό τοῦ μαρτυρίου τους.

Οι Νεομάρτυρες

Οι Νεομάρτυρες είναι τό καύχημα καί ή δόξα τῆς Ἐκκλησίας μας. Προέρχονται άπό όλα τά κοινωνικά στρώματα. Ο κατάλογός τους έχει άνθρώπους τῆς πόλεως καί τῆς ύπαιθρου, νέους καί ήλικιωμένους, λαϊκούς καί κληρικούς. Δέ λείπουν καί οι Κρυπτοχριστιανοί. "Ολοι τους μᾶς θυμίζουν τούς μάρτυρες τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, γιατί είναι μιμητές καί συνεχιστές τους. «Καὶ ὅταν καταδικάζονταν σέ θάνατο», γράφει ἔνας "Ἄγγλος πρόξενος στή Σμύρνη, «βάδιζαν πρός τό μαρτύριο μέ τήν ἴδια χαρά καί ὑπέφεραν μέ τήν ἴδια σταθερότητα τῶν πρώτων μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας, πού θυσιάζονταν κάθε μέρα ὑπερασπίζοντας τήν ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ».

Άναμεσα στή στρατιά τῶν ἀναρίθμητων Νεομαρτύρων ξεχωρίζουν δυό άντιπροσωπευτικές μορφές: ή ἡ ἁγία Φιλοθέη καί ὁ ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.

Οι κυριότεροι Νεομάρτυρες

- Ραφαήλ, Νικόλαος καί Ειρήνη τῆς Λέσβου (1463),
- Ίωάννης Τραπεζούντιος (1492),
- Φιλοθέη ἡ Ἀθηναία (1589),
- Διονύσιος Σκυλόσοφος (1611),
- Ἀναστάσιος τοῦ Ναυπλίου (1655),
- Μιχαήλ Πακνανᾶς (1711),
- Κωνσταντίνος ὁ Ὑδραῖος (1800),
- Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός (1779),
- Γεώργιος τῶν Ίωαννίνων (1838),
- Γρηγόριος Ε' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1821).

Ο ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός (Σκηνές ἀπό τῆς ζωῆς τοῦ).

Οι ἄγιοι Ραφαήλ, Νικόλαος καὶ Ειρήνη (Φ. Κόντογλου καὶ Π. Βαμπούλη).

Φιλοθέη Μπενιζέλου. Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός

‘Η ἀγία Φιλοθέη (1522-19 Φεβρουαρίου 1589) ἦταν Ἀθηναία ἀρχοντοπούλα ἀπό τὴν οἰκογένεια τῶν Μπενιζέλων. Εἶχε διπλή μόρφωση: τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς. Μέχριματά της ἔχτισε τὸ γυναικεῖο μοναστήρι τοῦ ἀγίου Ἀνδρέα (στή θέση του εἶναι σήμερα τὰ γραφεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν). Τό μοναστήρι στέγαζε νοσοκομεῖο, γηροκομεῖο, ὄρφανοτροφεῖο, ύφαντουργεῖο, πού ἦταν μιά πραγματική ἐπαγγελματική σχολή. Ἀνακούφιζε τὴ δυστυχία καὶ ἔδινε ἐργασία καὶ μόρφωση σὲ πολλά φτωχά κορίτσια. Σ’ αὐτό ἔβρισκαν καταφύγιο καὶ οἱ καταδιωγμένοι ἀπό τούς Τούρκους.

Τό ἔργο τῆς Φιλοθέης εἶχε κοινωνική ἀκτινοβολία. Προξένησε τό θαυμασμό τῶν Ἀθηναίων, ἀλλά καὶ γέννησε τίς ύποψίες τῶν Τούρκων, πού κατέστρεψαν τή μονή καὶ φυλάκισαν τήν ἀγία. ‘Ὕστερα ἀπό ἀπάνθρωπα βασανιστήρια ἡ Φιλοθέη πέθανε στίς 19 Φεβρουαρίου 1589. Τό λείψανό της φυλάγεται στό μητροπολιτικό ναό τῆς Ἀθήνας. Μέ τή γιορτή της θυμόμαστε τό κοινωφελές της ἔργο.

‘Η ἀγία Φιλοθέη.

‘Ο ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός γεννήθηκε τό 1714 στό Μεγαδένδρο τῆς Αἰτωλίας. Ἀφοῦ μορφώθηκε σέ διάφορα σχολεῖα τῆς ἐποχῆς του, ὅργωσε μέ τίς ὁδοιπορίες του 19 χρόνια τά περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδας. Μιλοῦσε ἀπλά, συγκινοῦσε μέ τή διδαχή του, συνέπαιρνε τίς ψυχές μέ τήν ἑθνική καὶ χριστιανική φλόγα πού ἔκαιγε στήν ψυχή του. “Ἐτσι ἐγκαρδίωνε τούς ραγιάδες καὶ τούς τροφοδοτούσε πνευματικά. Τούς παρακινοῦσε νά χτίσουν σχολεῖα καὶ ἐκκλησίες, νά βαφτίζουν τά παιδιά τους. Τά βάφτιζε ὁ Ἱδιος, γιατί πολλά ἦταν ἀβάφτιστα ἀπό ἔλλειψη ἱερέων. Παρέδωσε τήν ψυχή του στό Θεό μέ μαρτυρικό θάνατο στίς 24 Αύγουστου 1779. ‘Η Ἔκκλησία

μας τόν ἀνακήρυξε ἅγιο καὶ τό ἔθνος τόν ἔχει ἀπόστολό του. Ἡ γιορτή του μᾶς βοηθᾶ νά θυμηθούμε καὶ νά τιμήσουμε τόν κόπο του γιά τό ἔθνος καὶ τήν Ἐκκλησία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Χαρακτήρισε μέ λίγα λόγια τούς "Ελληνες ἀνάλογα μέ τή στάση πού πήραν ἀπέναντι στόν Ἰσλαμισμό.
2. Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός είναι ἔνας ἀπό τούς Διδασκάλους τοῦ Γένους. Γιατί;
3. Τί ὄφειλουμε στούς Νεομάρτυρες ὡς "Ελληνες καὶ χριστιανοί καὶ πῶς θά ἐξοφλήσουμε τό χρέος μας αὐτό;
4. Τό ἔργο τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ καὶ τῆς ἀγίας Φιλοθέης είναι ἄξιο θαυμασμοῦ. Γιατί;

ΚΕΙΜΕΝΑ

Οι Κρυπτοχριστιανοί:

1. Ὁ Κρυπτοχριστιανός Κιαμήλ μπέης διηγεῖται: "...Σάν ἐμάς κρυφούς χριστιανούς ἔχουμε πολλούς στήν Πόλη. Ὄλοι τους είναι πλούσιοι καὶ στίς μεγάλες τίς θέσεις. Ὡς τοῦ βασιλιὰ τό παλάτι καὶ ὡς τό Ὑπουργικό Συμβούλιο μέσα βρίσκονται ἀπ' αὐτούς. Τούς βλέπεις ἀπ' ἔξω καὶ φοβᾶσαι. Τί ἄγριοι κι ἀνήμεροι Τοῦρκοι είναι, λές..." Οταν φθάσω στήν Πόλη, ἢ στοῦ συμπεθέρου μου τοῦ Σουλεϊμάν πασά τό κονάκι θά πάω ἢ στοῦ Φερίτ πασᾶ, τοῦ συνταγματάρχη. Ὁ πατέρας του είναι ἀπ' ἔδω κοντά στό Κάνι, ἀπό τή Γόδωνα. Ὁ Φερίτ πασάς είναι μέγας καὶ τρανός. Μέ τόν ἵδιο τό σουλτάνο κάθεται καὶ κουβεντιάζει. Τό ἀρχοντικό του είναι κοντά στήν Ἀγιά Σοφιά. Ἔνα ἀρχοντικό μεγάλο σσο ἡ μισή Ζερμούδα. Δέν ἔχει μέση κι ἄκρη. Πέντε πατώματα. Οι πόρτες, τά παράθυρα, οι σκάλες, ὅλα μαρμάρινα. Λιμπίζεσαι νά τά βλέπεις. Ἀπό κάτω μέσα στή γῆ ἔσκαψαν κι ἔχτισαν μιά ἐκκλησιά, πού μπαίνεις μέσα καὶ θαυμάνουν τά μάτια σου. Ὄλα λάμπουν. Τά είκονίσματα, τά καντήλια ὅλα χρυσά. Κάθε χρόνο, τή Μεγάλη Σαρακοστή, φέρνει κρυφά ἔναν παπά καὶ τοῦ ἔξομολογεῖ καὶ τοῦ μεταλαβαίνει καὶ βαφτίζει τά παιδιά τους, καὶ τοῦ γεμίζει τόν κόρφο λίρες καὶ τόν πίωσ. Στή γειτονιά του οἱ περισσότεροι Τοῦρκοι είναι κρυφοί Χριστιανοί. Ἐρχονταν ἐκεῖ στήν ἐκκλησία... Τό χρόνο πού πήγα στήν Πόλη γιά τά μάτια μου, είναι ἀπό τότε πέντε χρόνια, πήγα μουσαφίρης στό σπίτι τους. Σαρακοστή ἦταν. Τή μέρα φανερά τρώγαμε κρέας καὶ τό βράδυ νηστεύαμε. Φασόλια καὶ φακή μέ τό λάδι. Τῶν Βαῖων τό βράδυ καθόμασταν στή σάλα καὶ κουβεντιάζαμε, ὅταν βλέπω

πώς μαζεύτηκαν μέσα ώς έκατό νομάτοι, αντρες, γυναίκες και παιδιά. «Έγω σάστισα. Τί γύρευαν τόσοι νομάτοι; Ό Φερίτ πασάς γέλασε και μοῦ λέει. «Ολοι είναι από τους δικούς μας». Καὶ ἄρχισαν όλοι νά μιλοῦν ἑλληνικά. «Ολοι ήξεραν τά ἑλληνικά φαρσί, σπουδασμένοι, και νά λένε τά χριστιανικά τους ὄνόματα. Έγώ περιμένω νά δῶ τί θά γίνει... Ό Φερίτ πασάς λέει τότε. «Απόψε έχουμε τά Νυμφία. Οι Χριστιανοί πήγαν στίς ἑκκλησιές τους και τώρα γύρισαν στά σπίτια τους ήσυχοι. Κανείς δέν τούς πειράζει, κανείς δέν τούς λέει τίποτε. Ή δική μας τύχη δύμως ήταν νά δοξάσουμε τό Θεό κρυφά, μέ χιλιους φόβους. Άλλα κι έμας δίχως άλλο ό Θεός δέ θά μᾶς ἔγκαταλείψει. Κάποτε θά δοῦμε φῶς και μέρα».

Δέν τελείωσε τό λόγο του και μπήκε μέσα ό ἐφημέριος τῆς Παναγίας τοῦ Γαλατᾶ, ό Μελέτιος, γέρος ἐβδομήντα χρονῶν. Ό Φερίτ είχε στείλει δυο παιδιά και τοῦ είπαν ψέματα. «Ἔλα νά κοινωνήσεις ἔναν ἄρρωστο πού πεθαίνει». Όταν μπήκε μέσα ό Μελέτιος και είδε τόσο κόσμο, πασάδες μέ τά χρυσά φορέματά τους, μολλάδες μέ τά σαρίκια, τρόμαξε και σάστισε. «Μή φοβᾶσαι», τοῦ είπε ό Φερίτ πασάς και τοῦ ιστόρησε τή δουλειά... Ἀμέσως όλοι κατεβήκαμε στήν ἑκκλησία και ψάλαμε τά Νυμφία. «Ολη τήν ἐβδομάδα κράτησαν ἐκεῖ τό Μελέτιο και τούς ξομολογοῦσε και τούς μεταλάβαινε. Τήν ἀλλη μέρα οι ἐφημερίδες ἔγραφαν: χάθηκε ό Μελέτιος. Καὶ οἱ ἀστυφύλακες και οἱ χωροφύλακες ἔτρεχαν νά τόν βροῦν, ἐνώ αὐτός καθόταν ήσυχος στοῦ Φερίτ πασᾶ τό ἀρχοντικό. Καὶ τό νόστιμο ήταν πώς ό Διευθυντής τής Ἀστυνομίας ἀπό βραδύς ἐρχόταν μαζί μας στήν ἑκκλησία νά τόν κοινωνήσει ό Μελέτιος και δὴ τήν ἡμέρα ἔστελνε δεξιά και ἀριστερά τούς χωροφύλακες και τούς ἀστυφύλακες και γύρευαν τό Μελέτιο... Αὐτούς τούς κρυφούς Χριστιανούς όλους τούς ξέρουν στό Πατριαρχεῖο, και ὅταν έχουν ζόρι, σ' αὐτούς τρέχουν. Πόσες φορές αύτοί γλύτωσαν τούς Χριστιανούς.

Μιά μέρα πήγα στήν Ἀγιά Σοφιά. Σάν καλός Τούρκος, πλύθηκα, ἔβγαλα τίς κουντούρες μου και φόρεσα παντούφλες πού έχουν μπροστά στήν πόρτα. Ένας Χότζας μ' ἔνα πελώριο σαρίκι στό κεφάλι του ἥρθε νά μοῦ δείξει τά ἀξιοθέατα τής Ἀγιά Σοφιᾶς. Έγώ είχα πάει πολλές φορές ἐκεῖ και τά ήξερα ὅλα, ἀλλά σκέφτηκα. «Ἄσ δῶ τί θά μοῦ πεῖ κι αὐτός. Ό Χότζας μέ πήρε, μέ δδήγησε κοντά στό ἀγιο βῆμα, γιά νά μή μᾶς ἀκούσει κανείς, και μέ βλέπει και γελᾶ. «Δέ μέ γνώρισες;» μοῦ λέει. Τόν καλοκοιτάζω, ήταν ό Χατζῆ Χαμζᾶς, ό πατέρας τοῦ Ἀποουλᾶ μπέη, Σταυριώτης ἀπό τό Ἀκ Ντάγ. Χαράλαμπος ήταν τό ἑλληνικό του ὄνομα. Φανατικός Χριστιανός. «Ολη τή μέρα», μοῦ είπε, «κρυφοφάλλω» μέσα στήν Ἀγιά Σοφιά».

2. «...Όταν πέθανε ό Ἀλῆ ἀγάς, τοῦ Χουρούτ ό πατέρας, οι Τούρκοι μαζεύτηκαν στό σπίτι του και μέ τό μολλά πήραν τό λειψανο στούς ὡμους των και πήγαν και τό ἔθαψαν στό νεκροταφεῖο. «Στερα πήγαν στοῦ Χουρούτ ἐφέντη νά τόν συλλυπθοῦν, ήπιαν σεμπέρτια και καφέδες, ἔφαγαν τά νεκρόδειπνα και ἔψυγαν στά σπίτια τους. Νύχτωσε. Σκοτάδι, πίσσα. «Ἐβρεχε κιόλας. «Έξω κανείς δέ φαινόταν. «Ολοι κοιμούνταν. Ό παπά Μιχάλης λαφροπατώντας ἥρθε ἀπό τό

χωριό Κορκωτά καί χτύπησε τήν πόρτα τοῦ Χουρσάτ. Ἐκεῖνος δέν είχε κοιμηθεῖ. Πετάχτηκε, ἄνοιξε τοῦ παπᾶ καί οἱ δυό μαζί, ἀλλοῦ γλιστρώντας, ἀλλοῦ πέφτοντας, πῆγαν στά μνήματα, πάνω στόν τάφο τοῦ Ἀλῆ ἀγά. Ὁ παπᾶς ἀρχισε σιγά σιγά καί διάβασε τήν νεκρώσιμη ἀκολουθία, σταύρωσε τόν τάφο καί γύρισαν στό σπίτι...

Αὐτό που ἔκανε ὁ Χουρσάτ γιά τόν πατέρα του τό ἔκαναν ὅλοι οἱ Κλωστοί (Κρυπτοχριστιανοί). Πολλοί μάλιστα τή νύχτα ἔσκαβαν τά μνήματα, ἔβγαζαν τό νεκρό καί τόν ἔθαφταν στά χριστιανικά νεκροταφεῖα».

(Ν.Π. Ἀνδριώτη, «Κρυπτοχριστιανικά κείμενα», Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 30-31, 110)

47. Ἡ Ἑκκλησία στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους

Ἡ παράκληση τοῦ λαοῦ

Ἡ πολύχρονη σκλαβιά καί οἱ δύσκολες περιστάσεις, κάτω ἀπό τίς ὥποιες βρέθηκαν οἱ Ἕλληνες στήν τουρκοκρατίᾳ, ἔφεραν τήν ἀπελπισία καί τήν ἀπόγνωση. Χρειαζόταν ἔνας φάρος παρηγοριᾶς καί ἐλπίδας. Αὐτόν πρόσφερε στό Γένος ἡ Ἑκκλησία.

Ἡ πρώτη προσπάθεια τῆς Ἑκκλησίας ἦταν ἡ διατήρηση τῆς πίστεως καί ἡ δεύτερη ἡ διατήρηση τῆς ἔθνικῆς συνειδήσεως τοῦ ὄρθοδοξου λαοῦ.

Τό καντήλι τῆς πίστεως κρατήθηκε ἀναμμένο ἀπό δυό παράγοντες: τή θεία λατρεία καί τήν παιδεία. Ἡ θεία λατρεία ἀνακούφιζε, παρηγοροῦσε, ἐνίσχυε τούς πιστούς. Τούς ἔνωνε ψυχικά καί ἔθνικά τούς συνταύτιζε. Ἔδω ἄκουγαν τά τροπάρια καί τίς εὐχές τῆς Ἑκκλησίας. Ὁρισμένες φράσεις τους θέριευαν καί τίς ἀποσταμένες ἔθνικές ἐλπίδες. («Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου», «Ὕπέρ τοῦ ρυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάστης θλίψεως, ὄργης, κινδύνου καὶ ἀνάγκης», «Καθεὶλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων καὶ ὑψώσε ταπεινοὺς» κ.ἄ.).

Στούς ναούς οἱ χριστιανοί ἔβλεπαν τίς μορφές τῶν ἀγίων, τά μαρ-

τύρια τους, ζούσαν τίς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ γιορτές καὶ ιδιαίτερα ἡ Ἀνάσταση τούς τόνωναν ψυχικά. Τό «Χριστός Ἀνέστη» καὶ ἡ εὔχῃ «Καλή Ἀνάσταση» ἔπαιρναν ἀλληγορικό νόημα.

Ἡ παιδεία μέτα τὰ σχολεῖα τῆς ἔπαιξε, ὅπως εἶδαμε, σημαντικό ρόλο. Οἱ κληρικοί δάσκαλοι καὶ τά βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μετάγγιζαν στούς μαθητές τά νάματα τῆς πίστεως καὶ τῇ σοφίᾳ τῶν πατέρων μας.

Οἱ Τούρκοι θεωροῦσαν τὸν κλήρο ἀντιπρόσωπο τοῦ λαοῦ. Αὐτός σήκωνε στούς ὥμους του τίς ἀπαιτήσεις τους καὶ πρώτος αὐτός πλήρωνε τά ξεσπάσματα τῆς ὄργης καὶ τῆς θηριωδίας τους. Οἱ ιερεῖς ζούσαν κοντά στούς ραγιάδες, τηροῦσαν εὐλαβικά τίς γιορτές, τίς νηστείες, τά ἔθιμα τῆς Ὁρθοδοξίας. Παρηγοροῦσαν ἔτσι μέτο παράδειγμα καὶ τὴν ἐμμονή τους στά πάτρια.

‘Ηγετικές πρωτοβουλίες τοῦ κλήρου

Τίς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ὅπως εἶναι γνωστό, ἔνωσε καὶ ἀξιοποίησε ἡ Φιλική Ἐταιρεία πού ἰδρύθηκε τό 1814. Σ' αὐτή μυήθηκαν ἀπό τούς πρώτους γνωστοί κληρικοί: οἱ ἀρχιμανδρίτες Ἀνθιμος Γαζῆς, Γρηγόριος Δικαῖος ἡ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Ἰγνάτιος μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας. Τούς ἀκολούθησαν καὶ ἄλλοι διακεκριμένοι κληρικοί, ὅπως ὁ ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας καὶ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός.

Στήν Κωνσταντινούπολη ἡ συνετή πολιτική τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου Ε' καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπέτρεψε τίς πρώτες μέρες τῆς ἐπαναστάσεως τή γενική σφαγή τῶν ὄρθοδοξῶν χριστιανῶν πού εἶχαν σχεδιάσει οἱ Τούρκοι. “Οταν ὅμως ἥρθε ἡ ὥρα τῆς θυσίας, ὁ πατριάρχης τή δέχηται ἄφοβα καὶ ἡρωικά. Μαρτυρικό θάνατο εἶχαν πρίν καὶ ὑστερα ἀπό αὐτόν ἔντεκα πατριάρχες. Στήν Ἀλαμάνα ὁ Ἀθανάσιος Διάκος γίνεται ὄλοκαύτωμα-σύμβολο καὶ στό Μεσολόγγι ὁ ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ μέτο σταυρό στό χέρι ἐμψυχώνει τούς πολεμιστές καὶ θυσιάζεται μαζί τους. Στήν Πελοπόννησο ὁ ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἰωσήφ συμμερίζεται μέτο τούς ἀγωνιστές τίς δοκιμασίες, τίς φυλακίσεις, ἀλλά καὶ γεύεται τούς καρπούς τοῦ Ἀγώνα. «Οἱ αὐτοθυσιασθέντες χάριν τοῦ ἔθνικοῦ καθήκοντος κληρικοί, καθ' ὅλην τήν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας εἶναι τόσοι ὥστε ἀποτελοῦν ἡρωϊκήν λεγεῶνα» (Δ. Κόκκινος).

Τό ἀγωνιστικό φρόνημα. Ὁ τύπος τοῦ ἀγωνιστῆ κληρικοῦ

Ὁ ἀγώνας τῶν κληρικῶν στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι πολυμέτωπος. Ἀγκαλιάζουν ὅλα τά προβλήματα

‘Ο ἀπαγχονισμός τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου Ε’
(Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσεῖο).

τῶν Ἑλλήνων: οἰκονομικά, πολιτικά, ἐκπαιδευτικά, ἐκκλησιαστικά.
"Ἔχουμε κληρικούς πού ταξιδεύουν στό ἔξωτερικό, μετακινοῦνται στό
ἔσωτερικό ἀπό τόπο σέ τόπο γιά τίς ἀνάγκες τοῦ ἔθνους. Συγκεντρώ-
νουν χρήματα ἀπό ὁμογενεῖς, ἔχουν διπλωματικές ἐπαφές μέ σημαν-
τικά πρόσωπα, παίρνουν μέρος σέ συμβούλια ὥπλαρχηγῶν, βρίσκονται
στίς πρώτες γραμμές τῆς μάχης.

Μιά τέτοια δραστηρότητα χρειαζόταν καί τό ἀνάλογο ἀγωνιστικό
φρόνημα. Τό βρίσκουμε στά λόγια τοῦ Νεκταρίου Τέρπου, κληρικοῦ καί
Διδασκάλου τοῦ Γένους: «Βάστα λοιπόν παίδευσες! Καί ἂν σέ δέσουν
μήν πικραίνεσαι! Καί ἂν σέ βάλουν εἰς φυλακήν ἢ εἰς σίδηρα καί εἰς τό
τρομπούκι (= ὅργανο βασανισμοῦ), ύπόφερε χαρούμενος τό Σταυρό
σου καί κήρυττε τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ».

Ο ρόλος τῶν μοναστηριῶν

Τά μοναστήρια συνεχίζουν καί στή περίοδο αὐτήν τήν πολύπλευρη

· Η μονή τοῦ ἀγίου Στεφάνου (Μετέωρα).

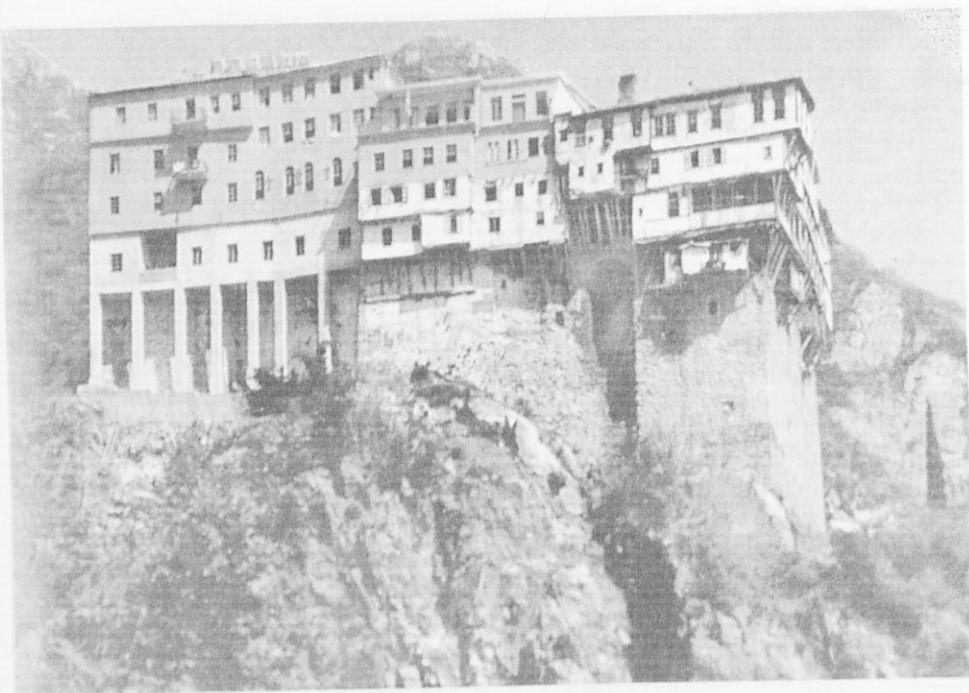
Ἡ μονὴ τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης (Σινᾶ).

δράση τους: ἀνεφοδιάζουν τήν Ἐκκλησία καὶ τό ἔθνος μέ κληρικούς καὶ λόγιους, συντηροῦν τά γράμματα μέ τά σχολεῖα πού στεγάζουν, στηρίζουν καὶ τονώνουν τούς πιστούς. Στά χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως γίνονται «προμαχῶνες πολύκροτοι τῆς ἔθνικῆς ἀνεξαρτησίας» (Παπαρρηγόπουλος).

Οἱ μονές τοῦ Ἅγιου Ὀρους, τῶν Μετεώρων, τοῦ Σινᾶ, τῆς Πάτμου, τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητας στά Ἱεροσόλυμα, καθώς καὶ πολλές ἄλλες, εἶναι μοναστικά κέντρα μέ δράση καὶ ἀκτινοβολίᾳ.

Οἱ ἐξαιρέσεις

Σέ κάθε ἀγώνα δέν είναι ὅλοι ἀγωνιστές. Ἐχουμε καὶ τούς δειλούς, τούς ὀλιγόπιστους, τούς καιροσκόπους. Ἔτσι ἀνάμεσα στούς λαμπρούς κληρικούς πού θυσιάστηκαν στό ἔθνικό καθῆκον ύπάρχουν –

Η μονή Διονυσίου ("Άγιο Όρος").

πρέπει νά τό όμολογήσουμε – καὶ κληρικοί μέ μικρό ψυχικό ἀνάστημα, πού δέν ἀνταποκρίθηκαν στήν ἀποστολή τους. Τέτοιοι ὅμως κληρικοί ἦταν λίγοι. Τούς δημιούργησε ὁ κατακτητής μὲ τή διαφθορά καὶ τήν ἀμάθεια πού σκόρπισε ἀνάμεσα στό λαό.

Πίνακας τῶν κυριότερων μορφῶν τοῦ Ἀγώνα

Γρηγόριος Ε'
(1745-1821)

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μέ ταραγμένη πατριαρχία (δύο φορές ἔχασε τό θρόνο του). Είναι μαρτυρική φυσιογνωμία. Κρυφά ύπερασπισε τήν ἐπανάσταση καὶ φανερά ύποκρίθηκε ἄγνοια. Ἡ ζωή καὶ ὁ θάνατός του είναι γιά ὀλους μας λαμπρό μάθημα. «Μή λησμονεῖτε τό σχοινί, παιδιά, τοῦ Πατριάρχη» (Άρ. Βαλωρίτης).

Άνθιμος Γαζῆς (1758-1828)	Πηλιορείτης Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Μέρη όπου έδρασε: στή Βιέννη ώς διευθυντής τοῦ περιοδικού «Έρμης ὁ Λόγιος», στό Πήλιο ώς έπαναστάτης και ως σχολάρχης στήν Τήνο και Σύρο.
Ιγνάτιος Ούγγροβλαχίας (1765-1828)	Διακεκριμένος κληρικός με άκαταπόνητη δραστηριότητα. Πρίν από τήν έπανασταση ιδρύει σχολεία, φιλολογικούς συλλόγους, έκδίδει βιβλία και περιοδικά. Στόν Άγιανα είναι ό πρεσβευτής τής έλληνικής ύποθέσεως στό έξωτερικό.
Παλαιών Πατρών Γερμανός (1771-1826)	Εύλογης τή σημαία τής έπαναστάσεως στήν Αγία Λαύρα και τήν υψώσε στήν Πάτρα. Όλοκληρωμένη προσωπικότητα πού συνδύαζε σύνεση, σταθερότητα και τόλμη.
Ρωγῶν Ιωσήφ (1776-1825)	Είναι ό έμψυχωτής τῶν πολιορκημένων στό Μεσολόγγι, πού «τό ράσο τοῦ Δεσπότη του φορεῖ γιά σαβανό του».
Άνδρούσης Ιωσήφ (1775-1842)	Υπέροχος κληρικός, μορφωμένος και δραστήριος. Έγινε ύπουργός τῶν ἐκκλησιαστικῶν στήν πρώτη κυβέρνηση ύστερα από τήν Α' συνέλευση στήν Επίδαυρο. Τραυματίστηκε πολεμώντας τόν Ιμπραήμ.
Σαλώνων Ησαΐας (1778-1821)	Έδρασε στή Φωκίδα, όπου ήταν έπισκοπος Σαλώνων (Άμφισσας) ώς πρωτεργάτης τής έπαναστάσεως. Όρκισε στή μονή τοῦ ὄσιου Λουκᾶ τόν Αθανάσιο Διάκο και τούς ἄλλους ὀπλαρχηγούς τής Λιβαδιάς. Πολέμησε τίς όρδες τοῦ Ομέρ Βρυώνη και ἔπεισε στή μάχη.
Γρηγόριος Δικαίος η Παπαφλέσσας (1778-1825)	Στίς παραμονές τής έπαναστάσεως όργώνει τό Μοριά, έμψυχώνει, πυρπολεῖ τίς ψυχές. Παρά τίς ἀδυναμίες τοῦ χαρακτήρα του, ύπηρέτησε πιστά τήν πατρίδα. Γι' αύτή δόδωσε τό αίμα του στό Μανιάκι.

ΑΝΘ. ΓΑΖΗΣ.

Ο "Ανθίμος Γαζής" (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

‘Ο μητροπολίτης Άγχιάλου Ευγένιος Καραβίας έμψυχώνει τους κληρικούς πριν από τόν άπαγχονισμό τους από τους Τούρκους τή νύχτα τής Αναστάσεως τού 1821 (“Εκτορα Δούκα).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Όνομαθής Νικόλαος Σαρίπολος φώναξε στή Β’ έθνοσυνέλευση τό 1864: «Ἐσώθημεν διά τῆς Ἐκκλησίας». Τί ήθελε νά πεῖ;
2. Ποιά παρηγοριά χάριζε ή ὄρθοδοξη λατρεία στούς ύποδούλους;
3. Ποιές ήταν οι ἔθνικές ὑπηρεσίες πού πρόσφεραν τά μοναστήρια;
4. Γιατί ὁ Γρηγόριος Ε’ όνομάζεται ἔθνομάρτυρας; (Διάβασε στά κείμενα πῶς δικαιολόγησε τήν αὐτοθυσία του).

1. Ἀπόσπασμα ἀπό τήν «όμολογία πίστεως», πού ἔδωσε ὁ πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος στό Μεχμέτ Β' τόν Πορθητή:

«...Τρίτον, ὅτι ἐδέξαντο ταύτην τὴν πίστιν, νέαν ούσαν καὶ παράδοξον, οἱ ἀνθρώποι πανταχοῦ μετά σπουδῆς καὶ μετὰ κινδύνων πολλῶν, καὶ οὐ μόνον ἰδιῶται, ἀλλὰ καὶ οἱ φρόνιμοι καὶ οἱ σοφοί· καὶ διὰ τούτο κατελύθη τελείως ἡ πλάνη τῶν Ἐλλήνων.

Τέταρτον, ὅτι ἡ πίστις αὕτη οὐδέν περιέχει ἀδύνατον, οὐδέν ἀσύμφωνον, οὐδὲν σωματικόν, ἀλλὰ πάντα πνευματικά· καὶ ἐστιν ὁδὸς φέρουσα τὰς ψυχάς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰώνιου ζωῆς τῆς μελλούσης.

Πέμπτον, ὅτι ὅσοι ἔλαβον ταύτην τὴν πίστιν καὶ ἐποιτεύσαντο ἐναρέτως κατὰ τὸν τοῦ Ἰησοῦ νόμον, ἔλαβον μεγάλα χαρίσματα ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ δυνάμεις ἐποίησαν πολλὰς ἐν τῷ ὄνόματι Ἰησοῦ· ὅπερ οὐκ ἂν ἦν, εἰ ἡ πίστις αὕτη ἦν ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ.

Ἐκτον, ὅτι ὅσα λέγουσι τινες κατὰ τῆς πίστεως ταύτης, δυνάμεθα λύειν εὔκολως καὶ εὐλόγως.

Ἐβδομόν, ὅτι τῇ πίστει ταύτῃ ἐπολέμησαν διά πολλῶν τιμωρῶν καὶ φόνων οἱ βασιλεῖς τότε καὶ οἱ ἐπαρχοὶ αὐτῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ, τιη̄ (= 318) χρόνους, πολύθεοι ὅντες καὶ εἰδωλολάτραι, καὶ οὐδὲν ἰσχυσαν· ἀλλὰ ἐνίκησεν ἡ πίστις καὶ διαμένει μέχρι τοῦ νῦν, καὶ ἐλθὼν ὁ Κύριος εύρήσει αὐτήν. Καὶ εἰ μὴ ἡ πίστις αὕτη ἐκ θελήματος τοῦ Θεοῦ, διελύθη ἂν τοτε εὐκόλως. Αὐτῷ τῷ Θεῷ δόξα. Ἀμήν».

2. Οἱ παραδόσεις τῆς Ἑκκλησίας:

«...Οπως οἱ γιατροί δέν ἀπορρίπτουν τά φάρμακα, ἐπειδή μερικοί ἀπερίσκεπτοι κάνουν κατάρχηση σ' αὐτά, ἀλλά συνιστοῦν σέ κείνους πού εἶναι λογικοί καὶ φροντίζουν γιὰ τὴν ὑγειὰ τους νά τά χρησιμοποιοῦν σωστά καὶ νά ὠφελοῦνται ἀπό τῇ θεραπείᾳ τους, ἔτσι καὶ ἡ ἀληθινή Ἑκκλησία τοῦ Χριστοῦ δέ θεωρεῖ ἄχρηστες τίς παραδόσεις, ἐπειδή μερικοί τίς τηροῦν ἀπερίσκεφτα καὶ χωρίς κοσμιότητα, ἀλλά προτρέπει τούς εὐσεβεῖς νά τίς τηροῦν μέ εὐσέβεια καὶ νά μή στεροῦνται τὴν ὠφέλειά τους».

(Μητροφάνους Κριτοπούλου, «Ομολογία πίστεως», κεφ. ιδ' – Μετάφραση Χ.Γ.)

3. Ἡ δύναμη τῆς φαντασίας τοῦ Μηνιάτη:

«Εἰς ἔνα καιρόν, ὅποι ὡσὰν μεσημέρι λάμπει ἡ Ὀρθοδοξία, ἀνάπτω καὶ ἐγώ τὸν λύχνον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἔρχομαι εἰς μίαν ἐκκλησίαν, γεμάτην ἀπὸ χριστιανούς, καὶ ζητῶ χριστιανόν, ζητῶ χριστιανόν. Μὰ πῶς; τοῦτοι ὅποι βλέπω ἐδῶ καὶ ἀλλοῦ, εἰς πόλεις, εἰς κάστρα, εἰς ἐπαρχίας, εἰς βασίλεια, εἰς τὸ περισσότερον μέρος τῆς οἰκουμένης, δὲν εἶναι χριστιανοί;... ζητῶ ἔνα εἰς μίαν πολυάριθμον πολιτείαν τῶν χριστιανῶν, καὶ δὲν τὸν εύρισκω· ζητῶ χριστιανόν,

ζητώ χριστιανόν. Περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον διὰ νὰ τὸν εὕρω. Τὸν ζητῶ εἰς τὰς ἀγοράς ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀρχοντας, καὶ ἐδῶ βλέπω μίαν ὑψηλόφρονα ὑπερηφανίαν· δὲν τὸν εύρισκω. Τὸν ζητῶ εἰς τὰ παζάρια ἀνάμεσα εἰς τοὺς πραγματευτάς, καὶ ἐδῶ βλέπω μίαν ἀχόρταγον φιλαργυρίαν· δὲν τὸν εύρισκω. Τὸν ζητῶ εἰς τοὺς δρόμους ἀνάμεσα εἰς τὴν νεότητα, καὶ ἐδῶ βλέπω μίαν μεγάλην ἀσωτίαν· δὲν τὸν εύρισκω... Ὡ μεγάλη ἐντροπὴ τῆς πίστεως! ὡ μεγαλωτάτη καταδίκη τῶν χριστιανῶν!».

(Ἡλία Μηνιάτη, «Διδαχαί καὶ λόγοι» (έκδόσεις «Φῶς»), Ἀθῆναι 1974, σελ. 53-54).

4. Ἡ ἀντοχή τῶν ὄρθόδοξων χριστιανῶν στήν τουρκοκρατία:

«Ἡμεῖς οἱ ὄρθόδοξοι χριστιανοί, ἀν δὲν ἔχωμεν σοφίαν ἐξωτέραν (ἐξωτερικήν, τοῦ κόσμου τούτου), ἔχομεν, χάριτι Θεοῦ, σοφίαν ἐσωτέραν καὶ πνευματικήν, ἡ ὁποία στολίζει τὴν ὄρθόδοξον πίστιν μας, καὶ εἰς τοῦτο πάντοτε εἰμεσθεν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς Λατίνους, εἰς τοὺς κόπους, εἰς τὰς σκληραγγίας καὶ εἰς τὸ νὰ σηκώνωμεν τὸν σταυρὸν μας καὶ νὰ χύνωμεν τὸ αἷμά μας διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἄν είχε βασιλεύσει ὁ Τούρκος εἰς τὴν Φραγκίαν δέκα χρόνους, χριστιανούς ἐκεῖ δὲν εύρισκες. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τώρα τριακοσίους χρόνους εύρισκεται, καὶ κακοπαθοῦσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ βασανίζονται διὰ νὰ στέκουν εἰς τὴν πίστιν των, καὶ λάμπει ἡ πίστις τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ μυστήριον τῆς εὐσεβείας, καὶ ἐσεῖς μοῦ λέγετε ὅτι δὲν ἔχομεν σοφίαν; Τὴν σοφίαν σου δὲν ἐθέλω, ὄμπρός εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ».

Κύριλλος Λούκαρης (Φ. Κόντογλου, «Ἡ πονεμένη ρωμιοσύνη», Ἀθῆναι 1963, σελ. 140-142)

5. Ἡ αὐτοθυσία τοῦ Γρηγορίου Ε'.

«Μή μέ προτρέπετε νά φύγω. Μάχαιρα θά περάσῃ τούς δρόμους τῆς Κινσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Θέλετε νά καταφύγω μετημφιεσμένος εἰς ἔνα πλοῖον, ἢ νά κλεισθῶ εἰς ἔνα σπίτι κάποιου εὑεργετικοῦ πρεοπέτευτοῦ καὶ ν' ἀκούω ἐκεῖ πᾶς οἱ δῆμοι κατακρεουργοῦν τὸν χηρεύσαντα λάόν; Ὁχι. Διά τοῦτο εἶμαι πατριάρχης. Διά νά σώσω τό θέντος μου. Ὁχι διά νά ἐξολοθρευθῇ ἐξ αἰτίας μου διά χειρός τῶν γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου θά ὠφελήση περισσότερον παρά ἡ ζωή μου. Οἱ ξένοι χριστιανοί ἡγεμόνες θά καταπλαγοῦν ἀπὸ τὸν ἀδικον θάνατον μου καὶ δέν θά μείνουν ἀδιάφοροι ὅταν ἡ πίστις των ἔξυβρισθῇ εἰς τό πρόσωπόν μου. Οἱ Ἑλληνες, οἱ ἄνδρες τῆς μάχης, θά πολεμήσουν μέ μεγαλυτέραν μανίαν. Καὶ τοῦτο φέρει ὡς δῶρον τὴν νίκην. Εἶμαι βέβαιος δὲν αὐτό. Νά ἔχετε ὑπομονήν ὡς τιδήποτε καὶ ἀν μοῦ συμβῆ. Σήμερα – ήτο Κυριακή τῶν Βαΐων – θά φάμε ψάρια, ἀλλά μετά τίνας ἡμέρας ἴως τὰ ψάρια θά φάνε ἐμᾶς... Ἄς μή γίνω ἡ χλεύη τῶν ζῶντων. Δέν θά ἀνέχθω νά περνῶ ἀπό τούς δρόμους τῆς Ὁδησοῦ ἢ τῆς Κερκύρας ἢ τῆς Ἀγκώνος καὶ νά

μέ δακτυλοδεικτούν λέγοντες: «'Ιδού ὁ φονεύς πατριάρχης». Τετάρτην φοράν δέν θά ύπαγω εἰς τὸν Ἀθωνα... Δέν θέλω. Ἡθελα νά ιδρύωσα σχολεῖον εἰς τὴν πατρίδα μου... Ἀλλά χαίρετε. Ὁ τόπος μου είναι ἡ Δημητσάνα. Πηγαίνω ἐκεῖ πού μέ καλεῖ ὁ νοῦς μου, ὁ μέγας κλῆρος τοῦ ἔθνους καὶ ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος, ὁ μάρτυς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων».

Δ. Κοκκίνου, 'Η ἑλληνική ἐπανάστασις, ἔκδ. γ', τόμ. Α', Ἀθῆναι 1956, σελ. 397)

6. Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Ἰγνατίου μητροπολίτη Ούγγροβλαχίας πρός τούς ἐπιτρόπους τῆς Ἑλλην. ἐκκλησίας τοῦ Λιβόρνου (πόλεως τῆς Ἰταλίας):

«... Διά νά πληρώσῃ δέ ὁ καθείς τό χρέος του πρός τὴν πατρίδα καὶ νά συντείνῃ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους του, ἐπαναλαμβάνων λέγω, ὅτι δέν είναι χρεία μήτε νά είναι πλούσιος, μήτε νά κάμη θυσίας ύπερ δύναμιν, ἀλλά φθάνει νά ἔχῃ καλήν θέλησιν, νά γνωρίσῃ τό χρέος του πρός τὴν πατρίδα, νά γνωρίσῃ τὴν ἀνάγκην της, καὶ τότε οἰκονομώντας ἀπό τά περιπτά ἔξοδα, θεάτρου δηλαδή, καφέ καὶ ἄλλων τοιούτων ξεφαντώσεων... νά κάμνῃ εἰς τό διάστημα τοῦ χρόνου μίαν ποσότητα, ἥτις δύναται μικρά καὶ ἀν είναι, ὅταν γίνεται ἀπό πολλούς, κατασταίνεται μεγάλη καὶ ικανή διά τάς χρείας τῆς πατρίδος.

'Ἄλλ' ἐπειδή τά καλά δέν μένουν μόνιμα, ὅταν δέν είναι μία διοίκησις καὶ δύναμις διά νά τά κρατή, ἃς ἀναλάβη τοῦτο τό θεάρεστον καὶ ἐπωφελές ἔργον ἡ Ἐκκλησία σας καὶ τό διοικοῦν κατ' ἔτος σώμα τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἃς ἀποφασισθῇ διά πέντε μόνον χρόνους μία ποσότης κατ' ἔτος ἀνάλογος μέ τὴν παροῦσαν ἀνάγκην τῆς πατρίδος, μέ τὴν φιλοτιμίαν σας καὶ μέ τὴν δύναμιν σας, ἡ ὅποια ποσότης νά ἔξοδεύεται εἰς νέους εἰδήμονας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, χρηστο-ήθεις καὶ ἀποφασισμένους, διά νά ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διδάσκαλοι, ἀφοῦ τελειοποιηθώσιν εἰς τὴν Εύρωπην.

Τά βιβλία δέ ἡμποροῦν νά τά ἔχωσι τά σχολεῖα τῆς πατρίδος μας, ὅταν, ἀκολουθοῦντες τὴν καλήν συνήθειαν, γινώμεθα συνδρομηταί καὶ εύκολύνοντες τούς πεπαιδευμένους ὁμογενεῖς μας εἰς τό νά ἐκδίδωσι διά τοῦ τύπου τούς κό-πους των, στέλλωμεν ἀπό αὐτά μερικά σώματα εἰς τά ἐκεῖσε σχολεῖα, ἢ καὶ ὅταν ἀγοράζωμεν ὅσα εύρισκομεν κατά καιρούς εἰς μετρίαν τιμήν βιβλία καὶ τά στέλ-λωμεν δώρον εἰς τάς ἑλληνικάς βιβλιοθήκας· μέ τοιαύτας μικράς ἀπό καιροῦ εἰς καιρόν δαπάνας θέλει πλουτισθῆ ἡ Ἑλλάς καὶ ἀπό βιβλία...».

(Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, Ἰγνατίος μητροπολίτης Ούγγροβλαχίας, Ἀθῆναι 1961,
σελ. 155-156)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

48. Η Ἑκκλησία τῆς Ἑλλάδας

Ἡ ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκεφάλου

"Ὑστερα ἀπό σφιδρούς αἰματηρούς ἄγωνες ἐννέα ἔτῶν (1821-1830) ἡ Ἑλλάδα ἀνακηρύχτηκε ἀνεξάρτητο κράτος μὲ πρῶτο κυβερνήτη τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια.

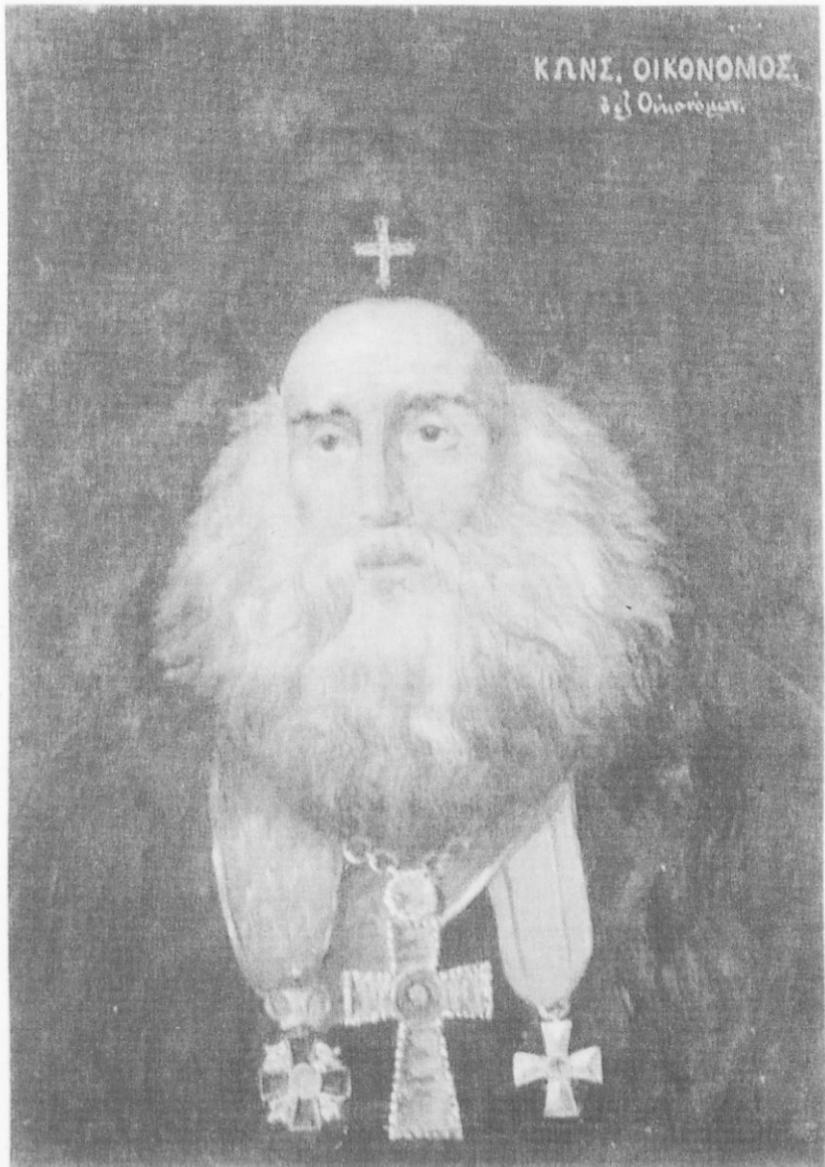
"Οταν ἀκόμα διαρκοῦσε ἡ Ἐπανάσταση, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ἡ Ἑκκλησία τῆς Ἑλλάδας θά ἐπρεπε νά ἀνακηρυχτεῖ ἐλεύθερη διοικητικά ἀπό τὸ Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Τὴ γνώμη αὐτῆς τοῦ Κοραῆ ὑποστήριξε πιό θερμά μετά τὴν ἀπελευθέρωση ὁ μορφωμένος κληρικός Θεόκλητος Φαρμακίδης († 1860). "Ἐτσι μέ τὴ βοήθεια τοῦ Γ. Μάουρερ, πού ἦταν μέλος τῆς ἀντιβασιλείας τοῦ "Οθωνα καὶ ρυθμιστῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1833 ἀνακηρύχτηκε ἀπό συνέλευση τῶν ἐπισκόπων στὸ Ναύπλιο αὐτοκέφαλη ἡ Ἑκκλησία τῆς Ἑλλάδας, χωρίς νά ὑπάρχει συγκατάθεση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ διοργάνωσή της

"Οπως ἦταν φυσικό, ὁ τρόπος αύτός τῆς ιδρύσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδας προκάλεσε μεγάλη ἀντίδραση: Ἀρχηγός τῆς ἀντιδράσεως ἦταν ὁ σπουδαῖος καί λόγιος κληρικός Κων-

Ο Αδαμάντιος Κοραής (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσεῖο).

Ο Κωνσταντίνος Οικονόμος (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Τό μνημείο καὶ ὁ τάφος τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου στὸν περίβολο τῆς μονῆς
Ασωμάτων-Πετράκη (Αθῆνα).

σταντίνος Οίκονόμος ό ἐξ Οίκονόμων († 1857). Τότε πολλοί κληρικοί πού και αύτοί ἀντιδρούσαν ἔξορίστηκαν ἀπό τὴν ἀντιβασιλεία. Εύτυχώς ὅμως ἡ ταραχή αὐτή ἦληξε ὑστερα ἀπό 18 χρόνια γιατί ἀπό τίς ἐξηγήσεις πού δόθηκαν τὸ 1850, τὸ Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο μέ Συνοδικό Τόμο ἀναγνώρισε τὸ αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας.

Ἐτοι τῇ διοίκηση ἀνέλαβε Ἱερά Σύνοδος πού τὴν ἀποτελοῦσαν πέντε μέλη μὲ πρόεδρο τὸ μητροπολίτη Ἀθηνῶν. Μέλος ἦταν καὶ ὁ λαϊκός βασιλικός ἐπίτροπος πού εἶχε μεγάλη δύναμη, γιατί χωρίς τὴν ὑπογραφή του οἱ ἀποφάσεις ἦταν ἄκυρες.

Ζωὴ καὶ δράση

Ἡ ἐσωτερική ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας κυλοῦσε μᾶλλον ἥσυχα. Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ μερικές ἀναταραχές. Ὁ Θεόφιλος Καΐρης († 1853) θέλησε νά δημιουργήσει ἔνα νέο εἶδος θρησκείας, τῇ «θεοσέβειᾳ», καὶ ἀφορίστηκε. Σπουδαία κίνηση ἔκαμε ὁ λαϊκός θεολόγος Ἀπόστολος Μακράκης († 1905), ἐπεισ ὅμως σέ μερικές πλανημένες διδασκαλίες. Τὸ 1901 τάραξαν τὴν Ἐκκλησία τὰ λεγόμενα «Εὐαγγελιά», ταραχές δηλ. πού ξέσπασαν μέ ἀφορμή τῇ μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου στή δημοτική. Τέλος τὸ 1924 ἐφαρμόστηκε τὸ διορθωμένο ἡμερολόγιο στήν Ἐκκλησίᾳ. Αὔτοί πού δέν τὸ ἀκολούθησαν ὄνομάστηκαν «παλαιοημερολογίτες».

Τά μέλη τῆς ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας καλλιεργήθηκαν πνευματικά μέ τό κήρυγμα καὶ τὴν κατήχηση. Στούς τομεῖς αὐτούς διακόνησαν πολλοί κληρικοί καὶ λαϊκοί, εἴτε ως ἄτομα, εἴτε ως ὄμάδες. (Ἀδελφότητες «Ζωῆς», «Σωτήρα», «Σταυροῦ», «Ορθόδοξες Χριστιανικές Ἐνώσεις»).

Ἄξιόλογο εἶναι τό φιλανθρωπικό καὶ κοινωνικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας πού γίνεται μέ τά φιλόπτωχα ταμεῖα καὶ τά ἰδρύματα τῶν κατά τόπους μητροπόλεων.

Ἡ σημερινή κατάσταση

Σήμερα ἀνώτατο διοικητικό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας, στήν ὁποία προστέθηκαν καὶ οἱ περιοχές πού ἀπελευθερώθηκαν ὑστερα, εἶναι ἡ Σύνοδος ὅλων τῶν μητροπολιτῶν, πού ὄνομάζεται Ἱεραρχία. Αὐτή μέ τό νέο Καταστατικό Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας, πού ψήφισε πρόσφατα ἡ Βουλή (1977), συνεδριάζει κάθε Ὁκτώβριο. Τὸν ὑπόλοιπο καιρό διοικεῖ, ως ὄργανο τῆς Ἱεραρχίας, ἡ «Διαρκής Ἱερά Σύνοδος», πού ἀποτελεῖται ἀπό τὸν ἀρχιεπίσκοπο ως πρόεδρο καὶ 12 μητροπολίτες, ἔξι ἀπό τὴν Παλαιά Ἑλλάδα καὶ ἔξι ἀπό τίς Νέες Χώρες, δηλ. τίς ἐπαρχίες πού ἐνώθηκαν μέ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας τὸ 1928 (Ἡπειρος, Μακεδονία, Θράκη, νησιά).

Η μονή Άρκαδίου στήν Κρήτη.

Η Έκκλησία τῆς Κρήτης

Η Έκκλησία τῆς Κρήτης, πού ἀποτελεῖται ἀπό την ἀρχιεπισκοπή Κρήτης καὶ ἐφτά μητροπόλεις, εἶναι ιμιαυτονομη καὶ ἔχαρταται από τὸ Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Τους μητροπολίτες εκλέγει η Ἐπαρχιακὴ Σύνοδος ὅλων τῶν ἀρχιερέων τῆς νήσου. Ἐνώ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τὸ Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.

Ἄξιόλογη είναι ἡ δράση τῆς Ὁρθόδοξης Ἀκαδημίας Κρήτης στὴ Γωνιά Χανίων, ὅπου γίνονται ἑκκλησιαστικά συνέδρια, συνάξεις κληρικῶν καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις πολιτιστικοῦ περιεχομένου.

Η Έκκλησία τῆς Δωδεκανήσου – Τό "Άγιο Ὄρος

Η Δωδεκάνησος, πού ἀπελευθερώθηκε μετά τὸ β' παγκόσμιο πόλεμο, ἀποτελεῖται ἀπό 4 μητροπόλεις πού ύπάγονται στὸ Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.

Από αύτό έξαρτάται καί τό "Άγιο" Όρος μέ τίς 20 μεγάλες μονές του καί τά παραρτήματά τους. Αύτό όμως είναι κατά κάποιο τρόπο άνεξάρτητο καί αύτοδιοικητο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί ή άνακήρυξη τοῦ αύτοκεφάλου τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδας δέν θεωρεῖται όμαλή;
2. Τί διαφορές έχουν άπό τήν ὄρθόδοξη Ἑκκλησία τῆς Ἑλλάδας οι παλαιοιμερολογίτες;
3. Ποιά πλεονεκτήματα έχει ή διακυβέρνηση τῆς Ἑκκλησίας άπό τήν Ἱεραρχία;
4. Πόσες ἑκκλησιαστικές ἐπικράτειες ύπαρχουν στό ἑλληνικό κράτος;

49. Η Ἑκκλησία στούς μεταγένεστερους ἀγῶνες τοῦ ἔθνους

Η διαιώνιση τοῦ ἀγωνιστικοῦ πνεύματος στήν Ἑκκλησίᾳ

Τό 1830 ή Ἐλλάδα έγινε άνεξάρτητο κράτος. Οι μακροχρόνιοι καί αίματηροι ἀγῶνες τῶν Ἐλλήνων είχαν δικαιωθεῖ. Οι ἀγῶνες όμως τοῦ ἔθνους γιά τήν ἐλευθερία δέ σταμάτησαν. Ἀρκετά τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἦταν ἀλύτρωτα. Ο ἀγώνας ἐπρεπε νά συνεχιστεῖ. Η Ἑκκλησία στάθηκε καί πάλι στό πλευρό τοῦ ἔθνους. Η ἐλευθερία, γιά νά ἀποκτηθεῖ, χρειάζεται ἐνθουσιασμό, πρωτοπόρους, πίστη, ἐπιμονή καί ὑπομονή.

Σ' αύτή τήν πολυμέτωπη προσπάθεια στρατεύθηκε ή Ἑκκλησία. Ἔπισκοποι, ἱερεῖς, μοναχοί ρίχτηκαν στόν ἀγώνα: μέ λόγια καί μέ ἔργα. Οι μονές έγιναν, γιά μιά ἀκόμη φορά, φυτώρια τῆς παιδείας, τῆς πίστεως καί τῆς φιλοπατρίας. Ἔτσι τό ἀγωνιστικό πνεῦμα τῆς Ἑκκλησίας δέ σβήνει, ἀλλά θεριεύει καί διαιωνίζεται.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις συμπαραστάσεως στούς ἀγῶνες τῶν Ἐλλήνων

Αδιάψευστη μαρτυρία τῆς προσφορᾶς καί συμπαραστάσεως τῆς Ἑκκλησίας στήν ἔθνική ύπόθεση είναι τό ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου.

Η μονή Ἀρκαδίου, χτισμένη κοντά στό Ρέθυμνο τῆς Κρήτης, ἦταν στήν τουρκοκρατία σπουδαίο πνευματικό κέντρο. Ήταν έστια γραμμά-

των καί τεχνῶν. Ἐδῶ κατέφευγαν ὅσοι καταδιώκονταν ἀπό τούς Τούρκους καί ἀπό ἐδῶ ὄρμοῦσαν οἱ ἀγωνιστές, πού μάχονταν γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ νησιοῦ.

Πολλές συγκρούσεις Ἐλλήνων καί Τούρκων εἶχαν γίνει στή μονή Ἀρκαδίου. Ἡ ἐνδιοξότερη ἔγινε στήν ἐπανάσταση τοῦ 1866. Οἱ ύπερασπιστές τῆς μονῆς, ἀφοῦ μετέλαβαν τά ἄχραντα μυστήρια ἀπό τά χέρια τοῦ ἡγουμένου Γαβριήλ, ἀνατίναξαν τήν πυριτιδαποθήκη στής 9 Νοεμβρίου 1866 καί ἔγιναν ὀλοκαύτωμα. Ὁ δρόθιδος μοναχισμός εἶχε γράψει μιά ἀκόμη σελίδα αὐτοθυσίας στό βωμό τῆς πίστεως καί τῆς πατρίδας.

Στή Δυτική Μακεδονία οἱ ἀγῶνες τῆς Ἐκκλησίας ἐνσαρκώθηκαν στό πρόσωπο τοῦ Γερμανοῦ Καραβαγγέλη. Ὁ φλογερός αὐτός κληρικός ἔδρασε ὡς ἐπίσκοπος στήν Καστοριά (1900-1907) καί στήν Ἀμάσεια τοῦ Πόντου. Στήν Καστοριά ἀντιμετώπισε τούς Βουλγάρους πού ἤθελαν τόν ἀφελληνισμό τῆς Μακεδονίας. Ἦταν ὁ πρωτοπόρος, ὁ ὄργανωτής, ἡ ψυχή τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα. Ἡ δράση του ἔγινε θρύλος.

Στήν Ἀμάσεια ὁ Γερμανός Καραβαγγέλης ἔζησε τό δράμα τοῦ διωγμοῦ τῶν συμπατριωτῶν του ἀπό τούς Νεότουρκους. Προστάτευσε τά ὄρφανά καί τούς πρόσφυγες μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς του. Καταδικάστηκε σέ θάνατο ἀπό τούς Τούρκους, ἀλλά κατόρθωσε νά διαφύγει. Κατέβηκε στήν Ἐλλάδα, ὅπου ἔγινε γιά λίγο ἐπίσκοπος Ἰωαννίνων. Πέθανε τό 1935 στή Βιέννη, ὅπου ὑπηρέτησε ὡς ἔξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στήν κεντρική Εύρωπη. Στή διαθήκη του ἔγραψε: «Εἰς τό ἔθνος προσέφερον ὅ,τι ἡτο δυνατόν ὡς Ἱεράρχης τοῦ 21». Στά «Ἀπομνημονεύματά» του θαυμάζουμε τό θάρρος, τή φιλοπατρία καί τή συναίσθηση τῆς ἀποστολῆς του πού εἶχε.

“Ἐνας ἄλλος ἐθνικός ἀγωνιστής εἶναι ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος. Ἡ ζωή του εἶναι πολυτάραχη καί ἡ δράση του πολύπλευρη. Ὑπηρέτησε τήν Ἐκκλησία ὡς μητροπολίτης Δράμας (1902-1910) καί Σμύρνης (1910-1922). Ταυτόχρονα ὑπηρετεῖ καί τό ἔθνος. Οἱ Τοῦρκοι τόν ἀπομάκρυναν κατά καιρούς ἀπό τό ποίμνιό του, γιατί ἀναμειχθήκε στό Μακεδονικό Ἀγώνα. Στό πρόσωπο του ἔβλεπαν ἀκόμη τόν Ἱεράρχη πού ματαίωνε τά σχέδιά τους, διαμαρτυρόταν γιά τίς ὡμότητές τους καί ἦταν τό σύμβολο τοῦ Ἐλληνισμοῦ.

‘Ο ἐπίλογος τῆς ζωῆς του γράφτηκε στή Σμύρνη τόν Αὔγουστο τοῦ 1922. Ὁ Ἐλληνισμός τῆς Ἰωνίας ζοῦσε τό δράμα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Μέ ἀπόφαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων οἱ Ἐλληνες ἔπρεπε νά ἐγκαταλείψουν τή Μικρά Ασία. Ὁ Χρυσόστομος Σμύρνης δέ

θέλει νά ύπακούσει. Σ' έκείνους πού θά τόν συμβουλεύσουν νά φύγει, θά πει: «Ο καλός ποιμήν ὄφείλει νά παραμείνη μέ το ποίμνιο του».

Ο πασάς τῆς πόλεως ἀφοῦ τόν συνέλαβε, τόν παρέδωσε στό μαινόμενο ὅχλο, πού μέ ἀγριότητα τόν θανάτωσε. Τό ἔθνος τόν τιμᾶ ὡς ἐθνομάρτυρα καὶ ἡ Ἑκκλησία καμαρώνει γιά ἕνα τέτοιο ἀξιωματούχο τῆς. Οι ἀνδριάντες του, ὅπου είναι στημένοι, ἐμπνέουν καὶ διδάσκουν. Διατρανώνουν ἀκόμη τήν ταύτιση Ἑκκλησίας καὶ ἔθνους στήν πράσιση τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας τῶν Ἑλλήνων.

Τά χρόνια τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου συνθέτουν μιὰ ὁδυνηρή πτυχή τῆς ἑλληνικῆς ιστορίας. Ἡ δύσκολη αὐτή περίοδος είναι μιὰ ἐποχὴ ἑκπληκτικῆς δράσεως τῆς ἑλλαδικῆς Ἑκκλησίας.

Είναι γνωστές οἱ πληγές τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου. Θάνατοι, κατοχή τῆς πατρίδας μας ἀπό ξένα στρατεύματα, πείνα, ἐξαθλίωση, ἐθνικός διχασμός.

Ἡ Ἑκκλησία κλήθηκε ἀπό τίς περιστάσεις αύτές νά ἀνακουφίσει τή δυστυχία καὶ νά σηκώσει, μαζί μέ τό δικό της, καὶ τό σταυρό τοῦ ἔθνους. Ἐμπνευσμένοι ἀρχιεπίσκοποι (Χρύσανθος καὶ Δαμασκηνός), φωτισμένοι ἐπίσκοποι, ἀκούραστοι ἵερεῖς καὶ ταπεινοί μοναχοί ὑπηρέτησαν τό λαό μέ αὐταπάρνηση καὶ αὐτοθυσία. Πολλοί προστέθηκαν στό πάνθεο τῶν ἥρωών της, γιατί ἔγιναν μάρτυρες καὶ ὄμολογητές. ᩧ Ἑκκλησία, ὅπως πάντοτε, ἔγινε «σωστό ραχοκόκαλο τοῦ ἐθνικοῦ σώματος».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Γιατί τό ἀγωνιστικό πνεῦμα τῆς Ἑκκλησίας διαιωνίζεται;
2. Τί ἐννοεῖ ὁ Γερμανός Καραβαγγέλης μέ αὐτά πού ἔγραψε στή διαθήκη του;
3. «Ἡ Ἑκκλησία είναι τό ραχοκόκαλο τοῦ ἐθνικοῦ σώματος». Τί σημαίνει ἡ φράση; Ἀνάπτυξέ την στό τετράδιό σου.
4. Τί γνωρίζεις σχετικά μέ τό Μακεδονικό Ἀγώνα;

50. Τό Οίκουμενικό Πατριαρχεῖο καί οἱ λοιπές αὐτοκέφαλες ἐκκλησίες

Ἡ σύγκροτηση τῶν ὄρθόδοξων αὐτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν

Σήμερα ἡ ὄρθόδοξη Ἐκκλησία παρουσιάζει τὴν εἰκόνα μιᾶς ὁμοποιονδίας αὐτοκέφαλων ἀνεξάρτητων Ἐκκλησιῶν. Τίς Ἐκκλησίες αὐτές μποροῦμε νά κατατάξουμε σέ τρεις ὅμαδες: α) τά τέσσερα παλαιά Πατριαρχεῖα, β) τά νεώτερα σλαβικά Πατριαρχεῖα, γ) τίς ὑπόλοιπες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες.

α) Τὰ τέσσαρα παλαιά Πατριαρχεῖα

1. Τό Οίκουμενικό Πατριαρχεῖο ἡ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως. Ἔχει ὑπό τῇ διοίκησή του τούς χριστιανούς πού ζοῦν στήν Τουρκίᾳ καί ὑπάγονται στήν Ἀρχιεπισκοπή Κωνσταντινουπόλεως καί σέ 4 μητροπόλεις. Σ' αὐτό ὑπάγονται ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, οἱ 4 μητροπόλεις τῆς Δωδεκανήσου καί οἱ ὄρθόδοξοι τῆς διασπορᾶς, δηλ. αὐτοί πού ζοῦν στήν Εὐρώπη, στήν Ἀσία, στήν Ἀμερική καί στήν Αὐστραλία ἀνάμεσα σέ ἑτερόδοξους καί ἀλλοδόξους πληθυσμούς. Ἔτοι τό ιστορικό αὐτό κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας πού ἔδρευει στό φτωχικό Φανάρι ἔχει τήν πρώτη θέση μεταξύ ὅλων τῶν ὄρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ Θεολογική Σχολή Χάλκης ἦταν ἔνας πνευματικός φάρος, πού μόρφωνε τόν κλῆρο τοῦ Πατριαρχείου. Δυστυχῶς ἀναγκάστηκε νά κλείσει τό 1971.

2. Τό Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας. Διοικεῖ ὅλους τοὺς ὄρθοδοξους τῆς Ἀφρικῆς. Περιλαμβάνει 13 μητροπόλεις. Ἀξιόλογη είναι ἡ ιεραποστολή σέ ὄρισμένες χῶρες μαύρων ιθαγενῶν, ὅπως στό Ζαΐρ, στήν Κένυα καί στήν Οὐγκάντα. Στίς χῶρες αὐτές ἔδρασε καί πέθανε τά τελευταῖα χρόνια ὁ "Ελληνας ιεραπόστολος ἀρχιμ. Χρυσόστομος Παπασαραντόπουλος († 1972).

3. Τό Πατριαρχεῖο Ἀντιόχειας. Ἔχει ἔδρα τή Δαμασκό, πρωτεύουσα τῆς Συρίας καί διοικεῖ τούς ἀραβόφωνους ὄρθόδοξους χριστιανούς πού ζοῦν κυρίως στή Συρία καί από Λίβανο. Τό Πατριαρχεῖο ἔχει ἀκόμη 3 μητροπόλεις στήν Τουρκία, 1 στήν Ἀραβία καί 3 στήν Ἀμερική ἀπό ἀπόδημους ἀραβόφωνους. Ὁ πατριάρχης, οἱ ιεράρχες καί ὁ κλῆρος είναι ἐπίσης ἀραβόφωνοι. Ἀνώτερη Ιερατική Σχολή λειτουργεῖ στή μονή Μπελεμέντιου κοντά στήν Τρίπολη, πού διευθύνεται ἀπό "Ελληνα καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

4. Τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων. Περιλαμβάνει τήν Ἀγιοταφική Ἀδελφότητα, πού φρουρεῖ τά ιερά προσκυνήματα καί διαποιμάνει

Θεολογική Ακαδημία Σόφιας.

τούς όρθιοδόξους πού ζοῦν στό κράτος τοῦ Ἰσραὴλ. Ἀπό αύτό ἐξαρτᾶται καὶ ἡ αὐτόνομη Ἀρχιεπισκοπή τοῦ Θεοβάδιστου Ὄρους Σινᾶ.

β) Τά νεώτερα Πατριαρχεῖα

1. *Πατριαρχεῖο Ρωσίας*. Τό 1448 ἀνακηρύχθηκε Αύτοκέφαλη Ἐκκλησία καὶ τό 1589 ἔγινε Πατριαρχεῖο. Ἐχει 73 ἐπισκοπές στή Σοβιετική Ἔνωση καὶ τρεῖς ἔξαρχίες στό ἐξωτερικό. Παρά τούς σκληρούς διώγμούς τοῦ κράτους κατά τῆς Θρησκείας ἐπέζησε καὶ ζεσταίνει τήν πίστη τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Διαθέτει δύο Θεολογικές Ακαδημίες (Μόσχα καὶ Λένιγκραντ) καὶ τρεῖς Ἱερατικές Σχολές.

2. *Πατριαρχεῖο Σερβίας*. Τό 1879 ἀνακηρύχθηκε αύτοκέφαλη Ἐκκλησία καὶ τό 1920 ἀναγνωρίστηκε ως Πατριαρχεῖο. Περιλαμβάνει 31 ἐπισκοπές καὶ διαθέτει μία Θεολογική Σχολή στό Βελιγράδι καὶ 5 Ἱερατικές Σχολές.

3. *Πατριαρχεῖον Ρουμανίας*. Αύτοκέφαλη Ἐκκλησία ἔγινε τό 1885 καὶ ως Πατριαρχεῖο ἀναγνωρίστηκε τό 1925. Ἐχει 5 μητροπόλεις καὶ 12 ἐπισκοπές, 2 ἐπισκοπές στό ἐξωτερικό, 2 Θεολογικές Σχολές (στό

Βουκουρέστι καί στό Σίμπιου) καί 6 Ἱερατικές. Διακρίνεται γιά τή ζωντάνια τῶν πιστῶν του καί τή θεολογική μόρφωση τῶν ποιμένων του.

4. *Πατριαρχεῖο Βουλγαρίας*. Ἀπό τό 1872 ή Βουλγαρική Ἐκκλησία εἶχε ἀποσχιστεῖ ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Τό σχίσμα τέλειωσε τό 1945. Τό 1953 αύτοανακηρύχθηκε σέ Πατριαρχεῖο, γεγονός πού ἀναγνωρίστηκε ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τό 1961. Ἐχει 23 μητροπόλεις καί ἐπισκοπές, τή Θεολογική Ἀκαδημία τῆς Σόφιας καί Ἱερατική σχολή. Ἀγωνίζεται νά κηρύξει τό Εὐαγγέλιο μέσα σ' ἓνα περιβάλλον πού δέν είναι φιλικό.

γ) Οἱ ύπόλοιπες αύτοκέφαλες Ἐκκλησίες

1. *Ἐκκλησία τῆς Κύπρου*. Είναι αύτοκέφαλη ἀπό τήν Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο (431). Ἐκτός ἀπό τήν ἀρχιεπισκοπή ἔχει καί 5 μητροπόλεις καί Ἱερατική Σχολή στή Λευκωσία. Οἱ ιεράρχες της βρέθηκαν ἐπικεφαλῆς τῶν ἑθνικῶν ἀγώνων τοῦ νησιοῦ γιά τήν ἐλευθερία.

2. *Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας*. Ἐχει 77 μητροπόλεις ἀπό τίς ὁποῖες οἱ 42 είναι τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδας καί 35 τῶν Νέων Χωρῶν, 2 Θεολογικές Σχολές (Ἀθηνῶν καί Θεσσαλονίκης) καί 13 Ἱερατικές Σχολές, ἀπό τίς ὁποῖες 3 σέ περιοχές πού ὑπάγονται στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο (Ἀθωνιάδα, Πατμιάδα, Κρήτης). Γιά περισσότερες λεπτομέρειες κοίταξε τό μάθημα 48.

Φιλάρετος Μόσχας.

3. *Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας*. Ἀνακηρύχθηκε αύτοκέφαλη τό 1924. Περιλαμβάνει 4 μητροπόλεις καί ἔχει Θεολογικό Τμῆμα στή Χριστιανική Ἀκαδημία τῆς Βαρσοβίας καί Ἱερατική Σχολή. Ἀγωνίζεται νά διατηρήσει τήν Ὁρθοδοξία μέσα σ' ἓνα κράτος πού δέν ἐνδιαφέρεται γιά τή θρησκεία καί ἀνάμεσα σέ ἑτερόδοξες πλειονότητες.

4. *Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας*. Ἀνακηρύχθηκε αύτοκέφαλη τό 1937 καί ἔχει 4 μητροπόλεις. Σή-

μερα ὅμως καταπιέζεται σκληρά ἐξαιτίας τοῦ ἔχθρικοῦ κρατικοῦ καθεστώτος καὶ οὐσιαστικά στερεῖται ἀπό κανονικούς ιεράρχες.

Αύτόνομες Ἐκκλησίες

‘Ορισμένες Ἐκκλησίες, μολονότι είναι ἀνεξάρτητες καὶ αὐτοδιοίκητες, δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀναγνωριστεῖ γενικά ὡς αὐτοκέφαλες. Αύτές ὀνομάζονται αύτόνομες καὶ είναι οἱ ἔξης:

1) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας στὸν Καύκασο τῆς Ρωσίας. ‘Ο ἀρχηγός της ὀνομάζεται καθολικός καὶ πατριάρχης καὶ ἔχει ἕδρα στὴν Τιφλίδα τῆς Γεωργίας.

2) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Τσεχοσλοβακίας, μέ εἶδρα τὴν Πράγα.

3) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Φινλανδίας μέ εἶδρα τό Κουόπιο.

Σύγχρονες σχέσεις

Οἱ διάφορες ὄρθοδοξες Ἐκκλησίες ἀντιμετωπίζουν τά προβλήματα πού τίς ἀπασχολοῦν σέ κοινές συνδιασκέψεις, πού είναι ὅπως οἱ παλαιές Σύνοδοι τῆς Ἐκκλησίας. “Ἐτσι τά τελευταῖα χρόνια ἔγιναν οἱ ἀκόλουθες Πανορθόδοξες Διασκέψεις: Α’ στή Ρόδο τό 1961, Β’ στή Ρόδο τό 1963, Γ’ στή Ρόδο τό 1964 καὶ Δ’ στή Γενεύη τό 1968. Στήν πόλη αὐτή ἐπίσης συνεδρίασε τό Νοέμβριο τοῦ 1976 ἡ πρώτη Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη ἡ ὁποία καθόρισε τά θέματα πού θά συζητηθοῦν στή Μεγάλη Σύνοδο τῆς Ὀρθοδοξίας μελλοντικά.

Τίς σχέσεις μεταξύ τῶν ὄρθοδοξῶν Ἐκκλησιῶν καλλιεργοῦν οἱ ἐπισκέψεις τῶν προέδρων τῶν ιεραρχῶν καὶ τῶν κληρικῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὑποτροφίες καὶ ἀνταλλαγές φοιτητῶν καὶ οἱ ἐπισκέψεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πληρωμάτων. “Ἐτσι αἰσθάνονται οἱ ὄρθοδοξες Ἐκκλησίες ὅτι είναι ἀδερφές μεταξύ τους καὶ κλήματα τῆς αὐτῆς ἀμπέλου, τῆς ὄρθοδοξῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τί μορφή παρουσιάζουν σήμερα οἱ ὄρθοδοξες Ἐκκλησίες;
2. Ποιά ὄρθοδοξη χώρα ἐπιθυμεῖς νά ἐπισκεφθεῖς καὶ γιατί;
3. Σέ τί διαφέρει ἡ δική μας Ἐκκλησία ἀπέναντι στίς ἄλλες Ὀρθόδοξες σήμερα;
4. Τί διδάσκει ἡ μορφή τοῦ σύγχρονου ιεραπόστολου Χρυσόστομου Παπασαραντόπουλου γιά τή δύναμη τῆς Ὀρθοδοξίας;

51. Ὁρθοδοξία καὶ οἰκουμένη

Ἡ σύγχρονη ὥρθοδοξη κοινωνία

Παρακολουθήσαμε ώς τώρα τή ζωή καὶ τή δράση τῆς Ἐκκλησίας μέσα στούς αἰῶνες. Εἴδαμε τήν ἀναμορφωτική καὶ σωτήρια ἐπίδρασή της στούς ἀνθρώπους. Θαυμάσαμε τήν συμβολή της στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους καὶ καυχηθήκαμε γιατί εἴμαστε μέλη της.

Ἡ ὥρθοδοξία ὅμως δέν περιορίζεται στούς "Ἐλληνες. Καὶ ἄλλοι λαοί, γειτονικοί καὶ μακρινοί, γεύονται τούς καρπούς τοῦ δέντρου της μέτοντας νά ἀνήκουν στίς τοπικές ὥρθοδοξες Ἐκκλησίες.

Κάθε μιά ἀπό τίς Ἐκκλησίες αὐτές σηκώνει τό σταυρό της. Πολλά εἶναι τά ἐμπόδια πού παρεμβάλλονται στό ἔργο τους: πολιτικά, κοινωνικά, οἰκονομικά. Παρ' ὅλα αὐτά ἡ ὥρθοδοξία, ὅπου καὶ ἂν βρίσκεται, ἀγωνίζεται νά σκορπίσει τό μήνυμά της. Στόν ἀγώνα της ἡ κάθε τοπική Ἐκκλησία δέν εἶναι μόνη. "Ἔχει τή βοήθεια καὶ συμπαράσταση τῶν ἄλλων, γιατί ὅλες ἔχουν κοινά προβλήματα καὶ κοινούς στόχους. Ἡ κοινωνία σήμερα μαστίζεται ἀπό πολέμους, τή δυστυχία, τή βία, τήν ἀνισότητα, τίς φυλετικές διακρίσεις. Στά θέματα αὐτά ἡ ὥρθοδοξία ἔχει νά πεῖ κάτι σημαντικό, νά δώσει μιά μαρτυρία πίστεως.

Οἱ σχέσεις τῶν ὥρθοδοξῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ἔνα ἀπό τά θέματα πού θά ἀπασχολήσει τήν Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο τῆς ὥρθοδοξίας.

Πρός τήν Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἔνας ζωντανός ὥργανισμός. Σάν τέτοιος, δέ ζει μόνο μέ τό παρελθόν. Τήν ἀπασχολοῦν καὶ σύγχρονα προβλήματα, πού παρουσιάζονται στήν κοινωνική καὶ στήν ἐκκλησιαστική, ζωή.

Μέ τά προβλήματα αὐτά θά ἀπασχοληθεῖ μελλοντικά ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος. Ἡ σύγκλησή της χρειάζεται προσεκτική καὶ συστηματική προπαρασκευή. Πρέπει νά καθοριστοῦν οἱ στόχοι καὶ τό περιεχόμενο τῆς Συνόδου. Γιά τό σκοπό αὐτό γίνονται συζητήσεις καὶ παίρνονται ἀποφάσεις στίς Πανορθόδοξες Διασκέψεις.

Τόν κατάλογο τῶν θεμάτων τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου κατάρτισε ἡ Α' Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου τό 1961. Ἐπειδή τά θέματα αὐτά ἦταν πολλά, ἡ Α' Προσυνοδική Διάσκεψη πού συγκλήθηκε τό 1976 στή Γενεύη, τά περιόρισε σέ λίγα καὶ ἀναγκαῖα. Τέτοια εἶναι: σχέσεις τῶν ὥρθοδοξῶν Ἐκκλησιῶν μέ τό λοιπό χριστιανικό κόσμο, ἡ ἐφαρμογή τῶν ἰερῶν κανόνων στίς σύγχρονες συνθῆκες, προβλήματα κλήρου καὶ λαοῦ, τό ἡμερολογιακό ζήτημα κ.ἄ.

Μέ τή Σύνοδο αύτή ή 'Ορθοδοξία θά όμοιογήσει τήν πίστη της, θά ἀποδείξει τήν ἐνότητα τῶν τοπικῶν της Ἑκκλησιῶν, θά συμβάλει στή χριστιανική ἐνότητα καὶ θά ἀνταποκριθεῖ στίς προσδοκίες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, πού περιμένει τή ζωντανή παρουσία τῆς Ἑκκλησίας μέσα στή σύγχρονη ἐποχῇ.

Οἰκουμενικός διάλογος καὶ ιεραποστολή

Οἰκουμενικός διάλογος λέγεται αύτός, πού γίνεται ἀπό θεολόγους διάφορων Ἑκκλησιῶν γύρω ἀπό θεολογικά καὶ ἐκκλησιαστικά θέματα, μέ σκοπό τή συνεργασία τῶν Ἑκκλησιῶν καὶ τή μελλοντική ἔνωσή τους.

Στό διάλογο αύτό συμμετέχει καὶ ή ὥρθόδοξη Ἑκκλησία, γιατί κατέχει ἀνόθευτο τό θησαυρό τῆς πίστεως καὶ πρέπει νά τόν μεταδώσει καὶ στόν ὑπόλοιπο χριστιανικό κόσμο. Προσεύχεται στή λατρεία της «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως» καὶ θλίβεται γιά τίς αἱρέσεις, τίς διαιρέσεις καὶ τίς ἐχθρότητες πού κατατυραννοῦν τούς χριστιανούς τοῦ κόσμου.

Ο διάλογος, πού βρίσκεται ἀκόμη στήν ἀρχῇ ἡ στό προπαρασκευαστικό στάδιο, γίνεται πρός πολλές κατευθύνσεις: μὲ τίς Ἀνατολικές ἢ Ἀντιχαλκηδόνειες Ἑκκλησίες (ἰδρύθηκαν μετά τή Δ' Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας καὶ ἀπό ἀντίθεση σ' αὐτή). Αύτές στήν πίστη καὶ στήν λατρεία τους ἔχουν λίγες διαφορές ἀπό τήν ὥρθόδοξην Ἑκκλησία· μέ τήν Παλαιοκαθολική Ἑκκλησία (είναι παρακλάδι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἑκκλησίας πού ἀποσπάστηκε ἀπό τόν κορμό της τό 1870)· μέ τήν Ἀγγλικανική, τή Ρωμαιοκαθολική, τή Λουθηρανική, καὶ μέ ἄλλες προτεσταντικές ὄμοιογίες.

Ἡ προσέγγιση τῶν Ἑκκλησιῶν ἐπιδιώκεται στίς διάφορες διασκέψεις πού γίνονται, καθώς καὶ στούς κόλπους τοῦ Παγκόσμιου Συμβουλίου τῶν Ἑκκλησιῶν. (Π.Σ.Ε.). Τά κεντρικά θέματα τῶν γενικῶν συνελεύσεων τοῦ Π.Σ.Ε. πού ἔχουν συγκληθεῖ ὡς σήμερα, δείχνουν τήν ἀγωνία τῶν χριστιανῶν γιά τά προβλήματα τοῦ κόσμου καὶ τή λύση πού προτείνουν. Αύτά είναι:

1. Ἡ ἀκαταστασία τοῦ κόσμου καὶ τό σωτήριο σχέδιο τοῦ Θεοῦ.
2. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἡ ἐλπίδα τοῦ κόσμου.
3. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τό φῶς τοῦ κόσμου.
4. Τά πάντα καινούργια.
5. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐλευθερώνει καὶ ἐνώνει.

“Ενας άξιόλογος τομέας προβολής και διαδόσεως της όρθοδοξης πίστεως είναι ή ιεραποστολή. Ή Εκκλησία μας βλέπει τήν ιεραποστολή ώς συμμόρφωση στά λόγια του Κυρίου: «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» και ώς ύποχρέωση στά δυό δισεκατομμύρια ἀνθρώπους, πού δέν έχουν χαρεῖ ἀκόμη τό μήνυμα του Εὐαγγελίου. Στήν Αφρική, στήν Ασία, στήν Απω Ανατολή και σ' ἄλλα μέρη όρθοδοξοι ιεραπόστολοι κάτω ἀπό σκληρές συνθήκες ψαρεύουν ψυχές για τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιό μήνυμα φέρνει ὁ Χριστιανισμός στόν ταραγμένο σημερινό κόσμο; (Βλέπε τά κεντρικά θέματα τῶν συνελεύσεων τοῦ Π.Σ.Ε.).
2. Γιατί είναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία τῶν Εκκλησιῶν;
3. Γιατί ἡ Ὁρθοδοξία προετοιμάζει τή σύγκληση Μεγάλης Συνόδου;
4. Η όρθοδοξη Εκκλησία συμμετέχοντας στό διάλογο μέ τίς ἄλλες χριστιανικές Εκκλησίες κάνει ἔνα ἔργο ιεραποστολῆς. Τί σημαίνει αύτό; ‘Εξήγησε.

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ: ΤΑΣΟΣ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Εισαγωγή (Μιχ. Καρδαμάκης: σελ. 1-61)	
'Ιστορία τῆς Ἑκκλησίας: ἡ πορεία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ	5
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': Ἡ Ἑκκλησία τῶν ἀποστόλων	
1. Ἡ Πεντηκοστή.	10
2. Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων.	15
3. Οἱ πρῶτες ἀντιδράσεις κατά τῆς Ἑκκλησίας.	18
4. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος.	21
5. Τό ἔργο τῶν ἀποστόλων γιά τῇ θεμελίωσῃ τῆς Ἑκκλησίας.	24
6. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος.	33
7. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἀπόστολος τῶν ἑθνῶν.	39
8. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ Ἑλλάδα.	44
9. Προβλήματα ἐνότητας τῆς Ἑκκλησίας.	48
10. Ἡ ὄργανωση τῆς Ἑκκλησίας.	54
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Ἡ Ἑκκλησία τῶν μαρτύρων (Κ. Λουκάκης: σελ. 62-107)	
a) ἀντίδραση τοῦ κόσμου στό λαό τοῦ Θεοῦ	
11. Ἡ Ἑκκλησία στὸ ρωμαϊκό κράτος	62
12. Ἡ στάση τῆς δικούμενης Ἑκκλησίας.	67
13. Τό «νέφος» τῶν μαρτύρων.	71
14. Ἡ Ἑκκλησία τῶν κατακομβῶν.	75
 b) Οἱ ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς στήν περίοδο τῶν μαρτύρων	
-15. Οἱ ἀποστολικοί Πατέρες.	87
16. Οἱ Ἑλληνες ἀπολογητές τοῦ Β' αἰώνα.	91
17. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυρας.	93
18. Ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς τῆς Ἑκκλησίας.	96
19. Ἡ Ἑκκλησία καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντίνος.	100
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Ἡ Ἑκκλησία τῶν Συνόδων (Ι. Κωνσταντίνης: σελ. 107-153 καὶ 172-176, Χρ. Γκότσης σελ. 154-171 καὶ 176-177)	
20. Οἱ πρῶτες θεολογικές σχολές.	107
21. Νέες θεολογικές πλάνες-Μεγάλες αἰρέσεις.	111
22. Οἰκουμενικές Σύνοδοι Α'.	113
23. Οἰκουμενικές Σύνοδοι Β'.	121
24. Οἱ Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας.	122
25. Πατερικές μορφές Α'. Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.	124

26. Πατερικές μορφές Β'. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.	128
27. Πατερικές μορφές Γ'. Γρηγόριος Νύσσης, Μάξιμος ὁ Ὄμολογητής.	132
28. Πατερικές μορφές στή Δύση.	135
29. Μοναχισμός.	137
30. Ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμο.	144
31. Ἡ ἱεραποστολὴ.	151
32. Ἡ τέχνη, ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ στή ζωὴ τῆς Ἑκκλησίας.	154
33. Τό ζήτημα τῶν εἰκόνων.	165
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Ἡ κρίση στήν ἐνότητα τῆς Ἑκκλησίας (Χρ. Γκότσης: σελ. 178-181 καὶ 197-198, Μιχ. Καρδαμάκης: σελ. 181-184, καὶ 194-197 καὶ 198-199, Κ. Λουκάκης: σελ. 185-194).	
34. Τό σχίσμα.	178
35. Προσπάθειες γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας.	181
36. Ὁ Χριστιανισμός στή Δύση μετά τό σχίσμα.	185
37. Ἡ μεταρρύθμιση.	188
38. Ὁ δυτικός Χριστιανισμός μετά τή μεταρρύθμιση.	191
39. Ὁρθοδοξία καὶ Δύση.	194
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': Ἡ ὄρθοδοξη ἀνατολική Ἑκκλησία ἀπό τό σχίσμα ὡς τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Χρ. Γκότσης: σελ. 200-250)	
40. Ἡ πρόκληση τοῦ Ἰσλάμ καὶ ὁ ἀγώνας τῆς Ἑκκλησίας.	200
41. Ἡ Ὁρθοδοξία στούς Σλάβους.	203
42. Θεολογία-Τέχνη.	207
43. Τό Οίκουμενικό Πατριαρχεῖο κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας.	217
44. Τά ἄλλα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς.	220
45. Παιδεία καὶ θεολογικά γράμματα.	222
46. Οἱ Νεομάρτυρες.	231
47. Ἡ Ἑκκλησία στούς ἀγώνες τοῦ ἔθνους.	239
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': Ἡ ἀνατολική Ἑκκλησία μετά τήν ἀπελευθέρωση (Γ. Κωνσταντινίδης: σελ. 251-256 καὶ 260-263, Χρ. Γκότσης: σελ. 257-259 καὶ 264-267.).	
48. Ἡ Ἑκκλησία τῆς Ἐλλάδας.	257
49. Ἡ Ἑκκλησία στούς μεταγενέστερους ἀγώνες τοῦ ἔθνους.	260
50. Τό Οίκουμενικό Πατριαρχεῖο καὶ οἱ λοιπές Αύτοκέφαλες Ἑκκλησίες.	261
51. Ὁρθοδοξία καὶ οἰκουμένη.	264
 Ἐπιλογή καὶ σχολιασμός εἰκόνων: Χρ. Γκότσης	

ΟΟ20556336

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΣΤ' 1982 — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 200.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 3653 / 12-10-81

ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Δ. ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ & ΣΙΑ Ο.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής